

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DNY PRÁVA 2016

DAYS OF LAW 2016

Část VIII.
Právní jednání

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA

vol. 589

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická
svazek č. 589

DNY PRÁVA 2016 – DAYS OF LAW 2016

Část VIII.

Právní jednání

Eds.:

Josef Bejček, Josef Fiala,
Pavel Koukal, Josef Šilhán, Jiří Valdhans

Masarykova univerzita
Brno 2017

Recenzenti:

Mgr. Kateřina Augustínová
Mgr. Bc. Luboš Brim
JUDr. Petr Coufalík
Mgr. Matěj Dobeš
Mgr. Zuzana Filipová
Mgr. Monika Gazdová
JUDr. Lukáš Hadamčík
Mgr. Jan Horecký, Ph.D.
Mgr. Zdeněk Houdek
Mgr. Miloslav Hrdlička
Mgr. Kateřina Chovancová
JUDr. Michal Janoušek
Mgr. Miloslav Kabrhel
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
JUDr. Pavel Koukal, Ph.D.
JUDr. Jaromír Kožiak, Ph.D.
JUDr. Ing. Petr Machálek, Ph.D.
Mgr. Sabina Ondřejcová
Mgr. Bc. Ondřej Pavelek
Mgr. Monika Příkazská
Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D.
Mgr. Nelly Springinsfeldová
JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D.
doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.
JUDr. Eva Večerková, Ph.D.
Mgr. Michal Vítek
JUDr. Alexandra Živělová

© 2017 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8559-6

Obsah

K fikci nepřijetí usnesení valné hromady	9
<i>Kateřina Augustínová</i>	
Občanskoprávní následky padělání podpisu	27
<i>Luboř Brim</i>	
Vzájemný vztah právních jednání a procesních úkonů	39
<i>Petr Coufalík</i>	
Some Causes of Ineffectiveness of Contracts in the New Romanian Civil Code	54
<i>Raluca Elena Dinculescu</i>	
Některé zavazující a nezavazující podpisy na směnce	67
<i>Matěj Dobeř</i>	
Následky vadnosti právního úkonu – sprostředkovatelskej zmluvy, uzatvorenej medzi spotrebiteľom a realitnou kanceláriou mimo jej prevádzkových priestorov	75
<i>Denisa Dulaková Jakúbeková</i>	
Není všechno zlato, co se třpytí aneb k určení práv vtělených do akcie	87
<i>Zuzana Filipová</i>	
The Mandatory Content of the Labour Contract in the Hungarian Law and the Legal Consequences of Their Failure	106
<i>Gábor T. Fodor</i>	
Solutions to Some Difficulties in the Performance of Contracts in Romanian Civil Law	113
<i>Daniel Ghita</i>	
Neplatnost a neoprávněnost výpovědi z nájmu bytu ze strany pronajímatele	131
<i>Lukáš Hadamčík</i>	

Pokyn v koncernovém seskupení: povaha právního jednání a jeho následky	140
<i>Zdeněk Houdek</i>	
Smlouva mezi členem orgánu a korporací – má nedodržení pravidel § 55 až 57 ZOK vliv na právní jednání?	161
<i>Kateřina Chovancová</i>	
Artificial Agreements and Agreements of Formal Default in Hungarian Labour Law	173
<i>Jácint Ferencz</i>	
Odvolání daru pro nevědk	
jako jednostranné právní jednání dárce	184
<i>Michal Janoušek</i>	
Právní jednání za obchodní korporace vůči zaměstnancům	196
<i>Miloslav Kabrbel</i>	
Základné imanie vybraných typov obchodných spoločností a vkladová povinnosť spoločníkov	209
<i>Tomáš Korček</i>	
Pojem právního jednání, následky vad právního jednání a výklad právních jednání v pracovním právu z pohledu odlišnosti od občanskoprávní úpravy	227
<i>Petr Machálek, Jan Horecký</i>	
Smír jako právní jednání	244
<i>Drabomíra Němcová</i>	
The Civil Law of the Public-private Partnership Agreement - an Outline of the Issue	261
<i>Katarzyna Płonka-Bielenin</i>	
Neplatnost právních jednání ve zvláštních právních předpisech	271
<i>Monika Příkazská</i>	

Consequences of the Failure to Comply with the Legal Requirements for the Valid Conclusion of Contracts as Provided in the Romanian Civil Code.....	287
<i>Stefan Scurtu</i>	
Konanie zamestnávateľa – právnickej osoby v pracovnoprávných vzťahoch.....	303
<i>Monika Seilerová</i>	
Následky vad právního jednání v pracovněprávních vztazích.....	328
<i>Jaroslav Stránský</i>	
Gordický uzol bankopojistných vzťahov	338
<i>Ľuboš Šimončíč, Jana Sýkorová</i>	
Vybrané aspekty právního jednání v pracovním právu.....	355
<i>Martin Šmíd, Sabina Navrátilová</i>	
Niektoré rozdiely medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou vzájomnou reštitučnou povinnosťou strán neplatnej alebo zrušenej zmluvy.....	370
<i>Veronika Trojčúková</i>	
Úkony súdu a strán pri sporoch s ochranou slabšej strany	385
<i>Erik Vadas</i>	
Limity elektronizácie pracovnoprávných úkonov	403
<i>Viktor Varga</i>	
Porušení předkupního práva a jeho vliv na platnost právního jednání.....	419
<i>Pavel Vážan</i>	

K fikci nepřijetí usnesení valné hromady

Kateřina Augustínová

Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Usnesení valné hromady lze v režimu z. o. k. považovat za právní jednání. Za určitých, v zákoně vymezených podmínek, lze na něj hledět, jako by nebylo přijato (tzv. fikce nepřijetí, upravené v § 45 z. o. k). Příspěvek blíže specifikuje jednotlivé důvody fikce nepřijetí, problémy s tím spojené, at' již teoretické či praktické.

V právní úpravě účinné do 31. prosince 2013 byl institut tzv. nicotných rozhodnutí rozeznávám v rozhodovací praxi a částečně i v zákoně (§ 200e odst. 5, o. s. ř., účinném do 31. prosince 2013). V souvislosti s tím bude analyzována předchozí judikatura a propojena s účinnou právní úpravou.

Cílem příspěvku bude blíže rozebrat institut fikce nepřijetí usnesení valné hromady se zohledněním rozhodovací praxe.

Keywords in original language

Usnesení valné hromady; právní jednání; zdánlivost; fikce nepřijetí; určovací žaloba.

Abstract

A general meeting resolution can be under Corporation Act considered as a legal act. Under certain circumstances it should be viewed as it has never been adopted (the so-called fiction of the non-adoption of a general meeting resolution), regulated in § 45 Corporation Act. The text specifies the conditions of the fiction of non-adoption and problems connects to it, theoretical and practical.

Under the legislation effected until 31 December 2013 were so-called nullity of resolution recognised in case-law and partially in legal act (§ 200e para. 5 Civil Proceedings Act). The former case-law will be analysed and its conclusions will be transferred to effective legislation.

The goal of the contribution is to analyse the fiction of non-adoption of a general meeting resolution with reflexion of case-law.

Keywords

General Meeting Resolution; Legal Act; Nullity; Fiction of Non-adoption; Declaratory Proceedings.

1 Úvod

S právní úpravou účinnou od 1. ledna 2014 je usnesení valné hromady považováno za právní jednání. Vedle toho v obecné úpravě v občanském zákoníku je výslovně zaveden termín zdánlivosti. V poměrech zákona o obchodních korporacích je pracováno s tímto termínem tak, že se v určitých případech hledí na rozhodnutí valné hromady, jako by nebylo přijato (tzv. fikce nepřijetí). V první části práce (týkající se hmotněprávní úpravy) se budu zabývat nejprve zdánlivostí právního jednání v obecné úpravě. Následně rozeberu specifické znaky usnesení valné hromady a blíže důvody fikce nepřijetí tohoto usnesení. Ve druhé části (procesní úprava) blíže analyzuji jednotlivé cesty, kterými se lze dovolávat fikce nepřijetí usnesení. V celé práci bude zohledněna předchozí judikatura k nicotným rozhodnutím, jež je v určitých případech aplikovatelná i pro poměry nové úpravy.

2 K nicotnosti právního jednání obecně

Právní jednání v právní úpravě účinné od 1. ledna 2014 již nemá svoji definici v zákoně. Kodex upravuje pouze jeho právní následky. Pojmové znaky právního jednání jsou projev vůle, jeho zaměření na vyvolání určitých právních následků, které právní řád s takovým jednáním spojuje. Naplněním pojmových znaků dojde ke vzniku právního jednání (jeho perfekci). Absence některého z pojmových znaků způsobí, že dané „jednání“ vzbuzuje pouze zdání a ve skutečnosti jím vůbec není a je jednáním zdánlivým (nicotným, non negotium).¹ Podle § 554 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

¹ Komentář § 545 in LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§§ 1-654)*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1941–1944. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

(dále jen „o. z.“) se ke zdánlivému jednání právnímu jednání nepřihlíží. Zdánlivost nastává ze zákona a soud k ní přihlíží i bez návrhu účastníků z úřední povinnosti.²

Jako zdánlivé lze chápat takové konání či nekonání, kdy subjekt samotný coby projev vůle nečiní, a to i přesto, že se to vnějšmu pozorovateli v některých případech může jevit opačně (ať již vůli neměl či ji projevit nechtěl).³ U zdánlivosti absenteje jakékoliv volní jednání.

Důležité je nezaměňovat zdánlivost s neplatností. Zdánlivost jako non negotium popisuje faktický stav, kde projev vůle chybí a následky vad jsou pouhou abstraktní normativní konstrukcí. Při naplnění těchto abstraktních kvalitativních podmínek jsou upřeny právní účinky existujícímu projevu vůle. Pokud tedy subjekt vůli neměl, pak ji nemohl projevit, a už vůbec při tomto „projevu“ nemohlo dojít k vadám. Vzhledem ke skutečnosti, že zdánlivost je reálný stav, tak aby na konkrétní projev vůle bylo pohlíženo, jako by neexistovalo, děje se takto skrz konstrukci právní fikce.⁴ Příkladem fikce zdánlivosti je § 553 odst. 1 o. z. a v něm uvedená nesrozumitelnost a neurčitost právních jednání a následně i „fikce konvalidace“ v odst. 2 označeného ustanovení.

Ačkoliv nebyl výslovně termín zdánlivosti v předchozí úpravě rozpoznáván, judikatura jej užila při určování nicotnosti rozhodnutí spolků.⁵ S účinností od 1. ledna 2006 byl termín nicotnosti rozhodnutí rozpoznán ve správním právu v zákoně č. 500/2004 Sb., správního řádu a zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního.⁶ Zmiňován byl rovněž v § 200e odst. 5, o. s. ř., ve znění účinném do 31. prosince 2013, jež je obdobou dnešního § 90 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“). K procesním aspektům určování fikce nepřijetí usnesení valné hromady se dostanu v závěru příspěvku.

² Komentář k § 554 in Ibidem, s. 1985.

³ RUBAN, Radek, KOUKAL, Pavel. Několik otázek k nicotnosti v občanském právu. *Právní rádce* [online], ročník 2011, č. 23, s. 857 a násl. [cit. 8. 1. 2017], dostupné na: Beck-online.cz, kapitola III.

⁴ Ibidem, kapitola III.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2010, sp. zn. 28 Cdo 4179/2009.

⁶ Komentář k § 245 in LAVICKÝ, 2014, op. cit., s. 1188 a v něm citované § 77 odst. 1 a odst. 2 správního řádu.

3 K charakteru usnesení valné hromady

V této části se zaměřím na otázku, jež je důležitá pro závěry ohledně charakteru usnesení valné hromady, a to právní povahy samotného návrhu tohoto usnesení a právní povahy hlasování společníků na valné hromadě. Poté rozeberu blíže právní povahu samotného usnesení.

Předně k důležité otázce, a to jaká je právní povaha samotného návrhu usnesení valné hromady a právní povaha hlasování společníka na valné hromadě. V občanském zákoníku se nenachází definice právního jednání.⁷ Podle Dědiče je „*právní jednání vážný projev vůle, který je co do obsahu dostatečně určitý a srozumitelný, se kterými jsou spojeny následky vyjádřené v tomto projevu vůle (chtěné jednajícím), jakož i vyplývající zejména ze zákona.*“⁸

Dědič z uvedeného dovozuje, že hlasování společníků a také návrh samotného usnesení jsou právním jednáním. Dospívá k závěru, že na obě lze bez omezení (neuplatní se § 45 odst. 3 zákona č. 90/2012 sb., o obchodních korporacích, dále jen „z. o. k.“) aplikovat obecnou úpravu týkající se právních jednání (ustanovení občanského zákoníku upravující zdánlivost).⁹

Z uvedeného vyplývá, že usnesení valné hromady je „*svou povahou vícestranným právním jednáním fyzické osoby nebo osob, které navrhuji usnesení za sebe nebo za právnickou osobou jako její zástupci, a fyzických osob, které hlasovaly jako společníci nebo jako zástupci za společníky pro přijetí tohoto usnesení.*“⁴⁰ Rovněž důvodová zpráva dospívá k závěru, že se jedná o právní jednání.

Ačkoliv prima facie se může usnesení valné hromady jevit jako smlouva sui generis (návrh usnesení a akceptace společníky), není tomu tak a § 1714 o. z. to vylučuje. Neplatnost a zdánlivost návrhu či hlasování některého ze společníků pak nemají vliv na platnost usnesení valné hromady, kdyby i bez jejich hlasů stejně bylo přijato.

Lze dospět k závěru, že oproti předchozí úpravě, je v poměrech právní úpravy účinné od 1. ledna 2014 usnesení valné hromady považováno za právní jednání.

⁷ § 545 o. z. zní: „*Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.*“

⁸ DĚDIČ, Jan. K právní povaze usnesení valné hromady v rekodifikaci soukromého práva. *Obchodněprávní revue* [online]. 2011, č. 11, s. 325 a násl. [cit. 8. 1. 2017], dostupné na: Beck-online.cz, kapitola III.

⁹ K odůvodnění viz blíže DĚDIČ, 2011, op. cit., s. 325 a násl., kapitola II.

¹⁰ DĚDIČ, 2011, op. cit., s. 325 a násl., kapitola III. odst. 1.

3.1 Specifické znaky usnesení valné hromady

K naplnění znaků usnesení valné hromady, *musí existovat společnost, dále vůle této společnosti směřující k založení nebo odmítnutí následků zamýšlených v návrhu, kdy tato vůle je vytvořena a současně projevena střetem projevů vůle přítomných členů daného orgánu, tj. hlasováním o předloženém návrhu.*¹¹ Vůle společnosti je vytvořena a současně projevena ukončením hlasování, tj. odevzdáním posledního hlasu osobou oprávněnou.¹² Nebude-li naplněn některý z pojmových (viz výše definičních) znaků, bude snesení prohlášeno za fiktivní.

Vedle výše uvedeného závěru, že usnesení valné hromady je právním jednáním, lze poukázat na určitá specifika pro něj typická, v jejichž důsledku je pro něj v některých oblastech užitá speciální právní úprava v zákoně o obchodních korporacích. Jde nejen o ustanovení ve zvláštní úpravě u jednotlivých typů obchodních korporací (např. vyslovení neplatnosti, aj.), ale i v obecné úpravě zejména § 45 odst. 3 z. o. k., na základě něhož se „*ustanovení občanského zákoníku o zdánlivém právním jednání, o neplatnosti právních jednání, omylu a následcích neplatnosti právního jednání se na rozhodnutí orgánu obchodní korporace s výjimkou povinnosti nahradit újmu způsobenou neplatným právním jednáním nepoužijí.*“ Reflektuje tuto specifickou povahu usnesení, zákonodárce vyloučil aplikovatelnost pravidel o zdánlivém právním jednání, neplatném právním jednání, omylu a následcích neplatnosti (§ 45 odst. 3 z. o. k.). Výjimku tvoří ustanovení občanského zákoníku ohledně povinnosti nahradit újmu způsobenou neplatným právním jednáním. Ostatní pravidla týkající se zejména interpretace právních jednání, se použijí bez dalšího (není třeba analogie jako v dosavadní judikatuře).¹³

K perfekci usnesení jako právního jednání se podle § 45 odst. 4 z. o. k. považuje okamžik, kdy pro přijetí návrhu hlasoval dostatečný počet hlasů, což vyvolává ve vztahu ke společnosti i zamýšlené právní následky. Vůči třetím osobám je účinné od okamžiku, kdy se o něm dozvěděly či dozvědět mohly.¹⁴

¹¹ RADA, Ivan. Neplatnost a nicotnost usnesení (nejen) valné hromady. *Právní rádce*, ročník 2009, č. 1, s. 4–16. ISSN 1210-4817.

¹² *Ibidem*, s. 10.

¹³ Komentář k § 45 z. o. k in ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil, CILEČEK, Filip, KUHN, Petr, ŠUK, Petr. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1008 s., s. 122. ISBN 9788074004803.

¹⁴ DĚDIČ, 2011, op. cit., s. 325 a násl., kapitola III. odst. 4.

Ze zákona není vyžadována písemná forma usnesení valné hromady. Je nutné, aby byl obsah takového usnesení obsažen v zápisu z jednání valné hromady, nejedná se ovšem o požadavek písemné formy.¹⁵

3.2 Důvody fikce nepřijetí usnesení valné hromady

Prvně, vzhledem k různým termínům, jež v souvislosti s touto problematikou v odborné literatuře užívány, bych ráda některé z nich zmínila a vyjasnila pro účely tohoto článku. V zákoně (také v teorii) se hovoří o „rozhodnutí, na něž se hledí, jako by nebylo přijato“.¹⁶ V teorii se dále pro tento institut vžil název „fikce nepřijetí“, jež užívá například Dědič¹⁷, Štenglová¹⁸ Čech¹⁹ či Eichlerová²⁰, která zmiňuje také termín „zdánlivé usnesení valné hromady“. S termínem „zdánlivost usnesení valné hromady“ pracuje Dědič²¹. Štenglová s odkazem na § 45 odst. 3 z. o. k. nemožnost užití termínu „zdánlivosti“ a uzavírá, že může být usnesení valné hromady shledáno „fiktivním“.²²

Do konce roku 2013 soudní praxe a následně i literatura hovořila o tzv. nicotných rozhodnutích. Pro účely odlišení budu v tomto článku užívat „rozhodnutí, na něž se hledí, jako by nebylo přijato“, termín „fikce nepřijetí“, „fiktivní rozhodnutí“. Budu se takto snažit vyhnout termínu „zdánlivosti“ z důvodu neaplikovatelnosti obecné úpravy.

Obecně se jedná o případy, kdy nerozhodovala valná hromada, chybí její vůle či projev této vůle.²³ Uvědomuji si rozdíl mezi reálnou zdánlivostí (kdy vůle neexistuje) a zdánlivostí vytvořenou jako zákonnou fikcí. Nicméně pro tyto účely už dále takto rozlišovat nebudu a budu pracovat s termínem fikce nepřijetí (u valných hromad) v obou případech.

¹⁵ DĚDIČ, 2011, op. cit., s. 325 a násl., kapitola III. odst. 5.

¹⁶ § 45 odst. 1 z. o. k.

¹⁷ DĚDIČ, Jan, LASÁK, Jan, KRÍŽ, Josef. *Obchodní společnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 336. ISBN 978-80-7478-852-9.

¹⁸ ŠTENGLOVÁ, Ivana. Souhlas všech společníků či členů – co tím zákon myslí? Právní rozhledy [online]. ročník 2015, č. 6, s. 202 [cit. 8. 1. 2017], dostupné z: Beck-online.cz

¹⁹ ČERNÁ, Stanislava, ŠTENGLOVÁ Ivana, PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 349. ISBN 9788074787355.

²⁰ EICHLEROVÁ In: ČERNÁ, 2015, op. cit., s. 346.

²¹ DĚDIČ a kol., 2015, op. cit., s. 336.

²² ŠTENGLOVÁ, 2015, op. cit., s. 220.

²³ RUBAN, Radek. Nicotnost usnesení valné hromady [online]. *Informační systém Masarykovy univerzity* [cit. 8. 1. 2017]. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/251464/pravf_m/, s. 22.

Na usnesení valné hromady (jakožto rozhodnutí orgánu obchodní korporace) se hledí jako by nebylo přijato v případech vypočtených v § 45 z. o. k. ve spojení s § 245 o. z. (úprava spolků). Fikce nepřijetí se posuzuje podle ustanovení občanského zákoníku upravujícího spolky. Mimo rozpor s dobrými mravy, jež na rozdíl od rozhodnutí orgánu spolku, zakládá v případě společnosti s ručením omezeným důvod neplatnosti (§ 191 odst. 2 z. o. k.). Lze shledat jako důvod fikce i obsahový rozpor změny stanov s kogentní úpravou zákona, přijetí rozhodnutí v záležitosti, jež nespadá do působnosti valné hromady, rovněž také, je-li obsah usnesení nesrozumitelný či neurčitý. Zvláštní případy fikce nepřijetí se nachází v § 350 odst. 3 z. o. k. a 155 odst. 1 o. z.²⁴

Nicotná rozhodnutí nevyvolávají žádné relevantní právní následky a hledí se na ně, jako by neexistovala. Nemohou konvalidovat a nelze je zhojit ani plynutím času.²⁵

V případě jednočlenných společností se ustanovení o fikci nepřijetí, uplatní i v případě rozhodnutí učiněného jediným společníkem při výkonu působnosti valné hromady. Rozdíl je v účincích, kdy usnesení valné hromady ve vícečlenných společnostech působí vůči všem uvnitř společnosti, společníkům, členům orgánů, okamžikem přijetí bez ohledu na to, kdy se o něm dozvěděli. U jediného společníka nepůsobí vůči společnosti okamžikem, kdy je učiněno, nýbrž až okamžikem, kdy společnosti dojde.²⁶

Dále blíže upřesním jednotlivé důvody s akcentem na judikaturu Nejvyššího soudu.

3.2.1 *Rozhodnutí nikoliv valné hromady*

Jedná se o případy, kdy usnesení vydalo shromáždění, jež není valnou hromadou. Vůle valné hromady vzniká spojením jednotlivých projevů vůle každého společníka (člena), tím dochází k přeměně jejich projevů vůle ve vůli valné hromady a oddělení vůle kolektivu od projevu vůle jednotlivců.

²⁴ ČECH, Petr, ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. 1. vyd. Praha: Ivana Hexnerová - Bova Polygon, 2016, s. 350–351. ISBN 978-80-7273-177-0.

²⁵ Komentář k § 245 o. z. in LAVICKÝ a kol., 2014, op. cit., s. 1187.

²⁶ ČERNÁ a kol., 2015, op. cit., s. 346.

Důležitý je projev vůle společníků, ať již na formalizovaném shromáždění či neformálním či mimo něj (např. per rollam), z něž se pak dovozuje výsledná vůle vyjádřená usnesením valné hromady.²⁷

Nejvyšší soud tuto otázku řešil v usnesení ze dne 4. dubna 2000, sp. zn. 29 Cdo 2811/99, ve kterém uzavřel, že jestliže se po nabytí podílů na základě neplatné smlouvy o převodu sešli nabyvatelé - noví společníci, nemohli tvořit valnou hromadu společnosti, a tedy ani činit úkony v její působnosti (jmenování jednatele).

3.2.2 Rozhodnutí mimo působnost valné hromady

Nejčastějším (rovněž ve staré judikatuře) z případů, kdy lze považovat rozhodnutí za fiktivní, je právě rozhodnutí valné hromady mimo její působnost. Již v judikatuře podle úpravy účinné do 31. prosince 2013 byl tento důvod nejčastějším a rozhodnutí byla prohlášena za nicotná (§ 200e odst. 5, o. s. ř., účinného do 31. prosince 2013). Nová úprava na ni v podstatě navazuje.²⁸ Citovaná rozhodnutí v poměrech akciové společnosti lze použít i pro poměry společnosti s ručením omezeným.²⁹

Valná hromada má pouze vnitřní působnost, u níž se rozlišuje mezi působností zákonnou a vyplývající ze společenské smlouvy. Společenskou smlouvou může být zákonná působnost valné hromady zúžena jen výjimečně. Zákonný výčet záležitostí, jež spadají do působnosti valné hromady (§ 190 odst. 2 z. o. k.) není taxativní. Další případy jsou stanoveny přímo v jiných částech zákona o obchodních korporacích (např. schválení smlouvy o vypořádání újmy podle § 53 odst. 2 z. o. k. či rozhodnutí o zákazu uzavřít smlouvu v případě zájmové kolize v § 56 odst. 2 z. o. k., schválení smlouvy o výkonu funkce v § 59 odst. 2 z. o. k.) nebo v jiných zákonech (např. § 17 odst. 1 zákona č. 93/2009 Sb., o auditorech, který svěřuje do působnosti valné hromady určení auditora).³⁰

Působnost valné hromady může být i rozšířena společenskou smlouvou, nicméně ji omezuje zákaz zasahovat do obchodního vedení jednatele

²⁷ RUBAN, 2012, op. cit., s. 22–23.

²⁸ LASÁK In: LASÁK, Jan, POKORNÁ, Jarmila, ČÁP Zdeněk, DOLEŽIL Tomáš a kolektiv. *Zákon o obchodních korporacích: komentář. I. díl, (§ 1 až 343)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 353. ISBN 978-80-7478-537-5.

²⁹ § 191 a 428 z. o. k. či předchozí § 131 a 183 obch. zák.

³⁰ ČERNÁ a kol., 2015, op. cit., s. 340.

či kontrolní činnosti dozorčí rady (je-li zřízena), může ovšem rozhodnout o zásadách těchto činností. Vždy je nutno zvažovat, jaký účel má zahrnutí konkrétní záležitosti do určitého výčtu. Ve společnosti s ručením omezeným si může, oproti akciové společnosti, valná hromada atrahovat k rozhodování věci, které ji nesvěřuje zákon ani společenská smlouva. Limitována jest tím, že se musí jednat o záležitost svěřenou jinému orgánu (nikoliv např. společníkům) a nesmí zasahovat jednatelům do obchodního vedení a rovněž dozorčí radě (je-li zřízena) do její činnosti.³¹

Mezi pravidelně rozhodované záležitosti valnou hromadou patří zejména otázky týkající se hospodaření společnosti (schvalování účetních závěrek), personální otázky (volba jednatelů), rozhodování o základních otázkách společnosti (uspořádání společnosti, majetkové dispozice a jiné případy).³²

V případě, že by společnost chtěla do působnosti valné hromady zahrnout určitou záležitost, muselo by tak být učiněno dvoufázovým postupem. Nejprve by musela rozhodnout samotným rozhodnutím o vyhrazení si záležitosti do své působnosti (bylo-li by to možné) a následně až poté by mohla o této záležitosti rozhodnout.³³

Ze starší judikatury, jejíž závěry jsou s ohledem na shodný důvod fikce nepřijetí rozhodnutí (dříve nicotného) aplikovatelné i v rámci právní úpravy účinné od 1. ledna 2014, rozhodnutí *ultra vires* bylo řešeno např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2000, sp. zn. 32 Cdo 500/2000, v němž uzavřel že jestliže valná hromada akciové společnosti rozhodla o věci, již ji zákon nesvěřil nemá takové rozhodnutí žádné právní účinky. Příkladem v rozhodnutí uvádí situaci, kdy by valná hromada společnosti (v tomto případě investiční fond) rozhodla o zřízení soukromé burzy cenných papírů, rozhodne o vyloučení odpovědnosti za škodu stanovenou zákonem či vyloučí platnost mezinárodní úpravy týkající se ochrany zaměstnanců.

³¹ ČERNÁ a kol., 2015, op. cit., s. 340.

³² POKORNÁ, Jarmila, HOLEJŠOVSKÝ, Josef, LASÁK, Jan, PEKÁREK, Milan a kolektiv. *Obchodní společnost a družstvo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 448 s., s. 244–245. ISBN 9788074004759.

³³ Tento postup judikován u otázky družstev (nicméně lze aplikovat i na valné hromady, s. r. o. - DEDIČ, 2015, op. cit., s. 340) - k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2014, sp. zn. 29 Cdo 3656/2012.

Dále pokud by například valná hromada rozhodla o vzdání se nároku na náhradu škody, jedná se též o fiktivní rozhodnutí³⁴ či o stanovení odměny prokuristy³⁵

V dalším z rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že rovněž jmenování likvidátora valnou hromadou v situaci, kdy o něm rozhodovat nemůže (odvolala likvidátora jmenovaného soudem). Jako rozhodnutí fiktivní rozhodnutí nemůže mít účinky uvnitř společnosti ani vůči třetím osobám. V projednávané věci byl odvolán likvidátor a valná hromada společnosti, v rozporu s § 71 odst. 3 a 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“) jmenovala likvidátora nového (jednalo se o odlišný postup než u předchozího). Jako další příklady fiktivních rozhodnutí uvádí případy, kdy by valná hromada rozhodla o jmenování likvidátora dceřinné společnosti či odvolání zákonného zmocnění akcionářů uvedených v § 181 odst. 1 obch. zák.³⁶

3.2.3 *Změna zakladatelského právního jednání, jejíž*

obsah odporuje kogentním ustanovením

Jestliže dojde ke změně zakladatelského právního jednání (u společnosti s ručením omezeným budu vycházet ze společenské smlouvy), jehož obsah odporuje kogentním ustanovením zákona, hledí se na něj, jako by nebylo přijato. De iure zde není usnesení valné hromady a v důsledku ani změna společenské smlouvy.³⁷ Dle mého názoru tento důvod (ačkoliv není ještě judikován) by mohl být spíše považován za důvod neplatnosti, nikoliv nicotnosti, i s ohledem na skutečnost, že může (vzhledem k uveřejnění v obchodním rejstříku) již v dobré víře někoho zavazovat.

Lasák k tomuto pokládá otázku (jež je rovněž i otázkou v obecné úpravě zdánlivosti v občanském zákoníku), zda lze na část usnesení valné hromady, jež je fiktivní, aplikovat § 576 o. z. (pro částečnou neplatnost) ohledně oddělitelnosti fiktivní části, s ohledem na skutečnost, že § 45 odst. 3 z. o. k. vylučuje aplikaci obecné úpravy. Dle jeho názoru by nebylo rozumné, aby například z padesáti článků společenské smlouvy by byly dva fiktivní zakládaly

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2004, sp. zn. 29 Odo 540/2004.

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2008, sp. zn. 29 Cdo 986/2007.

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2000, sp. zn. 32 Cdo 524/2000, dále k usnesením valné hromady vydané ultra vires např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 757/2005.

³⁷ ČECH, ŠUK, 2016, op. cit., s. 349.

ji vztáhly na celý akt.³⁸ Princip na zachování spíše platného právního jednání prostoupen celým právním řádem (§ 576 o. z.). V souvislosti s § 576 o. z. se posuzuje, jak moc podstatnou částí je oddělovaná fiktivní část právního jednání.

Pokud tedy obsah změny společenské smlouvy je v rozporu s kogentními ustanoveními zákona, jednala tak valná hromada protiprávně, a jí vydané rozhodnutí nemá právně relevantní účinky, je fiktivní. Příkladem jest situace, kdy by stanovy zakazovaly členu spolku vystoupit ze společnosti.³⁹

3.2.4 *Neurčitost a nesrozumitelnost a zavazuje-li k nemožnému plnění*

Další z důvodů může být situace, kdy obsah zakladatelského právního jednání je neurčitý nebo nesrozumitelný nebo zavazuje-li k nemožnému plnění. U neurčitosti a nesrozumitelnosti nastává fikce nepřijetí v případě, kdy obě vady nelze odstranit ani výkladem. Nemožnost plnění lze považovat za faktickou či právně nedovolenou (kdy by se nemohlo jednat o protiprávní úkon). Nicméně bude takto sporné, kde je hranice pro případy, kdy se jedná o rozpor s právními předpisy (neplatnost) a kdy nezákonnost bude zakládat právní nemožnost plnění a tudíž fikci nepřijetí. Podle Lasáka se bude fikce nepřijetí uplatňovat na situace, které zavazují adresáta k plnění, které je v rozporu se zákonem.⁴⁰

3.2.5 *Nepřijatá a „tvrzená“ usnesení*

Jedním z případů, kdy lze hledět na usnesení, jako by nebylo přijato, jsou taková usnesení, o nichž valná hromada nehlasovala. Jedná se o situace, kdy se valná hromada nesešla v usnášeníschopném stavu (tj. není-li stanoveno jinak, tedy přítomnost společníků alespoň s polovinou všech hlasů podle § 169 odst. 1 z. o. k.). Nejde tedy o valnou hromadu, jež by byla schopna o čemkoliv rozhodovat. Není-li naplněn povinný počet hlasů, nelze v takovém případě hovořit o usnesení. Ovšem o fikci se nebude hovořit v případě, kdy valná hromada byla usnášeníschopná, ale usnesení bylo přijatou menšinou hlasů. Taková vada by způsobovala pouze neplatnost, nikoliv fikci nepřijetí.⁴¹

³⁸ LASÁK In: LASÁK, POKORNÁ a kol, 2014, op. cit., s. 353.

³⁹ Komentář k § 245, LAVICKÝ a kol., 2014, op. cit., s. 1191.

⁴⁰ LASÁK In: LASÁK, POKORNÁ a kol, 2014, s. 353.

⁴¹ RADA, 2009, op. cit, s. 13.

Mezi „tvrzená“ usnesení se řadí taková, jejichž obsah neodpovídá skutečně přijatým. Například valná hromada rozhodne o volbě jednatele A a v zápise se objeví, že byla zvolena osoba B. V tomto případě je věcná souvislost mezi tvrzeným a přijatým usnesením, tudíž se na něj vztahuje důvod neplatnosti. Nicméně v případech, kdy nebude mez přijatým a tvrzeným usnesením věcná souvislost, jde o fiktivní usnesení. Příkladem může být přijaté usnesení o volbě jednatele a tvrzené o půjce společnosti společníkovi.⁴²

3.2.6 Další důvody

Dále vedle § 45 z. o. k. (s odkazem na § 245 o. z.) lze shledat fikci nepřijetí v případech, kdy valná hromada rozhodla o rozdělení zisku v rozporu s § 350 z. o. k. a rovněž v případech podle § 155 o. z., je-li do voleného orgánu povolána osoba, jež k tomu nesplňuje předpoklady. V současné úpravě zakotveno v obecné části upravující právnické osoby v občanském zákoníku.⁴³ Fikci nepřijetí podle § 155 o. z. znala i předchozí právní úprava, kdy v § 194 odst. 7 obch. zák. bylo jako důsledek ustanovení takové osoby do funkce, skutečnost, že se členem představenstva nestane, i když o tom rozhodl příslušný orgán.⁴⁴

V některých případech je požadováno, aby rozhodnutí bylo osvědčeno notářským zápisem (např. rozhodnutí, v jejichž důsledku se mění společenská smlouva - zvýšení a snížení základního kapitálu). Důvodem je požadavek evropského práva, přesněji čl. 11 směrnice 2009/101/ES ze dne 16. září 2009) k ochraně zájmů společníků a třetích osob. V důsledku uvedeného je v novele zákona o obchodních korporacích v § 45 odst. 3 navrhována fikce nepřijetí usnesení pro případy, kdy zákon vyžaduje pro usnesení formu notářského zápisu, a nebude takto učiněno ve lhůtě do 30 dnů ode dne jeho přijetí.⁴⁵

⁴² RADA, 2009, op. cit., s. 14.

⁴³ LASÁK In: LASÁK, POKORNÁ a kol, 2014, op. cit., s. 353.

⁴⁴ RADA, 2009, op. cit., s. 8.

⁴⁵ Rozdílová tabulka návrhu právního předpisu ČR s předpisy EU [cit. 8. 1. 2017]. © 2013 Hospodářská komora ČR [online]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/download.aspx?dontparse=true & FileID=21409>

4 Procesní aspekty posuzování fikce nepřijetí

V rámci procesní úpravy je usnesení valné hromady na něž se hledí, jako by nebylo přijato, zmíněno pouze v § 90 odst. 2 z. ř. s.⁴⁶ v souvislosti s řízením o určení neplatnosti. Lze jej zkoumat v jakémkoliv řízení jako předběžnou otázku (ex offa), odlišně od řízení o určení neplatnosti, kterou podle nové úpravy nelze posuzovat jako předběžnou otázku již ani v rejstříkovém řízení.⁴⁷

Řízení o prohlášení, že se na usnesení valné hromady hledí, jako by nebylo přijato (dříve v terminologii procesního práva označováno za nicotné rozhodnutí - k tomu srov. § 200e odst. 5, o. s. ř., účinný do 31. prosince 2013) není v zákoně upraveno jako specifické řízení. Nicméně nachází se několik procesních možností, jak lze fikci nepřijetí posuzovat. K okruhu řízení, ve kterých může být vyslovena fikce nepřijetí usnesení valné hromady, se již v minulosti vyjadřoval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 7. listopadu 2007, sp. zn. 29 Odo 1138/2005, v němž dospěl k závěru, že fikce nepřijetí usnesení valné hromady (bez právních účinků), lze učinit i v jiném soudním řízení než o určení neplatnosti tohoto usnesení, tedy i v konkursním.

Fikci nepřijetí lze tudíž posuzovat v jakémkoliv soudním řízení jako předběžnou otázku (z úřední povinnosti), dle žaloby na určení podle § 80, o. s. ř. či v rámci řízení o určení neplatnosti.⁴⁸

4.1 Určovací žaloba podle § 80, o. s. ř.

Vzhledem k tomu, že řízení o určení fikce nepřijetí usnesení nepožívá speciálního ustanovení, za „obecný“ právní prostředek ochrany lze považovat určovací žalobu. Řízení o určení, zda tu právní vztah je či není, je upraveno v § 80, o. s. ř.

Vycházejí z obecné úpravy, okruh oprávněných osob (aktivně věcně legitimovaných) podat návrh na vyslovení fikce nepřijetí není zákonem určen. Bude se jednat o osoby, jimž svědčí právní zájem na takovém určení.⁴⁹

⁴⁶ § 90 odst. 2 z. ř. s. stanoví, že „v řízení o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu právnické osoby rozhodne soud o tom, že o rozhodnutí orgánu právnické osoby nejde, hledí-li se na něj, jako by nebylo přijato, i bez návrhu.“

⁴⁷ ČERNÁ a kol., 2015, op. cit., s. 346.

⁴⁸ ČERNÁ a kol., 2015, op. cit., s. 346.

⁴⁹ DĚDIČ, 2011, op. cit., s. 325 a násl., čl. IV.

Ke zjišťování, zda navrhovateli svědčí aktivní věcná legitimace a naléhavý právní zájem lze vycházet z dosavadní judikatury Nejvyššího soudu minimálně v procesních souvislostech.

V zákoně není také stanovena lhůta, v níž lze podat návrh na určení fikce nepřijetí.⁵⁰ Nicméně určité časové omezení lze shledat v podmínce právního zájmu, neboť ten bude trvat po určitou dobu a v případě jeho neexistence by soud věc neprojednal.

Uvedený postup je potvrzen i v judikatuře. Nevysloví-li soud neplatnost usnesení valné hromady (pro nedostatek působnosti valné hromady), jde o fiktivní rozhodnutí a ten, kdo prokáže svůj naléhavý právní zájem, může se domáhat, aby soud určil, že fiktivní rozhodnutí nemá žádné právní účinky.⁵¹

4.2 V rámci řízení podle § 191 z. o. k.

Další z možností, jež je právě výslovně zakotvena v § 90 odst. 2 z. ř. s., je posuzování fikce nepřijetí v rámci řízení o určení neplatnosti valné hromady, kdy soud může dospět k závěru, že se na napadené rozhodnutí hledí, jako by nebylo přijato, a to i bez návrhu. Obsahově je uvedené ustanovení shodné s § 200e odst. 5, o. s. ř., účinném do 31. prosince 2013, s tím rozdílem, že předchozí, o. s. ř. pracoval s termínem „nicotnost“. Důvody zavedení této procesní možnosti jsou praktické. Pokud by takto nebylo uzákoněno a v průběhu řízení o určení neplatnosti by se ukázaly důvody pro určení fikce nepřijetí rozhodnutí (k čemuž může často v řízení dojít, neboť některé důvody lze považovat za hraniční - např. právě neurčitost, případně rozpor se zákonem), nemohl by jej soud za něj prohlásit ex offio a návrh by musel zamítnout.⁵² *Lze tedy napadat fiktivní usnesení cestou určení neplatnosti podle § 191 z. o. k.? Dle předchozí judikatury lze dovodit, že i rozhodnutí učiněná mimo působnost valné hromady (tedy fiktivní) lze napadat cestou neplatnosti. Výsledek řízení bude odlišný v tom, že soud neprohlásí neplatnost daného usnesení, ale jeho fikci (ex offio jako předběžnou otázku).*⁵³

⁵⁰ Komentář k § 245 o. z. in LAVICKÝ a kol., 2014, op. cit., s. 1187.

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2009, sp. zn. 29 Odo 1060/2006.

⁵² Komentář k § 90 z. ř. s. in LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7.

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 757/2005.

Ze zákona tedy může soud, v rámci řízení o určení neplatnosti, prohlásit ex offio usnesení valné hromady, na něž se hledí, jako by nebylo přijato, zjistí-li, že jsou k tomu dány důvody. Zamýšlela jsem se nad tím, zda by takto šlo učinit opačně. Pokud by byla podána žaloba na určení fikce nepřijetí podle § 80 písm. c), o. s. ř. a soud by dospěl k závěru, že jsou dány důvody pro vyslovení neplatnosti namísto fikce nepřijetí. Šlo by uvažovat o možnosti, že by soud určil, že napadené usnesení valné hromady je neplatné? Dle mého názoru nikoliv. Prvně tato možnost není nikde upravena v zákoně a navíc ji zákon i sám brání. Řízení o určení neplatnosti je návrhové (§ 191 z. o. k., za splnění dalších podmínek v něm stanovených) a nelze jej tudíž zahájit bez návrhu. Musel by tedy navrhovatel, jež napadá dotčené usnesení podat nový návrh na zahájení řízení. Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že je podání návrhu omezeno prekluzivní lhůtou (§ 191 zok) a určovací žaloba naléhavým právním zájmem (viz výše) je možné, že by již lhůta k podání návrhu na určení neplatnosti uplynula. Tahle „obrácená“ možnost leží tedy v rukou účastníka. Pokud se ale zamyslím nad situací, kdy by nebyla vada usnesení úplně zřejmá, bylo by výhodné pro dotčenou osobou (za předpokladu, že by splňovala podmínky § 191 zok) podat návrh na vyslovení neplatnosti, neboť v rámci něhož by měla větší „jistotu“. Dle Rubana není tato možnost žádoucí a žalobce tak bude moci „taktizovat“, jakou cestou fikci nepřijetí napadne.⁵⁴

5 Závěr

Ve svém příspěvku jsem se snažila přiblížit institut fikce nepřijetí usnesení valné hromady. S institutem zdánlivosti právního jednání, oproti předchozí úpravě, pracuje nově i obecná úprava občanského zákoníku. Cílem bylo udělat ucelený přehled institutu fikce nepřijetí v účinné právní úpravě s akcentem na dosavadní judikaturu.

V části, v níž jsem se zabývala hmotněprávní úpravou fikce nepřijetí, jsem zjistila, že zakotvení zdánlivosti v obecné úpravě mělo bezesporu vliv i na zvláštní úpravu v poměrech zákona o obchodních korporacích. Ačkoliv je usnesení valné hromady právní jednáním, jeho specifická povaha vylučuje možnost aplikace obecné úpravy zdánlivosti na posuzování jeho fikce

⁵⁴ RUBAN, 2012, op. cit., s. 44.

nepřijetí (§ 45 odst. 3 z. o. k.). V § 45 z. o. k. ve spojení s § 245 o. z. (úprava spolků) jsou upraveny důvody fikce nepřijetí. Na rozdíl od předchozí úpravy přibyl důvod neurčitosti, nesrozumitelnosti a nemožnosti plnění, jež nebyly v předchozí úpravě ani v judikatuře v této souvislosti řešeny. Vedle toho zmiňuji nejčtenější institut, a to rozhodnutí *ultra vires* a další důvody.

V části, v níž se zabývám procesními aspekty vycházím z § 90 z. ř. s., jež umožňuje zkoumat fikci nepřijetí v rámci řízení o určení neplatnosti usnesení valné hromady podle § 191 z. o. k. (obdobně zakotveno i v § 200e, o. s. ř. předchozí úpravy). Fikci nepřijetí lze zkoumat jako předběžnou otázku *ex offio* v každém řízení, nejen o určení neplatnosti. Vedle toho jako „obecný“ prostředek ochrany lze zvolit cestu prostřednictvím určovací žaloby dle § 80, o. s. ř. Dle mého názoru by mohla být procesní úprava propracovanější co se týče možnosti posuzování fikce nepřijetí, neboť určovací žaloba je omezena právním zájmem účastníků (nikoliv lhůtou) a ve spojení s možností přezkumu v rámci řízení o určení neplatnosti, by mohla přinášet praktické problémy.

Literature

- ČECH, Petr, ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. 1. vyd. Praha: Ivana Hexnerová - Bova Polygon, 2016. ISBN 978-80-7273-177-0.
- DĚDIČ, Jan. K právní povaze usnesení valné hromady v rekonstrukci soukromého práva. *Obchodněprávní revue* [online]. 2011, č. 11, s. 325 a násl. [cit. 8. 1. 2017], dostupné z: Beck-online.cz
- DĚDIČ, Jan, LASÁK, Jan, KRÍŽ, Josef. *Obchodní společnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-852-9.
- ČERNÁ, Stanislava, ŠTENGLOVÁ Ivana, PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788074787355.
- LASÁK, Jan, POKORNÁ, Jarmila, ČÁP Zdeněk, DOLEŽIL Tomáš a kolektiv. *Zákon o obchodních korporacích: komentář. I. díl, (§ 1 až 343)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-537-5.
- LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7.

- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- POKORNÁ, Jarmila, HOLEJŠOVSKÝ, Josef, LASÁK, Jan, PEKÁREK, Milan a kolektiv. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 448 s. ISBN 9788074004759.
- RADA, Ivan. Neplatnost a nicotnost usnesení (nejen) valné hromady. *Právní rádce*, roč. 2009, č. 1, s. 4–16. ISSN 1210-4817.
- RUBAN, Radek. Nicotnost usnesení valné hromady [online]. 2012, *Informační systém Masarykovy univerzity* [cit. 8. 1. 2017]. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/251464/pravf_m/
- RUBAN, Radek, KOUKAL, Pavel. Několik otázek k nicotnosti v občanském právu. *Právní rádce* [online]. ročník 2011, č. 23, s. 857 a násl. [cit. 8. 1. 2017], dostupné z: Beck-online.cz
- ŠTENGLOVÁ, Ivana. Souhlas všech společníků či členů - co tím zákon myslí? *Právní rozhledy* [online]. ročník 2015, č. 6, s. 202 [cit. 8. 1. 2017], dostupné z: Beck-online.cz
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil, CILEČEK, Filip, KUHN, Petr, ŠUK, Petr. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1008 s. ISBN 9788074004803.
- Rozdílová tabulka návrhu právního předpisu ČR s předpisy EU [cit. 8. 1. 2017]. © 2013 *Hospodářská komora ČR* [online]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/download.aspx?dontparse=true&FileID=21409>
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. dubna 2000, sp. zn. 29 Cdo 2811/99.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2000, sp. zn. 32 Cdo 500/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2000, sp. zn. 32 Cdo 524/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2004, sp. zn. 29 Odo 540/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 757/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. listopadu 2007, sp. zn. 29 Odo 1138/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2009, sp. zn. 29 Odo 1060/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2008, sp. zn. 29 Cdo 986/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2010, sp. zn. 28 Cdo 4179/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2014, sp. zn. 29 Cdo 3656/2012.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 1. 2017].

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 1. 2017].

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 1. 2017].

Zákon č. 99/2013 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. prosince 2013. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 1. 2017].

Směrnice Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2009/101/ES ze dne 16. září 2009 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 48 druhého pododstavce Smlouvy, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření.

Contact – e-mail

Augustinova.kat@gmail.com

Občanskoprávní následky padělání podpisu

Luboš Brim

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zaměřuje na otázku, jaké následky v rovině občanského práva vyvolává padělání podpisu na písemném právním jednání. Jeho základním argumentem je, že a) namísto absolutní neplatnosti pro rozpor se zákonem a veřejným pořádkem či dobrými mravy je podobná právní jednání zpravidla namíste pokládat za neplatná relativně (zejména pro omyl), a b) jako myslitelná alternativa k přístupu opírajícímu se o neplatnost právního jednání přichází v úvahu rovněž připodobnění právního postavení padělatele pozici nezmocněného zástupce osoby, jejíž podpis byl padělán.

Keywords in original language

Právní jednání; podpis; neplatnost; zastoupení.

Abstract

This contribution tackles the question of what are the civil law consequences of forging a signature on a written juridical act. Its main argument is that a) instead of being considered void for being contrary to law and public order or good morals such acts should be seen as voidable (chiefly on the grounds of mistake), and b) a viable alternative to the approach relying on voidability and voidness of juridical acts could be seen in the likening of the legal position of the forger to that of an unauthorised agent of the person whose signature has been forged.

Keywords

Juridical Act; Signature; Voidness; Agency.

Písemná forma právního jednání předpokládá coby pojmový znak písemnost projevu vůle a podpis jednajícího,¹ jenž je zpravidla představován uvedením

¹ Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2001, sp. zn. 25 Cdo 368/99, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2743/2008, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2015, sp. zn. 23 Cdo 3229/2014.

vlastního jména a příjmení,² popřípadě pouze příjmení,³ ač podle okolností může postačit prosté uvedení jména či kupříkladu pseudonymu, nevystává-li zde pochybnosti o identitě jednatelů.⁴ Podpis autentifikuje dotčenou písemnost, jejíž text jinak nemusí být vyhotoven jednatelím subjektem,⁵ jako projev vůle konkrétní osoby.⁶ Teprve přičiněním podpisu se pak písemné právní jednání stává (slovy současné literatury⁷ a judikatury⁸) platným.⁹ Naskytá se však otázka, jak přistupovat k situacím, v nichž právní jednání opatří podpisem osoba odlišná od osoby nominálně jednatel, tj. v případě, že podpisatel na písemnosti uvede příjmení jiného.¹⁰

Jedním z intuitivních řešení by mohlo být usuzovat zde na absenci vůle ze strany osoby, jejíž podpis byl na listinu situován, následkem čehož měla být v režimu dosavadní právní úpravy nicotnost,¹¹ respektive podle některých názorů s ohledem na absenci pozitivní úpravy kategorie nicotnosti absolutní neplatnost¹² ve smyslu ve smyslu § 37 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zák. č. 40/1964 Sb.“),

² MELZER, F., KORBEL, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III.* Praha: Leges, 2014, s. 635.

³ TICHÝ, L. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1387.

⁴ Viz přiměřeně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 11. 1926, sp. zn. Rv II 161/26, či rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 6. 1929, sp. zn. Rv II 572/28, dále viz též DÁVID, R., HRDLÍČKA, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2020. Toliko generické označení poměru jednatelů vůči adresátovi však nepostačuje, viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

⁵ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. 1. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2010 [pův. 1933], s. 25.

⁶ Srovnej POLČÁK, R. Praxe elektronických dokumentů. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 7-8, s. 53; a KORBEL, F., MELZER, F. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 31.

⁷ HULMÁK, M. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. *Občanský zákoník I. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 363.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 940/2006.

⁹ Dřívější doktrína hovořila o tom, že podpisem se písemné právní jednání stává právně perfektním, srovnej TILSCH, E. *Občanské právo. Část všeobecná.* Praha: Wolters Kluwer, 2012 [pův. 1925], s. 164.

¹⁰ Karel Eliáš hovoří o těchto podpisech jako o padělaných s tím, že je odlišuje od podpisů zfalšovaných, vzniklých protiprávní úpravou textu řádného podpisu; z nastíněné distinkce však nevyvozuje žádné konsekvence pro právní následky jednání postižených uvedenými vadami, viz ELIÁŠ, K. Právní úkony na soukromých listinách se zvláštním zřetelem k jejich podepisování. *Bulletin advokacie*, 1996, č. 3, s. 52.

¹¹ RUBAN, R., KOUKAL, P. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857.

¹² FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné.* 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 35.

a v současnosti zdánlivost dle § 551 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“). Je vskutku nesporné, že písemnost s nepravým podpisem nelze pokládat za nosič právního jednání osoby, jejíž podpis byl padělán. Již Jan Krčmář píše, že „...nelze za právní jednání nějaké osoby prohlásiti: a) projevy, které nejsou projevy této osoby. Podvržená listina není listinou o právním jednání osoby, za jejíž projev se vydává, a listina zfalšovaná není právním jednáním na místech zfalšovaných...“.¹³ V citované pasáži se ovšem hovoří pouze o neexistenci právního jednání osoby, jejíž projev byl padělán či zfalšován, není zde dovozována absence vůle vůbec. Nelze totiž přehlédnout, že určitý projev vůle zde bezpochyby učiněn byl, a to ze strany osoby, jež napodobila cizí podpis, přičemž zůstává otázkou, jakou právní relevanci v rovině soukromého práva tomuto aktu připsat. Nesmíme se tudíž nechat svést na scestí skutečností, že údajně podepsaný subjekt právně nejednal, a musíme se zaměřit na posouzení projevu vůle padělatele.

První v úvahu přicházející argumentační linie by se mohla opírat o myšlenku, že obmyslné jednání osoby používající cizí podpis je v rozporu se zákonem či dobrými mravy, a proto by jej měla stíhat neplatnost. Takto lze patrně vysvětlit závěr formulovaný Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1723/2007 (bez bližšího zdůvodnění, nicméně s odkazem na § 39 zák. č. 40/1964 Sb.), dle něhož byla absolutně neplatnou smlouva o zastavení věci patřící do bezpodílového spoluvlastnictví, na níž byl podpis jednoho ze zástavců padělán.¹⁴ V režimu nové právní úpravy nepůsobí ani rozpor s dobrými mravy absolutní neplatnost bez dalšího, nýbrž pouze je-li zjevný, rozpor se zákonem pak toliko v případě, že jím zatížené právní jednání zjevně narušuje veřejný pořádek (§ 588 obč. zák.). Zvažujeme-li, zda je právní jednání, na němž se nachází padělaný podpis, neslučitelné se zákonem či dobrými mravy, a zdali by jej z tohoto důvodu měla stíhat absolutní neplatnost, musíme si položit otázku, s jakými hodnotami je jednání podepisujícího v rozporu a zda je namíste poskytovat jim ochranu konstatováním neplatnosti dotčeného aktu *ex officio*. V daném kontextu je po mém soudu primárním objektem ochrany důvěra adresáta právního jednání (druhé smluvní strany) před klamáním ze strany padělatele.

¹³ KRČMÁŘ, J. *Právo občanské I. Výchylky úvodní a část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2014 [pův. 1946], s. 201.

¹⁴ Podobně viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3290/2008.

Ochranu před sdělováním nepravdivých informací, a to i vědomým, však skýtají ustanovení o omylu prostřednictvím toliko relativní neplatnosti takto defektních právních jednání. Již podle dřívější právní úpravy se dovozovalo, že absolutní neplatnost je nástrojem, jenž by měl nastupovat pouze tam, kde jako reakce na příslušnou vadu právního jednání nepostačuje mírnější následek,¹⁵ kupříkladu právě neplatnost relativní. Význam této teze byl rekonfigurací, programově zdůrazňující upřednostňování relativní neplatnosti a deklarující jako generální princip snahu o zachování platnosti právního jednání (§ 574 obč. zák.), ještě zvýrazněn.¹⁶ Ostatně i právní jednání uzavřené v důsledku podvodu v trestněprávním smyslu, tedy nepoctivého jednání dosahujícího nejvyšší intenzity, pokládala judikatura z doby předchozího občanského zákoníku za stížené toliko relativní neplatností, přičemž důvody, pro něž tak činila, lze vztáhnout i na řešenou problematiku neřádného podpisu.¹⁷ Usuzuji proto,

¹⁵ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3911/2011: „... sankce absolutní neplatnosti obsažená v ustanovení § 39 zák. č. 40/1964 Sb. představuje výjimečný zásah do autonomie vůle smluvních stran... Aplikace tohoto ustanovení proto nesmí být nadužívána, ale musí být v každém konkrétním případě zvažována i ve vztahu k jiným sankčním ustanovením zákona... Ustanovení § 39 zák. č. 40/1964 Sb. je tudíž možné aplikovat subsidiárně pouze v těch případech, kdy konkrétní vada úkonu není postižitelná podle jiných ustanovení zákona; to platí zejména za situace, kdy takové ustanovení obsahuje mírnější sankční následek, než absolutní neplatnost právního úkonu.“

¹⁶ Současné nelze spouštět ze zřetele ústavní principy, jež vyžadují respekt k autonomii vůle subjektů soukromého práva a staví tím limity dovozování neplatnosti právního jednání. Srovnaj např. nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. II. ÚS 2124/14, body 19 a 20: „Ve své druhé dimenzi pak působí čl. 2 odst. 3 Listiny jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, jež mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno... Tento požadavek je třeba vztáhnout i na rozhodovací činnost obecních soudů a na jimi uplatňovaný způsob vykladu norem podústavního práva, jež normují projev vůle jednotlivců, určují (kognitivně či dispozitivně) jeho formu a obsah a v neposlední řadě vymezují následky spojené s jeho vadami (včetně následku v podobě vyslovení neplatnosti). Uplatnění ryze formalistického vykladu těchto norem podústavního práva ze strany obecních soudů, na jehož základě nerespektují či přímo odírají autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely vyvolat ve své právní sféře, tak v konečném důsledku představuje nepřipustné omezení či přímé porušení práva jednotlivců na autonomní projev vůle (či smluvní svobody jednotlivce), zaručeného v čl. 2 odst. 3 Listiny.“

¹⁷ Srovnaj rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 32 Cdo 679/2009: „Přijetí právního názoru o tom, že podvodné jednání jednoho z účastníků smlouvy má bez dalšího za následek (absolutní) neplatnost smlouvy, by ve svých důsledcích znamenalo, že druhý účastník smlouvy nemá právo na sjednané plnění, i kdyby smlouvu uzavřel vážně a i kdyby ji sám splnil (byl připraven splnit); tj. má, kterou by tím utrpěl, by mu mohla být nabazena jen z důvodu odpovědnosti podvodně jednajícího účastníka za bezdůvodné obohacení nebo za škodu... Uvedené následky však nelze považovat z hlediska zásady „pacta sunt servanda“ za odpovídající... Smlouva, při jejímž uzavření jednal jeden z jejích účastníků podvodně, tedy nemůže být bez dalšího neplatná pro nedostatek vážné vůle (§ 37 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb.) nebo z důvodu rozporu se zákonem (§ 39 zák. č. 40/1964 Sb.). Naopak, právem musí být chráněn druhý účastník smlouvy a jen na něm může záviset, zda se dovolá omylu, který u něj podvodně jednající účastník při uzavření smlouvy vyvolal nebo jehož podvodně jednající účastník při uzavření smlouvy využil, a zda tím uplatní tzv. relativní neplatnost smlouvy ve smyslu ustanovení § 49a a § 40a zák. č. 40/1964 Sb.“

že výkladová varianta bez dalšího kvalifikující padělání cizího podpisu jako zjevně nemravné či nezákonné a rozporné s veřejným pořádkem, a vedoucí tudíž paušálně k závěru o absolutní neplatnosti takto učiněných právních jednání není povětšinou optimální.¹⁸

Druhou variantu by mohla představovat argumentace, kterou si osvojil Nejvyšší soud například v usnesení ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 26 Cdo 3363/2008, a v souladu s níž osoba uvádějící cizí podpis nemůže projevovat vůli nominální smluvní strany a zároveň si nepočíná ani jako zástupce toho, jehož podpis užívá. Dotčené právní jednání je neplatné, neboť přítomnost vlastnoručního podpisu (zahrnujícího uvedení vlastního příjmení) je podmínkou jeho platnosti.^{19,20} Občanský zákoník stanovuje neplatnost právního jednání coby následek jen pro případ nedodržení zákonné či sjednané formy,²¹ jeví se nicméně akceptovatelným závěr, že svazuje-li zákon výslovně přítomnost podpisu s platností jednání učiněného v písemné formě, nastupuje v případě vad podpisu vskutku neplatnost (a sice v zásadě neplatnost relativní) bez ohledu na to, zda daný akt dle zákona či vůle stran *musel* být učiněn písemně. Je přitom nepochybné, že jako na účastníka právního jednání je tu nutné pohlížet výhradně na podpisatele, nikoli na osobu, jejíž jméno bylo podpisatelem užito; z jejího hlediska je onen úkon ujednáním mezi jinými osobami (*res inter alios acta*), z něhož pro ni nemohou bezprostředně

¹⁸ Byť nelze vyloučit, že se vyskytnou skutkově specifické případy, v nichž bude pro nalezení spravedlivého způsobu vypořádání poměrů dotčených subjektů naopak nutné uchýlit se k aplikaci korektivu dobrých mravů.

¹⁹ Pakliže bychom v duchu starší doktríny zmíněné v pozn. č. 9 akceptovali, že podpis je potřebný k perfekci písemného projevu vůle, bylo by možné tvrdit, že právní jednání vůbec nevzniklo. Úvaha Nejvyššího soudu ovšem více koresponduje textací § 40 odst. 3 zák. č. 40/1964 Sb. („Písemný právní úkon je platný, je-li podepsán jednající osobou.“) i § 561 odst. 1 obč. zák. („*K platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího.*“), jež se liší od znění § 886 ABGB, o němž se opírá vyslovená v Tilsch, E. Op. cit., s. 164.

²⁰ Alternativu zakládající se na obdobných východiscích by mohla představovat argumentace, dle níž na straně podpisatele absentuje vážná vůle. Tomuto směru uvažování by však patrně stál v cestě fakt, že je-li v obdobných případech dán určitý deficit vůle jednajícího, není zpravidla druhé straně zřejmý (srovnej výslovný požadavek zjevného nedostatku vážnosti v § 552 obč. zák.), pročez nemůže mít za následek zdánlivost právního jednání adresovaného osobě, která důvodně spoléhala v řádnost projevu vůle svého protějšku. Srovnej SPÁČIL, J. Vážná vůle jako základní náležitost právního úkonu v právní vědě a v judikatuře. *Právní rozhledy*, 2004, č. 22, s. 811. Dále viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2781/99.

²¹ Srovnej § 582 obč. zák.

vyplývat žádné povinnosti. Domnívám se, že naznačené pojetí je samo o sobě životné a představuje možný přístup k problému nepravých podpisů.

Revidujeme-li ovšem premisu, dle níž je požadavek náležitého podpisu coby předpoklad platnosti písemného právního jednání zaručen jen přičiněním vlastního příjmení, můžeme zaujmout též odlišnou perspektivu a dovodit, že právní jednání opatřené padělaným podpisem není neplatné z formálních důvodů, nýbrž s ohledem na omyl adresáta právního jednání v osobě, s níž vstupuje v právní styk (*error in persona*).²² Podobný omyl zde nemusí být dán vždy, zejména pokud si také druhá strana počíná nepoctivě a vědomě jedná s osobou odlišnou od toho, kdo je nominálně druhým účastníkem právního jednání. Je-li nicméně adresát právního jednání, s nímž padělatel kontrahuje, v dobré víře, a je-li tedy protistranou uváděn v omyl, bude výsledné právní jednání zatíženo vadou omylu, přičemž není nezbytné zkoumat, zdali identita jednajícího subjektu představovala okolnost podstatnou, či nikoli, neb se jedná o omyl vyvolaný lstivě (§ 584 odst. 2 obč. zák.).²³

²² K tomuto typu omylu viz obecně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 1926, sp. zn. Rv I 1487/26.

²³ Fakt, že je přihlédnutí k relativní neplatnosti, ať již zapříčiněné nesplněním formálních náležitostí, nebo omylem, činěno závislým na úkonu osoby odlišné od toho, kdo neplatnost způsobil (§ 579 odst. 1 obč. zák.), by z hlediska adresáta právního jednání mohl být vnímán ambivalentně, jelikož je tím na jedné straně kvalifikace dotčeného projevu vůle jako platného či neplatného činěna závislou na jeho rozhodnutí, současně však na něj zmíněná skutečnost klade břemeno v podobě nutnosti uplatnit námitku relativní neplatnosti, jež je sama o sobě jednostranným adresovaným hmotněprávním úkonem, který nabývá účinnosti okamžikem, kdy dojde do právní sféry adresátů, tj. ostatním účastníkům dotčeného právního jednání (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3978/2009). Jelikož patrně nelze připustit, aby bylo právní jednání mezi některými jeho účastníky hodnoceno jako platné a mezi jinými jako neplatné, musí být dovolání se relativní neplatnosti doručeno všem stranám řečeného aktu a účinnosti nabývá doručením posledního z nich. Obzvláště není-li identita padělatele známa či není-li jasno o místě jeho pobytu, může se jevit obtížné dovolat se relativní neplatnosti, jež podle pokněd kontroverzního (srovnej KNAPPOVÁ, M., TĚGL, P., ELIÁŠ, K. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008, s. 419–420), dnes již však ustáleného náhledu Nejvyššího soudu podléhá promlčení v obecné promlčecí lhůtě (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1669/2000, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 32 Odo 568/2002, dále viz též SPACIL, J. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172). Není-li však původce falešného podpisu dostupný, je povýtce teoretickou sama možnost, že by vůči němu adresát uplatnil kterýkoli ze svých nároků. Pakliže by se pak teprve po uplynutí určitého časového intervalu naskytl adresátovi jednání příležitost dovolat se relativní neplatnosti s ohledem na dřívější nemožnost kontaktovat nepoctivého podpisatele, byla by padělatelem vznesená námitka promlčení uvedeného oprávnění jistě shledána rozpornou s dobrými mravy (nebylo-li by možné dovodit, že k promlčení práva vůbec nedošlo vzhledem k aplikaci šířeji vyložených překážek běhu promlčecí lhůty ve smyslu § 650 a § 651 obč. zák.).

V případě dovolání se neplatnosti zasaženého právního jednání může v souladu s § 579 odst. 2 obč. zák. přicházet v úvahu uplatnění nároku na náhradu škody vzniklé v příčinné souvislosti se způsobením jeho neplatnosti.²⁴

Dosud předestřená pojetí nutně spočívají na tezi, že subjektem práv a povinností vyplývajících z právního jednání s padělaným podpisem bude padělatel. Lze však rovněž přikročit ke změně náhledu na uvedený aspekt problematiky a pozici padělatele připodobnit postavení zástupce osoby, jejíž podpisu užívá. Zdá se přitom, že počínání padělatele nese určité vnější znaky jednání zástupce, neboť navenek směřuje k vyvolání právních účinků v právní sféře toho, jehož podpis je užíván (připojení podpisu osoby je aktem, s nímž by, učinil-li by jej podepisovaný sám, byl spojen vznik práv a povinností nominálně podepsané osoby). Rozhodující z tohoto hlediska nemůže být skutečnost, že podepisatel zpravidla postupuje bez náležitého zmocnění, neboť právě na podobné případy cílí ustanovení občanského zákoníku o nezmocněném jednateli (§ 440 odst. 2 obč. zák.). Je však nutné přiznat, že postup osoby umisťující cizí podpis na právní jednání plně neodpovídá ani obvyklému chápání počínání zástupce, jenž by i při aktu přímého zastoupení měl činit vlastní projev vůle (s tím, že za splnění zákonných podmínek daný úkon vyvolává bezprostřední vznik práv a povinností ve sféře zastoupeného),²⁵ nikoli předstírat, že úkon činí zastoupená osoba sama. Aplikovat normy o zastoupení na konání osoby užívající cizí podpis by tak patrně bylo možné spíše analogicky.²⁶

To je pak podstatou přístupu, který se může jevit neortodoxním, odpovídá však výkladu široce přijímanému v německém právu, jež od klasických

²⁴ Obecně srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002.

²⁵ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3658/2007.

²⁶ Obdobná koncepce by se nemohla prosadit v oblasti směnečného práva, kde panuje výkladová praxe, dle níž je vyloučeno, aby směnečné projevy spočívající v přičinění jména zastoupené osoby zástupcem na směnku zavazovaly at' již zástupce, nebo zastoupeného, a to i tam, kde si podepisatel počíná v mezích svého zástupčího oprávnění, tím spíše pak v případech, kdy jedná protiprávně. KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 80–81. Uvedené pravidlo se však opírá o výslovné ustanovení čl. III. § 3 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákona směnečného a šekového, ve znění pozdějších předpisů, a bylo by možné jej chápat jako výraz specifík směnečného práva, který se uplatní jen v této osobitě oblasti právního řádu.

případů jednání jménem druhého (*in fremdem Namen*) v intencích institutu přímého zastoupení, odlišuje jednání pod cizím jménem (*unter fremdem Namen*), při němž jednající zastírá, že ve skutečnosti není osobou, jejíž jméno uvádí. I v posléze uvedených situacích se však s ohledem na potřebu ochrany adresáta právního jednání ustanovení o zastoupení (zejména § 179 BGB, upravující odpovědnost nezmocněného jednatele) mají užít alespoň přiměřeně.^{27,28} Naznačený poukaz na cizí právní úpravu zajisté nepostačuje k přijetí obdobného řešení v českém právu;²⁹ ukazuje však, že není nemyslitelným či principiálně absurdním. Při bližším zhodnocení pak zjistíme, že jeho použití má některé žádoucí důsledky.

Aplikujeme-li na postup padělatele pravidla upravující nezmocněné jednání, dospíváme předně k závěru, že osoba, jejíž podpis byl napodoben, může být výsledným právním jednáním zavázána, přistoupí-li bez zbytečného odkladu poté, co se o předmětném úkonu dozvěděla,³⁰ k jeho schválení (*ratihabici*).³¹ Ač se tento vývoj může zdát nepravděpodobným, v praxi se s takovými případy setkat lze, a to nikoli výjimečně, obzvláště pokud

²⁷ Viz MEDICUS, D. *Bürgerliches Recht*. Köln: Carl Heymans Verlag, 2007, s. 47; rozsudek *Bundesgerichtshof* ze dne 3. 3. 1966, sp. zn. II ZR 18/64; či SCHRAMM, K.-H. In: SÄCKER, F. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil. § 1-240 AGB-Gesetz*. München: C. H. Beck, 2001, s. 1762. Německá doktrína tedy dovozuje, že pravidlo, dle něhož z uvedení cizího podpisu na směnce nemůže pro podpisatele vyplynout směnečný závazek, je zvláštností směnečního práva (FLUMÉ, W. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. Zweiter Band. Das Rechtsgeschäft*. Zweite Aufl. Berlin: Springer Verlag, 1975, s. 254), v rámci výkladu obecné úpravy podpisu se naopak připouští, aby zástupce k písemnosti připojil jméno zastoupeného coby podpis (EINSELE, D. In: SÄCKER, F. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil. § 1-240 AGB-Gesetz*. München: C. H. Beck, 2001, s. 1233.). Podobně viz ovšem také TILSCH, E., op. cit., s. 164.

²⁸ Německá doktrína zná také jednání pod falešným jménem (*unter falscher Namensangabe*), čímž se rozumí případy, v nichž jednající neuvádí identifikační údaje konkrétní odlišné osoby, respektive neužívá (nenapodobuje) její podpis, nýbrž s druhou stranou jedná sám a pouze užije smyšleného či frekventovaného jména, aniž by tím protistrana mohla být uvedena v omyl ohledně toho, s kým vstupuje v právní vztah. Příkladem takové situace je uzavírání ubytovací smlouvy v hotelu, při němž ubytovaný zatají své skutečné jméno a uvede namátkou zvolený (nepravdivý) údaj. V takových případech je vždy zavázán sám jednající, nikoli některý ze skutečných nositelů udaného jména. Srovnej MEDICUS, D. *Allgemeiner Teil des BGB*. 9. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2006, s. 363.

²⁹ Srovnej ovšem inspiraci výkladem § 179 BGB při aplikaci § 33 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. 28 Cdo 292/2009.

³⁰ Viz DÁVID, R., HRDLÍČKA, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1663.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2015, sp. zn. 28 Cdo 2923/2015.

vezmeme v potaz, že ratihabice může proběhnout i konkludentně, přičemž za akt schválení je podle okolností možné pokládat též přijetí prospěchu na základě příslušného právního jednání poskytnutého.³² Ilustrativně lze poukázat na skutkový stav zjištěný soudy nižších stupňů ve věci, v níž Nejvyšší soud vydal usnesení ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2508/2016, dle něhož banka na základě úvěrové smlouvy uhradila kupní cenu bytové jednotky za žalované, v následném řízení však nebyla náležitě prokázána pravost podpisů žalovaných na řečeném kontraktu. Podle pojetí nahlízejícího na padělatele jako na zástupce osoby, jejíž podpis užívá, by na tomto skutkovém podkladě bylo možné dovodit, že neznámý podpisatel jednal bez náležitého zmocnění za žalované, jimž tudíž bezprostředně z úvěrové smlouvy povinnosti nevznikly, avšak tím, že přijali plnění ze strany banky, spočívající v úhradě jejich existentního dluhu, uvedený akt zastoupení dodatečně schválili, a stali se tak stranou závazku pojícího je k úvěrující bance. Pakliže ke schválení nedojde, bude z právního jednání v souladu s § 440 odst. 2 obč. zák. zavázán padělatel sám. Adresát jednání si pak bude moci zvolit, zda bude požadovat přislíbené plnění, anebo náhradu škody. Podle výkladu obsahově podobného ustanovení německého občanského zákoníku, směřuje toto právo na náhradu škodu k nastolení stavu majetku poškozeného, jaký by zde byl, pokud by se zastoupený stal nositelem povinností plynoucích z dotčeného právního jednání a řádně je splnil.³³ Svým rozsahem se tak uvedený nárok na kompenzaci majetkové újmy nemusí překrývat s tím, jenž vyplývá z § 579 odst. 2 obč. zák.³⁴

Ačkoli jednání bez náležitého zmocnění právní úprava nestíhá neplatností,³⁵ není nikterak vyloučeno, aby se adresát právního jednání úspěšně dovolal jeho relativní neplatnosti pro omyl, jak již bylo naznačeno výše. V tom případě bude moci požadovat navrácení jakéhokoli plnění poskytnutého na základě předmětného právního jednání coby bezdůvodného obohacení.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 33 Cdo 5273/2009.

³³ SCHRAMM, K.-H. In: SÄCKER, F. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil. § 1-240 AGB-Gesetz*. München: C. H. Beck, 2001, s. 1786.

³⁴ Takto srov. i Melzer, F. In: Melzer, F., Tégel, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014, s. 64 a 717.

³⁵ Viz *mutatis mutandis* např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2015, sp. zn. 23 Cdo 3334/2014, případně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2015, sp. zn. 33 Cdo 4236/2014.

Účastníkem závazku z bezdůvodného obohacení bude primárně sám padělatel coby strana neplatného právního jednání, jež je v souladu s nadále aplikovatelnou judikaturou zásadně aktivně a pasivně věcně legitimována k vymáhání, respektive vydání prospěchu přijatého v souladu s neplatným titulem.³⁶ Dojde-li k ratihabici předmětného právního jednání, nebude to naopak padělatel, koho bude povinnost k vydání obohacení stíhat, nýbrž zastoupený, neboť se dodatečným schválením stane *ex tunc*³⁷ stranou dotčeného právního jednání. S ohledem na fakt, že byl plnitel k poskytnutí sporných hodnot přiveden lstí (záměrným vyvoláním omylu ohledně identity podepisujícího subjektu), bude nicméně podle § 2995 obč. zák. možné požadovat vydání přijatých hodnot i po jiné osobě než účastníku právního jednání, jenž se předmětným plněním obohatil.³⁸

Domnívám se, že aplikace právní úpravy zastoupení na počínání osoby, jež padělá cizí podpis, po německém vzoru rozšiřuje možnosti racionálního vypořádání dotčených subjektů, a představuje tak funkční doplněk v tuzemsku dominantních řešení opírajících se o dovození neplatnosti právního jednání opatřeného padělaným podpisem, mezi nimiž je pak nutno upřednostnit ta, jež se kloní k neplatnosti relativní, před těmi, která prosazují absolutní neplatnost daného projevu vůle.

Literature

- ELIÁŠ, J., BRIM, L., ADAMOVIČ, H. *Bez důvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-407-2.
- ELIÁŠ, K. Právní úkony na soukromých listinách se zvláštním zřetelem k jejich podepisování. *Bulletin advokacie*, 1996, č. 3, s. 52. ISSN 1210-6348.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.
- FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2793-2.

³⁶ Srovnej kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 2265/2014, popřípadě usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 28 Cdo 3999/2015.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2076/2010.

³⁸ Obecněji viz ELIÁŠ, J., BRIM, L., ADAMOVIČ, H. *Bez důvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 91–94.

- FLUME, W. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. Zweiter Band. Das Rechtsgeschäft.* Zweite Aufl. Berlin: Springer Verlag, 1975. ISBN 978-3-642-96233-2.
- KRČMÁŘ, J. *Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná.* Praha: Wolters Kluwer, 2014 [pův. 1946]. ISBN 978-80-7478-408-8.
- KORBEL, F., MELZER, F. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 31. ISSN 1210-6348.
- KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-965-4.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MEDICUS, D. *Allgemeiner Teil des BGB.* 9. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2006. ISBN 978-3-8114-3441-7.
- MEDICUS, D. *Bürgerliches Recht.* Köln: Carl Heymans Verlag, 2007. ISBN 978-3-452-26430-5.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III.* Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1.
- POLČÁK, R. Praxe elektronických dokumentů. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 7-8, s. 53. ISSN 1210-6348.
- RUBAN, R., KOUKAL, P. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857. ISSN 1210-6410.
- SÄCKER, F. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil. § 1-240 AGB-Gesetz.* München: C. H. Beck, 2001. ISBN 3-406-45211-6.
- SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. 1. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2010 [pův. 1933]. ISBN 978-80-7357-519-9.
- SPÁČIL, J. Vážná vůle jako základní náležitost právního úkonu v právní vědě a v judikatuře. *Právní rozhledy*, 2004, č. 22, s. 811. ISSN 1210-6410.
- SPÁČIL, J. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172. ISSN 1210-6410.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J. ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. *Občanský zákoník I. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.

ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.

TILSCH, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012 [pův. 1925]. ISBN 978-80-7357-897-8.

Contact – e-mail

257073@mail.muni.cz

Vzájemný vztah právních jednání a procesních úkonů

Petr Coufalík

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameruje na vzájemný vztah právnych jednání a procesních úkonů. Konkrétně je věnována pozornost jejich vzájemné (ne)provázanosti a rozdílům. Příspěvek se zaměřuje i na otázku vzájemného odlišení a na možnost aplikace úpravy právních jednání při posuzování procesních úkonů.

Keywords in original language

Civilní proces; právní jednání; procesní úkon.

Abstract

This paper focuses on the relationship between the legal acts and the procedural acts. Namely, this paper deals with their mutual (un)interconnection and their mutual distinctions. Further, there is solved the topic how to distinguish the legal acts and the procedural acts from each other and there is solved the application of the norms, regulating the legal acts, on the procedural acts.

Keywords

Civil Procedure; Legal Act; Procedural Act.

1 Úvodem

Ke vzniku práv a povinností se vyžaduje naplnění znaků hypotézy právní normy, mezi něž zpravidla patří určité okolnosti vnějšího světa aprobované právem (právní skutečnosti). Netřeba zvláště připomínat, že v demokratickém právním státě hraje zcela zásadní roli mezi právními skutečnostmi právní jednání, do něhož je promítnuta idea svobody jedince. Právní jednání (v obecném významu) se prolíná všemi právními odvětvími, soukromé právo

a civilní právo procesní nevyjímající. V minulosti se vedla diskuze, zdali je třeba nahlížet na právní jednání shodně v rámci všech právních odvětví, či je třeba je posuzovat v některých oblastech diferencovaně. Spojujícím článkem všech právních jednání je, že se jedná o projevy vůle směřující k vyvolání určitých následků na poli práva (vedou zejména ke vzniku, změně či zániku práv a povinností¹). Posléze se však ukázalo, že jednotné pojetí právních jednání by mohlo mít v některých oblastech společenského života nedozírné následky, které by danou oblast takřka mohly ochromit.² Vzhledem k tomu se nakonec prosadila koncepce, že je třeba obecnou kategorii právních jednání rozdělit do různých podkategorií, a to i s ohledem na členitost právního řádu. Stejně jako je třeba soukromé právo odlišovat od práva procesního, neboť se jedná o dvě samostatná právní odvětví se vzájemnými funkčními vazbami³, ukázalo se potřebné od sebe odlišovat právní jednání a procesní úkony.

2 Základní rozdíly mezi právními jednáními a procesními úkony

Rozdíly mezi právními jednáními a procesními úkony lze nalézt v první řadě v rovině subjektové, tedy v tom, kdo je činí. Zatímco právní jednání činí soukromoprávní subjekty (fyzické osoby, právnické osoby či stát, u něhož se podle § 21 OZ uplatňuje fikce právnické osoby), které jsou nadány právní osobností, v případě procesních úkonů tomu tak být nemusí. Procesní subjektivita je sice primárně odvozena od právní osobnosti (§ 19 OSŘ), nicméně může být poskytnuta i dalším entitám, které v rovině soukromého práva právní osobností nedisponují. Procesní subjektivita je například poskytnuta

¹ Úmyslně neuvádím, že jimi vznikají, mění se a zanikají právní vztahy, protože se domnívám, že právo se nerealizuje pouze prostřednictvím právních vztahů, byť realizace prostřednictvím právních vztahů bude s ohledem na sociální funkci práva typickou. Zpochybňována je realizace práva prostřednictvím právních vztahů obzvláště u absolutních majetkových práv (vlastnické právo). Viz např. SPÁČIL, Jiří. Obsah negatorní žaloby, její konkurence s žalobou na náhradu škody a promlčení. Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 23-24, s. 801 a násl. ISSN 1210-6410.

² Např. MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s., s. 124. ISBN 80-210-0740-0. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.–III. díl*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, Díl II., s. 111. ISBN 978-80-7357-540-3.

³ Např. MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s. ISBN 80-210-0810-5.

státnímu zastupitelství (§ 35 OSŘ) či Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (§ 35a OSŘ), byť se ve své podstatě jedná o orgány státu bez vlastní právní osobnosti.

Druhý rozdíl lze spatřovat v tom, že právní jednání činí subjekty ve formálně rovném postavení, zatímco procesní úkony činí kromě účastníků řízení i rozhodující orgán (soud, rozhodce), který vystupuje v mocenském (nadřazeném) postavení a disponuje pravomocí jednostranně účastníkům řízení vnutit svou vůli.⁴

Třetí rozdíl mezi právními jednáními a procesními úkony spočívá ve stanovení jejich předpokladů a v jejich zaměření. Zatímco právní jednání jsou upravena právem soukromým a mají za úkol vyvolat účinky v oblasti soukromého práva (zakládají, mění či ruší soukromá práva a povinnosti), procesní úkony jsou oproti tomu upraveny právem procesním a svými účinky směřují do civilního práva procesního, k zahájení soudního řízení, k jeho rozvíjení a k jeho zániku.⁵

Fasching v této souvislosti podotýká, že procesní úkony se od právního jednání odlišují i tím, že procesní úkony mají oproti právním jednáním nesamostatnou povahu, neúčinkují odděleně, nýbrž pouze v souvislosti s dotyčným procesem, protože jsou na proces a jeho rozvinutí zaměřeny.⁶

Někdy se lze setkat s názorem, že rozdíl mezi procesními úkony a právními jednáními spočívá v tom, že procesní úkony jsou vždy jednostranné, kdežto právní jednání mohou být jak jednostranné, tak i vícestranné s tím, že převažují smlouvy. Nesprávnost tohoto odlišování překonává samotná právní úprava, když výslovně umožňuje uzavření procesních smluv, např. rozhodčí smlouvu (srov. § 106 OSŘ) a prorogační smlouvu (srov. § 89a OSŘ). Rovněž tuzemská i zahraniční procesualistika – i přes určité dřívější výhrady

⁴ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., überarbeitete und erg. Auflage. Wien: Manz, 1990, 1232 s., s. 392, marg. č. 744. ISBN 3-214-04697-7.

⁵ LAVICKÝ, Petr. § 41 (Forma a obsah procesních úkonů; hmotněprávní úkony účastníků). In: DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář I., II.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s., s. 210, marg. č. 1. ISBN 978-807-3574-604. FASCHING, 1990, op. cit., s. 395, marg. č. 748.

⁶ FASCHING, 1990, op. cit., s. 392, marg. č. 744.

způsobené z velké části popíráním přímých procesních vztahů mezi účastníky řízení⁷ – se dnes převážně hlásí k tomu, že smlouvy jsou přípustné i v právu procesním.⁸

U procesních úkonů ovšem existuje ne zrovna zanedbatelná odchylka oproti právním jednáním spočívající v tom, že procesní úkony jsou vždy adresované, tedy ke svému vzniku vyžadují, aby byly doručeny adresátovi (soudu, protistraně nebo obojím).⁹

3 Odlišení právních jednání a procesních úkonů

Výše jsem naznačil několik rozdílů mezi právními jednáními a procesními úkony, z nichž by bylo možné dovodit diferenciační kritéria. První možností je odlišení podle subjektů, které právní jednání činí. Ačkoliv právní úprava stanovuje odlišně právní osobnost a procesní subjektivitu, v praxi se budou obě množiny značně překrývat, což vede k tomu, že se uvedené dílčí rozdíly v praxi nehodí k tomu, aby mohly být diferenciačním kritériem pro odlišení právních jednání a procesních úkonů. Stejně tak není možné odlišit jednání na základě rovnosti postavení, neboť takové kritérium by bylo možné aplikovat toliko u rozhodujícího orgánu, nikoliv u účastníků řízení. Rovněž úspěšné nemůže být kritérium toho, zdali právní jednání či procesní úkon jsou jednostranné či vícestranné, neboť jak právní jednání, tak i procesní úkony mohou být jednostranné či vícestranné.

Domnívám se, že vhodným diferenciačním kritériem ke vzájemnému rozlišení právních jednání a procesních úkonů lze spatřovat v jejich zaměření. Má-li jednání směřovat svými účinky do oblasti soukromého práva, pak půjde

⁷ U nás přímé vztahy mezi účastníky řízení popíral například ŠTAJGR, František. *Civilněprocesní právní poměr. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. Praha: Univerzita Karlova. 1968, roč. 15, č. 2, s. 69–87. MOLČAN, Teodor. *Občianskoprávne procesné vzťahy: podstata a význam*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 64. Bez ISBN. V zahraničí procesní smlouvy popíral například Hellwig (srov. MACUR, Josef, STAVINHOVÁ, Jaruška. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s., s. 28. ISBN 80-210-0099-6) nebo O. Büllow (WAGNER, Gerhard. *Prozeßverträge: Privatautonomie im Verfahrensrecht*. 1. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, 849 s., s. 4. ISBN 31-614-7022-2).

⁸ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*, C. H. Beck: Praha, 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583. ISSN 1210-6410. LAVICKÝ, Petr. § 41 (Forma a obsah procesních úkonů; hmotněprávní úkony účastníků). In: DAVID, 2009, op. cit., s. 210 an., marg. č. 3. FASCHING, 1990, op. cit., s. 395, marg. č. 749.

⁹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 399, marg. č. 756.

o právní jednání, má-li naopak jednání směřovat svými účinky do oblasti práva procesního, pak půjde o procesní úkon.¹⁰ Rozhodující je přitom obsah jednání a nikoliv jeho označení (srov. § 555 OZ a § 41 odst. 2 OSŘ), což znamená, že nesprávné označení nemůže být rozhodující pro kvalifikaci jednání na právní či procesní.¹¹ Naopak za ne zrovna vhodné považují odlišování právních jednání a procesních úkonů na základě jím stanovených předpokladů, neboť předpoklady pro právní jednání a procesní úkony mohou být v některých případech vcelku podobné (např. forma).

Byť ve valné většině případů bude naznačené dělení dostačující, nelze vyloučit situace, v nichž bude právní jednání směřovat do obou oblastí. Typickou situací může být například zavazující procesní smlouva,¹² na jejímž základě se žalobce zaváže vzít zpět žalobu za uhrazení určitého finančního obnosu. V této souvislosti je možné převzít závěr německé procesualistiky, která zkoumá podstatné či charakteristické plnění.¹³ V uvedeném příkladu tedy sice je poskytnuta finanční částka, podstatným plněním je však zpět-vzetí žaloby, a proto je třeba dané ujednání považovat za procesněprávní. Pro úplnost upozorňuji, že naopak Fasching v pochybnostech navrhuje takové řešení, že pokud bylo jednání učiněno v rámci procesu, pak se na něj má nahlížet jako na procesní úkon, ledaže je takové jednání procesním právem vyloučeno.¹⁴

4 Náležitosti právních jednání a řešení jejich vad

Moderní civilistika při zkoumání právních jednání dovodila jejich pojmové (podstatné) znaky, kterými jsou projev vůle, zaměření projevu vůle, uznání projevu vůle právním řádem a nastoupení následků, které jednající svým

¹⁰ Obdobně FASCHING, 1990, op. cit., s. 392, marg. č. 744.

¹¹ To však nelze interpretovat tak, že by označení bylo nepodstatné. Posuzování právního jednání či procesního úkonu podle obsahu znamená povinnost zjišťovat vůli jednajícího podle obsahu vůle a nepostupovat formalisticky toliko podle označení. I označení ovšem může hrát roli při interpretaci jednání, např. pro posouzení, jaký opravný prostředek chtěla strana sporu podat.

¹² Srovnej COUFALÍK, Petr. Procesní smlouvy. In: LAVICKÝ, Petr (ed.). *Současnost a perspektivy civilního procesu*. 1. vyd.. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 109–116. ISBN 978-80-210-7686-0.

¹³ WAGNER, 1998, op. cit., s. 40 an.

¹⁴ FASCHING, 1990, op. cit., s. 395, marg. č. 748.

projevem vůle hodlal zamýšlet.¹⁵ Z těchto pojmových znaků byly následně dovozeny obecné náležitosti, které musí být naplněny, aby se jednalo o bezvadné právní jednání, a to náležitosti subjektu, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle, vztah vůle s projevem a náležitosti předmětu.¹⁶ U jednotlivých náležitostí se zkoumají vady, přičemž podle jejich intenzity civilistika dovozuje, že vady mají za následek nicotnost, neplatnost, relativní bezúčinnost, případně některé nemají právní relevanci.¹⁷

Procesualistika uvedené závěry plně nepřezvala. Byť i v případech procesních úkonů lze hovořit o výše uvedených pojmových znacích a náležitostech, které mají univerzální charakter, nebyly paušálně akceptovány uvedené následky jejich vad.¹⁸

V případech jednostranných procesních úkonů procesualistika zdůrazňuje, že veřejnoprávní povaha procesněprávních vztahů vyžaduje podstatně vyšší míru právní jistoty účastníků i třetích osob. Pokud by přitom bylo dodatečně možno zpochybňovat již učiněné procesní úkony odkazem na vady vůle, byla by právní jistota významně oslabena.¹⁹

V. Hora k nemožnosti akceptace soukromoprávních následků vad vůle uvádí zajímavou metaforu. Zdůrazňuje, že procesní úkony nejsou samostatné, nevyvolává každý o sobě právní účinků, předchází procesní úkon je podkladem a oporou pro další procesní úkony obdobně jako kámen a cihla v budově a teprve všechny dohromady tvoří celek; vybourávání jednotlivých kamenů a jejich dodatečné odstraňování musí přirozeně vést ke zřícení celé stavby. Procesem mají být vady vůle, jež nastaly při soukromoprávním

¹⁵ FIALA, Josef et al. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 433 s., s. 26. ISBN 80-723-9111-9.

¹⁶ LUBY, Š. Občanskoprávní skutečnosti. In: KNAPP, Viktor et al. *Československé občanské právo: Svazek I*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1974, 588 s., s. 132. Bez ISBN. ZUSKLÍNOVÁ, Michaela. § 3 Právní jednání. In: DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s., s. 158. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹⁷ LUBY, Š. Občanskoprávní skutečnosti. In: KNAPP, 1974, op. cit., s. 154–160.

¹⁸ Podle Česky všechny procesní úkony, které byly učiněny způsobilým subjektem, lze považovat za platné (ČEŠKA, Zdeněk et al. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 447 s., s. 28. ISBN 80-703-8033-0).

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. IV. ÚS 295/97 (N 162/9 SbNU 395). Obdobně FASCHING, 1990, op. cit., s. 400, marg. č. 757.

jednání, odhaleny a rozhodnutím soudu odstraněny, a proto si V. Hora pokládá otázku: „Kam by vše dospělo, kdyby bylo připuštěno jednotlivým procesním úkonům odporovat?“²⁰

Rovněž V. Steiner upozorňuje na negativní důsledky, k nimž by uplatnění soukromoprávních následků vad procesních úkonů vedlo. Uvádí, že kdyby bylo možné u jednotlivých procesních úkonů vytýkat právní vady spočívající ve vůli samotné či v jejím projevu, vyvolalo by to v rámci řízení nezbytnost celé řady zvláštních a přitom zcela zbytečných incidenčních procesů. Důsledkem toho by se proces tříštil a komplikoval a jen obtížné by se dosahovalo vlastního účelu řízení, kterým je odstranění existujícího sporu, ale také ochrana soukromých subjektivních práv.²¹

Formálně pak lze uvedenou konstrukci odůvodnit tím, že procesní normy neobsahují žádná ustanovení o náležitostech vůle, jejichž nedostatek by způsoboval neplatnost procesního úkonu, přičemž pro samostatnost úpravy nelze analogicky použít ustanovení hmotněprávních předpisů.²²

S ohledem na uvedené se pro účely jednostranných procesních úkonů vytvořily zvláštní způsoby řešení vad. Konkrétně v případě, že vůle vůbec nebyla relevantně projevena (např. *vis absoluta*), nebo že procesní úkon učinila osoba bez procesní způsobilosti, již historická procesualistika dovodila, že není platného procesního úkonu²³, pozdější procesualistika takové „procesní úkony“ považovala za neúčinné.²⁴ U některých vad byla jako následek stanovena nepřipustnost, například pro absenci povinného právního zastoupení.²⁵ Pro jiné zpravidla méně závažné vady si procesní právo stanovilo jiné prostředky, jak nedostatky vůle odstranit. Konkrétně vady člení na odstranitelné a neodstranitelné. U neodstranitelných vad nemá soud jinou možnost než procesní úkon, kterým se zahajuje řízení, odmítnout, jinak k učiněnému podání nepřihlédnout. U odstranitelných vad soud nejdříve účastníka vyzve, aby odstranil vady svého podání. Teprve poté, kdy účastník vytýkané vady

²⁰ HORA, 2010, op. cit., díl II, s. 111.

²¹ STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s., s. 244. Bez ISBN. Obdobně WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 175. ISBN 978-807-2018-420.

²² ČEŠKA, 1989, op. cit., s. 27.

²³ HORA, 2010, op. cit., Díl II, s. 111.

²⁴ STEINER, 1981, op. cit., s. 245.

²⁵ ČEŠKA, 1989, op. cit., s. 28.

neodstraní a kdy pro tyto vady nelze v řízení pokračovat, soud vadné podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne, k jinému podání soud nepřihlíží (srov. § 43 OSŘ).²⁶ O nesouladu projevu a vůle v případě procesního úkonu bude pojednáno dále.

V případě procesních smluv se procesualisté²⁷ obvykle shodují na tom, že lze aplikovat následky příznačné pro jednostranné procesní úkony, zejména přichází v úvahu přípustnost, která se uplatňuje v souvislosti s dovoleností jakožto s jednou z náležitostí předmětu. Ovšem uvedené pojetí nedokáže reagovat na všechny vady procesních smluv, především na vady vůle způsobené omylem, protiprávní výhrůžkou, tísni, lstivým jednáním druhé strany.²⁸ I když nelze uvedený nedostatek vyřešit toliko úpravou obsaženou v občanském soudním řádu,²⁹ není možné subsidiárně aplikovat ustanovení občanského zákoníku, neboť takový postup by byl v rozporu s koncepcí odlišování práva soukromého a procesního jako dvou samostatných právních odvětví a jejich funkčních vazeb. Jelikož je však potřebné nedostatky v projevu vůle u procesních smluv odstranit, lze s ohledem na skutečnost, že charakteristickým obecným institutem smlouvy pronikajícím všemi právními odvětvími je i zkoumání koncepce neplatnosti,³⁰ zacelit uvedenou mezeru v právu v nezbytném rozsahu pomocí *analogiae iuris*, a to prostřednictvím aplikace

²⁶ V této souvislosti je vhodné zmínit, že česká procesualistika zpravidla člení procesní úkony na vadné a bezvadné, na přípustné a nepřípustné a na účinné a neúčinné. Toto členění naznačuje, že se jedná o třídění na stejné úrovni, není tomu ovšem tak (obrazně řečeno je to jako třídění domů na malé, střední, velký a růžový či patrový). Připomínám, že vadný je takový procesní úkon, který nesplňuje veškeré zákonné náležitosti (např. absence podpisu), nepřípustný je takový procesní úkon, který je zákonem vyloučen (např. institut přistoupení účastníků v odvolacím řízení), neúčinný je takový procesní úkon, který nevyvolává právní následky. Nepřípustný procesní úkon je proto z hlediska svých účinků rovněž neúčinný, to se týká i vadného procesního úkonu, kterým se nezahajuje řízení a jehož vady nebyly odstraněny.

²⁷ O přípustnosti hovoří takřka všichni domácí i zahraniční autoři. Namátkou LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 3*, § 128-252. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 903 s., s. 111 an. ISBN 3-16-147817-7.

²⁸ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁹ Ne všichni autoři jsou však tohoto názoru, např. Zoulík (ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 18, č. 1, s. 13–15. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_01.pdf) domnívající se, že se má uplatnit teorie projevu a skutečná vůle se nemá zkoumat.

³⁰ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

úpravy soukromoprávní.³¹ Na základě toho lze u procesních smluv na rozdíl od jednostranných procesních úkonů uplatnit následky vad v podobě nicotnosti a neplatnosti.

5 (Ne)soulad projevu a vůle

Zásadní otázkou v souvislosti s právními jednáními a procesními úkony spočívá v jejich výkladu, zejména v posuzování vztahu skutečné vůle a vůle projevené, který přichází do úvahy za situace, že vůle se neshoduje s jejím projevem. Dlouhodobě se traduje, že zatímco v případě soukromoprávních jednání se uplatňuje tzv. teorie vůle, tak v případě procesních jednání se uplatňuje tzv. teorie projevu.³² Tyto závěry jsou vhodné snad pro potřeby výuky na právnických fakultách, realita je však jednoznačně mnohem komplikovanější.

V případě právních jednání se v minulosti v civilistice vytvořily tři koncepce pro posuzování vzájemného vztahu skutečné (vnitřní) vůle a vůle projevené, a to (a) teorie vůle, (b) teorie projevu a (c) teorie důvěry. (a) Teorie vůle je postavena na východisku, že právní jednání je nástrojem realizace autonomie vůle, a proto je rozhodující samotná vnitřní autonomní vůle. Skutečnost, zda je či není vnitřní vůle kryta odpovídajícím projevem, již není právně relevantní. Nedostatkem této teorie je, že vnitřní vůle není s úplnou jistotou poznatelná a že není nijak chráněna dobrá víra osob, jímž je právní jednání adresováno.³³ Teorie projevu oproti teorii vůle spatřuje důvod existence právního jednání jen projevem vůle vytvořený stav, který zakládal dobrou víru adresáta. Dá-li projev vzniknout stavu, z něhož může adresát legitimně usuzovat na určité právní jednání, pak tento projev platí bez ohledu na to, zda byl podložen skutečnou vůlí či nikoliv.³⁴

³¹ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

³² ŠULÁKOVÁ, Martina. § 41 (úkony a jednání účastníků). In: LAVICKÝ, Petr et al. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, xxvi, 1088 s., s. 163, marg. č. 2. ISBN 978-80-7478-986-1.

³³ MELZER, Filip. Úvodní výklad k § 545 an. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s., s. 471 an., marg. č. 35–43. ISBN 978-80-7502-003-1.

³⁴ MELZER, Filip. Úvodní výklad k § 545 an. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 472 an., marg. č. 44–48.

Obě teorie však jsou ve své striktní podobě považovány za nedostatečné, a proto se v civilistice vytvořila – v pořadí třetí – teorie důvěry, která se snaží nalézt spojující článek mezi oběma teoriemi tím, že vyvažuje vzájemně dotčené principy (především princip autonomie vůle a princip ochrany právní jistoty v podobě ochrany dobré víry) a podle konkrétních okolností upřednostňuje první či druhou variantu. F. Melzer zdůrazňuje, že v případě neadresovaných právních jednání se plně uplatní řešení zastávané teorií vůle, rovněž u adresovaného právního jednání ve srozumění s adresátem se upřednostňuje teorie vůle, je tedy rozhodující skutečná vůle jednajícího, kterou druhá strana znala nebo alespoň znát mohla a měla. U adresovaných právních jednání bez srozumění s adresátem je však třeba s ohledem na ochranu dobré víry upřednostnit teorii projevu, a proto projevem vůle je to, co se adresátovi jako projev vůle jednajícího legitimně jevílo.³⁵

Oproti civilistice dospěla procesualistika k poněkud jiným závěrům. V případě jednostranných procesních úkonů procesualistika paušálně dovozuje uplatnění teorie projevu. Tím se zdůrazňuje, že v případě neshody vůle a jejího projevu se u procesních úkonů upřednostňuje projev vůle před skutečnou vůlí.³⁶

Teorie projevu úzce souvisí s výše uvedenými následky vad jednostranných procesních úkonů, při jejichž řešení zdůrazňuje vyšší míra právní jistoty účastníků a snaha o nekomplikovaný postup v řízení. Pokud by bylo dodatečně možné zpochybňovat již učiněné procesní úkony odkazem na to, že projev vůle neodpovídá jeho projevu, byla by právní jistota významně oslabena. Vzhledem k tomu se při posouzení jednostranného procesního úkonu vychází z vůle projevené a skutečná vůle jednajícího se nezkoumá.³⁷ Ukáže-li se, že vůle nebyla vůbec projevena (např. absence procesní způsobilosti, *vis absoluta*), pak je takový procesní úkon neúčinný. Pro ostatní povahou méně závažné vady si procesní právo stanovilo jiné prostředky, jak nesoulad vůle projevené a vůle skutečné odstranit. Jedná se například

³⁵ MELZER, Filip. Úvodní výklad k § 545 an. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 473 an., marg. č. 49–99.

³⁶ LAVICKÝ. Petr. § 41 (Forma a obsah procesních úkonů; hmotněprávní úkony účastníků). In: DAVID, 2009, op. cit., s. 211, marg. č. 4.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. IV. ÚS 295/97 (N 162/9 SbNU 395). Obdobně FASCHING, 1990, op. cit., s. 400, marg. č. 757.

o možnost změny dispozičních procesních úkonů či možnosti jejich zpět-vzetí, vysvětlovací a poučovací povinnost soudu, čímž se omezují negativní důsledky případného omylu jednajícího.³⁸

Otázkou je, zdali by měla je teorie projevu pro procesní právo univerzální, a proto by měla být převzata i na procesní smlouvy. Domnívám se, že zde bude obdobně jako u právních jednání nezbytné odlišovat situace jednání ve srozumění s adresátem a bez srozumění s adresátem. Budou-li strany jednat ve vzájemném srozumění, pak by soud měl přihlédnout ke skutečné vůli, bude-li mu známa. V případě, že účastníci nebudou jednat ve vzájemném srozumění nebo že soudu nebude skutečná vůle náležitě objasněna, pak je třeba s ohledem na vyšší míru právní jistoty prolínající se procesním právem vyjít z vůle projevené.

6 Přípustnost právních jednání a procesních úkonů

Soukromé právo stojí na třech základních hodnotách – svobodě, rovnosti a spravedlnosti, které pronikají všemi soukromoprávními instituty, včetně soukromoprávních právních jednání. Každý subjekt soukromého práva disponuje svobodou projevující se prostřednictvím autonomie vůle, takže se může sám rozhodnout, zdali učiní právní jednání, vůči komu bude právní jednání směřovat, jaký bude obsah právního jednání a v jaké formě právní jednání učiní. Vzhledem k tomu, že stejnou svobodou disponují i další subjekty soukromého práva, projevuje se v soukromém právu zásada rovnosti, vzhledem k čemuž není obecně možné jednostranně vnucovat svou vůli ostatním subjektům soukromého práva. Tyto dvě hodnoty pak doplňuje hodnota spravedlnosti kladoucí důraz na přiměřenost.³⁹ Vzhledem k tomu, že soukromé právo je postaveno primárně na hodnotě svobody, je přípustné uzavírat jakékoliv soukromoprávní jednání, ledaže to zákon zakazuje.⁴⁰ To se projevuje například i do možnosti uzavírat smlouvy, které nejsou v zákoně výslovně upravené jako smluvní typ (tzv. inominátní smlouvy).⁴¹

³⁸ LAVICKÝ, Petr. § 41 (Forma a obsah procesních úkonů; hmotněprávní úkony účastníků). In: DAVID, 2009, op. cit., s. 211, marg. č. 4.

³⁹ HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s., s. 51–75. ISBN 978-802-1050-631.

⁴⁰ Čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

⁴¹ Srov. § 1746 o. z.

Mimoprávní hodnoty svobody, rovnosti a přiměřenosti nejsou pouze dominantou soukromého práva, nýbrž vstupují i do práva veřejného, kam se řadí i občanské právo procesní. Nelze však pominout, že ve veřejném právu se tyto hodnoty dostávají navíc do střetu s veřejným zájmem na řádném výkonu státní moci a v případě občanského práva procesního se zájmem na řádném fungování soudnictví, který úzce souvisí s právem na spravedlivý proces.⁴²

Svoboda se u jednotlivých subjektů civilního procesu projevuje v diametrálně odlišné míře, a to s ohledem na jejich procesní postavení. Zatímco u účastníků řízení v zásadě vycházíme z ústavní premisy, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (tzv. princip legální licence zakotvený v čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky a v čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), u soudu, který stojí vůči účastníkům řízení v nadřazeném postavení, se uplatňuje princip enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, tedy že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny). O svobodě je tak vhodné hovořit především u účastníků řízení, kdežto u soudu se svoboda uplatňuje jen ve značně omezené míře, a to jen tehdy, je-li k tomu soud právním předpisem zmocněn. Může-li se tak například účastník řízení rozhodnout, zdali využije opravný prostředek, či nikoliv, nemá naopak soud ze zákona jinou možnost než tu, aby o opravném prostředku rozhodl. V opačném případě by se totiž soud svým nekonáním dopustil protiprávního zásahu do práv účastníka řízení.

V souladu s principem tzv. legální licence mohou čistě teoreticky účastníci řízení činit procesní úkony kdykoliv, přičemž omezení budou toliko obecnými a obsahovými náležitostmi. Tato výchozí teze má nicméně několik „ale“. Především je třeba si uvědomit, že převážná část procesních úkonů má vyvolat právní následky v rámci soudního řízení, a proto přirozeným omezením pro vyvolání účinků takovýchto úkonů je probíhající soudní řízení (výjimkou je např. předprocesní žádost o ustanovení zástupce nebo rozhodčí či prorogační smlouvy). Další omezení spočívá v tom, že procesním úkonem nemůže dojít k popření postavení soudu coby rozhodujícího

⁴² WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní: Část první: řízení nalézací*. 7. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s., s. 61. ISBN 978-807-2019-403.

orgánu; nelze tak soudu předepsat, podle jakých pravidel má v řízení postupovat a rozhodovat. Obdobně nelze jednostranně potírat práva protistrany ve sporu. Jinými slovy procesní úkony musejí být činěny v rámci existujících procesních pravidel a musejí také sledovat cíl civilního procesu, jímž je jak ochrana soukromých subjektivních práv a oprávněných zájmů účastníka řízení, tak i nadindividuální požadavek na ochraně právního řádu a požadavek na řádném výkonu soudnictví.

Kromě těchto obecnějších mantinelů pak civilní proces stanovuje mantinely pro specifické situace, aby napomohl rychlejšímu vedení sporů. K tomuto účelu mají sloužit koncentrace řízení omezující uplatnění určitých námitek, tvrzení a důkazních návrhů po určitou část řízení. Příпустný rovněž není ani procesní úkon, který je svou povahou zneužitím práva.⁴³

Z uvedeného je tedy zřejmé, že autonomie vůle projevující se v oprávnění činit procesní úkony je oproti jejímu projevu v soukromém právu významně omezená. Důsledkem rozsahu tohoto omezení je skutečnost, že lze vnímat, jako by se spíše výjimky z ústavně zaručené autonomie vůle stávaly pravidlem, z toho by se dalo dovodit, že procesní úkony jsou přípustné jen tehdy, kdy to zákon výslovně připouští. Pokud ovšem takový závěr akceptujeme, pak je nutné si uvědomit, že není možné posuzovat přípustnost procesního úkonu čistě formalisticky tak, zda je v některé právní normě stanoveno, že je možné procesní úkon činit, nýbrž je třeba vycházet ze smyslu a účelu jednotlivých procesních ustanovení, ba i z pojetí celého civilního soudního řízení.

7 Závěrem

Ač středobodem právních jednání a procesních úkonů je vůle subjektu práva, v konkrétním pojetí se právní jednání a procesní úkony podstatnou měrou navzájem odlišují. V současné procesualistice nebyla procesním úkonům věnována dostatečná pozornost, což vede k řadě otázek, zejména otázky týkající se výkladu procesních úkonů, vad procesních úkonů, jakož i otázky obecného pojetí přípustnosti procesních úkonů. Předložený text pak neměl v žádném případě ambici na všechny tyto otázky odpovědět, spíše chtěl naznačit možný směr, kam by se mohly myšlenky procesualistiky v budoucnu ubírat.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. 22 Nd 159/2016.

Literature

- ČEŠKA, Zdeněk et al. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 447 s. ISBN 80-703-8033-0.
- DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář I., II.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s. ISBN 978-807-3574-604.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5.
- FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., überarbeitete und erg. Auflage. Wien: Manz, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.
- FIALA, Josef et al. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-723-9111-9.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.–III. díl*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-540-3.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s. ISBN 978-802-1050-631.
- KNAPP, Viktor et al. *Československé občanské právo: Svazek I*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1974, 588 s. Bez ISBN.
- LAVICKÝ, Petr, et al. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, xxvi, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, Petr (eds.). *Současnost a perspektivy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7686-0.
- MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*, C. H. Beck: Praha, 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583. ISSN 1210-6410.
- MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s. ISBN 80-210-0740-0.
- MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s. ISBN 80-210-0810-5.

- MACUR, Josef, STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s. ISBN 80-210-0099-6.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
- MOLČAN, Teodor. *Občianskoprávne procesné vzťahy: podstata a význam*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. Bez ISBN.
- SPÁČIL, Jiří. Obsah negaturní žaloby, její konkurence s žalobou na náhradu škody a promlčení. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 23-24, s. 801 a násl. ISSN 1210-6410.
- STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 3, § 128-252*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 903 s. ISBN 3-16-147817-7.
- STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s. Bez ISBN.
- ŠTAJGR, František. *Civilněprocesní právní poměr*. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica. Praha: Univerzita Karlova. 1968, roč. 15, č. 2, s. 69–87.
- WAGNER, Gerhard. *Prozeßverträge: Privatautonomie im Verfahrensrecht*. 1. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, 849 s. ISBN 31-614-7022-2, s. 4.
- WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-807-2018-420.
- WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní: Část první: řízení nalézací*. 7. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. ISBN 978-807-2019-403.
- ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 18, č. 1, s. 13–15. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_01.pdf
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. IV. ÚS 295/97 (N 162/9 SbNU 395).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. 22 Nd 159/2016.

Contact – e-mail

coufpe@mail.muni.cz

Some Causes of Ineffectiveness of Contracts in the New Romanian Civil Code

Raluca Elena Dinculescu

University of Craiova, Faculty of Law, Romania

Abstract in original language

În materia cauzelor de ineficacitate a contractelor, noul Cod civil român, intrat în vigoare în anul 2011, aduce o serie aspecte cu caracter de noutate, care reprezintă fie o adaptare a unor teorii formulate în doctrina juridică anterioară, fie soluții inovatoare pentru dreptul nostru. Acceptate ca atare sau, dimpotrivă, generatoare de controverse, analiza acestor noi mecanisme juridice este importantă pentru a justifica opțiunea legiuitorului și pentru a asigura cadrul teoretic de aplicare adecvată în practica instanțelor

Keywords in original language

Contracte; cauze de ineficacitate.

Abstract

In the matter of causes of contract ineffectiveness, the new Romanian Civil Code, which entered into force in 2011, brings forward a series of new aspects, which are either an adaptation of theories formulated in the previous legal doctrine or innovative solutions in our law. Whether these new legal mechanisms are accepted as such or, on the contrary, they generate controversies, their analysis is important in order to justify the legislature's option and to ensure the proper theoretical framework for their adequate application in the practice of courts.

Keywords

Contracts, Causes of Ineffectiveness.

1 Preliminary issues

To make an analysis of the causes of ineffectiveness of contracts, one must first establish the content of the notion of *ineffectiveness of contracts* and this content is determined according to the meaning of the concept of *"effects of the contract"*.

In the new Romanian Civil Code, the contract is defined in art. 1166 as “the mutual agreement between two or more persons with the intent to establish, modify or terminate a legal relation”, a definition which is more comprehensive than that in the old code, in the sense that mutual agreement and the possibility of modifying a legal relation are recognized. The definition is similar to that in the Italian Civil Code and more rigorous than that contained in the French Civil Code, which in art. 1101 defines the contract as “an agreement by which one or several persons undertake to give, to do or not do something”. It is a way of avoiding the French legislature’s confusion between the effects of the contract and the effects of the obligation, an aspect noticed by the French doctrine which makes the distinction¹.

Starting from this definition, the *effects of the contract* (or of any legal act) refer to the consequences foreseen by the parties, according to their agreement, as a contract concluded by them and leading to the establishment, modification or termination of a legal relation, i.e. civil rights and civil obligations to which the legal act gives rise, which it modifies or terminates².

It is generally accepted that the principles governing the effects of the contract are: the principle of the binding force of the contract, the principle of the relativity and that of the enforceability of the effects of the contract³.

The ineffectiveness of contracts refers to those circumstances which deprive the legal act or the contract of its effects, namely the rights and obligations that the parties have tried to produce, circumstances that can only be analyzed exclusively in the relations between the parties. The circumstances that determine the unenforceability of the contract against third

¹ HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AL. *Tratat de drept civil român, vol. II*. București, 1998, p. 516; PLANIOL, M., RIPERT, G. *Traité pratique de droit civil français, Tome VII*. Paris: L.G.D.J., 1931, p. 67; AUBRY ET RAU, M.M. *Cours de droit civil français, Tome IV*. Paris: Imprimerie et librairie générale de jurisprudence „Marchat et Billard”, 1902, p. 148.

² BOROI, G., ANGHELESCU, C.A. *Curs de drept civil. Partea generală*. ed. a 2-a, București: Hamangiu, 2012, p. 204; POPESCU, T.R., ANCA, P. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Științifică, 1968, p. 107; GHIȚĂ, D. Discuții privitoare la aplicarea penalităților în cazul neexecutării unor obligații de a face sau de a nu face în lumina art. 906 din noul Cod de procedură civilă și art. 1516 din noul Cod civil. *Revista Dreptul*, nr. 1/2016.

³ For details, see GHIȚĂ, D. *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*. București: C. H. Beck, 2016, p. 9, 24–27.

parties are not included in the scope of the causes of ineffectiveness⁴. In other words, the ineffectiveness subsumes all those cases in which, for various reasons, a legal act does not take effect⁵.

The doctrinal view in terms of ineffectiveness of contracts is different, ranging from accepting a limited number of legal institutions and concepts that produce this effect to assigning this function to all the circumstances that lead to the lack of effects of a contract. What is generically known as civil law sanctions is treated as causes of ineffectiveness. Apart from the sanction of nullity, one speaks of the inexistence of the civil legal act. Thus, among the clauses of ineffectiveness of contracts, one can identify some general clauses, producing directly this consequence on the contract, and others having a legal profile and distinct functions, and depriving the contract of effects only subsidiarily. There is a distinction between ineffectiveness in the broad sense, including all the situations in which the effects of the legal act do not occur, either temporarily or permanently, totally or partially, and ineffectiveness in the narrow sense, concerning those situations in which, although the acts are valid, their effects do not occur for other reasons⁶.

The following are causes of ineffectiveness: nullity, lapse, unenforceability, rescission, cancellation, unilateral termination of the contract, revocation of legal acts, reduction of gifts, but also the risk of the contract, the time limit and the suspensive or resolutive condition⁷. There is also a specific cause of ineffectiveness, a new cause in our law - unwritten clauses.

A synthesis of the classification of ineffectiveness clauses described by the doctrine⁸ outlines several categories.

Depending on the scope of application, there are general causes of ineffectiveness, applicable to all contracts (nullity, revocation, resolutive condition, suspensive condition) and causes of ineffectiveness applicable only to certain

⁴ DUMITRACHE, B. Domeniul de aplicare a cauzelor de ineficacitate a contractelor. *Analele Universitatii Bucuresti*, 2000, V, p. 20.

⁵ COSMA, D. *Teoria generală a actului juridic civil*. București: Științifică, 1969, p. 415.

⁶ Ibidem, pp. 416–417.

⁷ BOROI, G., ANGHELESCU, C.A. op.cit., pp. 238-243; RĂDUCAN, G. *Nulitatea actului juridic civil*. Bucuresti: Hamangiu, 2009, pp. 82-83.

⁸ RĂDUCAN, G. op.cit., p. 82-83.

contracts (rescission, cancellation, fortuitous impossibility of performing the contract – specific to bilateral contracts – reduction of excessive gifts, revocation, lapse – specific to gifts).

According to the criterion of the extent of effects, the causes of ineffectiveness may produce effects *ex nunc*, only for the future, such as cancellation and lapse, or they may also produce effects for the past, as happens in the case of nullity, rescission or fulfilment of the resolutive condition.

According to the parties' conduct in the occurrence of causes of ineffectiveness, there are causes of ineffectiveness which depend on the conduct of the parties in the performance of contractual obligations (rescission, cancellation, unilateral termination, revocation) and causes which do not depend on the conduct of the parties in the performance of contractual obligations (nullity, fortuitous impossibility of performing the contract, fulfilment of the resolutive condition and non-fulfilment of the suspensive condition, reduction of excessive gifts, revocation, lapse).

Depending on the persons who can invoke the existence of the cause of ineffectiveness, there are causes that may be invoked only by the parties and/or their heirs (revocation of donation) and causes that may also be invoked by other persons concerned. This is the case of absolute nullity, the fulfilment of the resolutive condition and the non-fulfilment of the suspensive condition and, generally, causes which may be invoked by the creditors of either party in an indirect action.

According to the criterion of the (non-)existence of a time limit within which the cause of ineffectiveness may be invoked, there are causes that may be invoked at any time (unilateral termination of contracts of indefinite duration, absolute nullity, fulfilment of the resolutive condition and non-fulfilment of the suspensive condition) and causes that may be invoked only within a specific time limit. It is the case of relative nullity, rescission, revocation of donations for ingratitude.

There is also a distinction between original causes of ineffectiveness, simultaneous with the conclusion of the legal act and subsequent causes, causes

of temporary ineffectiveness (suspensive condition and time limit) and causes of permanent ineffectiveness, causes of retroactive or non-retroactive ineffectiveness⁹.

Related to the above-mentioned criteria, unwritten clauses fall within the category of general causes of ineffectiveness, which are not determined by the conduct of the parties, as causes of ineffectiveness *ab initio*¹⁰, and they can be invoked at any time by the person concerned.

Since the analysis devoted to the causes of ineffectiveness of contracts is extremely vast, we will only refer to several new aspects dealt with in the new Romanian Civil Code that came into force on 1 October 2011.

2 Clauses deemed unwritten

This sanction, although present in numerous texts of the new Romanian Civil Code, is not defined by the legislature. Unlike other causes of ineffectiveness, the sanction of clauses deemed unwritten has no clearly defined legal regime and this regulatory form gave rise to many controversies in the recent Romanian legal doctrine.

Some authors have treated it as a form of partial absolute nullity¹¹, as a species of nullity *de jure*¹², and others as a distinct, autonomous sanction¹³. Moreover, some authors believe that this institution relies on the theory of the inexistence of the act - in turn, a controversial sanction - because an unwritten clause invalidates the act concluded without meeting the essential requirements provided by law for its existence¹⁴. But both from

⁹ COSMA, D. op. cit., pp. 420-422.

¹⁰ IONASCU, T. Natura juridică a clauzelor nescrise. *Analele Universității Constantin Brâncuși Târgu Jiu*, Seria Științe juridice nr. 4/2011.

¹¹ BOROI, G., ANGHELESCU, C.A. op. cit., p. 249; ZAMSA, Cr. In: BAIAS, FLA. CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI, I. (coord.). *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*. București: C. H. Beck, 2012, p. 1315.

¹² NICOLAE, M. Nulitatea parțială și clauzele considerate nescrise în lumina Noului Cod civil. Aspecte de drept material și drept tranzitoriu. *Dreptul*, nr. 11/2012, p. 31.

¹³ UNGUREANU, C.T. Clauzele contractuale considerate de Noul Cod civil ca nescrise reprezintă o sancțiune autonomă? *Dreptul*, nr. 10/2013, p. 58; DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. București: C. H. Beck, 2014, p. 230.

¹⁴ DOGARU, I., DRĂGHICI, P., op. cit., p. 230.

the wording of the texts, and from the situations these texts refer to, one may conclude that the legislature intended to create a distinct legal regime for the unwritten clauses and not just a mere particular form of partial nullity.

The arguments are also contained in the legal text. In art. 1246 of the Civil Code, governing nullity, the legislature provided in paragraph 4 that the clauses or even accessory agreements whereby the parties would establish or suppress causes of nullity are considered unwritten.

One can therefore see that even the entire agreement may be considered unwritten when its object is the change of the legal regime of nullity.

Another connection between unwritten clauses and nullity can be found in art. 1402 of the new Civil Code, by which the legislature establishes two different sanctions for violating the requirement regarding the impossible condition, contrary to law or the moral code. It is considered unwritten, and if it is the very cause of the contract, it entails its absolute nullity.

At first sight, it might seem that the text regulates partial absolute nullity, and the interest protected is general, similar to nullities governed by art. 11 of the code. But the second thesis also provides an exception, i.e. in case the clause sanctioned by law as unwritten is the very cause of the contract. In this case, the impossible, illegal and immoral cause being a condition for the validity of the contract, the legislature does not consider the clause as inexistent, but the latter affects the validity of the entire contract, leading to its nullity.

We consider, therefore, that the sanction of clauses deemed unwritten represents an autonomous sanction, with a legal force greater than nullity¹⁵, which operates automatically, *ipso jure*, and has the effect of eliminating directly and independently of the agreement of the contracting parties, a non-essential, illegal clause. In other words, such a clause is an inexistent provision or clause in the content of the legal act.

The legal regime of invoking the unwritten clause also raises discussions. The opinions start from the idea that it can be legally ignored by the one it opposes, without needing a court action to invalidate the clause, but

¹⁵ PIPEREA, Ghe. In: BAIAS, FLA. CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI, I. (coord.), op. cit., p. 220.

only the assertion of the unwritten clause character¹⁶. On the other hand, it is a sanction that operates *de jure* and the effects occur independently of the intervention of the court or of the parties. However, the unwritten clause may be invoked by any person and even by the court *ex officio*, and it may make the object of an action for the declaration of a right in order to establish the inexistence of the clause¹⁷. In another sense, it has been considered that it is possible to request the court to declare the clause as unwritten in a preventive action, having the character of an action for the declaration of a right, and the decision of the court will thus be declaratory and not constitutive¹⁸.

The unwritten clause is governed, in the matter of consumer protection, by Law no. 193/2000 on combating unfair terms in the relations between professionals and consumers, without expressly using this name. Art. 5 of this law provides that the unfair terms contained in the contract and discovered either personally or through the bodies empowered by law will not take effect on the consumer, and the contract will continue, with the consumer's consent, only if after their removal, it may continue. Likewise, art. 12(3) of Law no. 193/2000 provides the right of consumer associations to action against the professional that uses standard contracts containing unfair terms, so that the court will order the cessation of their use, as well as the modification of the contracts currently being performed, by eliminating unfair terms.

Most of the Romanian doctrine and case law have established that, although Law no. 193/2000 on unfair terms in contracts between professionals and consumers provides as a sanction for unfair terms their unenforceability (or ineffectiveness) in relation to the consumer, the legal regime of this sanction is identical to that of absolute nullity. Thus, the consequence of declaring the unfair character of some clauses is equivalent to declaring their absolute nullity, the sanction existing in the case of relative nullity, i.e. the annulment of that clause, which is not applicable. In terms of the nature of the protected interest, it has been established that the rule protects the public

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ NICOLAE, M., *op. cit.*, p. 32.

¹⁸ UNGUREANU, C.T., *op. cit.*, p. 60.

interest, and not the individual one, since it is obvious that the law protects a generic category, that of consumers, and not an individual. In this respect, Law no. 193/2000 represents only the transposition in the Romanian legislation of Directive no. 93/13/EEC, the provisions of which, according to the case law of the European Court of Justice, relate to public order¹⁹.

Unlike the previous code where only the sanctioning of unfair terms was aimed at, at present, we find the application of the unwritten clause in the new Romanian Civil Code, in many domains, from the functioning of the legal person (art. 218 par. 3) to the relations between professionals (art. 2094) and the protection of a legal regime of public order (art. 1246 par. 4), and also in the new Civil Procedure Code, in the matter of agreements establishing jurisdiction (art. 115 par. 2, art. 126 par. 2, art. 121).

Taking it over from the legislation of other states, the Romanian legislature has transposed the sanction of unwritten clauses without legally configuring the concept so that it can be applied without giving rise to controversy. Neither the Civil Code, nor the Civil Procedure Code provides a definition of the unwritten clause, but they only determine the effects of this sanction and the concrete situations where a specific clause introduced by the contracting parties in their agreement represents an unwritten clause.

The Civil Code refers to this sanction in art. 1255 on partial nullity, which has the following content: “(1) Clauses contrary to law, public order or the moral code and which are not considered unwritten shall entail the nullity of the contract in its entirety only if, by their nature, they are essential or if, in their absence, the contract had not been concluded. (2) If the contract is partly maintained, the invalid clauses shall be replaced automatically with the applicable legal provisions. (3) The provisions of par. (2) shall apply accordingly to clauses which are contrary to mandatory legal provisions and shall be deemed unwritten by law”.

The legal text provides the requirements for a contractual clause to be considered unwritten:

- the declaration as unwritten clause is performed only by law;

¹⁹ Decision no. 686 of 21 February 2013 in the second appeal, Section II of the High Court of Cassation and Justice, declaring the absolute nullity of clauses contained in a loan agreement.

- the clause must be contrary to some mandatory legal provisions;
- as a result of *a contrario* interpretation, the clause, by its nature, must not be essential, decisive for the conclusion of the contract, and the contract may be concluded in its absence;
- to produce the effect provided by paragraph 2, the clause must be distinct, autonomous or accessory in the content of the contract²⁰.

One of the main features is that the contractual provision must be independent of other terms of the contract so that the clause may be considered unwritten, since, if it depended on other contractual clauses, the effect mentioned in art. 1255(2) would not occur, because it could not be eliminated from the contract without affecting its validity.

Another feature refers to the fact that a clause deemed unwritten cannot be an essential clause either by nature or by mutual agreement of the parties, so it cannot essentially depend on the substance of the legal act and cannot be a clause in the absence of which the contract would not have been concluded²¹. Similarly to partial nullity, the effects of deeming a clause unwritten do not occur, and the contract cannot be saved if a clause is decisive in signing the contract. If a clause violates mandatory legal provisions and is essential, the sanction is the total nullity of the contract.

The effect of deeming a clause unwritten is de jure replacement with applicable legal provisions. The unwritten clause has no effect, since it is not binding and it is replaced de jure with the applicable legal provisions, just like the clause affected by partial nullity²².

The sanction of the unwritten clause, although occurring de jure, may be applied both to situations of general interest, aiming at ensuring the protection of fundamental rules of civil law, and to situations aimed at protecting preponderantly individual interests. In this latter case, the institution is close to relative nullity²³.

²⁰ NICOLAE, M., op. cit., p. 24.

²¹ GHERGHE, A.C. *Considerații asupra clauzei reputate nescrise*. See <https://www.juridice.ro/356984/consideratii-asupra-clauzei-reputate-nescrise.html>

²² UNGUREANU, C.T., op. cit., pp. 52 and 58.

²³ NICOLAE, M., op. cit., p. 32.

The sanction of the clauses deemed unwritten also appears in different aspects of the regulatory framework of the regime of legal persons. Thus, art. 218(3) of the new Civil Code provides that all clauses or provisions of the memorandum of association or of the statutes, as well as the decisions of the statutory bodies of the legal entity that limit or expand the powers conferred exclusively by law to these bodies are deemed unwritten, even if they were published. Likewise, art. 1932 of the Civil Code provides that, in matters of the memorandum of association, any contractual clause violating the mandatory provisions regarding the association and for which there is no sanction of nullity is considered unwritten. From the wording of this legal text, one can make the distinction that the legislature itself makes with regard to nullity, and on the other hand, one can notice that in the matter of companies the sanction of the unwritten clause is the rule and the nullity is the exception.

The option of the legislature for this sanction in the area of companies is appropriate, given the principle of ensuring the security of the civil circuit, saving the contract to the extent that it is not contrary to the legal provisions concerning its validity. The unwritten clause may be ignored by the parties or third parties, considering it as inexistent in the contract²⁴.

If in the case of companies, one can speak of the protection of some general interest, for the most part, however, the regulations on unwritten clauses aim at protecting some individual interest or, similarly to the professional-consumer relation, the vulnerable part of the contract is protected. For example, we find in the Civil Code applications in the field of the agency contract (art. 2094), the leasing contract (art. 1825-1826), the bank deposit agreement (art. 2192 par. 3), the carriage contract (art. 1995) or maintenance (art. 2257 par. 5).

3 The finality of unwritten clauses

The provisions on this new cause of ineffectiveness of contracts follow the general line pursued in the field of contract law in the new Civil Code. Thus, the legislature gave priority to the stability of social and economic relations

²⁴ PIPEREA, Ghe. In: BAIAS, FLA. CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI, I. (coord.), *op. cit.*, p. 1956.

and the principle of security of legal relations, ensuring the achievement of the finality of the civil legal relation, by protecting the rights and obligations of the parties.

In matters of contracts, this goal may be achieved by providing the parties with the legal rules that enable the safeguarding of contracts, in situations where some clauses do not comply with the legal provisions.

Obviously, in some cases, the contract cannot be saved, the causes of ineffectiveness producing effects, either as a consequence of the parties' agreement, or for reasons beyond them, but the tendency of the legislature appears to be to maintain the contractual relation in as many situations as possible.

Along with the old procedures - restoring the invalid contract, converting the invalid contract, confirming in case of relative nullity, interpreting the contract, partial nullity - we find some adapted procedures - extinctive prescription, with a new legal regime, i.e. it is no longer related to public order – as well as new mechanisms, such as the adaptation of contracts or clauses deemed unwritten, all constituting means of saving the contract²⁵. Of these, only two, partial nullity and unwritten clauses, have, basically, a double function which is to partially deprive the contract of effects and, mainly, to save it.

Although the two new mechanisms are treated together by the legislature, the clause deemed unwritten has a legal regime which is different from the partial nullity and it must not be confused with it. To determine whether a clause is unwritten, it is not necessary to analyze whether the infringed rule protects an individual or a general interest, as happens with nullity, but one must analyze only the content of the clause to see whether it violates mandatory rules or the moral code. In the case of partial nullity, in order to take effect, the contract may be adapted or confirmed, while the clause deemed unwritten cannot be either adapted or confirmed²⁶; it takes no effect²⁷.

²⁵ UNGUREANU, C.T., op. cit., p. 50.

²⁶ GAUDEMONT, S. *La clause réputée non écrite*. Paris: Economica, 2006, p. 78, apud UNGUREANU, C.T., op. cit., p. 59.

²⁷ DOGARU, I., DRĂGHICI, P., op. cit., p. 232.

Since nullity does not operate *de jure*, as long as a clause has not been declared by the court to be invalid, it will take effect. Instead, an unwritten clause has no effect between the parties.

Regarding the type of legal action, the issue is still controversial. If it is accepted that the action for declaring nullity is an action for the fulfilment of a right, some authors consider that the action for declaring a clause as unwritten is a declaratory action²⁸, while others consider that a legal action can only be one for the fulfilment of a right²⁹.

Beyond the inherent controversies generated by the novelty of the regulations in our law, regarding the legal regime and nature, the legal functions and the finality of unwritten clauses occur just as the legislature established. Integrated among the causes of ineffectiveness, the clauses deemed unwritten have, to the same extent, another role, that of saving the contract, in accordance with the principle of modern law *favor contractus*. In turn, it maintains a contract which does not comply, partially, with the legal provisions and ensures the functioning of other principles and rules in the matter of contracts.

Literature

AUBRY ET RAU, M.M. *Cours de droit civil français, Tome IV*. Paris: Imprimerie et librairie générale de jurisprudence „Marchat et Billard”, 1902.

BAIAS, FL.A., CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI, I. (coord.) *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*. București: C. H. Beck, 2012.

BOROI, G., ANGHELESCU, C.A. *Curs de drept civil. Partea generală*. ed. a 2-a, București: Hamangiu, 2012.

COSMA, D. *Teoria generală a actului juridic civil*. București: Științifică, 1969.

DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. București: C. H. Beck, 2014.

DUMITRACHE, B. *Domeniul de aplicare a cauzelor de ineficacitate a contractelor*. Analele Universitatii Bucuresti, 2000, V.

²⁸ UNGUREANU, C.T., op. cit., p. 60.

²⁹ BOROI, G., ANGHELESCU, C.A., op. cit., p. 249.

GHERGHE, A.C. *Considerații asupra clauzei reputate nescrise*. See <https://www.juridice.ro/356984/consideratii-asupra-clauzei-reputate-nescrise.html>

HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AI. *Tratat de drept civil român, vol. II*. București, 1998.

IONASCU, T. Natura juridică a clauzelor nescrise. *Analele Universității Constantin Brâncuși Târgu Jiu*, Seria Științe juridice nr. 4/2011.

NICOLAE, M., Nulitatea parțială și clauzele considerate nescrise în lumina Noului Cod civil. Aspecte de drept material și drept tranzitoriu. *Dreptul*, nr. 11/2012.

PLANIOL, M., RIPERT, G. *Traité pratique de droit civil français, Tome VII*. Paris: L.G.D.J., 1931.

POPESCU, T.R., ANCA, P. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Științifică, 1968.

RĂDUCAN, G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2009.

UNGUREANU, C.T., Clauzele contractuale considerate de Noul Cod civil ca nescrise reprezintă o sancțiune autonomă? *Dreptul*, nr. 10/2013.

Contact – e-mail

justvianden@gmail.com

Některé zavazující a nezavazující podpisy na směnce

Matěj Dobeš

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

V následujícím příspěvku pojednám o některých námitkách směnečných dlužníků směřujících k vytknutí domnělých nebo skutečných vád jejich podpisu na směnce, se kterými se soudy musí vypořádávat. Výklad budu směřovat zejména k zodpovězení otázky, jaký má důsledek prokázání té které námitky pro právní vztah mezi směnečným dlužníkem, původním směnečným věřitelem a následně také nabyvatelem směnky (indosatářem), tedy k otázce, zda a do jaké míry představují tyto námitky důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnku.

Keywords in original language

Směnka; právní jednání.

Abstract

In my submission I will discuss some objections of bill of exchange debtors attacking the real or perceived flaws of their signature on bill of exchange. My explanation will be headed towards answering the question, what implications does establishing of certain objections have for the legal relationship between bill of exchange debtor, the original creditor and consequently the acquirer too, therefore to the question, if these objections constitute a justifiable defence against the duty to pay bill of exchange, and to which extent.

Keywords

Bill of Exchange; Acting.

1 Úvod

Ústředním ustanovením, ze kterého vychází i název příspěvku, je Čl. I. § 7 zákona č. 191/1950 Sb., zákona směnečného a šekového (dále jen „ZŠŠ“),¹ který upravuje tzv. nezavazující podpisy (a s nimi související zásadu samostatnosti směnečných prohlášení,² která však není předmětem tohoto pojednání).

Mezi nezavazující podpisy řadí toto ustanovení

- podpis osoby, která se nemůže směnečně zavazovat,
- podpis nepravý,
- podpis vymyšlené osoby a - podpis nezavazující z dalších důvodů.

K otázce, zda určitý podpis zavazuje či nikoliv, se připojuje otázka, zda lze tuto námitku uplatnit vůči dobrověrnému nabyvateli, čili otázka, zda se jedná o námitku relativní (která působí relativně, *in personam*) nebo absolutní (která působí absolutně, *in rem*). Tuto otázku upravuje ustanovení Čl. I. § 17 ZŠŠ.³

Směnečné námitky (*exceptiones*) se klasifikují na absolutní a relativní, případně detailněji na:

- námitky totálně absolutní (které může učinit každý směnečný dlužník vůči každému směnečnému věřiteli, např. námitka formální neplatnosti směnky),
- námitky partiálně absolutní (které může učinit jen určitý směnečný dlužník vůči každému směnečnému věřiteli, např. námitka nedostatku směnečné způsobilosti),
- námitka partiálně relativní (které může učinit každý směnečný dlužník jen vůči určitému směnečnému věřiteli, např. námitka nedostatku věřitelské legitimace) a - námitky totálně relativní (které může učinit jen určitý směnečný dlužník jen vůči určitému směnečnému věřiteli, např. kauzální námitky).⁴

¹ „Jsou-li na směnce podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovat, podpisy nepravé, podpisy vymyšlených osob nebo podpisy, jež z nějakého jiného důvodu nezavazují osoby, které se na směnku podepsaly nebo jejichž jménem byla směnka podepsána, nemá to vliv na platnost závazků ostatních osob na ní podepsaných.“

² K tomu např. KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 78 a násl.

³ K tzv. abstrakčnímu účinku indosamentu srov. CHALUPA, R. *Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl – směnky*. Praha: Linde, 1996, s. 167–169.

⁴ ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. II. vyd. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1927, s. 196–197.

Tradičně však neexistuje shoda na zařazení některých námitek. V následujícím textu pojednám o třech vybraných námitkách, které spolu obsahově souvisejí. Těmito námitkami jsou

- podepsání směnky z ochoty,
- podvodné vylákání podpisu na směnku,
- nepravý podpis na směnce.

2 Podepsání směnky z ochoty

O podepsání směnky z ochoty se jedná tehdy, podepsal-li směnečný dlužník vědomě a svobodně směnku, přestože nebyl směnečnému věřiteli ničeho dlužný, a ačkoli oproti podepsání směnky nedostal příslib jakéhokoli budoucího protiplnění peněžitého nebo nepeněžitého, a bez toho, aby byl směnečným věřitelem nebo jinou osobou uveden v omyl ohledně účelu vystavení směnky.

Bylo judikováno,⁵ že podepsal-li směnečný dlužník směnku z ochoty proto, aby tím zajistil jiný závazek třetí osoby (například proto, že se k tomu cítil morálně povinen), nemůže se následně bránit námitkou směnky bezdůvodně vydané.⁶ Směnečnému dlužníkovi, který podepsal směnku z ochoty, zde budou náležet pouze relativní námitky (Čl. I. § 17 ZSŠ) vyplývající z úmluvy o zajišťovací funkci směnky, tedy například námitka, že směnkou zajištěná pohledávka dosud nenabyla splatnosti, nebo že již byla zaplacená. Samotnou námitkou, že směnka byla podepsána z ochoty, se však směnečný dlužník povinnosti zaplatit směnečným platebním rozkazem uložené plnění neubrání.

Je tomu tak proto, že je potřeba rozlišovat mezi kauzou směnky a kauzální pohledávkou. Kauzou směnky je hospodářský nebo jiný obdobný důvod emise směnky (případně akceptace, avalování nebo indosace směnky).⁷ Kauzální pohledávkou je naproti tomu pohledávka, k jejímuž zajištění nebo splnění byla směnka emitována. Zatímco, neexistence kauzální pohledávky je typickou kauzální námitkou, která je založená na tvrzení, že pohledávka, k jejímuž zajištění nebo zaplacení byla směnka emitována, neexistuje, neexistence kauzy není

⁵ Rozsudek VS Praha ze dne 28. 9. 1994, sp. zn. 5 Cmo 9/94, a ze dne 14. 5. 1996, sp. zn. 5 Cmo 462/95.

⁶ KOVÁŘÍK, Z. *Přehled směnečné judikatury*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 69–70.

⁷ CHALUPA, R. Kauzální námitky a kauzální povaha směnky. *Právní rádce*, 2015, č. 10, s. 38–42.

způsobila poskytnout směnečnému dlužníkovi důvodnou obranu.⁸ Není totiž vyloučeno, aby směnka byla emitována bez kauzy.⁹

3 Podvodně vylákaný podpis na směnku

O podvodně vylákaný podpis se jedná tehdy, pokud při podpisu směnky jedna ze stran úmyslně předstírala určitou vůli se záměrem, aby tím druhou stranu přiměla k nevědomému podpisu směnky. Zpravidla bude podpis vylákan směnečným věřitelem, nic ovšem nebrání tomu, aby byl podpis vylákan i třetí (na směnce nezúčastněnou) osobou.

Některé případy pro ilustraci:

- osoba A podepíše na recepci zahraničního hotelu namísto ubytovacího formuláře podstrčenou směnku osobě B,¹⁰
- osoba A podepíše na hromadné autogramiádě směnku, kterou ji podstrčila k podpisu osoba B.

Zde je potřeba podotknout, že i směnečné právní jednání je projev vůle, který směřuje k vyvolání právních následků. Vůle jednajícího je základem každého právního jednání a bez vůle nemůže právní jednání vzniknout. Vůle je založena na tom, jaké právní následky chce účastník svým jednáním vyvolat (tedy např. vystavit směnku). O právní jednání nejde, chybí-li (skutečná) vůle jednajícího. O takovém jednání říkáme, že je nicotné.¹¹ K tomu srov. ustanovení § 551 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), zařazeného pod marginální rubrikou „zdánlivé právní jednání“.

Judikatura je konstantní v závěru, že námitka směnečného dlužníka, že jeho podpis na směnce byl podvodně vylákan, představuje důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnečný dluh, a že tuto námitku lze považovat za námitku nedostatku vůle.¹²

⁸ Tamtéž.

⁹ Nejčastějším případem směnek bez kauzy jsou ve starší literatuře zmiňované sklepní směnky (označované též jako směnky komínové), které si účastníci směnečného vztahu vystaví navzájem, aniž by pro jejich emisi byl dán reálný hospodářský důvod, a následně se pokouší tyto směnky nějak zužitkovat. I když je zde potřeba potřeby konstatovat, že očima dneška se jedná o příklad poněkud sporný, neboť za kauzu směnek by zde bylo možné považovat obdržené protiplnění (směnku).

¹⁰ KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 82.

¹¹ HANDLAR, J. § 551 [Nedostatek vůle]. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1966. ISBN 978-80-7400-529-9.

¹² Nejvyšší soud Československé republiky, Rv II 107/33 (Vážný 12452).

Není žádných pochyb o tom, že je možné učinit tuto námitku vůči směnečnému věřiteli, který byl podvodu účasten, nebo o něm věděl. Není však zcela jasné, zda se jedná o námitku absolutní nebo relativní.¹³ Dosavadní nauka spíše vychází z přesvědčení, že se jedná o námitku relativní: 1) může ji učinit pouze směnečný dlužník, jehož podpis na směnce byl podvodně vylákán, a 2) může jí uplatnit pouze vůči směnečnému věřiteli, který byl podvodu účasten, nebo o něm věděl. Vůči dalším nabyvatelům směnky lze námitku podvodného vylákání podpisu uplatnit pouze za podmínek ustanovení Čl. I. § 17 ZŠS (proti dobrověrnému nabyvateli tuto námitku uplatnit nelze).¹⁴

Zcela osobně se domnívám, že soudní praxe by se měla po účinnosti nového občanského zákoníku posunout spíše k závěru, že se jedná o námitku absolutní, tedy uplatnitelnou i vůči dobrověrnému nabyvateli. V dnešní době už k dobrověrnému nabývání směnek málokdy dochází, směnky neobíhají v tom slova smyslu, ve kterém dříve obíhaly, a indosují se často pouze za účelem vyloučení relativních námitek, přičemž prokazování této skutečnosti zpravidla bývá velmi obtížné. Navíc nelze odhlédnout od skutečnosti, že vůli jednatícího nebylo podepsat směnku, a tudíž se jedná o zdánlivé právní jednání (§ 551 NOZ).

V každém případě platí, že námitka podvodného vylákání podpisu na směnku neposkytuje ochranu neznalosti směnečného práva a důsledků, které s sebou podpis směnky nese, případně nepochopení obsahu listiny nebo omylu majícímu základ v okolnostech, jež tvoří vlastní vztah mezi účastníky.¹⁵

Bylo rovněž judikováno,¹⁶ že „jestliže podnikatel namítá, že směnku podepsal omylem, musí jednoznačně prokázat, že ani veškeré potřebné opatrnosti při podepisování listiny nemohl zabránit podpisu listiny, o které se měl domnívat, že má jiný právní význam než směnka“.¹⁷

Je pochopitelné, že důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že podpis na směnce byl podvodně vylákán, nese směnečný dlužník.

¹³ KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 82.

¹⁴ Např. ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. II. vyd. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1927, s. 199.

¹⁵ KOVÁŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 30; KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 82.

¹⁶ Rozsudek VS Praha ze dne 11. 11. 1997, sp. zn. 5 Cmo 551/96.

¹⁷ KOVÁŘÍK, Z. *Přehled směnečné judikatury*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 8.

Od podvodného vylákání směnky je potřeba odlišovat situaci, kdy osoba B přemluvila osobu A, aby jí podepsala směnku, přičemž výslovně prohlásila, že osoba B nemusí na směnku ničeho platit, že se jedná o pouhou formalitu, která je zapotřebí.

Rozdíl je v tom, že vůli směnečného dlužníka bylo podepsat směnku, a nelze se tedy odvolávat na ustanovení § 551 NOZ. Nicméně i zde se směnečný dlužník může bránit proti povinnosti zaplatit směnečnou pohledávku – konkrétně může namítat úmluvu, podle níž neměl být ze směnky zavázán, případně dohodu o rezignaci na uplatnění směnky. Bude se však jednat o námitku relativní, nikoli absolutní, jako by tomu bylo v případě podvodného vylákání podpisu.¹⁸

Od podvodného vylákání podpisu na směnku je rovněž potřeba odlišovat nesvobodné podepsání směnky a podepsání směnky v tísni.

4 Nepravý podpis na směnce

Je nábledni, že ten, kdo směnku nepodepsal, nemůže být ze směnky zavázán (samozřejmě není-li k tomu nějaký jiný důvod, např. přechod povinností ze směnky děděním). Pokud byl podpis toho, kdo má být ze směnky zavázán, na směnku doplněn tak, že se jedná o fotokopii pravého podpisu této osoby, jeho napodobeninu, případně napsání jména této osoby bez snahy o jakékoli napodobení, může se osoba, která má být na základě tohoto podpisu ze směnky zavázána, bránit námitkou nepravosti podpisu na směnce.

Není ani žádných pochyb o tom, že se jedná o absolutní námitku, kterou může tato osoba použít vůči každému směnečnému věřiteli včetně dobrověrného nabyvatele.

Důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu na směnce nenese ten, kdo je ze směnky žalován, nýbrž ten, kdo směnku v soudním řízení uplatňuje, tedy směnečný věřitel. Tento závěr dovodila judikatura Nejvyššího soudu,¹⁹ a je v souladu s ustanovením § 565 NOZ, který nabyl účinnosti až později (směnka je soukromá listina). Uvedené rozhodnutí znamenal

¹⁸ Nejvyšší soud Československé republiky, Rv II 502/26 (Vážný 6240) a Rv II 107/33 (Vážný 12452).

¹⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007.

změnu rozhodovací praxe soudů, neboť tato praxe do té doby vycházela z opačného závěru, totiž že důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu na směnce nese žalovaný.²⁰

Lze doplnit, že námitka nepravosti podpisu žalovaného na směnce patří mezi nejfrekventovanější námitky směnečných dlužníků. Je tomu tak právě proto, že její vznesení navozuje procesní situaci, kdy je na žalobci, aby unesl důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu na směnce. Aby bylo zabráněno zneužívání této námitky, lze soudům doporučit, aby o nákladech řízení vzniklých v souvislosti s prokazováním pravosti podpisu na směnce (tj. zejména odměna znalce z oboru písmoznalectví), rozhodovali podle ustanovení § 146 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, pokud se později prokáže, že podpis na směnce je pravý, a tato námitka byla vznesena obstrukčně (tedy aby tyto náklady separovali).

Od nepravého podpisu na směnce je potřeba odlišit situaci, kdy je podpis na směnce sice pravý, ale směnka byla zfalšována. Tak tomu bude například tehdy, byla-li směnka doplněna na prázdnou listinu opatřenou (pravým) blankopodpisem.

Zfalšování směnky nepochybně představuje důvodnou obranu proti zaplacení směnečné pohledávky. Od námitky nepravého podpisu na směnce se liší v tím, že směnečný dlužník nese důkazní břemeno ohledně zfalšování směnky.

Jakkoli není vyloučeno emitování směnky bez kauzy, judikatura Nejvyššího soudu dovodila, že „námitka neexistence kauzálního vztahu, z něhož směnka vzešla, obsahově souvisí s námitkou, že směnka byla zfalšovaná. Pokud by žalovaný unesl důkazní břemeno ohledně tvrzeného zfalšování směnky, nebylo by potřebné zabývat se námitkou neexistence kauzálního vztahu zajištěného směnkou. Ovšem za situace, kdy důkazní břemeno o tom, že směnka byla zfalšována, neunesl, měl se odvolací soud jeho kauzální námitkou spocí-
vající v tvrzení, že kauza směnky neexistuje, zabývat.“²¹

²⁰ Usnesení VS Praha ze dne 13. 1. 2006, sp. zn. 12 Cmo 233/2005, publikovaný v časopisu *Obchodní právo*, 2006, č. 5, s. 21. V literatuře potom srov. KOVÁŘÍK, Z. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*, 2010, č. 8.

²¹ Rozsudek NS ČR ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 1102/2005.

5 Závěr

Všechny závěry, ke kterým jsem v tomto příspěvku dospěl, lze shrnout následovně.

- a) Námitka podpisu směnky z ochoty nepředstavuje důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnku.
- b) Námitka podvodného vylákání podpisu na směnku představuje důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnku, a měla by být považována za absolutní námitku.
- c) Námitka nepravosti podpisu na směnce představuje důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnku, a jedná se o absolutní námitku.

Literature

CHALUPA, R. Kauzální námitky a kauzální povaha směnky. *Právní rádce*, 2015, č. 10.

HANDLAR, J. § 551 [Nedostatek vůle]. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.

CHALUPA, R. *Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl – směnky*. Praha: Linde, 1996.

KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.

KOVAŘÍK, Z. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*, 2010, č. 8.

KOVAŘÍK, Z. *Přehled směnečné judikatury*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2005.

KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006.

ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. II. vyd. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1927.

Contact – e-mail

322823@mail.muni.cz

Následky vadnosti právního úkonu – sprostředkovatelské zmluvy, uzavřené mezi spotřebitelem a realitnou kanceláří mimo její převádzkových priestorov

Denisa Dulaková Jakúbeková

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá posúdením vybraných ustanovení zákona č. 102/2014 Z. z. v znení neskorších predpisov (zákon o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho) vo väzbe na uzatváranie sprostredkovateľských zmlúv medzi spotrebiteľmi a realitnými kanceláriami. Väčšina z nich sa o priamom dopade uvedeného zákona na ich sprostredkovateľskú činnosť dozvedela oneskorene - až po uverejnení stanoviska Slovenskej obchodnej inšpekcie, uvedeného v príspěvku.

Príspevok je vypracovaný v rámci projektu VEGA MS SR: 1/0094/15: „*Porušenie zmluvných povinností a nespĺnenie dlhu v súkromnom práve a ich následky - analýza a tvorba terminologickej a systematickej odôvodneného a jednotného systému nápravných prostriedkov pre zmluvné strany podnikateľov, nepodnikateľov aj spotrebiteľov.*“

Keywords in original language

Spotrebiteľ; predávajúci; podnikateľ; realitná kancelária; zmluvy uzavreté mimo prevádzkových priestorov predávajúceho.

Abstract

This article discusses the evaluation of the selected provisions of the Act no. 102/2014, collection of laws currently in force (the Act on consumer protection during the selling of goods or providing services based on the contracts concluded at a distance or off-premises of the trader) in connection with the broker contract closed between consumers and real estate agencies. Most

of them learned of the direct impact this law on their brokerage activity belatedly - after the publication the statement issued by the Slovak Trade Inspection, described in this article.

The article is a part of the VEGA MS SR project 1/0094/15: „The breach of contractual obligations and the non-perfmormance in private law and their consequences – an analysis and creation of a terminologically and systematically uniform system of remedies for the parties entrepreneurs, non-entrepreneurs and consumers.“

Keywords

Consumer, Trader; Entrepreneur; Real Estate Agency; Contracts Negotiated Away From Business Premises.

I.

Hoci bol **zákon č. 102/2014 Z. z.** o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene niektorých zákonov (ďalej len „Zákon“) schválený ešte v marci v roku 2014 a až na niektoré výnimky nadobudol **účinnosť 1. mája 2014**, verejnosť (i tá odborná) k nemu doteraz pristupuje rozpačito. Niet sa čo diviť. Zákon je formulovaný spôsobom, ktorý je pre adresáta slovenskej právnej normy, zvyknutého na domáci právny jazyk, nejasný. Hlavný dôvod vidíme v tom, že Zákon je transpozíciou Smernice Európskeho parlamentu a rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES (ďalej len „Smernica“), ktorá, podobne ako v iných prípadoch, **narába s právnymi pojmami a ich výkladom** inak než sme zvyknutí¹.

¹ K významu práce s jazykom v rámci európskeho súkromného práva a porovnávacej vedy pozri napr. GERBER, David J. Reading the Map of European Private Law; Language and Knowledge in Contemporary Comparative Law. In: *Opening Up European Law; The Common Core Project towards Eastern and South Eastern Europe*. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2007, s. 60–63.

II.

V súvislosti s nastolenou témou sa zameriame na objasnenie nasledujúcich otázok:

1. na aké **subjekty** sa Zákon vzťahuje (ďalej aj „subjekty Zákona“),
2. aká je **vecná pôsobnosť** Zákona,
3. aký rozsah **práv a povinností** priznáva (ukladá) Zákon subjektom Zákona v stanovených prípadoch a aké sú **následky porušenia** Zákona.

K nastoleným otázkam v jednotlivostiach:

1. Subjekty

Subjektmi Zákona sú „spotrebiteľ“ a „predávajúci“ (§ 1 Zákona), pri ktorých Zákon odkazuje na zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o ochrane spotrebiteľa“).

Subjektmi Zákona sú tak:

- **spotrebiteľ** - vymedzený ako fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania (§ 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa),
- **predávajúci** - osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti alebo povolania, alebo osoba konajúca v jej mene alebo na jej účet (§ 2 písm. b) zákona o ochrane spotrebiteľa).

Kým pojem „spotrebiteľ“ v medziach Zákona nevyvoláva pochybnosti, pri pojme „predávajúci“ treba byť obozretný. Vo väzbe jednak na zvyšné ustanovenia Zákona, ale aj na zákon o ochrane spotrebiteľa a zároveň na viaceré európske právne akty, si pri výklade pojmu „**predávajúci**“ nevystačíme s jazykovým výkladom slova „predávajúci“ v intenciách tradičnej domácej právnej kultúry. Pojem „predávajúci“, použitý v európskom kontexte, sa totiž viac približuje nášmu pojmu

„**podnikateľ**“ (i keď s ním nie je identický), či ešte lepšie „**profesionál**“, ktorý však nemáme inštitucionalizovaný².

Subjekt Zákona, označený ako „*predávajúci*“, treba preto vykladať **širšie** - nielen ako „tradičného“ predávajúceho, ale ako osobu – podnikateľa, ktorý spotrebiteľovi buď **predáva tovar** (*štandardná kúpa/predaj*), alebo ktorý mu za odplatu **poskytuje službu** (*plní inak než „štandardným predajom tovaru“*), samozrejme za predpokladu, že vzťah, ktorý medzi ním a spotrebiteľom vzniká, spĺňa ďalšie požiadavky Zákona. V Občianskom zákonníku (zák. č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, ďalej Občiansky zákonník) máme tento status zovšeobecnený v pojme „**dodávateľ**“, pod ktorým rozumieme osobu, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti (§ 52 ods. 3).³ Rovnaký pojem, t. j. pojem „dodávateľ“, vymedzuje aj zákon o ochrane spotrebiteľa. Robí to však odlišne - je ním (pre účely zákona o ochrane spotrebiteľa) podnikateľ, ktorý priamo alebo prostredníctvom iných podnikateľov dodal predávajúcemu výrobok a ktorého činnosť neovplyvňuje vlastnosti výrobku (§ 2 písm. e). Popri pojme dodávateľ však zákon o ochrane spotrebiteľa používa aj pojmy „predávajúci“, „výrobca“ či „dovozca“.

² Porovnaj napr. „Business“ means any natural or legal person, irrespective of whether publicity or privately owned, who is acting for purposes relating to the person's self-employed trade, work or profession, **even if the person does not intend to make a profit in the course of the activity.** „Podnikateľom/profesionálom“ je každá fyzická/prírodná alebo právnická osoba, bez ohľadu na to, či ide o osobu verejnú alebo súkromnú, ktorá koná v rámci svojej podnikateľskej činnosti, povolania alebo profesie **a to aj v prípade, ak touto činnosťou nesleduje dosiahnutie zisku.** In: Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), Interim Outline Edition, Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the research Group on EC Private Law (Aquis Group), 2008 by sellier.european law publishers HmbH, Munich, s. 328.

³ Pojem **dodávateľ** je v § 52 ods. 3 Občianskeho zákonníka vymedzený užšie než pojem „profesionál“ (porovnaj predchádzajúci odkaz). I keď, podľa dôvodovej správy k zákonu č. 150/2004 Z. z. (t. j. novela Občianskeho zákonníka), štatút dodávateľa bol chápaný širšie - vo väzbe na osobu, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, inú obdobnú činnosť, povolanie, profesiu alebo iný charakter obchodnej činnosti, **ktorý bude mať základ v osobitnom právnom režime.** K tomu viď BUDJÁČ, M. Aplikácie súvislosti štatútu dodávateľa v súčasnej právnej praxi. In: ŠTEVČEK, M., DULÁK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I.* § 1 – 450. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 465 a nasl.

V rámci európskeho práva je pojem “spolukontrahenta spotrebiteľa” definovaný vo viacerých smerniciach, pri ich označovaní je však rovnako evidentná nejednotnosť⁴ – nachádzame v nich najmä predávajúceho⁵, ale napríklad aj veriteľa⁶. Ich spoločnými znakmi je, že má ísť o fyzickú ako aj právnickú osobu, ktorá koná v rámci svojej podnikateľskej, obchodnej činnosti alebo v súvislosti so svojím zamestnaním alebo profesiou. Z toho vyplýva, že táto osoba vystupuje, vzhľadom na svoje vzdelanie, prax a skúsenosti, **ako profesionál**⁷.

A práve nezhoda vo vnímaní obsahu pojmov nášho domáceho a európskeho práva, je pravdepodobnou príčinou toho, že **mnohé subjekty, ktorých sa Zákon týka, si jeho dopady na svoju činnosť doteraz neuvedomili**. Príkladom je **činnosť realitných kancelárií**, ktorých nosnou činnosťou je **sprostredkovanie uzavretia** kúpnej či nájomnej zmluvy, **nie ich samotný predaj** (t. j. realitná kancelária nie je „predávajúcim tovaru/vecí“, ale *sprostredkovateľom*). Zákon totiž výslovne stanovuje (§ 2 ods. 3, písm. a, b), že pod **zmluvou, predmetom ktorej je predaj tovaru**, sa na účely Zákona rozumie nielen zmluva, na základe ktorej spotrebiteľ nadobúda vec za odplatu, t. j. najmä kúpna zmluva a zmluva o dielo, ale aj *akákoľvek iná zmluva*, ktorej predmetom je predaj tovaru **alebo poskytnutie služby**. Naviac, v úvodných ustanoveniach Smernice (bod 26) sa uvádza: „... **Zmluvy o službách**, najmä tie, ktoré sa vzťahujú na výstavbu prístavkov k budovám (napríklad garáž alebo veranda) a na opravu a renováciu budov, ktoré nie sú podstatnou prestavbou, **by mali patriť do rozsahu**

4 SCHULTE-NÖLKE, H. EC Law Consumer Compendium. *European Law Publishers*, 2008, s. 466.

5 Pozri Smernicu Európskeho parlamentu a rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES.

6 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS.

7 DULAK, A. Spotrebiteľská kúpna zmluva o predaji tovaru v obchode. In: DULAKOVÁ JAKÚBEKOVÁ, D., DULAK, A., JURČOVÁ, M. *Zmluvy o prevoze vlastníctva. Kúpna a záväzná zmluva, spotrebiteľská kúpna zmluva, darovacia zmluva. S komentárom*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 258.

pôsobnosti tejto smernice rovnako ako zmluvy o službách realitného agenta a zmluvy o prenájme priestorov na iné účely ako na bývanie.⁸

2. Vecná pôsobnosť Zákona

Vecná pôsobnosť Zákona je v Zákone vymedzená pozitívne (§ 1 ods. 1) a negatívne.

Zákon vo všeobecnosti upravuje (pozitívne vymedzenie) práva spotrebiteľov a povinnosti predávajúcich pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe **zmluvy**:

- uzavretej **na diaľku** alebo
- uzavreté **mimo prevádzkových priestorov** predávajúceho.

Zákon tiež upravuje podmienky organizovania predajných akcií a predaja tovaru alebo poskytovania služieb na predajných akciách a pôsobnosť orgánov dohľadu pri kontrole dodržiavania Zákona.

Zákon sa, naopak, nevzťahuje (negatívne vymedzenie) na zmluvy uvedené v § 1 ods. 2 až 4 Zákona, ich výpočet je pomerne rozsiahly. Ide napríklad o zmluvy, ktorých predmetom je **prevod vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam, nájom nehnuteľnosti na bývanie, zhotovenie stavby alebo podstatnú zmenu stavby, na ktorú sa vyžaduje stavebné povolenie**⁹, finančné služby, zmluvy o obstaraní zájazdu a ďalšie.

Zmluvou uzavretou na diaľku sa na účely Zákona rozumie zmluva medzi predávajúcim a spotrebiteľom dohodnutá a uzavretá výlučne prostredníctvom jedného alebo viacerých prostriedkov diaľkovej komunikácie bez súčasnej fyzickej prítomnosti predávajúceho a spotrebiteľa, najmä využitím webového sídla, elektronickej pošty, telefónu, faxu, adresného listu alebo ponukového katalógu (§ 2 ods. 1 Zákona).

⁸ Smernica v anglickej verzii (na porovnanie): „... *Service contracts in particular those related to the construction of annexes to buildings (for example a garage or a veranda) and those related to repair and renovation of buildings other than substantial conversion, should be included in the scope of this Directive, as well as contracts related to the services of a real estate agent and those related to the rental of accommodation for non-residential purposes.*“

⁹ Uvedené zmluvy súvisia s realitnou činnosťou, avšak samotná realitná kancelária nie je ich „subjektom“. Môže sa však zúčastniť ako „sprostredkovateľ“ ich uzavretia – pozn. autor.

Zmluvou uzavretou mimo prevádzkových priestorov predávajúceho sa na účely Zákona (§ 2 ods. 2 Zákona) rozumie zmluva medzi predávajúcim a spotrebiteľom uzavretá za súčasnej fyzickej prítomnosti predávajúceho a spotrebiteľa

- a) **na mieste, ktoré nie je prevádzkovým priestorom predávajúceho** (napr. v dome spotrebiteľa alebo na jeho pracovisku, ale aj na iných miestach, na ktorých „spotrebiteľovi brozí moment prekvapenia“ – vid' bod 21 úvodných ustanovení Smernice),
- b) na ktorej uzavretie **dal návrh predávajúcemu spotrebiteľ** na mieste, ktoré nie je prevádzkovým priestorom predávajúceho (napr. v kaviarni),
- c) **v prevádzkových priestoroch** predávajúceho alebo prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie, avšak **bezprostredne po individuálnom a osobnom oslovení spotrebiteľa predávajúcim** na mieste, ktoré nie je prevádzkovým priestorom predávajúceho (napr. po tom, ako predávajúci oslovil potenciálneho kupujúceho na ulici),
- d) uzavretá počas **predajnej akcie** alebo v súvislosti s ňou (príkladom by mohol byť neslávne známy predaj tovaru „šmejdami“).

Keďže príspevok je zameraný na sprostredkovateľské zmluvy, uzatvorené medzi spotrebiteľom a realitnou kanceláriou mimo jej prevádzkových priestorov, v ďalšej časti príspevku sa budeme venovať primárne **zmluvám uzavretým mimo prevádzkových priestorov predávajúceho** v zmysle § 2 ods. 2 Zákona.

3. Rozsah práv a povinností subjektov Zákona

Okruh práv a povinností subjektov Zákona pre potreby tohto článku vymedzíme osobitne vo vzťahu **k forme zmluvy** a osobitne vo vzťahu **k informačnej povinnosti**, ktorú má predávajúci voči spotrebiteľovi, najmä v tzv. predzmluvnom štádiu.

K forme zmluvy

Zmluvy podľa Zákona podliehajú z formálneho hľadiska pomerne osobitnému režimu.

Pre zmluvu o sprostredkovaní nepredpisuje písomnú formu ani Občiansky zákonník ani Obchodný zákonník (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov). Zákon (t. j. zákon č. 102/2014 Z. z. v platnom znení) však stanovuje, že predávajúci je povinný **bezodkladne** po uzavretí zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho odovzdať spotrebiteľovi v *listinnej podobe alebo so súhlasom spotrebiteľa v podobe zápisu na inom trvanlivom nosiči* buď **vyhotovenie uzavretej zmluvy** alebo **potvrdenie o uzavretí zmluvy** (§ 6 ods. 2 písm. a).

Z uvedeného vyplýva, že zmluva medzi spotrebiteľom a realitnou kanceláriou uzatvorená mimo prevádzkových priestorov realitnej kancelárie, **môže byť uzatvorená ústne¹⁰ i písomne**, avšak, predávajúci je následne (**bezodkladne**) po uzavretí zmluvy povinný odovzdať spotrebiteľovi v *listinnej podobe* alebo so súhlasom spotrebiteľa v *podobe zápisu na inom trvanlivom nosiči* buď **vyhotovenie uzavretej zmluvy** (platí, ak sa zmluva uzavrela písomne) alebo **potvrdenie o uzavretí zmluvy** (platí, ak sa zmluva uzavrela ústne).

Z **civilistického hľadiska** je zaujímavé, že nedodržanie jednej z dvoch uvedených alternatív (odovzdanie vyhotovenia uzavretej zmluvy alebo potvrdenia o jej uzavretí) Zákon **nespája s nijakými civilnoprávnymi následkami**. Stanovuje však, že ten, kto poruší povinnosť podľa § 6 Zákona, **dopustí sa správneho deliktu**, za ktorý môže orgán dohľadu¹¹ uložiť pokutu v rozmedzí **od 300 €**

¹⁰ Skutočnosť, že Zákon výslovne pripúšťa možnosť uzatvoriť zmluvu aj "ústne", vyplýva z viacerých ustanovení Zákona, napr. z § 8 ods. 1: "(1) Spotrebiteľ môže uplatniť právo na odstúpenie od zmluvy podľa § 7 ods. 1 u predávajúceho v listinnej podobe alebo v podobe zápisu na inom trvanlivom nosiči; **ak bola zmluva uzavretá ústne**, na uplatnenie práva spotrebiteľa na odstúpenie od zmluvy stačí akékoľvek jednoznačne formulované vyhlásenie spotrebiteľa vyjadrujúce jeho vôľu odstúpiť od zmluvy (ďalej len „oznámenie o odstúpení od zmluvy“). Spotrebiteľ môže použiť formulár na odstúpenie od zmluvy podľa prílohy č. 3, ktorý mu odovzdal predávajúci."

¹¹ Dohľad nad dodržiavaním Zákona vykonávajú podľa § 14 Zákona:

A) orgány štátnej správy na úseku verejného zdravotníctva a štátna veterinárna a potravinová správa nad ponukou a predajom potravín,

B) Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky a regionálne úrady verejného zdravotníctva nad ponukou a predajom kozmetických výrobkov,

C) Slovenská obchodná inšpekcia nad ponukou a predajom výrobkov a poskytovaním služieb,

1. nad ktorými podľa vecnej príslušnosti nevykonávajú dohľad orgány uvedené v písmeňoch a) a b), alebo

2. počas predajnej akcie alebo v súvislosti s ňou.

do 16.500 €, v závislosti od závažnosti, spôsobu, času trvania a následkov protiprávneho konania a na rozsah a mieru hrozacej alebo spôsobenej ujmy (§ 15 ods. 1 písm. a, v spojení s § 15 ods. 2 písm. a Zákona). Pri opakovanom porušení tej istej povinnosti predávajúcim (podnikateľom) **sa horná hranica sadzby pokuty zvyšuje na dvojnásobok** (§ 15 ods. 4 Zákona). Orgán dohľadu uloží okrem pokuty aj povinnosť zdržať sa protiprávneho konania.

K informačnej povinnosti predávajúceho voči spotrebiteľovi

Zákon ukladá predávajúcemu povinnosť poskytnúť spotrebiteľovi informácie vo veľmi širokom rozsahu a to najmä **v predzmluvnom štádiu** (viď najmä § 3 ods. 1 Zákona), pričom povinne poskytované informácie sa stávajú **neoddeliteľnou súčasťou samotnej zmluvy** (§ 3 ods. 5 Zákona) **a musia byť spotrebiteľovi poskytnuté v listinnej podobe** alebo, so súhlasom spotrebiteľa, *v podobe zápisu na inom trvalom nosiči* (§ 3 ods. 2 písm. b) Zákona).

Charakter informácií, ktoré má predávajúci spotrebiteľovi poskytnúť, je **veľmi široký a rôznorodý**, v spomenutom § 3 ods. 1 Zákona sú obsiahnuté spolu v **15 (!) písmenách**. Niektoré z predpísaných informácií, sú pomerne „logické“ (najmä identifikačné údaje predávajúceho, údaje o tovare/službe, o cene a pod.), no sú medzi nimi i také, ktoré, z nášho pohľadu, **prekračujú hranice obvyklosti** (napr. informácia o existencii príslušných kódexov správania, ktoré sa predávajúci zaviazal dodržiavať), či sú dokonca **nevhodné** – obchodne i právne (najmä povinnosť predávajúceho poskytnúť spotrebiteľovi formulár na odstúpenie od zmluvy podľa prílohy č. 3 Zákona).

Realitné prostredie, na ktoré sa tento príspevok orientuje, sa potrebou aplikovať Zákon pri výkone svojej sprostredkovateľskej činnosti začalo zaoberať **nie prijatím** či účinnosťou **Zákona**, ale až po zverejnení stanoviska Slovenskej obchodnej inšpekcie, v ktorom dala Slovenská obchodná inšpekcia “zapravdu” sťažovateľovi, ktorý namietal uzavretie sprostredkovateľskej zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov realitnej kancelárie mimo jej prevádzkových priestorov **ústnou formou**. Slovenská obchodná inšpekcia vo svojom stanovisku uviedla:

“... V nadväznosti na Váš dopyt ohľadom zákonnosti postupu realitnej kancelárie pri uzatváraní sprostredkovateľskej zmluvy uzatvorenej mimo prevádzkových priestorov **ústnou formou, uvádzame:**

V prípade, ak je zmluva medzi realitnou kanceláriou a spotrebiteľom uzatvorená mimo prevádzkových priestorov, **daný právny vzťah spadá pod režim zákona č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho v znení neskorších predpisov...** Nesplnenie si vyššie uvedenej povinnosti predávajúceho (realitnej kancelárie) je sankcionovateľné zo strany Slovenskej obchodnej inšpekcie.”

Keďže, ako bolo uvedené vyššie, sprostredkovateľská zmluva **nemá predpísanú písomnú formu**, rozhodnutie Slovenskej obchodnej inšpekcie realitným prostredím zatriaslo a prinútilo ho venovať Zákonom zvýšenú pozornosť. Jeho obsah a najmä prenesenie do reality sa však v realitnom prostredí nestretlo s pochopením. Realizácia Zákona je totiž veľmi nepraktická a svedčí skôr o tom, že jeho tvorca nemá reálne skúsenosti so správaním subjektov na realitnom (obchodnom) trhu, keďže:

- uzatváranie zmlúv mimo prevádzkových priestorov realitnej kancelárie nie je spravidla jej dobrovoľnou voľbou, ale nevyhnutnosťou, nakoľko platí, že ak chce mať realitná kancelária „garantované“ právo na sprostredkovateľskú odmenu (na čo jej slúži písomne uzavretá sprostredkovateľská zmluva), je nútená „vydať sa za klientom“ *mimo prevádzkových priestorov realitnej kancelárie* **na miesto, ktoré určí klient**; z racionálneho hľadiska preto nemožno takto určené miesto spájať s obavou z „momentu prekvapenia“, na ktorý sa odvoláva Smernica vo svojich úvodných ustanoveniach¹²,
- dodržať rozsah a obsah informačnej povinnosti upravenej Zákomom v prostredí „mimo prevádzkových priestorov realitnej kancelárie“ je pre realitnú kanceláriu náročná, i keď, po starostlivej príprave, zvládnuteľná úloha; oveľa náročnejšie je však **absorbovať informácie predpísané v rámci informačnej povinnosti**

¹² Bod 21 Úvodných ustanovení Smernice: “... Spotrebitelia sa mimo prevádzkových priestorov môžu potenciálne cítiť pod psychologickým tlakom alebo voči nim môže byť využitý moment prekvapenia bez ohľadu na to, či si spotrebiteľ návštevu obchodníka vyžiadala, alebo nie...”

samotným klientom, ktorému sa „*nechce čítať*“ a množstvo informácií, určených Zákonom, ho skôr unaví než zaujme; obvykle preto sám požiada, aby sa zmluva uzavrela iba v rozsahu základných informácií.

III.

Z celkovej koncepcie Zákona, ako aj z vyššie urobeného prehľadu jeho niektorých ustanovení, vyplýva viacero záverov, z ktorých osobitný význam majú nasledujúce:

- a) Zákon pracuje s pojmami, obsah ktorých nezodpovedá pojmosloviu, na ktoré sme zvyknutí z domáceho práva, subjekty (podnikatelia/„predávajúci“), ktoré uzatvárajú zmluvy so spotrebiteľmi **mimo svojich prevádzkových priestorov**, by mali preto starostlivo vyhodnotiť, či nie sú „subjektmi“ v zmysle Zákona; ak áno, mali by zosúladiť proces uzatvárania zmlúv so Zákonom,
- b) subjekty Zákona by mali venovať zvýšenú pozornosť najmä **informačnej povinnosti**, ktorú majú voči spotrebiteľom, osobitne pred uzavretím zmluvy; to platí aj napriek tomu, že rozsah informačnej povinnosti je, podľa nášho názoru, neúmerne a zaťažuje nielen predávajúceho (podnikateľa/profesionála), ale aj samotného spotrebiteľa,
- c) „predávajúci“ (podnikatelia/profesionáli) by mali dbať na dodržanie povinnosti odovzdať kupujúcemu (spotrebiteľovi) po uzavretí zmluvy v *listinnej podobe* alebo so súhlasom spotrebiteľa v podobe *zápisu na inom trvanlivom nosiči* buď vyhotovenie **uzavretej zmluvy** (platí, ak sa zmluva uzavrela písomne) alebo **potvrdenie o uzavretí zmluvy** (platí, ak sa zmluva uzavrela ústne),
- d) subjekty Zákona by si mali byť vedomé právnych následkov, ktoré môže vyvolať porušenie Zákona súvisiace s procesom uzatvárania zmlúv a ktoré majú, paradoxne, **nie súkromnoprávnu povahu** (nespôsobujú neplatnosť zmluvy, ani neumožňujú spotrebiteľovi odstúpiť od zmluvy „len z tohto dôvodu“¹³), ale **verejnoprávnu povahu** (uloženie pokuty a povinnosti zdržať sa protiprávneho konania), hoci spadajú do sféry súkromného práva.

¹³ Spotrebiteľ je vo všeobecnosti oprávnený odstúpiť od zmluvy uzavretej na diaľku alebo od zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho **aj bez udania dôvodu** do 14 dní odo dňa uvedeného v § 7 ods. 1 písm. a) až c) Zákona – pozn. autor.

Literature

GERBER, David J. Reading the Map of European Private Law; Language and Knowledge in Contemporary Comparative Law. In: *Opening Up European Law, The Common Core Project towards Eastern and South Eastern Europe*. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2007.

Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), Interim Outline Edition, Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the research Group on EC Private Law (Aquis Group). Munich: Sellier, European Law Publishers, 2008.

BUDJÁČ, M. Aplikčné súvislosti štatútu dodávateľa v súčasnej právnej praxi. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015.

FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2011.

SCHULTE-NÖLKE, H. *EC Law Consumer Compendium*. European Law Publishers, 2008.

DULAK, A. Spotrebiteľská kúpna zmluva o predaji tovaru v obchode. In: DULAKOVÁ JAKUBEKOVÁ, D., DULAK, A., JURČOVÁ, M. *Zmluvy o prevode vlastníctva. Kúpna a zámenná zmluva, spotrebiteľská kúpna zmluva, drovnacia zmluva. S komentárom*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013.

Contact – e-mail:

denisa.dulakova@paneurouni.com

Není všechno zlato, co se třpytí aneb k určení práv vtělených do akcie

Zuzana Filipová

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá postupem zjišťování obsahu zvláštních práv inkorporovaných do akcie v případě, že obsah těchto práv není zcela jasný. Zákodárce zakotvením ustanovení o určení zvláštních práv vtělených do akcie reaguje na prolomení zásady uzavřeného počtu druhů akcií a posílení autonomie vůle společnosti v této otázce, jedná se tedy o novinku, kterou ZOK oproti dřívější právní úpravě přináší. Autorka se zamýšlí nad hmotněprávními otázkami, které úprava vyvolává, konkrétně pojednává o předmětu, ze kterého soud zvláštní právo zjišťuje a o neurčitých a nesrozumitelných ustanovení stanov formulujících zvláštní druh akciemi. Stranou pozornosti však nezůstává ani procesní stránce, konkrétně charakter žaloby, její účinky vůči ostatním společníkům a akciové společnosti a následky spojené s vydáním meritorního rozhodnutí.

Keywords in original language

Akcie, stanovy, druhy akcií, akcie se zvláštními právy, kmenová akcie, neurčité a nesrozumitelné ustanovení stanov, určovací žaloba.

Abstract

This paper deals with the procedure for detecting the content of specific rights in case that it is incorporated in shares and it is not entirely clear. The provision reacts to breaking through the policy of closed number of classes of shares and to strengthening of autonomy of volition of company. This is the novelty which brings the commercial corporation act compared do earlier regulation.

The author discuss substantive issues which are raised by legislation, concretely the object from which a court detects specific rights, as well as the question of unintelligible and indeterminate of provision of statutes which formulate specific classes of shares. Furthermore the focus is dedicated

to the procedural statute: first to the character of this action, second to its effects towards another partners and public limited company and third to the results which are connected with issuance of decision in case.

Keywords

Share; Statutes; Types of Shares; Share with Special Rights; Common Share; Unintelligible or Indeterminate Negotiating of Statutes; Declaratory Action.

1 Východiska

Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích (dále jen ZOK), prolomil zásadu uzavřeného počtu druhů akcií. Tím se akciovým společenstvem otevřela možnost vydávat i jiné druhy akcií, než které zákon výslovně upravuje¹ a obsah zvláštních práv spojených s akciemi se tak dostal plně do dispozice akcionářů, neboť zvláštní práva a jejich obsah mají určovat stanovy. V ideálním případě je obsah práv ve stanovách sjednán zcela určitě a jednoznačně tak, že neexistují pochybnosti o jejich obsahu. Na situace, které tak ideální nejsou a ujednání stanov vzbuzují pochybnosti o svém obsahu, reaguje zákonodárce v § 277 ZOK ve kterém upravuje postup zjišťování obsahu zvláštních práv inkorporovaných do akcie právě pro ty případy, kdy není obsah zvláštních práv zcela jasný. Účelem normy je posílení právní jistoty akcionářů a akciové společnosti za situace, kdy mohou vznikat pochybnosti o zvláštních právech vtělených do akcie, a tím i pochybnosti o realizaci těchto zvláštních práv, např. při výplatě dividendy nebo hlasování na valné hromadě².

¹ ČECH, Petr. Akcie po Rekodifikace. *Právní rádce*, 2012, roč. XX, č. 10, s. 35; ČERNÁ, Stanislava. O akciích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, 2012, roč. 4, č. 7-8, s. 193; VYBÍRAL, Petr. § 276 (Možnost vydání akcií se zvláštními právy). In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1398; ŠTENGLOVÁ, Ivana. § 276 [Možnost vydání akcií se zvláštními právy]. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 468.

² Důvodová zpráva k účelu ustanovení uvádí: „Zejména s ohledem na potřeby kapitálového trhu a zkušenosti z evropských zemí (např. § 11 německého akciového zákona) je zrušen taxativní výčet druhů akcií – napříště tedy bude věcí rozhodnutí společnosti, jaké druhy akcií vydá s tím, že se všemi jejich vlastníky musí být zacházeno stejně – posun souvisí s vývojem diskuse nad pojetím cenného papíru, resp. zrušení povinného zákonného předpokladu existence konkrétního druhu cenného papíru. Obdobně s řešením u, s. r. o. je i zde řešena situace, kdy nebude nájisto postaveno jaký druh akcie akcionář vlastní – spor rozhodne soud a zakládá se navazující právo akcionáře ze společnosti vystoupit, resp. povinnost společnosti odkoupit akcie, jejichž druh byl requalifikován.“ Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb. In: *Sněmovní tisk* [online]. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2012, VI. volební období 2012, Sněmovní tisk 363/0, část. 1/2 [cit. 8. 1. 2017] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tisk.sqw?O=6 & CT=363 & CT1=0>

Uvedené ustanovení vyvolává otázky jak v právu hmotném, tak v právu procesním. V rovině práva hmotného je to především otázka předmětu interpretace, resp. zjišťování obsahu zvláštního práva. Tím může být buď akcie, tedy cenný papír, v němž jsou zvláštní práva inkorporována, nebo příslušné ustanovení stanov (právní jednání), které zvláštní práva vtělená do akcie konstituuje. Lišit se může i míra pochybností o obsahu zvláštních práv, která bude zpravidla odrážet míru přesnosti sjednání zvláštního práva. Od pouhé nejistoty o obsahu zvláštního práva, kdy nebude pochyb o jeho existenci, ale bude třeba vyjasnit jen drobné nejasnosti až k neurčitému a nesrozumitelnému ujednání, kdy bude panovat silná pochybnost o obsahu zvláštního práva nebo vůbec o jeho sjednání. V případě neurčitého a nesrozumitelného ujednání stanov formulujícího zvláštní právo je třeba zvažovat, zda i v tomto případě bude možné aplikovat § 277 ZOK, nebo zda se tento případ nachází mimo jeho působnost a řešením je fikce nepřijetí ve smyslu § 45 odst. 2 ZOK³.

Ustanovení § 277 ZOK je současně procení normou zakládající pravomoc soudů rozhodnout v případě sporu o obsah zvláštních práv. Svou povahou je tedy kompetenční normou, jejíž aplikaci není možné smluvně vyloučit. Akciové společnosti tedy není dána možnost, aby ujednáním ve stanovách vyloučila pravomoc soudu rozhodnout v případě sporu o zvláštních právech vtěleného do akcie. Řízení lze považovat za řízení sporné, zahájené na návrh. Důležitou roli tedy bude hrát druh žaloby, kterým se řízení zahajuje, tedy zda § 277 ZOK zakotvuje žalobu určovací nebo na plnění. Důležitá je i otázka účinků rozhodnutí vydaných v takovém řízení a závaznost rozsudků pro další akcionáře a samotnou akciovou společnost.

Příspěvek si neklade za cíl vyřešit všechny výše uvedené otázky, ale spíše na problémy, kterou mohou být s aplikací ustanovení spojeny, upozornit a nastínit jejich řešení.

³ Podle § 45 odst. 2 ZOK se na rozhodnutí orgánu obchodní korporace s neurčitým nebo nesrozumitelným obsahem hledí tak, jako by nebylo přijato. Literatura označuje tento následek, jako fikci nepřijetí rozhodnutí. ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil. § 45 [Rozhodnutí orgánu obchodní korporace]. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 121; LASÁK, Jan. § 45 (Rozhodnutí orgánu obchodní korporace). In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 352.

2 Právní úprava

Postup při zjišťování zvláštního práva vtěleného do akcie zakotvuje § 277 ZOK. Nejedná se o unikátní *úpravu v českém právním řádu*. S obdobným konceptem určování zvláštního práva vtěleného do cenného papíru zákonodárce pracuje i v zákoně č. 190/2004 Sb., o dluhopisech (dále jen DluhZ) a v zákoně č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech (dále jen ZISIF). S ohledem na tuto skutečnost bude na následujících řádcích shrnuta jak úprava ZOK, tak vybraná ustanovení DluhZ a ZISIF.

Podle § 277 odst. 1 ZOK platí, že *„(zvláštní práva a jejich obsah se určí ve stanovách. V případě pochybností o jejich obsahu může soud na návrh společnosti nebo některého jejího akcionáře*

- a) *rozhodnout, jaké zvláštní právo je s akcií spojeno, pokud je z okolností zřejmé, že takové zvláštní právo vyjadřuje vůli obsaženou ve stanovách nebo je této vůli obsahově nejbližší, nebo*
- b) *nebude-li možné postupovat podle písmene a), rozhodnout, že akcie je akcie kmenová.“*

Druhý odstavce tohoto ustanovení zakládá právo akcionáře pro případ, že soud rozhodne podle odst. 1 písm. b) tohoto ustanovení, tedy že akcie je akcií kmenovou, požadovat, aby od něj společnost tuto akcií za přiměřenou cenu odkoupila, ledaže by pochybnost byla zřejmá již v době, kdy akcií získal. Ustanovení § 329 odst. 1 a 2 ZOK se použije obdobně.

Proces určování obsahu zvláštního práva vtěleného do dluhopisu zakotvila do DluhZ novela č. 137/2014 Sb. s účinností od 1. 8. 2014. Zákonodárce přebírá koncept zvolený u akcií, *„(...) doplněny jsou zprášňující úpravy a to zvláště z procesní stránky.“*⁴ Podle § 12 odst. 1 DluhZ, *„může soud v případě pochybností o obsahu zvláštního práva spojeného s dluhopisem na návrh vlastníka*

- a) *rozhodnout jaké zvláštní právo je s dluhopisem spojeno, je-li z okolností zřejmé, že takové právo vyjadřuje vůli obsaženou v emisních podmínkách nebo je této vůli obsahově nejbližší, nebo*
- b) *nebude-li možné postupovat podle písmene a) rozhodnout, že dluhopis je dluhopis, se kterým není spojeno zvláštní právo.“*

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 137/2014 Sb. In: *Sněmovní tisky* [online]. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2013, VII. volební období 2013, Sněmovní tisk 73/0, část. 1/4 [cit. 8. 1. 2017] Dostupné: z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=73 & CT1=0>

Ustanovení § 13 DluhZ pak zakládá právo vlastníka dluhopisu, o jehož druhu bylo soudem rozhodnuto tak, že s dluhopisem není spojeno žádné zvláštní právo, aby od něj emitenta za přiměřenou cenu dluhopis koupil. Takové právo však vlastník dluhopisu nemá, pokud byla pochybnost zřejmá již v okamžiku, kdy dluhopis získal. V tomto je úprava shodná s § 277 ZOK. Avizované procesní upřesnění je obsaženo v § 12 odst. 2 DluhZ, podle něhož je toto řízení řízením podle § 83 odst. 2 písm. d) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ). Další upřesnění obsahuje odstavec 3 tohoto ustanovení, podle něhož má emitent povinnost zveřejnit na internetové stránce, na které byly zveřejněny emisní podmínky, i údaj o zahájení takového řízení spolu se spisovou značkou řízení, označením příslušného soudu a údajem o předmětu sporu, a to bez zbytečného odkladu po zahájení sporu. Stejným způsobem pak emitent zveřejní i rozhodnutí soudu v této věci s vyznačenou doložkou právní moci. Účelem ustanovení je informovat vlastníků dluhopisů dostatečně podrobně tak, aby se mohli stát účastníkem tohoto řízení.

ZISIF obsahuje obdobnou úpravu v § 121 ZISIF, podle jehož odst. 1 platí, že „(z)vlastní práva a jejich obsah se určí ve statutu podílového fondu. V případě pochybností o jejich obsahu může soud na návrh některého podílníka

- a) rozhodnout, jaké zvláštní právo je s podílovým listem spojeno, je-li z okolností zřejmé, že takové právo vyjadřuje vůli obsaženou ve statutu nebo je této vůli obsahově nejbližší, nebo
- b) nebude-li možné postupovat podle písm. a), rozhodnout, že podílový list je podílový list, se kterým není spojeno zvláštní právo.“

Novelou provedenou zákonem č. 336/2014 Sb., s účinností od 1. 1. 2015, pak byly do ustanovení doplněny další dvě procesní pravidla, druhý a třetí odstavec. Podle odst. 2 tohoto ustanovení se jedná o řízení podle § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ, třetí odstavec pak vymezuje účastníky řízení.

Procesní stránka řízení je tedy nejdetailněji upravena v DluhZ. Tento předpis jako první zavedl výslovně pravidlo, podle něž se jedná o řízení podle § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ. Pravidlo bylo následně převzato i do ZISIF. ZOK tuto výslovnou úpravu postrádá. Ustanovení DluhZ rovněž jako jediný z trojice předpisů zakládá v případě zahájení takového řízení informační povinnost emitenta.

Zákonodárce zvolil pro způsob zjišťování obsahu zvláštních práv vtělených do akcií, dluhopisů a podílových listů stejný koncept. Základní rysy těchto právních úprav by proto měly být obdobné, byť se jedná o typově odlišné cenné papíry. Tento závěr potvrzuje i důvodová zpráva k novele vkládající do DluhZ předmětná procesní ustanovení.

Na závěr je třeba dodat, že ustanovení jsou svou povahou kompetenční normou. Aplikaci tohoto druhu norem proto není možné smluvně vyloučit, akciové společnosti tedy není dána možnost, aby ujednáním ve stanovách vyloučila pravomoc soudu rozhodnout v případě sporu o zvláštních právech vtěleného do akcie. Tento závěr platí i pro DluhZ a ZISIF.

3 Předmět interpretace

První otázka, která v souvislosti s postupem zjišťování zvláštních práv inkorporovaných do akcie vyvstává, je předmět, ze kterého soud zvláštní právo vtělené do akcie zjišťuje. Tím může být buď akcie jako cenný papír, nebo ustanovení stanov, která zvláštní právo formulují.

Odborná literatura se kloní k závěru, že tímto předmětem jsou stanovy. Pochybnosti, že by tímto předmětem mohl být cenný papír, nepřipouští. P. Vybíral uvádí, že „*soud rozhodne podle písm. a) § 277 ZOK, (tedy o tom, jaké zvláštní právo je s akcií spojeno) pouze tehdy, pokud je z okolností zřejmé, že příslušné zvláštní právo vyjadřuje vůli obsaženou ve stanovách, nebo je zde jiné zvláštní právo, které je vůli ve stanovách obsahově nejbližší.*“⁵ J. Pokorná v souvislosti se zvláštními právy vtělenými do akcie píše: „(z)ákon (...) dává akcionářům právo obrátit se na soud a navrhnout, aby obsah zvláštního práva určil svým rozhodnutím, *pokud se mu podaří zjistit, jaká vůle byla ohledně zvláštního práva uvedena ve stanovách.*“⁶ S. Černá považuje proces zjišťování zvláštních práv vtělených do akcie za soudcovský výklad obsahu smlouvy – stanov. „*Tato úprava se použije jen na případy, kdy konstrukce zvláštního druhu akcií budí pochybnost o obsahu stanov upravujících zvláštní druh akcie.*“⁷

⁵ VYBÍRAL, Petr. § 277 (Řešení sporů o obsah zvláštních práv. In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1412.

⁶ POKORNÁ, Jarmila. Kapitola 4. Cenné papíry akciového práva. In: KOTÁSEK, Josef a kol. *Právo cenných papírů.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 68.

⁷ ČERNÁ, Stanislava, O akciích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, roč. 4, č. 7-8/2012, s. 196.

Předmět zjišťování zvláštního práva je tak vždy spojen s příslušným ustanovením stanov, neboť soud zjišťuje vůli společníků ve stanovách obsaženou. Při hledání odpovědi na tuto otázku je nezbytné vycházet z předmětu, kde je obsah zvláštního práva vtěleného do akcie zakotven, resp. kde je jeho obsah popsán. Z § 277 odst. 1 ZOK vyplývá, že zvláštní práva a jejich obsah se určují ve stanovách. Rovněž podle § 250 odst. 2 písm. d) ZOK obsahují stanovy, pokud mají být vydány akcie různých druhů, jejich název a popis práv s nimi spojených. Jsou to tedy právě stanovy, které zvláštní druhy akcií formují a které i definují obsah zvláštních práv určujících zvláštní druhy akcií. Byť tedy akcie budou nosičem takových zvláštních práv, jejich obsah vychází a je formulován ve stanovách. Samotná akcie pak podle § 259 odst. 1 písm. f) ZOK obsahuje pouze údaj o druhu akcie, popřípadě i s odkazem na stanovy. Z cenného papíru tedy nemusí být a zpravidla ani nebude zřejmý obsah zvláštního práva vtěleného do této akcie.

Jako příklad lze uvést situaci, kdy akciová společnost vydá vedle kmenových akcií i dva druhy akcií se zvláštními právy, a to akcie „A“ a akcie „B“, přičemž na cenném papíru bude v souladu s § 259 odst. 1 písm. f) ZOK uveden pouze údaj „akcie A“ a „akcie B“. Obsah zvláštních práv bude definován až v příslušném ustanovení stanov. Pokud by soud zjišťoval obsah takového zvláštního práva pouze z cenného papíru, jedinou indicií by bylo označení „akcie A“ nebo „akcie B“, přičemž takové označení nevypovídá nic o obsahu zvláštních práv vtělených do této akcie.

Tento závěr pak potvrzuje i jazykový výklad § 277 odst. 1 písm. a) ZOK, z něhož vyplývá, že soud rozhodne o tom, jaké zvláštní právo je do akcie vtěleno pouze v případě, že je z okolností zřejmé, že takové zvláštní právo vyjadřuje vůli obsaženou ve stanovách, nebo je této vůli nejbližší. Soud má tedy zkoumat dle dikce zákona vůli obsaženou ve stanovách, proto předmětem, ze kterého bude soud vycházet a v němž vyjádřenou vůli bude interpretovat, jsou stanovy. Pokud má tedy soud interpretovat vůli obsaženou ve stanovách, musí v takovém případě vycházet ze stanov, nikoli z cenného papíru, který je pouze hmotným substrátem, do něž je zvláštní právo vtěleno⁸.

⁸ Obdobně budou v případě sporu o zvláštní práva vtělená do dluhopisu interpretovány soudem emisní podmínky, v případě podílových listů pak nebude zjišťováno zvláštní právo přímo z podílového listu, ale ze statutu.

Lze tedy uzavřít, že soud bude při zjišťování obsahu zvláštního práva vtěleného do akcie interpretovat ustanovení stanov, která zvláštní práva formulují, utvářejí⁹. Tento závěr vyplývá jak z § 277 odst. 1 ZOK, tak z ustanovení regulujících obsah stanov a náležitosti akcie. Stanovisko pak potvrzuje i odborná literatura¹⁰.

Samostatnou otázkou tvoří pravidla výkladu stanov. K. Ronovská a B. Havel¹¹ výklad odvozují od charakteru ujednání obsaženém ve stanovách. Charakterem se bude regulace zvláštních práv vtělených do akcie podle mého názoru zařadit spíše mezi „statutární pravidla“, neboť se jedná o ujednání zakladatelského dokumentu, které má přímé dopady na poměry ve společnosti, údaj o zvláštním druhu akcie a právy s ní spojenými se zveřejňuje v obchodním rejstříku¹², jedná se tedy o údaj veřejný a pro možného budoucího nabyvatele akcií podstatný. Proto bude na místě preferovat objektivizující výklad sporného ustanovení, podle něž je „(...) *rozhodující znění stanov a účel jednotlivých ujednání v jejich systematické souvislosti a úmysl společníků je zásadně irrelevantní*.“¹³ Tento závěr však není možné přijmout bez dalšího,

⁹ Jinak by tomu bylo v případě směnky, kde obsah směnečných práv určuje pouze cenný papír, není zde žádný podpůrný dokument, z něž by bylo možné v případě pochybností o obsahu směnečných práv vycházet. „(O)bsah směnky nelze „dovysvětlovat“, tento obsah musí být každému jejímu čtenáři jasný v podstatě na první pohled. Pokud některý z údajů ve směnce umožňuje dvojí či dokonce vícenásobný výklad, nelze tento údaj považovat za dostatečně určitý a není možné víceznačnost uvedeného údaje ve směnce dodatečně odstranit.“ Cit. DERKA, Ladislav. Zamyšlení nad jedním směnečným rozhodnutím Nejvyššího soudu. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 9, s. 26 Na rozdíl od práv vtělených do akcie, kdy jejich obsah bude soud určovat z vedlejšího dokumentu – ze stanov, v případě směnky je třeba vycházet pouze z údajů umístěných na ní. Tento rozdíl je dán odlišnou povahou cenných obou cenných papírů.

¹⁰ VYBÍRAL, Petr. § 277 (Řešení sporů o obsah zvláštních práv. In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1412; POKORNÁ, Jarmila. Kapitola 4. Cenné papíry akciového práva. In: KOTÁSEK, Josef a kol. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 68; ČERNÁ, Stanislava, O akcích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, roč. 4, č. 7-8/2012, s. 196.

¹¹ RONOVSÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 18, s. 611–615.

¹² Ust. § 48 odst. 1 písm. k) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících.

¹³ RONOVSÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 18, s. 614.

jak upozorňují autoři článku, bude třeba „(v) každém konkrétním případě (...) vážit a pečlivě zkoumat, zda je vhodné dát přednost autonomii vůle či ochraně (potenciálních) práv třetích osob.“¹⁴

4 Neurčitost a nesrozumitelnost stanovení zvláštních práv vtělených do akcií

Soud při zjišťování obsahu zvláštních práv vtělených do akcií bude interpretovat text stanov, který zvláštní právo formuluje. Ustanovení stanov¹⁵ však může být formulováno více či méně nejasně. Ustanovení § 277 ZOK se aplikuje beze sporu v případě, pokud právo ve stanovách je sice formulováno (není zde tedy pochyb o tom, že stanovy nějaké zvláštní právo formulují), jsou zde však pouze pochybnosti o jeho obsahu, je zde tedy menší míra neurčitosti a nesrozumitelnosti. Nabízí se však otázka, zda se § 277 ZOK uplatní i v případě, kdy je zvláštní právo ve stanovách formulováno natolik neurčitě a nesrozumitelně, že způsobuje ve smyslu § 45 odst. 2 ZOK fikci nepřijetí¹⁶.

K závěru, že aplikace § 277 je omezena pouze na situace, kdy existují pochybnosti o obsahu zvláštních práv, nikoli tedy o jejich existenci, dospívá S. ČERNÁ, když uvádí: „(t)ato úprava se vztahuje jen na případy, kdy konstrukce zvláštního duhu akcií budí pochybnosti o obsahu stanov upravujících zvláštní druh akcie. **Je-li znění stanov neurčité nebo nesrozumitelné, uplatní se ustanovení § 45 odst. 2 ZOK, podle něhož se na takové rozhodnutí hledí, jako by nebylo přijato.**“¹⁷ S. Černá tento závěr dovozuje v souvislosti s posuzováním konstrukcí hlasovacích akcií a platnosti ustanovení stanov, které upravuje „(...) hlasovací zvýhodnění určitého druhu akcií, (...), a zakládá tedy natolik hrubou disbalanci mezi hlasovací silou akcie a jejím podílem na základním kapitálu, že ji již nelze odůvodnit zájmem společnosti ani uznatelným zájmem jejich akcionářů.

¹⁴ RONOVSKÁ, Kateřina; HAVEL, Bohumil. Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 18, s. 615.

¹⁵ Stanovy jsou ve smyslu § 3 odst. 3 ZOK společenskou smlouvou, tedy smlouvou sui generis.

¹⁶ Závěr, že i na stanovy dopadá § 45 ZOK přejímám od S. Černé, která tento závěr formuluje v článku: ČERNÁ, Stanislava, O akciích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, roč. 4, č. 7-8/2012, s. 193–196.

¹⁷ ČERNÁ, Stanislava, O akciích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, roč. 4, č. 7-8/2012, s. 196.

(...) Posouzení platnosti stanov, resp. jejich konkrétního s ustanovení, které zakládá pro hlasovací akcie neodůvodněně vysoké zvýhodnění, (...) řešeno ve zvláštním režimu, jímž je úprava neplatnosti usnesení valné hromady.¹⁸ Proč není možné podle § 277 ZOK postupovat v případě neurčitého a nesrozumitelného ustanovení stanov, odůvodňuje tím, že, *„(t)akovou vadu nemůže soudce napravovat formulací vlastní představy o tom, jaké případné výhody by měli akcionáři získat. Soud totiž nemůže vůli akcionářů nabízet, pouze nalézat její obsah tam, kde je v ustanovení obsažena, avšak není vyjádřena nepochybně.*“¹⁹ S. Černá tedy rozlišuje situace, kdy je ve stanovách obsažena vůle směřující ke stanovení zvláštních práv, tato vůle však není dostatečně jasná a soud ji proto vyloží, od těch, kdy je dané ustanovení natolik neurčité a nesrozumitelné, že z něj není patrná vůle akcionářů, a pak se na takové ustanovení hledí podle § 45 odst. 2 ZOK, jako by nebylo přijato.

Opačné stanovisko zaujal P. Vybíral, který dovozuje, že *„zvláštní úprava určovací žaloby podle § 277 odst. 1 ZOK vylučuje, aby se společnost nebo jakýkoli jiný akcionář společnosti mohli domáhat u soudu zdánlivosti, nebo příp. neplatnosti stanov nebo jenom části stanov ze stejných důvodů, pro něž je možné podat žalobu podle § 277 odst. 1 ZOK, tj. například pokud podle jejich názoru stanovy upravují zvláštní právo nesrozumitelné nebo neurčité.*“²⁰ Tedy že § 277 ZOK je lex specialis k § 45 ZOK.

Ustanovení § 45 odst. 2 ZOK zakládá fikci nepřijetí usnesení valné hromady, resp. stanov, pokud je jejich obsah neurčitý nebo nesrozumitelný. Na rozdíl od neplatnosti soud k fikci nepřijetí přihlíží z úřední povinnosti. Fikcí nepřijetí sanuje zákonodárce takové vady, které nelze fakticky zhojit plynutím času (marným uplynutím lhůty pro podání žaloby na neplatnost). Jedná se tedy o natolik závažnou vadu, kterou pokud soud zjistí, měl by ji vyslovit ex offio. Mám proto za to, že návrhové řízení podle § 277 ZOK nemůže vyloučit aplikaci § 45 ZOK, akcionáři i akciové společnosti je proto zachována možnost domáhat se nejen určení obsahu zvláštních práv vtělených do akcie ve smyslu § 277 ZOK, ale i právo domáhat se vyslovení fikce nepřijetí ustanovení stanov formulujících zvláštní práva, pokud je toto ve smyslu § 45 odst. 2 ZOK neurčité nebo nesrozumitelné.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ VYBÍRAL, Petr. § 277 (Řešení sporů o obsah zvláštních práv. In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl.* Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 1413.

Domnívám se však, že soud může podle § 277 ZOK postupovat i v případě neurčitého nebo nesrozumitelného stanov, neboť § 277 ZOK dopadá na různé míry pochybností o obsahu zvláštních práv, tedy i na případ, že ani z okolností není zřejmé, jaké zvláštní právo je s akcií spojeno. V takovém případě totiž soud nevysloví nicotnost daného ustanovení stanov, ale rozhodne, že akcie je akcií kmenovou, tedy že s ní nejsou spojena žádná zvláštní práva. Tímto řešením je překlenuta situace, že by soud podle § 45 odst. 3 ZOK vyslovil nicotnost takového ujednání, a byl by dán prostor pro vznik pochybností o tom, jak s takovými akciemi, která „přišla“ o zvláštní práva, resp., jejichž druh vůbec neexistuje, nakládat.

Návrh podaný podle § 277 ZOK navíc nemíří na vyslovení neurčitosti nebo nesrozumitelnosti daného ustanovení stanov, ale na určení, resp. vyjasnění obsahu zvláštních práv, která jsou se zvláštním druhem akcií spojena, a v případě, že jejich obsah nelze zjistit, na určení, že s akcií žádné zvláštní práva spojena nejsou. V případě § 45 ZOK a § 277 ZOK je zde tedy odlišný nárok, který žalobce uplatňuje, proto by měla být přípustná existence žalobních nároků vedle sebe.

Ustanovení § 277 ZOK nevylučuje aplikaci § 45 ZOK, je zde dána možnost domáhat se vyslovení, že na ustanovení stanov, které formuluje zvláštní práva neurčitě nebo nesrozumitelně, se hledí, jako by nebylo přijato, současně však platí, že pokud bude podána žaloba podle § 277 ZOK, soud v případě neurčitosti a nesrozumitelnosti nerozhodne o nicotnosti daného ustanovení stanov, ale že se jedná o kmenové akcie. Nedojde tedy k nahrazení vůle obsažené ve stanovách, ale právě v jejím nedostatku k rozhodnutí, že žádná zvláštní práva s akcií spojena nejsou.

5 Charakter žaloby

Odpověď na otázku, na jaký druh žaloby § 277 ZOK míří, je důležitá zejména kvůli výroku výsledného meritorního rozhodnutí a jeho závaznosti pro ostatní akcionáře či akciovou společnost, ale i s ohledem na naléhavý právní zájem, který zákon vyžaduje u určovacích žalob. V zásadě se nabízí dvě řešení – určovací žaloba nebo žaloba na plnění.

Odborná literatura se kloní k závěru, že řízení podle § 277 ZOK je řízením o určovací žalobě. P. Vybíral uvádí: „*Žaloba podle odst. 1 je žalobou určovací na určení*

*obsahu práv spojených se zvláštním druhem akcií podle § 80 písm. c) OSŘ.*²¹ Současně podle něj však není vyloučeno, aby „akcionář v konkrétním případě podal žalobu naplnění, pokud se bude domáhat zvláštních práv, která jsou podle něj s akciemi spojena.“²² R. Kříž naopak připouští pochybnosti, o jaký typ se v případě § 277 ZOK jedná, tedy zda je žalobu určovací nebo na plnění. Sám se však kloní k závěru, že by se mělo jednat o žalobu určovací, zejména s ohledem na posílení právní jistoty, neboť v případě že bude podána určovací žaloba, může být sjednána jistota ohledně zvláštních práv vtělených do akcie ještě např. před vyplacením dividendy²³. Dalším negativním důsledkem žaloby na plnění je potencionální nerovné zacházení s akcionáři vlastnicích tento druh akcie se zvláštními právy. „Pokud by totiž soud na základě předchozího návrhu akcionáře rozhodoval např. o zvláštní dividendě, kterou v předchozích případech již dříve jiným akcionářům (společnost) poskytla, a tomuto akcionáři by soud toto oprávnění k výkonu práva na zvláštní dividendu nepřiznal, byl by porušen princip rovného zacházení se všemi akcionáři stejného druhu akcií stejně, navíc si nelze představit, že by akcionáři, kterým byla zvláštní dividendy dříve poskytnuta, ji neměl vrátit.“²⁴

Z ustanovení § 277 ZOK vyplývá, že **soud na návrh určí**, jaké zvláštní právo je s akcií spojeno. Určovací charakter žaloby lze proto dovodit přímo z textu zákona. Vyplývá rovněž i z účelu ustanovení, kterým má být určitá jistota o obsahu zvláštních práv, pokud tato nejsou ujednána dostatečně určitě. O obsahu vtělených práv do akcie je tedy možné rozhodnout již v prvním okamžiku, kdy se pochybnosti o obsahu zvláštních práv vyskytnou, nikoli až v situaci, kdy by byla podána žaloba na plnění, např. žaloba na zaplacení určité části dividendy nebo žaloba na neplatnost usnesení valné hromady přijatého na základě hlasování akcionářů vlastnicích akcie s mnohonásobně převyšujícími hlasovacími právy.

Určovací žaloba podle § 277 ZOK současně nevylučuje, aby byla podána žaloba na plnění, např. pokud společnost nevyplatí společníkovi zvláštní dividendu plynoucí mu ze zvláštního práva. Posouzení obsahu zvláštních

²¹ VYBÍRAL, Petr. § 277 (Řešení sporů o obsah zvláštních práv. In: LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl.* Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 1413.

²² Tamtéž.

²³ KRÍŽ, Radim. Úvaha na téma problematiky druhů akcií dle nové právní úprav obsažené v zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*, 2013, roč. 5, č. 4, s. 116.

²⁴ Tamtéž.

práv vtělených do akcie se pak bude posuzovat v rámci předběžné otázky. Byť zákon výslovně tuto možnost nevylučuje²⁵, je třeba pečlivě zvážit, zda tuto možnost připustit, neboť z ní vyplývající určitá rizika, zejména právní nejistota o obsahu zvláštních práv a možné nerovné zacházení s akcionáři²⁶.

Pokud by soud rozhodoval o žalobě na plnění, bude se obsahem zvláštních práv zabývat pouze v rámci předběžné otázky. Ta se pak nestává součástí výroku, ale bude obsažena pouze v odůvodnění daného rozhodnutí, které není pro účastníky závazné. Obdobnou žalobu na plnění by současně mohli podat i ostatní akcionáři. O podaných žalobách pak mohou rozhodovat různé senáty, jejichž závěry se mohou lišit. Důsledkem by pak byla situace, kdy by dva akcionáři, vlastníci totožného druhu akcií, podali žaloby na plnění – zaplacení dividendy plynoucí jim ze zvláštního práva vtěleného do akcie, přičemž jednomu by soud nárok přiznal, když by v rámci předběžné otázky vyhodnotil, jaké zvláštní právo svým obsahem koresponduje s nárokem žalobce, a žaloba druhého akcionáře by byla zamítnuta s odůvodněním, že jeho akcie je kmenovou akcií, ze které zvláštní právo na dividendu nevyplyvá. Nerovné zacházení s akcionáři však lze spatřovat již za situace, kdy jeden akcionář podá žalobu na plnění, v jejímž rámci bude prohlášena akcie za kmenovou a žádná zvláštní dividenda mu přiznána nebude. Ostatní akcionáři, kteří však žalobu nepodali, ať jim již dividenda byla vyplacena či nikoli, však stále vlastní akcií, se kterou je zvláštní právo spojeno.

Charakter žaloby podle § 277 ZOK je tedy určovací. Tento závěr plyne jednak z dikce zákona, jednak z účelu ustanovení. Zákon však současně nevylučuje možnost podat žalobu na plnění v případě, kdy společnost nesplní práva plynoucí akcionáři ze zvláštního druhu akcie. V takovém případě bude soud obsah zvláštních práv vtělených do akcie posuzovat jako předběžnou otázku, což sebou přináší značná rizika, zvláště pak porušení principu rovného zacházení s akcionáři.

²⁵ Jak je tomu v případě napadání platnosti usnesení valné hromady v § 192 odst. 1 ZOK.

²⁶ KRÍŽ. Radim. Úvaha na téma problematiky druhů akcií dle nové právní úprav obsažené v zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*, 2013, roč. 5, č. 4, s. 116.

6 Další procesní aspekty

Řízení o určení zvláštních práv je řízením sporným. Ustanovení § 121 ZISIF a § 12 DluhZ výslovně přiznávají řízení charakter řízení podle § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ. Podle tohoto ustanovení platí, že „*(z)ahájení řízení v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy, brání též tomu, aby proti těmž žalovanému probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky.*“ Mám za to, že i bez výslovného odkazu na procesní normu je třeba i žalobě podle § 277 ZOK přiznat tyto účinky, a to právě s ohledem na stejnou koncepci řízení podle ZOK, DluhZ a ZISIF. Proč přiznat tento charakter řízení podle § 277 ZOK odůvodňuje i zásada rovného zacházení se všemi akcionáři. Význam aplikace tohoto procesního ustanovení uvádí i důvodová zpráva k novele 137/2014 Sb. DluhZ. „Řízení o obsahu zvláštních práv spojených s dluhopisem je řízením sporným, o jeho zahájení jsou však vlastníci dluhopisu informováni dostatečně podrobně, aby se mohli stát účastníky takového řízení. Řízení je řízením podle § 83 odst. 2 písm. d) občanského soudního řádu, jeho zahájení tedy brání tomu, aby proti těmž emitentovi probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných vlastníků dluhopisu o **obsahu týchž zvláštních práv a výrok pravomocného rozsudku je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro všechny vlastníky dluhopisu.**“²⁷ Obdobný závěr vyplývá z důvodové zprávy k novele ZISIF, zákonu č. 240/2013 Sb. „**Doplňuje se, že se jedná o řízení v režimu občanského soudního řádu. Řízení je řízením podle § 83 odst. 2 písm. d) občanského soudního řádu, jeho zahájení tedy brání tomu, aby proti těmž obhospodařovatelí probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných podílníků o obsahu týchž zvláštních práv a výrok pravomocného rozsudku je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro všechny podílníky daného fondu.**“ Pokud by tento charakter řízení podle § 277 ZOK nebyl přiznán, ohledně jednoho zvláštního práva by mohlo běžet více řízení, přičemž rozhodnutí soudů by se mohly různit. Byť by tedy akcionáři vlastnili akcie stejného druhu, po rozhodnutí soudu by jeden akcionář měl akcii kmenovou, jiný se zvláštním právem.

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 137/2014 Sb. In: *Sněmovní tisky* [online]. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2013, VII. volební období 2013, Sněmovní tisk 73/0, část. 1/4 [cit. 8. 1. 2017] Dostupné: z <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=73 & CT1=0>

Ustanovení § 277 ZOK je speciálním ustanovením k § 80 OSŘ, podle nějž *„určením zda tu právní poměr nebo právo je či není, se lze žalobou domáhat jen tehdy, je-li na tom naléhavý právní zájem. Žalobce proto nebude muset prokazovat naléhavý právní zájem, jako je tomu v případě určovací žaloby podle § 80 OSŘ, neboť tento se předpokládá, resp. zákon jej nevyžaduje. Naléhavý právní zájem na určení obsahu zvláštních práv spojených s akciemi se předpokládá. Jistota ohledně poměrů ve společnosti (zvláštní druh akcií může ovlivnit mocenské uspořádání vztahů mezi akcionáři a tím i poměry ve společnosti), podání určovací žaloby dostatečně odůvodňuje.*

Určité omezení (namísto naléhavého právního zájmu podle § 80 OSŘ) představuje taxativní výčet aktivně legitimovaných osob k podání žaloby podle § 277 ZOK. Aktivně legitimovanými osobami jsou akcionáři, resp. jakýkoli její akcionář, a akciová společnost. Zákon neomezuje aktivní legitimaci akcionáře pouze k podání žaloby na určení obsahu zvláštního práva k akci, jejímž je vlastníkem, ale žalobu může podat i v případě, že bude sporný obsah práv vtělených do akcie, které nejsou v jeho vlastnictví. Uspořádání akcií a práv do nich vtělených bez sporu ovlivňuje mocenské uspořádání poměrů ve společnosti a každý z akcionářů, jakož i akciová společnost, může mít zájem na tom, aby ohledně těchto poměrů nebyly pochybnosti. V souvislosti s omezením osob aktivně legitimovaných k podání žaloby se nabízí, že důvodem pro omezení osob aktivně legitimovaných k podání určovací žaloby na osoby z vnitra společnosti, je snaha zabránit, aby do vnitřních poměrů společnosti zasahovaly osoby třetí.

Zákon žádným způsobem žalobce nelimituje ohledně času, ve kterém je třeba určovací žalobu podat. Časové omezení se však nejeví ani jako vhodné. Už jen otázka určení okamžiku, od kdy by takové lhůta měla běžet, bude problematické. Nabízí se okamžik přijetí stanov, okamžik vzniku sporu ohledně zvláštních práv a potřeba jejich vyjasnění, nabytí akci se spornými právy novým akcionářem. Zákonodárce proto upustil od zakotvení pevné lhůty, ve které je třeba určovací žalobu podat²⁸. Jediné časové omezení, které zákon v souvislosti s určením obsahu zvláštních práv vtělených do akcie obsahuje, je dáno § 277 odst. 2 ZOK a je navázáno na právo akcionáře požadovat, aby od něj společnost akcie, o jejímž druhu bylo rozhodnuto, akcie

²⁸ Na rozdíl např. žaloby o určení neplatnosti usnesení valné hromady.

odkoupila, a to v případě, že soud rozhodne, že se jedná o akcii kmenovou, ledaže by pochybnost o obsahu zvláštního práva byla zřejmé již v okamžiku, kdy akcionář akcií se sporným právem nabyt.

Řízení podle § 277 ZOK představuje překážku litispendence ve smyslu § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ, pokud tedy byla již podána žaloba o určení zvláštních práv spojených s akcií určitého druhu, brání tato žaloba, aby stejnou žalobu podle jiný akcionář nebo akciová společnost. Tím je zabezpečeno rovné zacházení se všemi akcionáři. Při podání určovací žaloby není vyžadován naléhavý právní zájem, omezení však představuje taxativní výčet aktivně legitimovaných osob k podání takové žaloby.

7 Důsledky rozhodnutí

Při zjišťování zvláštního práva spojeného s akcií soud nevychází z akcie jako cenného papíru, ale z ustanovení stanov, ve kterém je zvláštní právo konstituováno a popsán jeho obsah. Soud tedy nezjišťuje obsah zvláštního práva vtěleného do jedné akcie, ale obsah zvláštních práv u všech akcií jednoho druhu. Výsledkem řízení tedy bude rozhodnutí, jaká zvláštní práva jsou vtělená do akcií tvořících jeden druh. Pokud by tomu tak nebylo, tedy že by nebyla interpretována práva spojená s druhem akcií, ale s jednou akcií jako takovou, resp. se spornými akciemi, mohlo by se stát, že jeden druh bude mít dva podruhy – akcie, u nichž byla zvláštní práva vyjasněna a ty ostatní, navíc by bylo možné rozhodnout o obsahu zvláštních práv různě, tedy došlo by další faktické tvorbě druhů akcií. Důsledkem by tedy opět bylo porušení principu rovného zacházení s akcionáři.

Na tuto skutečnost reagující i procení normy. Řízení o určení obsahu zvláštních práv spojenými s akciemi je sporným řízením ve smyslu § 83 odst. 2 písm. d), s jeho zahájením je tedy spojena překážka litispendence, která brání, aby proti témuž žalovanému (akciová společnost), probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců o určení zvláštních práv vtělených do jednoho druhu akcie. Tím zákonodárce zajišťuje, aby stanovení zvláštních práv spojených akcií znělo ohledně všech akcií tohoto druhu stejně.

Podle § 159a odst. 2 OSŘ²⁹ je výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2 OSŘ závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné podat proti žalovanému tytéž nároky v téhož jednání nebo stavu. Rozhodnutí vydané podle § 277 ZOK je tedy závazné nejen pro akcionáře, který žalobu podal, ale podle vymezení osob aktivně legitimovaných k podání této žaloby v § 277 odst. 1 ZOK i pro všechny ostatní akcionáře společnosti a akciovou společnost samotnou.

Soud při rozhodování může dospět ke dvěma závěrům – buď jsou s akcií spojena zvláštní práva a soud tedy rozhodne o jejich obsahu, nebo se soudu nepodaří zjistit, jaká zvláštní práva jsou s akcií spojena, a pak rozhodne, že se jedná o akcií kmenovou. Ve druhém případě mám za to, že soud takto rozhodne nejen v případě, že bude vůle vyjádřena ve stanovách sporná a zvláštní právo z ní nebude vyplývat, ale i v případě, kdy bude ustanovení neurčité a nesrozumitelné, a v důsledku toho se zvláštní právo vtělené do akcie nepodaří zjistit. V případě, že soud rozhodne o tom, že se jedná o akcií kmenovou, zakládá § 277 odst. 2 ZOK právo vlastníka akcie, o jejímž druhu bylo rozhodnuto tak, že se jedná o kmenovou akcií, požadovat, aby od něj společnost tuto akcií za přiměřenou cenu odkoupila, a to do jednoho měsíce od vydání rozhodnutí soudu. Zákon však toto právo akcionáři nepřiznává v případě, že pochybnost byla zřejmá již v okamžiku, kdy akcií získal. Toto právo tedy bude mít, s ohledem na skutečnost, že soud rozhoduje o zvláštních právech celého druhu akcií, i akcionář, který žalobu nepodal, ale který vlastní druh akcie, o němž bylo rozhodnuto. I pro něj je totiž výrok takového rozhodnutí ve smyslu § 159a odst. 2 OSŘ závazný.

8 Shrnutí

Ustanovení § 277 ZOK reaguje na uvolnění právní úpravy v oblasti druhů akcií a právo akcionářů vytvořit různé druhy akcií se zvláštními právy. Ustanovení upravuje postup v situaci, kdy zvláštní právo vtělené do akcie

²⁹ Ust. § 159a odst. 2 OSŘ zní: „Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2, je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Zvláštní právní předpisy stanoví, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závazný pro jiné osoby než účastníky řízení.“

není ve stanovách zakotveno zcela určitě a existují proto pochybnosti o jeho obsahu. Zvolená koncepce byla použita i v DluhZ a ZISIF, které však obsahují podrobnější procesní úpravu. S ohledem na tuto skutečnost je možné nechat se úpravou v těchto dvou zákonech inspirovat při hledání odpovědi na otázky souvisejícími s § 277 ZOK.

Řízení o určení zvláštních práv vtělených do akcií má být prevenčním nástrojem k posílení právní jistoty pro případ, že obsah zvláštních práv není zcela jasný. Současně je však třeba vyvažovat, aby v jeho důsledku nebyla narušena rovnováha mezi akcionáři. Zabezpečení zachování této zásady lze hledat v rovině hmotněprávní i procesní. Při zjišťování obsahu zvláštních práv bude soud vycházet z vůle obsažené ve stanovách, nikoli z jednoho konkrétního cenného papíru. Nejen že by zjišťování obsahu zvláštních práv ze samotného cenného papíru nebylo z výše uvedených důvodů možné, ale pokud soud interpretuje vůli obsaženou ve stanovách, rozhoduje tak o celém druhu, který tvoří akcie se zvláštními právy, tedy o právech více akcionářů. Tuto skutečnost následně reflektují procesní normy, které, byť tak není v ZOK výslovně uvedeno, je třeba v řízení aplikovat. Řízení o určení zvláštních druhů akcií lze považovat za řízení podle § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ, jehož zahájení představuje překážku litispendence i pro ostatní akcionáře nebo akciovou společnost domáhat se určení práv spojených s akciemi, vůči nimž již takové řízení probíhá. Rozhodnutí v této věci je podle § 159a odst. 2 OSŘ závazné i pro ostatní akcionáře a akciovou společnost.

Literature

ČECH, Petr. Akcie po Rekodifikace. *Právní rádce*, 2012, roč. XX, č. 10, s. 34–37. ISSN 4817-0000.

ČERNÁ, Stanislava, O akciích s rozdílnou vahou hlasů v budoucím českém akciovém právu. *Obchodněprávní revue*, roč. 4, č. 7-8/2012, s. 193–197. ISSN 1803-6554.

DERKA, Ladislav. Zamyšlení nad jedním směnečným rozhodnutím Nejvyššího soudu. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 9, s. 26–28. ISSN 1210-6410.

KOTÁSEK, Josef a kol. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014, 264 s. ISBN 978-80-7400-515-2.

KŘÍŽ, Radim. Úvaha na téma problematiky druhů akcí dle nové právní úprav obsažené v zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*, 2013, roč. 5, č. 4, s. 110–117. ISSN 1803-6554.

LASÁK, Jan a kol. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1578 s. ISBN 978-80-7478-537-5.

RONOVSKÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 18, s. 611–615. ISSN 1210-6410.

ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, 994 s. ISBN 978-80-7400-480-3.

Důvodová zpráva k zákonu č. 137/2014 Sb. In: *Sněmovní tisky* [online]. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2013, VII. volební období 2013, Sněmovní tisk 73/0, část. 1/4 [cit. 8. 1. 2017] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=73 & CT1=0>

Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb. In: *Sněmovní tisky* [online]. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2012, VI. volební období 2012, Sněmovní tisk 363/0, část. 1/2 [cit. 8. 1. 2017] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6 & CT=363 & CT1=0>

Contact – e-mail

371539@mail.muni.cz

The Mandatory Content of the Labour Contract in the Hungarian Law and the Legal Consequences of Their Failure

Gábor T. Fodor

Széchenyi István University, Deák Ferenc Faculty of Law and Political Sciences, Department of Commercial, Agricultural- and Labour Law, Hungary

Abstract in original language

There are mandatory elements of the work contract in the Hungarian labour law, such as the base salary, job position and place of work. There is an interesting debate going on among Hungarian labour lawyers whether the lack of one or more of such mandatory elements will result in the nullity of the labour relationship.

Keywords in original language

Hungarian Labor Code; Employment Contract; Invalidity; Written Form.

1 Introduction

According to Article 45 of Act on the Labour Code¹ of Hungary, the work contract has the following obligatory elements: job position and base salary. It is furthermore debatable, if the place of work is an obligatory element of the work contract or not. According to this Article there are some potentially elements, such as probationary period, which appears depending on the will of the parties². The Labour Code of Hungary compulsory requires – according to Section 44 – employment contracts may only be concluded in writing (since 1st of September in 1995.³)

¹ Act I of 2012.

² „(1) The parties must specify in the employment contract the employee's personal base wage and job function.

(2) The term of the employment relationship shall be defined in the employment contract. Failing this the employment relationship is concluded for an indefinite duration.

(3) „The workplace of the employee shall be defined in the employment contract. Failing this, the place where work is normally carried out shall be considered the workplace.“

³ PRUGBERGER, Tamás, KENDERES, György. Az érvénytelenség egyes problémái a munkaszerződés esetében. In: *A magánjogi kodifikáció eredményei. A Polgári Jogot Oktatók XV. Országos Találkozója*. 2010. p. 83.

Invalidity on the grounds of failure to set the contract in writing may only be challenged by the employee within a period of thirty days from the first day on which he/she commences work.

2 No written form of work contract

Let us examine the above provision first, since this provision will be the basis of our further examination.

What is the legal consequence if the parties fail to put their work contract in writing? Before we answer that question, we should examine two preliminary questions: How is it possible that the parties fail to agree in writing, and furthermore, under Hungarian labour law, what is meant under “in writing”?

Of course, in most of the cases, parties are well aware of the fact that they have to put the work contract in writing. However, there are a few, not totally rare cases, when this is missed. The first case is when the parties agree on illegal work. In some of these cases the parties are not even aware or not totally aware of the fact that they entered into a work contract. They usually just agree on a short term (usually physical) work to be performed by the worker, agree on the remuneration for it (without any declaration to the authorities and therefore without paying taxes or social contribution). This way of working was very common in the nineties. Since the introduction of special laws on occasional work this type of illegal work is less common, but it still occurs. Of course, the first question in case of such work is whether the parties agreed on an employment contract at all, or, for example, on a contract for professional services.

If, based on the circumstances it can be found out that the subject of the agreement was an employment contract, the consequences of the lack of written agreement are born by the employer.⁴ If the employer cannot prove that the agreement was made for a fixed term, the employee may even have claims of unlawful termination, since, of course, termination of the agreement in this case was also not made in writing, which is also an attribute for unlawful termination.

⁴ JAKAB, Nóra, PRUGBERGER, Tamás. Ellentétek és kapcsolatok a Magyar munkajogi, és polgári jogi szabályozás között. *Jogtudományi Közlemény*, 2014, 10. szám, 69. évf., p. 477–485.

However, in the recent practice, there are more problematic issues regarding the fact whether an agreement was made in writing or not. In the practice of multinational firms, - probably based on Anglo-Saxon musters – usually an offer letter is sent to the candidate successfully chosen, and the work contract, as required by the Hungarian law is only signed on the first day of employment. This practice, however, includes huge risks for such companies. First of all, if the offer letter fulfills all requirements of the work contract as described above, it can be easily interpreted as a work contract. If, by chance, the offer letter does not contain a reference to probation period, the legal situation can be easily understood as the agreement thereon in the work contract is too late, if it is signed only on the first day of employment.

The other recent issue is the agreement on emails. According to Section 22 of the Labor Code, a legal act shall be construed to have been made in writing if executed by means of an electronic document with facilities for retrieving the information contained in the legal act unaltered, and for identifying the person making the legal act and the time when it was made (hereinafter referred to as “electronic document”).

The labour lawyer who drafted the labor code claim that this gives the possibility to make any labour law declaration, also including a work contract per email. They usually also refer to the “word of times”, one of them even claimed that in the early middle ages even paper was deemed with mistrust in some countries⁵. Other labour lawyers⁶, especially judges, however, claim that in case of an email the person making the legal statement cannot be identified. This latter state point, since represented by judges, seems to be the ruling standpoint. Nevertheless, the representants of the first standpoint, who are also influential labour lawyers are so popular that some multinational companies have started to work on processes that include electronic contracting. Because of the above mentioned debate, however, it can be challenged that electronic contracting can be deemed as “writing”, and therefore one can challenge for example later terminations under probation period.

⁵ LŐRINCZ, György. Hozzászólások a szociális partnerek és a jogalkalmazás területéről. In: „Az „új” munka törvénykönyve dilemmái – 5 év távlatából” conference, Budapest, 2016.

⁶ Kulcsity Mária, judge, Metropolitan Administrative and Labour Court of Budapest.

Nevertheless, it is interesting to note that under the old, 1992 Labour Code there was a court decision to the contrary. In that case⁷, the termination letter was sent to the employee scanned in an email. Although the then effective law did not declare scanned documents sent per email as being in writing, the supreme court, based on the former practice of the parties declared the procedure of the employer lawful.

3 Consequences of lack of written form

After examining what is deemed as “written” in Hungarian law, let us examine what happens if the parties fail to put the agreement in writing. Let us examine first the Section 44, what we mentioned at the beginning.

According to this provision the lack of written form can only be referred by the employee, and also he/she can do so only up to thirty days.

So the employer can not refer to the lack of a written form, not even on the very first day of employment, it cannot state that the employment contract is void because of it. This has a lot of legal consequences⁸ for the employer, for example it cannot refer to “probational period”, or at least the employer has to prove the existence of the agreement about the probationary period.⁹

The employee can also refer to the lack of written form for only a period up to 30 days. It means that after such a period, the employment contract is to be finally deemed as concluded, the employment relationship as existing¹⁰, despite the fact of a formal requirement of the written form.¹¹¹² The legal consequences of invalidity shall not apply to any legal act that has been executed upon the parties’ mutual consent.¹³

⁷ 26.M.2149/2010/11.

⁸ RÁCZ, Orsolya. Az új polgári törvénykönyv hatása a munkajogra. In: *IX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014, p. 129–133.

⁹ BH2006.226. (juris prudence).

¹⁰ BH1997.152.

¹¹ FABÓK, András. Az érvénytelenség szabályozása a munkajogban. *Munkaiügyi szemle*, 2001, 4. szám, 45. évf., p. 49–52.

¹² EBH2000.353.

¹³ Act I of 2012 on the Labor Code, Section 22.

So, if answering the question whether under Hungarian law an employment relationship can be established with no written agreement, the correct answer is yes, despite of the contradictory former requirement.¹⁴

4 Partly defective work contract

Let us examine what will be the legal consequences if the work contract is in writing, but it does not contain one of the obligatory elements.

Interestingly, the majority of labour lawyers¹⁵ are of the opinion that such a work contract would be invalid¹⁶, since it does not contain the two obligatory elements as described by law, and as a consequence, some labour lawyers are even of the opinion that not even the consequences of the invalidity are to be applied here, but rather the agreement is non-existent.

However, the author finds this majority opinion has to be assessed in more detail and deeply. Based on the above written, if there is no written agreement at all, the employment relationship is – as a general rule – to be deemed valid and existing, but, if there is a written agreement, but without one or both of the obligatory elements, then the employment relationship would be void. This does not sound “logical”, and consistent approach for the author and some other labour lawyers in Hungary, and they do not think that this would be the right interpretation of the act. Another, alternate interpretation, namely that although the document may be invalid, but the employment relationship is still valid and existing based on the rules on lack of written work contract.

According to Section 22 the same rules apply to the modification of the work contract as the conclusion of it. Therefore, where an agreement had to be made in writing, any amendment thereto and termination thereof shall also be executed in writing.

However, there are a few interesting issues to be examined also here. The first one relates to the fact whether giving the employee new tasks will qualify as contract amendment or not. The courts have some interesting decisions thereon.

¹⁴ BERKE, KISS. *Kommentár a munka törvénykönyvéhez*. Budapest: CompLex Kiadó Kft., 2014, p. 170.

¹⁵ This opinion is even described in law books, such as GYULAVÁRI, Tamás (ed.). *Munkajog*. Budapest: Eötvös Kiadó, 2014.

¹⁶ KOZMA, Anna, LÖRINCZ, György, PÁL, Lajos, PETHŐ, Róbert. *A Munka Törvénykönyvének magyarázata*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2014, p. 95.

According to the first one, if an employee is performing new tasks formerly not part of his job position for a period of more than 30 days without a written direction of the employer or contract modification, such a status is to be deemed as a modification of work contract, even if later the employer claims it was just a temporary direction.¹⁷

According to another decision¹⁸, if the amendment of the job description changes the position of the job, the amendment of the employment contract will be necessary.

5 Fixed-term employment relationship

The other interesting issue is when a fixed term worker (whose work contract was concluded for a fixed term) keeps on working for the employer after the expiration of the fixed term. The old Labour Code had a provision that in case such overworking is done by the knowledge of the direct supervisor, and it goes on for at least one day, the employment relationship is deemed to be concluded for an indefinite period of time, unless it originally was concluded for a time of shorter than 30 days.

The new act does not contain such a provision. There are two interpretations for such a situation. The lawyers drafted the new labour code has the opinion that for such a case the invalidity of the agreement is to be applied, i.e. the employer has to terminate the employment contract with immediate effect.

However, the majority of labour lawyers are of a different opinion. They – including the author of present essay- think that for such a case the consequences of the lack of written form re to be applied – so practically the employer cannot claim the validity of the extension of the employment relationship into the lack of a written form.

There is a third opinion, represented by Jácint Ferencz, according to which in this case the intentions of the parties are to be taken into consideration. This opinion seems to be acceptable for the author, however, in case the common intentions of the parties is not identifiable, the second opinion is to be applied according to the author.

¹⁷ BH2009.306.

¹⁸ BH1997.4.213.

6 Conclusion

As you can see from that written above, Hungarian labour law in theory prescribes written form as mandatory for work contracts, however, de facto, based on the detailed analysis of the relevant provisions of the Labour Code of Hungary, there is no such requirement, one can enter into a work contract based on oral agreement, too.

Although most labour lawyers in Hungary are of the opinion that the partial lack of mandatory elements of the work contract cause nullity, the author disagrees with this opinion, which also seem to be in contrary to relevant court practice.

A similar debate is going on with respect to the legal consequences of the situation where the fixed term worker carries on working after the expiry of the fixed term contract.

Literature

KOZMA, Anna, LŐRINCZ, György, PÁL, Lajos, PETHŐ, Róbert. *A Munka Törvénykönyvének magyarázata*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2014.

BERKE, KISS. *Kommentár a munka törvénykönyvéhez*. Budapest: CompLex Kiadó Kft., 2014.

FABÓK, András. Az érvénytelenség szabályozása a munkajogban. *Munkaügyi szemle*, 2001, 4. szám, 45. évf., p. 49–52.

GYULAVÁRI Tamás (szerk.): *Munkajog*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

JAKAB, Nóra, PRUGBERGER, Tamás. Ellentétek és kapcsolatok a magyar munkajogi, és polgári jogi szabályozás között. *Jogtudományi Közlemény*, 2014, 10. szám, 69. évf., p. 477–485.

PRUGBERGER, Tamás, KENDERES, György. Az érvénytelenség egyes problémái a munkaszerződés esetében. In: *A magánjogi kodifikáció eredményei. A Polgári Jogi Oktatók XV. Országos Találkozója*. 2010, p. 83.

RÁCZ, Orsolya. Az új polgári törvénykönyv hatása a munkajogra. In: *IX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014, p. 129–133.

Contact – e-mail:

fodor@ferencz-fodor-kun.hu

Solutions to Some Difficulties in the Performance of Contracts in Romanian Civil Law

Daniel Ghita

University of Craiova, Faculty of Law, Romania

Abstract in original language

În derularea raporturilor contractuale apar, uneori, situații în care executarea obligațiilor este mai greu de obținut sau chiar imposibil de realizat. Cauzele sunt legate de specificul execuțional al unor obligații contractuale și de atitudinea debitorului, care persistă în refuzul de a executa. În acest context, este importantă identificarea unor instrumente juridice adecvate care să asigure executarea obligațiilor asumate și să elimine situațiile în care contractul apare imposibil de executat.

Keywords in original language

Contracte; imposibilitate de executare; executare silită.

Abstract

In the development of contractual relations there arise, sometimes, situations where the performance of obligations is more difficult to obtain or even impossible. The causes are related to the specific performance of contractual obligations and the conduct of the debtor, who persists in refusing the performance. In this context, it is important to identify the appropriate legal tools to ensure the performance of obligations and to eliminate situations where the contract seems impossible to perform.

Keywords

Contracts; Impossibility of Performing; Enforcement.

1 Principles and rules regarding the performance of contractual obligations

The new regulations contained in the Romanian Civil Code entered into force in 2011, supplemented by the new Civil Procedure Code, which came into force in 2013, provide another configuration of contractual obligations, while maintaining the continental view of the principles which govern the performance of obligations.

Without achieving a comprehensive approach to the theories devoted to the performance of contractual obligations, we will attempt a summary of the main rules and theories, as they were outlined by the doctrine, in order to identify more easily the solutions to some difficulties in the performance of the contract.

We have to mention *ab initio* the Romanian legislature's option, i.e. in case of the debtor's failure to perform a contractual obligation, the creditor has the legal means to impose the performance or to remedy the non-performance. In this respect, the provisions of art. 1516 of the Civil Code, entitled "The rights of the creditor", are relevant, providing in paragraph 1 that "the creditor shall have the right to the full, accurate and timely performance of the obligation" and in paragraph 2 that "where, without justification, the debtor fails to perform his obligation or the performance is delayed, the creditor may, at his discretion and without losing the right to damages, if he is entitled to it: to request or, where appropriate, to proceed to the enforcement of the obligation; to obtain, if it is a contractual obligation, the rescission or termination of the contract or, where appropriate, the reduction of his own correlative obligations; to use, where appropriate, any other means provided by law for the fulfilment of his right".

The provisions of art. 1516 of the Civil Code stipulate the principle of the performance in kind of obligations (*ad ipsam rem*). According to this principle, the debtor will perform exactly the obligation that he promised, as determined in the specific legal relation of obligation¹.

¹ STĂTESCU, C., BÎRSAN, C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. ed. a IX-a, revăzută și adăugită de C. Bârsan, București: Hamangiu, 2008, p. 310; POP, I. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, Tratat*. ed. a II-a, Iași: Fundației „Chemarea”, 1998, p. 465; DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. București: C. H. Beck, 2014, p. 546; for the development of the principle, see GHIȚĂ, D. *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*. București: C. H. Beck, 2016, p. 9, p. 24–27.

The prevalence of the performance in kind of obligations and the subsidiary character of the performance by equivalent have been imposed judicially. In Roman law there was no priority of performance in kind as opposed to performance by equivalent, the problem appeared later with the need to perform commercial obligations in kind. Then, civil modern law formulated the principle of the performance in kind of contractual obligations for reasons easy to understand: “The specific performance in kind expresses the reason behind the existence of contractual obligations”².

The performance in kind of obligations is particularly important for the security of the civil circuit. The attainment of the immediate goal pursued by the legal subjects by concluding civil legal acts involves the fulfilment of rights arising from such acts or contained in the legal relation thus established, which is inextricably linked to the performance by the debtor of the promise in its specific nature. What matters first is the precise performance of the promise. The performance of another promise which replaces the original one or the performance by equivalent, cannot meet the interests of the creditor. The principle of the performance in kind requires the impossibility of replacing the promise with another or with monetary damages, without the creditor's consent.

Closely related to the principle of the performance in kind of obligations is the theory of the effects of obligations. Thus, the effect of the civil obligation means the right of the creditor to claim and obtain the accurate performance of the debtor's promise³. In another definition, the general effect of obligations means the right of the creditor to pursue and obtain from the debtor the accurate performance of the promise or to claim damages in case of total or partial non-performance⁴, or it has been shown that “the joint effect of any civil obligation is to put the debtor in the legal

² ALBU, I. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj - Napoca: Dacia, 1984, p. 214.

³ DOGARU, I., DRĂGHICI, P., op. cit., p. 545; STĂTESCU, C., BÎRSAN, C., op. cit., p. 309; DEMETRESCU, P. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: Didactică și Pedagogică, 1966, p. 118.

⁴ HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AL. *Tratat de drept civil român, vol. II*. București, 1998, p. 318.

necessity to perform his promise and the legal relation is fulfilled as soon as the promise has been performed for the benefit of the creditor”⁵.

The drafters of the 1864 Romanian Civil Code, inspired by the French legislation, avoided the confusion created by the French legislature between the effects of agreements and the effects of obligations⁶. Starting from art. 1218 of the Italian Civil Code⁷ and considering the doctrinal writings, the principle of performance in kind was admitted and, only in the alternative, the performance by equivalent. Even now, this theory lies at the basis of regulating the performance of contractual obligations contained in the new Civil Code and corresponds to the view of continental law in this field.

Where the performance in kind does not happen voluntarily, the creditor has the recognized right to obtain the enforcement of the obligation. In this case, what is sought is also a sort of performance in kind of the obligation, obtained forcibly, as provided in art. 1527(1) of the Civil Code, a text which establishes the principle of enforcement of obligations in kind: “the creditor may always request that the debtor be compelled to perform the obligation in kind, except where such performance is impossible”. In the absence of voluntary performance, the enforcement is primarily in kind, by requiring the debtor to perform exactly the promise which makes the object of the obligation, the creditor thus obtaining the fulfilment of his claim right. First of all, the creditor is entitled to request the accurate performance of the obligation, and the debtor cannot provide only the monetary equivalent of his promise. It results from the regulations contained in the new codes that, given these principles, the debtor is not allowed to change the object of the obligation, i.e. to replace the performance in kind with another equivalent performance or with the monetary equivalent, without the creditor’s consent.

⁵ ALEXANDRESCO, D. Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine. *Tipografia Națională, tomul VI*. Iași, 1900, p. 301.

⁶ HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, Al. op. cit., p. 318; PLANIOL, M. *Traité élémentaire de droit civil*. sixième édition, tome deuxième, Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1912, p. 58; BAUDRY-LACANTINERIE, G., BARDE, L. *Traité théorique et pratique de droit civil. Des obligations*. Troisième édition, tome première, Paris, 1906, p. 380.

⁷ Art. 1218 of the Italian Civil Code: “that the debtor who does not exactly render due performance is liable for *damages*”.

While embracing this theory, we consider that in the current economic and jurisprudential context which facilitates the avoidance of obligation performance, it is important to support the priority of enforcement in kind to the detriment of enforcement by equivalent. The performance in kind should be possible even if it becomes onerous to the creditor. The criterion is the satisfaction of the creditor and not the burdening of the recalcitrant debtor, and the limit is given only by the impossibility of performing the obligation in kind that the new Civil Code mentions⁸, similarly to the new Civil Procedure Code, or the principle *nemo potest praecisse cogi ad factum*. In case the performance in kind of the obligation is no longer possible or is no longer useful to the creditor, the next step is the performance by equivalent or by awarding damages to the creditor.

This is different from the solution in the Anglo-Saxon law which requires compensation, i.e. performance by equivalent, as the main remedy of the failure to perform the contractual obligation. Only if damages turn out to be an inadequate remedy, then enforcement in kind is resorted to⁹.

The legal nature of the performance by equivalent has been influenced by several theories. In the classical theory, performance by equivalent is assimilated to the contractual liability mechanism, in which case the damage is equivalent to the initial promise, to which some extra damage can be added. Basically, in case of performance by equivalent, we go beyond the effects of obligations - full, accurate and timely performance - and reach contractual liability.

In another opinion, it has been held that there is no immediate engagement of contractual liability for failure to perform contractual obligations but, first, it is about performance by equivalent and then, possibly, contractual liability. Performance by equivalent precedes and is different from any possible damage caused by non-performance. Contractual liability is generated by non-performance, but the damage is also necessary, as distinct from

⁸ SCURTU, Șt. *Drept civil. Regimul juridic general al obligațiilor. Garantarea obligațiilor în reglementarea NCC*. București: C. H. Beck, 2014, p. 110.

⁹ POPA, I.F. In: POP, L., POPA, I.F., VIDU, S.I. *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*. București: Universul Juridic, 2012, p. 268.

the equivalent of the non-performed promise¹⁰. Art. 1537 of the Civil Code is invoked as an argument, requiring to prove damage caused by non-performance, as distinct from the fact of non-performance.

The creditor's rights provided by law in case of failure to perform the obligation were qualified and treated as sanctions for non-performance or, more recently, remedies for the failure to perform the contract¹¹. This category includes enforcement in kind, the exception of non-performance and the rescission of the contract for non-performance or defective performance.

The new Romanian Civil Code continues the traditional view, mentioning damages in the event of non-performance of contractual obligations, while assimilating them to performance by equivalent. Thus, art. 1530 provides that *"the creditor shall have the right to damages in order to remedy the damage caused by the debtor and which is a direct and necessary consequence of the unjustified or, where appropriate, guilty non-performance of the obligation"*.

On the other hand, it should be noted that in case of performance by equivalent, it is inappropriate to speak of "performance". In fact, in the classical theory of civil law, in case of performance by equivalent, we go beyond performance as a result of the obligation and we reach the scope of civil liability. The result of non-performance or defective performance of the obligation under the contract is civil liability, and although the obligation is "performed" by equivalent, its effect does not occur fully, and the performance that was considered when the contract was concluded is not fulfilled.

The principle of performance in kind is the natural consequence of another fundamental principle, namely the principle of the binding force of the contract between the parties (*pacta sunt servanda*), enshrined in art. 1270 of the Civil Code: "a validly concluded contract shall have the force of the law between the contracting parties". If from a practical point of view and the standpoint of purpose, both principles merely ensure the observance of the agreements and the accurate performance of the contractual obligations, from a theoretical point of view, the levels of manifestation are different. Thus, if the effect of obligations refers to the right granted to the

¹⁰ VASILESCU, P. *Drept civil. Obligații, în reglementarea noului Cod civil*. București: Hamangiu, 2012, p. 92–93.

¹¹ POPA, I.F. In: POP, L., POPA, I.F., VIDU, S.I., op. cit., p. 254.

creditor to claim and obtain from the debtor the accurate performance of the promise, leading to the principle of direct performance in kind, the effects of the civil legal act concern the civil rights and obligations to which such an act gives rise, which it modifies or extinguishes or, more generally, the effect of any legal act consists in binding certain persons - subjects of civil law in and through civil legal relations, i.e. the fulfilment of legal relations¹². Similarly, for contracts, which are a species of civil legal acts, namely those bilateral or plurilateral legal acts, the effects refer to the creation of rights and obligations¹³.

One can notice that the new Civil Code maintains the same conceptualization of the binding force of the contract, like the Code of 1864 or the French Civil Code. The sentence “*shall have the force of the law*” is similar to that used by the drafters of the French Civil Code, who said “*tiennent lieu de loi*”, art.1134(1) of the French Civil Code expressing very strongly the binding force of the contract by stipulating: “*les conventions légalement formées lieu de loi à ceux qui less ont faites*”. In other words, each is bound by the contract he concludes, as if the obligations were imposed by law¹⁴. This rule was not new in the French Civil Code either, and there were several forms in Roman law. Thus, the Roman jurist Ulpian said: “*contractus legem ex conventionem accipiunt*” or “*hoc servabitur quod initio convenit (legem enim contractus dedit)*”. The great jurist Domat took over these ideas and rendered them in the form in which they would later appear in the French Civil Code¹⁵.

The foundation of the principle of the binding force is reflected in the need to ensure the stability of legal relations arising from contracts, which ultimately gives the safety of the civil circuit and also, the principle is based on the moral imperative of “keeping ones’ word”¹⁶.

¹² DOGARU, I. *Drept civil român. Tratat, vol. I*. Craiova: Europa, 1996, p. 268; BELEIU, Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. ed. a XI-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, București: Universul Juridic, 2007, op. cit., p. 193; for developments, see, GHIȚĂ, D. op. cit., p. 15–24.

¹³ STĂTESCU, C., BÎRSAN, C. op. cit., p. 53; POPESCU, T.R., ANCA, P. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Științifică, 1968, p. 107; HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AL, op. cit., p. 516.

¹⁴ PLANIOL, M., op. cit., p. 383; BÉNABENT, A. *Droit civil. Les obligations*. 5-e édition, Paris: Montchrestien, 1995, p. 134.

¹⁵ BAUDRY-LACANTINERIE, G., BARDE, L., op. cit., p. 382.

¹⁶ BELEIU, Gh., op. cit., p. 197.

The Romanian legislature in the Civil Code of 1864, unlike the French one, did not take the effect of agreements for the effect of obligations, treating them separately¹⁷, and following in this respect the view of the Italian Code. Moreover, even the definition of the contract in the Romanian Civil Code was more accurate than the one in the French Civil Code. Art. 942 of the 1864 Romanian Civil Code, identical with art.1098 of the Italian Civil Code, defines the contract as “the agreement between two or more persons to establish or extinguish legal relations between them”¹⁸.

Regarding the confusion between the effects of the contract and the effects of the obligation, French specialists have also noticed it, considering it as a confusion of the legislature. Thus, the French Civil Code confuses the effects of obligations with the effects of agreements, art. 1101-1233 dealing basically with both¹⁹. But in the doctrine, the concepts were differentiated, the effect of an agreement referring to the creation, change, transfer or extinguishment of rights and obligations²⁰, while the effect of the obligation means the right granted to the creditor to obtain from the debtor the performance of that obligation²¹.

As an exception to the rule *pacta sunt servanda* and as a restriction of contractual freedom, it is possible to adapt and even terminate a contract. These were based on the theory of unpredictability which is justified by economic changes and currency fluctuations²². According to this theory, if the performance of a contract becomes too onerous for either of the parties, the revision is necessary in order to restore the balance of the value of the performance. Once the prevalence of the binding force of the contract is established and if the obligation of a party becomes too onerous, in accordance with the doctrinal solutions, the new Civil Code, in art. 1271(2), provides that the court may decide the adaptation of the contract or even the termination

¹⁷ HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AL., op. cit., p. 516.

¹⁸ ALEXANDRESCO, D., op. cit., vol. IV, Iași, 1898, p. 9.

¹⁹ BAUDRY-LACANTINERIE, G., BARDE, L., op. cit., p. 380; PLANIOL, M., RIPERT, G. *Traité pratique de droit civil français*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, tome VII, 1931, p. 67; PLANIOL, M., op. cit., p. 58.

²⁰ PLANIOL, M., RIPERT, G., op. cit., p. 67.

²¹ AUBRY ET RAU, M. M. *Cours de droit civil français, tome quatrième*. Paris: Imprimerie et librairie générale de jurisprudence “Marchat et Billard”, 1902, p. 148.

²² POPA, I.F. In: POP, L., POPA, I.F., VIDU, S.I., op. cit., 2012, p. 152.

of the contract if its performance has become excessively onerous due to an exceptional change of circumstances which would obviously render unjust the act of compelling the debtor to perform the obligation.

The situations in which the contract concluded for an indefinite duration is terminated earlier (art. 1277 of the Civil Code) or *intuitu personae* contracts are terminated due to the disappearance of an essential element of a contract are cases of restriction of the binding force which are also exceptions to the irrevocability of contracts. There is also a possibility of temporarily suspending the binding force of the contract, when throughout the existence of a contract with successive performance, a case of force majeure occurs and prevents the performance of obligations.

To ensure the sustainability of the principle of the performance in kind of obligations, there is a need to establish the means by which this performance, in case it is not voluntary, can be fulfilled by an enforcement order. As recognized in the legal literature, the creditor's right to compel the debtor to perform his obligation is an essential right, arising from that very obligation, and if the debtor does not perform the obligation the creditor can obtain the performance directly or by equivalent if performance in kind is no longer possible, even by an enforcement order²³. The text of art. 1516 of the Civil Code provides, as we will see, these legal means.

2 The premises of some difficulties in the performance of contractual obligations

In accordance with the legal texts mentioned before, the legal means available to the creditor to ensure performance are the enforcement of the obligation, regardless of its source, either contractual or extra-contractual, rescission, cancellation or reduction of one's own performance, in the case of contractual obligations and ultimately, any other means provided by law to fulfil this right. Thus, the non-performance of the contractual obligation can lead to enforcement, termination of the contract or reduction of the other party's performance.

The word order of the provisions contained in the text of art. 1516 of the Romanian Civil Code, in conjunction with the principles governing this

²³ NACU, C. *Dreptul civil român, vol. II*. București: I.V. Socec, 1902, p. 618.

matter, reveals a certain hierarchy of solutions granted by the legislature to the creditor. Performance in kind, either voluntary or forced, prevails, the other means – rescission, cancellation or reduction of performance – intervening only if the performance of the contract has not been requested.

For most of the obligations arising from contracts, the enforcement may be obtained through the enforcement forms contained in the Civil Procedure Code. It establishes concrete ways of obtaining performance in kind or its equivalent.

The provisions in the matter of enforcement determine precisely the categories of obligations likely to be enforced. Pursuant to art. 628 of the Civil Procedure Code, the object of the obligations may be the payment of a sum of money, delivery of property or of the use thereof, demolition of a construction, destruction of a plantation or other work, child custody, establishment of residence and visit or any other measures set out by an enforcement order. Art. 888 determines the object of direct enforcement, i.e. leaving the possession of some property, delivering property or the use thereof or evicting the debtor from a house or from another building, demolishing a construction, destroying a plantation or other works or carrying out any other activities for the fulfilment of the creditor's rights.

Direct enforcement concerns the object of the obligation, namely the performance meant to be obtained forcibly and represents, as a rule, the performance in kind of an obligation to do established by an enforcement order.

The difficulties in the performance of obligations are related to their classification in obligations to give, to do or not to do. The assumption is that the debtor refuses voluntary performance and the nature of the obligation does not allow the use of regular enforcement forms provided by the Civil Procedure Code. The debtor is not impressed by the possibility of terminating the contract or reducing the performance. In this case, the question that arises is to identify other legal mechanisms for the purpose of exercising pressure upon performance, intended to make the debtor perform in kind, according to the principles in this matter.

The classification of obligations takes into account, as provided in art. 1226(1) of the Civil Code, the object of the obligation, which is the promise of the debtor. Among these categories of obligations, the problematic ones in terms of enforcement are the obligations to do. In fact, the performance of the obligations to give and not to do is ultimately reduced to the performance of an obligation to do.

In general, the obligation to do means to perform a work, provide a service or deliver some property. The obligation not to do is reduced to an obligation to do, accordingly, the destruction or removal of what was done in violation of the obligation.

Obligations to give include a special category of obligations to do: to deliver and preserve the property. The obligation to give (*dare*) concerns the creation or transfer of a real right over property (determined, certain or generic goods - *genera*). The creation or transfer of the right does not imply, in accordance with the Romanian Civil Code, performance as such, as a consequence of the expression of consent by the parties and not the result of a concrete action. Thus, art. 1273 provides that the real rights relating to determined goods are created and transferred by the mere agreement of the parties, even if the goods have not been delivered, and if the agreement concerns generic goods, the real rights are created and transferred by individualizing the goods. Pursuant to art. 1483, “the obligation to move the property shall entail the obligation to deliver the thing and preserve it until delivery”. The transfer of the right of ownership operates *de jure*, but it must be supplemented by the delivery of the thing which, in turn, requires preservation up to the moment of delivery.

So the obligations to do necessarily involve a contribution of the debtor, more or less determined in achieving the satisfaction of the creditor.

The enforcement of obligations to do is of a particular nature in relation to the object of the performance. Therefore, one can make the distinction between obligations to deliver an item of property, obligations requiring some activity on the part of the debtor, which is not purely personal, and obligations *intuitu personae*.

If the obligations to deliver the goods can be performed directly, in the regular enforcement ways laid down by the Civil Procedure Code, the issue of enforcement in nature is different in the case of obligations to do, other than those whose object is the delivery of property²⁴.

3 Solutions regarding the performance of the obligations to do

The performance of the obligations to do which involves an activity on the part of the debtor – performing a work or providing a service - even if it does not actually involve a strictly personal fact, cannot be achieved directly, through an intervention on the person of the debtor. This aspect has generated numerous disputes in the French doctrine, also fuelled by the confusion induced by the legal text. Pursuant to art. 1142 of the French Civil Code, “the obligations to do or not to do shall turn into damages in the event of the debtor’s failure to perform”. The legal text could be interpreted as meaning that, in the absence of voluntary performance in kind by the debtor, these obligations could be performed only by equivalent. The vast interpretation of the doctrine, however, was in the sense that performance by equivalent was possible only if performance in kind could no longer be obtained forcibly or it was impossible²⁵.

To overcome the debtor’s refusal to perform an obligation to do, but also to ensure the application of the principle of performance in kind, alternative means of performance were created. These are based on the idea that the work, service or property has the same value regardless of who procures it. Pursuant to art. 1528 of the Civil Code, “in case of failure to perform an obligation to do, the creditor may, at the expense of the debtor, perform himself the obligation or make the obligation be performed”. Performance at the expense of the debtor is a new aspect as compared with the previous Civil Code, i.e. the creditor’s authorization by the court is no longer needed.

²⁴ For details, GHIȚĂ, D. *Execution of the „to Do” and „to Do Not” Obligations in the New Civil Code and in the New Civil Procedure Code*. Revista Valahia University Law Study supliment 2015, p. 110–121.

²⁵ TERRÉ, Fr., SIMLER, Ph., LEQUETTE, Yv. *Les obligations*. 10e édition, Paris: Dalloz, 2009, p. 1112; CARBONNIER, J. *Droit civil, tome II*. Paris, 1962, p. 801; PLANIOL, M., RIPERT, G. *Traité pratique de droit civil français*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, tome VII, 1931, pp. 75–78.

Thus, the mechanism was considered a “private performance means”²⁶, different from that provided by the Civil Procedure Code – authorization of the creditor by the court so that he himself or others will perform the obligation.

Similarly, in case of failure to observe the obligations not to do, which involves the abstention of the debtor – namely not to do something that he could have done without assuming the obligation – there is a possibility for the creditor to perform himself or through a third party. Enforcement that intervenes in case of breach of an obligation not to do involves restoring the situation by complying with the assumed negative obligation. Pursuant to art. 1529 of the Civil Code, “in case of failure to perform an obligation not to do, the creditor may ask for the court’s permission to remove or seize what the debtor made in breach of the obligation, at the expense of the debtor, within the limit established by a judgment”. The new Civil Procedure Code, with regard to the enforcement phase, provides the same solution in art. 905(2). Thus, the creditor may request the authorization of the enforcement court so as to abolish himself or through others, at the expense of the debtor, the works he carried out against the obligation not to do. Unlike the situation of the performance of the obligation to do, in which case the intervention of the court is not necessary, in the case of enforcement of the obligation not to do, the consent of the court is always necessary and the creditor will act only within the limits established by the judgment.

One can notice that the legislative solutions - direct enforcement of property, the performance by the creditor or by a third party - provided by the Civil Code and the Civil Procedure Code are likely to ensure the performance of the obligations to do involving a simple activity of the debtor. But there are contracts considering the person of the debtor or some of his qualities, which are a source of obligations to do or not to do involving an essential personal contribution of the debtor (obligations *intuitu personae*). There are also situations where the performance of the personal obligation

²⁶ GHINOIU, D.A. In: BAIAS, FLA., CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI, I. (coord.). *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*. București: C. H. Beck, 2012, p. 1614.

by the debtor is important in order to satisfy the creditor, as there are obligations that require continuous performance on the part of the debtor. In all these cases the classical enforcement means cannot act because they would undermine the principle *nemo praecise potest cogi ad factum*. Coercion would be exercised on the person of the debtor, which would mean a prejudice to human personality, unacceptable in modern law. At the same time, performance by such direct coercion aiming at the debtor would not ensure the quality of the performance²⁷.

The legal mechanism designed to ensure, with regard to these obligations, the performance in kind is that of a sum of money paid per day of delay or another time unit. The pressure on the debtor to perform the obligation is achieved through the accumulation of amounts of money, which in turn can be subject to enforcement. The constraint is thus indirect, through the debtor's assets and not on his person.

The process of determining the amounts of money for each day of delay in order to make the creditor perform personally an obligation arose as a creation of case law and was later recognized by the doctrine.

In the French doctrine and case law, the term used to refer to this means of coercion is *astreintes*, a term derived from the Latin verb *adstringo*, *adstringere*, which means to coerce. It is considered that the origin of the mechanism lies in two decisions of the French Court of Cassation from 1809 and 1812²⁸. It is further stated that, although the oldest examples in modern case law date back to 1809, the starting point is more distant in time, being rooted in Roman law²⁹. If at first the French courts pronounced a comminatory conviction which concerned a lump, fixed sum, the amounts were subsequently fixed for each day of delay, with gradual accumulation of money. Later, it was admitted that a conviction to pay a sum of money per day

²⁷ HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, Al., op. cit., p. 326.

²⁸ COLIN, A.A., CAPITANT, H. *Cours élémentaire de droit civil français*, vol. II. p. 34, apud ANGHEL, I. M., DEAK, Fr., POPA, M. F. *Răspunderea civilă*. București: Științifică, 1970, p. 16; ELIESCU, M. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Academici, 1972, p. 306, note 1 and 2.

²⁹ PLANIOL, M., op. cit., 1912, p. 74, note 4.

of delay was possible, even if no damage resulted from the delay in performance³⁰. However, the delimitation from damages was made later, even the name of *astreinte* appeared in the practice of courts in 1889³¹.

The Law of 12 February 1906 on housing, as amended in 1912, provides that courts may invoke the amounts established for each day of delay to impose the performance of specific obligations to do. Similarly, the *astreinte* is regulated by the Law of 19 July 1924 on the sale of parcels³². A more recent regulation can be found in art. 33-37 of Law no. 91–650 of 9 July 1991 on the reform of civil enforcement procedure. Section 6, entitled “L’astreinte”, of the above-mentioned law, regulates the functioning of this means of coercion meant to ensure performance.

Without insisting on the history of the mechanism in Romanian law³³, at present the only indirect means of coercion to ensure performance is provided by the Civil Procedure Code as penalties that can be set per day of delay.

Art. 906 of the Civil Procedure Code provides the possibility of forcing the debtor to pay penalties for delay, payments that will be cashed by the creditor for the performance of the obligations to do or not to do which cannot be fulfilled by others. Pursuant to art. 906, “if within 10 days from the communication of the judgment approving the enforcement the debtor does not perform the obligation to do or not to do, which cannot be performed by another person, he may be coerced into performing it, through the application of penalties, by the enforcement court”. The amount of the penalties is set differently, i.e. the obligation cannot be measured in money, in which case the penalty can range from 100 lei to 1,000 lei per day of delay, or the obligation can be measured in money, in which case the penalty may be determined by the court between 0.1% and 1% per day of delay, percentage calculated from the value of the obligation. Penalties

³⁰ Ibidem, p. 75.

³¹ BAUDRY-LACANTINERIE, G., BARDE, L. op. cit., 1906, p. 504, note 2.

³² MAZÉAUD, Henri, MAZÉAUD, Leon, *Traité théorique et pratique de la responsabilité civil, délictuelle et contractuelle*, vol. III. Paris: Sirey, 1934, p. 525.

³³ For details, see GHITĂ, D. Discuții privitoare la aplicarea penalităților în cazul neexecutării unor obligații de a face sau de a nu face în lumina art. 906 din noul Cod de procedură civilă și art. 1516 din noul Cod civil. *Revista Dreptul*, nr. 1/2016, pp. 49–54.

are determined by a final judgment given by summoning the parties. If the debtor does not perform the obligation established by the enforcement order within three months from the date of communicating the judgment that applies the penalty, the enforcement court will set the final amount that is owed. If the debtor has performed the obligation under the enforcement order, he may request, by an appeal, the removal or reduction of accumulated penalties, on condition that he can prove the existence of solid grounds justifying the delay of performance.

Although in the Civil Code, in matters of enforcement of obligations, there is no legal text to regulate comminatory penalties, we consider that they may be granted in all cases of enforcement of obligations to do of a personal nature under art. 1516 of the Civil Code. Enshrining the principle of the performance in kind of obligations, in the final part, art. 1516 provides that “where, without justification, the debtor fails to perform his obligation and is late, the creditor may... use, where appropriate, any other means provided by law for the fulfilment of his right”. We believe that the scope of these coercive means of enforcement which can be used by the creditor to fulfil his right includes penalties per day of delay, regulated by the Civil Procedure Code.

Moreover, Law no. 76/2012 for the implementation of the new Civil Procedure Code, establishes, as a general principle, as an indirect coercive means of enforcement, penalties per day of delay. They will replace the previous means of indirect coercion that were provided by special laws.

In conclusion, we believe that the Romanian legislation establishes an effective legal mechanism which can ensure the efficiency of the principle of the performance in kind of obligations, particularly in those situations where this performance cannot be achieved by the regular forms of enforcement. The favourite field of action of comminatory penalties is that of performance of the obligations to do or not to do of a personal nature, based on a contractual or extra-contractual source. Having a distinct legal nature and a specific function, the penalties for each day of delay solve the problem of the performance of these obligations, while representing, in fact, the only means by which the creditor can obtain individual performance on the part of the debtor.

Literature

- STĂTESCU, C., BÎRSAN, C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. a IX-a, revăzută și adăugită de C. Bârsan, București: Hamangiu, 2008.
- ALBU, I. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj - Napoca: Dacia.
- ALEXANDRESCO, D. Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine. *Tipografia Națională*, tomul VI, Iași, 1900;
- BAIAS, FLA., CHELARU, E., CONSTANTINOVICI, R., MACOVEI I., (coord.). *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*. București: C. H. Beck, 2012.
- BAUDRY-LACANTINERIE, G., BARDE, L. *Traité théorique et pratique de droit civil. Des obligations, troisième édition, tome première*. Paris, 1906.
- BELEIU, Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. ed. a XI-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, București: Universul Juridic, 2007.
- BÉNABENT, A. *Droit civil. Les obligations*. 5-e édition, Paris: Montchrestien, 1995.
- CARBONNIER, J. *Droit civil, tome II*. Paris, 1962.
- DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. București: C. H. Beck, 2014.
- ELIESCU, M. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Academiei, 1972.
- GHITĂ, D. *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*. București: C. H. Beck, 2016.
- HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, AL. *Tratat de drept civil român, vol. II*. București, 1998.
- PLANIOL, M. *Traité élémentaire de droit civil, sixième édition, tome deuxième*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1912.
- PLANIOL, M., RIPERT, G. *Traité pratique de droit civil français*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, tome VII, 1931.

POP, L., POPA, I.F., VIDU, S.I. *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*. București: Universul Juridic, 2012.

SCURTU, Șt. *Drept civil. Regimul juridic general al obligațiilor. Garantarea obligațiilor în reglementarea NCC*. București: C. H. Beck, 2014.

TERRÉ, Fr., SIMLER, Ph., LEQUETTE, Yv. *Les obligations*. 10e édition, Paris: Dalloz, 2009.

VASILESCU, P. *Drept civil. Obligații, în reglementarea noului Cod civil*. București: Hamangiu, 2012.

Contact – e-mail

daniel.ghita74@yahoo.com

Neplatnost a neoprávněnost výpovědi z nájmu bytu ze strany pronajímatele

Lukáš Hadamčík

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Občanský zákoník v ustanovení § 2290 zakotvuje právo nájemce domáhat se přezkumu oprávněnosti výpovědi. Tímto zákoník odlišuje mezi oprávněností a platností výpovědi. Autor se v příspěvku bude zabývat důsledky tohoto odlišení. Dále se autor bude zabývat dalšími změnami plynoucími z tohoto ustanovení oproti předcházející úpravě, a to délkou zákonné lhůty a povinností nájemce vyklidit byt.

Keywords in original language

Nájem bytu; výpověď; neplatnost; oprávněnost.

Abstract

The Civil Code in the article 2290 establishes the tenant's right to claim absence of the legitimacy of notice. The code distinguishes between legitimacy and validity of the notice. In this article, the author focuses there on the implications of this distinction. The author also will consider other changes resulting from this provision, compared to the previous civil code. The changes consist of a length of the statutory deadline and obligation of the lessee to vacate the apartment.

Keywords

Residential Lease; Notice; Nullity; Legitimacy.

1 Úvod

V tomto příspěvku se budu zabývat ustanovením § 2290 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o.z.“), a to v komparaci s ustanovením § 711 odst. 5 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč. zák.“). Daná ustanovení se zabývají problematikou

soudního přezkumu výpovědi dané nájemci pronajímatelem. V příspěvku upozorním na změny, které současný občanský zákoník přinesl. Dále se budu zabývat otázkami, které současná zákonná úprava přináší, přičemž za nejvýznamnější otázku považuji širí přezkumu výpovědi soudem.

2 Právní stav před účinností současného občanského zákoníku

Právo domáhat se určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu bylo do českého právního řádu zavedeno ke dni 31. 3. 2006 zákonem č. 107/2006 Sb., jímž byl novelizován obč. zák. Do té doby mohl pronajímatel vypovědět nájem bytu pouze s přivolením soudu. Po uvedené novele občanský zákoník rozlišoval důvody, na jejichž základě pronajímatel mohl vypovědět nájem bez přivolení soudu (§ 711 obč. zák.), a důvody, pro které mohl být nájem vypovězen pouze s přivolením soudu (§ 711a obč. zák.). Dle ustanovení § 711 odst. 5 obč. zák. (po uvedené novele, odst. 4 v posledním znění obč. zák.): „Nájemce není povinen byt vyklidit, pokud podá ve lhůtě šedesáti dnů ode dne doručení výpovědi žalobu na určení neplatnosti výpovědi a řízení není ukončeno pravomocným rozhodnutím soudu.“

Význam uvedeného ustanovení byl dvojí. Za prvé byla v případě výpovědi z nájmu bytu pronajímatelem na základě určených důvodů přenesena iniciativa k zahájení soudního řízení do rukou nájemce, jenž mohl žalovat na určení neplatnosti výpovědi. Za druhé toto ustanovení po dobu trvání soudního řízení nájemce zbavovalo povinnosti byt vyklidit.

O povaze dané žaloby nebyl v právní praxi spor, neboť již z textu citovaného ustanovení bylo zřejmé, že jde o žalobu určovací ve smyslu § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), ve znění do 31. 12. 2013, což bylo potvrzeno rovněž judikaturou Nejvyššího soudu.¹ Vzhledem k tomu, že právo domáhat se určení neplatnosti výpovědi bylo výslovně upraveno zákonem, nemusel již žalobce (nájemce) v soudním řízení prokazovat naléhavý právní zájem na tomto určení, neboť tento zájem plynul přímo z existence daného zákonného ustanovení. Obecně však Nejvyšší soud ve své ustálené judikatuře vychází z toho, že není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti právního jednání, týkajícího

¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2009, sp. zn. 26 Cdo 845/2008.

se práva nebo právního vztahu, lze-li žalovat o určení tohoto práva nebo právního vztahu.² Z tohoto pohledu tak žaloba na určení neplatnosti výpovědi byla zákonnou výjimkou.

K podání žaloby byl nájemce časově omezen lhůtou v délce 60 dnů ode dne doručení výpovědi. Šlo o lhůtu hmotněprávní, tudíž žaloba musela být nejpozději v poslední den lhůty soudu doručena, nikoliv předána doručovateli. Dále šlo o lhůtu prekluzivní. Uplynutím dané lhůty žalobce ztrácel nejen právo uvedenou žalobu podat, ale rovněž právo namítat neplatnost výpovědi z nájmu bytu v řízení o vyklizení bytu zahájeném pronajímatelem.³ Uvedenému následku nebránila ani absolutní neplatnost výpovědi. Zásada, že absolutní neplatnost právního úkonu působí přímo ze zákona (ex lege) a od počátku (ex tunc) a soud k ní přihlíží i bez návrhu (tj. z úřední povinnosti), totiž nebrání zákonodárci, aby posouzení otázky (ne)platnosti určitého právního jednání vyhradil samostatnému řízení a tím vyloučil, aby dotčenou otázku mohl soud řešit v jiném řízení, byť jako otázku předběžnou.⁴

Neplatnost výpovědi mohla spočívat jednak v tom, že nebyl naplněn ve výpovědi uvedený výpovědní důvod, ale také v tom, že výpověď nesplňovala zákonné náležitosti, at' už obecně dle § 34 a násl. obč. zák., anebo zvláštní dle § 711 odst. 3 obč. zák. Soud projednávající žalobu na neplatnost výpovědi z nájmu bytu přezkoumával nejen obsahové náležitosti výpovědi stanovené zákonem, ale i to, zda byl naplněn uplatněný výpovědní důvod.⁵ V rámci úvahy o neplatnosti výpovědi soud přezkoumával i otázku rozporu výpovědi s dobrými mravy.⁶

Právní doktrína však dovodila, že výše uvedené prekluzivní účinky se týkají pouze námitek vztahujících se k naplnění výpovědního důvodu. Právo namítat neplatnost výpovědi z jiného důvodu i po uplynutí prekluzivní lhůty tak nebylo dotčeno.⁷ Pokud by však nájemce po uplynutí prekluzivní lhůty

² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2147/99, uveřejněný pod č. 68 v sešitě č. 10 z roku 2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2009, sp. zn. 26 Cdo 1704/2008.

⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2015, sp. zn. 26 Cdo 3440/2015.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 26 Cdo 1816/2010.

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2011, sp. zn. 26 Cdo 2150/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek v čísle vydání 2, roč. 2012, s. 246.

⁷ HULMÁK, Milan. § 711 Výpověď bez přivolení soudu. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, 2321 s., s. 2120. ISBN 978-80-7400-108-6. Nebo SELUCKÁ, Markéta. Právo pronajímatele vypovědět nájem bytu. In: *Právní fórum*, 2008, č. 10, s. 416.

sám žaloval na určení neplatnosti výpovědi z jiného důvodu, soud by tuto žalobu zamítl, neboť bylo možné žalovat na určení existence nájmu, tudíž nájemce by nemohl prokázat naléhavý právní zájem na určení neplatnosti výpovědi. Po uplynutí prekluzivní lhůty tak z hlediska nájemce byl vhodnější postup, aby vyčkal až na žalobu pronajímatele na vyklizení předmětného bytu a neplatnost výpovědi namítal až v tomto řízení.

Jelikož žalobce po dobu řízení o návrhu na určení neplatnosti výpovědi nebyl povinen byt vyklidit, nemohl pronajímatel v této době nájemce ani žalovat na vyklizení bytu. Takovou žalobu by totiž soud zamítl jako předčasnou.⁸

3 Přezkoumání oprávněnosti výpovědi soudem dle současné právní úpravy

Současný občanský zákoník obdobné právo nájemce upravuje v ustanovení § 2290, nicméně používá odlišnou terminologii: „Nájemce má právo podat návrh soudu, aby přezkoumal, zda je výpověď oprávněná, do dvou měsíců ode dne, kdy mu výpověď došla.“

Předně je vhodné upozornit na změnu lhůty k podání návrhu. Lhůta již není určena počtem dnů, ale počtem měsíců. V souladu s ustanovením § 605 odst. 2 tak konec lhůty připadne na den, který se číselně shoduje se dnem, kdy byla nájemci výpověď doručena. Jelikož jde o lhůtu, připadne-li konec lhůty na sobotu, neděli či svátek je posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující (srov. § 607 o. z.). Jde však stále o lhůtu hmotněprávní, tudíž nejpозději tento den musí být žaloba soudu doručena.

Nepatrná změna ve stanovení lhůty však právní praxi zřejmě nebude působit větších problémů. Jinak tomu ovšem je v označení návrhu, jenž občanský zákoník nově vymezuje slovy „aby (soud) přezkoumal, zda je výpověď oprávněná“. Zákon tudíž již nestanoví, že by mělo jít o návrh na určení neplatnosti výpovědi. Důvodová zpráva tuto změnu nijak nevysvětluje.⁹

První otázka spočívá v tom, o jakou žalobu z hlediska procesního jde. Salač a Bajura dovozují, že jde i nadále o žalobu určovací, tedy žalobu na určení

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2010, sp. zn. 26 Cdo 3524/2009.

⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Sagit, 2012, 1120 s., s. 808. ISBN 978-80-7208-922-2.

neplatnosti výpovědi, a to z důvodu její neoprávněnosti.¹⁰ Rovněž soudní praxe zjevně nadále vychází z toho, že jde o žalobu určovací.¹¹ Selucká s Kabelkovou však upozorňují na to, že z textace vlastního ustanovení toto není zřejmé, přičemž z gramatického výkladu tak dovozují, že „by mělo jít o specifickou žalobu, tj. vedle žaloby zápůřčí, reivindikační a určovací by měl být nájemce oprávněn žalovat na přezkum oprávněnosti výpovědi soudem.“¹² Nutno ovšem říci, že v tomto Selucká a Kabelková směšují druhy žalob dle různých třídících kritérií. Pokud jde o žaloby zápůřčí a reivindikační, jedná se o třídění žalob dle hmotněprávního důvodu. Zatímco žaloba určovací vychází z třídění žalob podle obsahu petitu, tj. vedle žaloby na plnění, žaloby o založení, změnu či zrušení právního poměru, a žaloby (resp. návrhu) ve věci osobního stavu (statusové).¹³ Domnívám se tak, že ono označení „žaloba na přezkum oprávněnosti výpovědi“ vychází z třídění dle hmotněprávního důvodu, a tudíž skutečně můžeme tuto žalobu postavit vedle žaloby negatorní a reivindikační, přičemž současně půjde o žalobu určovací, neboť v tomto případě jde o označení totožné žaloby dle obsahu petitu. Uvedenému závěru nebrání ani to, že daná žaloba není v hmotněprávním předpise označena jako žaloba určovací, neboť třídění žalob dle obsahu petitu přísluší procesnímu právu. Lze podotknout, že ani reivindikační žaloba není v hmotněprávním předpise označena jako žaloba na plnění, ač se bezesporu o žalobu na plnění jedná.

Daleko závažnější otázkou je ovšem rozsah přezkumu výpovědi soudem. Zákonodárcem zvolená formulace „aby (soud) přezkoumal, zda je výpověď oprávněná“ totiž zjevně míří na přezkum toho, zda byl naplněn pronajímatelem uvedený zákonný důvod výpovědi. Křeček rozlišuje mezi žalobou

¹⁰ ŠALAC, Josef, BAJURA, Jan. Přezkoumání oprávněnosti výpovědi soudem. In: ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 1700 s., s. 1296. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹¹ Srov. výrok rozsudku Okresního soudu v Jihlavě ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. 9 C 100/2014-67: „*Určuje se, že výpověď z nájmu bytu, umístěného v přízemí domu č. p. xxx v obci xxx, ze dne 11. 2. 2014, daná žalovanou žalobci, je neoprávněná.*“ Nebo výrok rozsudku Okresního soudu v Pardubicích ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. 7 C 75/2014: „*Návrh žalobkyně, aby soud určil, že výpověď daná a doručená dne 24. 4. 2014 žalobkyni žalovanou je neoprávněná, se zamítá.*“

¹² SELUCKÁ, Markéta, KABELKOVÁ, Eva. Přezkum výpovědi soudem. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, xxv, 2046 s., s. 466. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹³ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 621 s., s. 202. ISBN 978-80-7502-076-5.

na neplatnost výpovědi a žalobou, kterou nájemce požádá soud, aby přezkoumal důvody výpovědi.¹⁴ V případě druhé žaloby dovozuje, že soud při rozhodování bude přezkoumávat uvedené výpovědní důvody, neměl by ale zkoumat, zda výpověď není neplatná i z jiných důvodů, např. proto, že v ní nejsou uvedeny důvody výpovědi, nebo proto, že výpověď neobsahovala poučení dle § 2286 odst. 2 o. z.¹⁵ Tyto námitky by tudíž měly být obsahem „žaloby na neplatnost výpovědi“. Praktickou odlišnost pak Křeček spatřuje v tom, že tato žaloba není omezena prekluzivní lhůtou.¹⁶ Nutno podotknout, že uvedené označení žaloby není správné. Žaloval-li by nájemce po uplynutí prekluzivní lhůty na určení neplatnosti výpovědi, byť z jiného důvodu nežli její neoprávněnosti, byla by i tak tato žaloba zamítnuta, neboť dle výše zmíněné konstantní judikatury Nejvyššího soudu nelze u této žaloby dovodit naléhavý právní zájem. Nájemce by totiž v tomto případě měl žalovat na určení existence nájmu, přičemž i v tomto případě by musel prokazovat naléhavý právní zájem na tomto určení.

Selucká s Kabelkou však uvádějí, že krom výše uvedeného užšího pojetí lze pojem „oprávněnost“ vnímat i v širším pojetí tak, že výpověď byla dána obecně po právu. Při tomto pojetí by tak výpověď měla být neoprávněná také v případě, že bude relativně neplatná (a nájemce se neplatnosti dovolá), absolutně neplatná či nicotná.¹⁷ Upozorňují však na to, že „z hlediska právněteoretického budí poněkud rozpaky výrok ‚výpověď je neoprávněná‘ v případě, že zákonodárce používá konstrukci fikce neexistence právního jednání (§ 2291 odst. 3) a výrokem soudu má být neexistující právní jednání prohlášeno za ‚neoprávněné‘.“¹⁸ Do doby než bude ustálena soudní praxe v šíři přezkumu tak doporučují, aby nájemce v rámci procesní opatrnosti žaloval alternativním petitem i na určení existence práva nájmu.¹⁹

¹⁴ KŘEČEK, Stanislav. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. Praha: Leges, 2014, s. 122. ISBN 978-80-87576-99-1.

¹⁵ Tamtéž, s. 123.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ SELUCKÁ, Markéta, KABELKOVÁ, Eva. Přezkum výpovědi soudem. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, xxv, 2046 s., s. 467. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

Podle mého názoru je nezbytné pro řešení otázky, zda se soud při přezkumu oprávněnosti výpovědi má, resp. může či musí, zabývat také otázkou její existence či platnosti, vyjít z toho, že za předcházející úpravy tomu tak bylo (byť šlo o žalobu v hmotněprávním předpise jinak označenou). Pro závěr, aby za současné právní úpravy soud při přezkumu oprávněnosti výpovědi pominul i jiné vady tohoto právního jednání způsobující jeho zdánlivost či neplatnost, by musel existovat relevantní důvod. Tímto důvodem by mohl být jediné zájem na urychlení tohoto řízení (jak je tomu např. v řízení o posesorní žalobě). Domnívám se však, že v tomto případě je daleko významnější zájem nájemce na jistotě jeho právního postavení. Z tohoto pohledu je tak nezbytné, aby soud přezkoumal výpověď nejen z hlediska její oprávněnosti, ale také z hlediska platnosti i perfekce.

Aby výpověď mohla být oprávněná musí být v první řadě perfektní a platná. Pokud bychom vycházeli z toho, že soud se v řízení o určení oprávněnosti výpovědi nemá zabývat její perfekcí a platností, vedlo by to k absurdním důsledkům. Představme si, že výpověď je neurčitým právním jednáním, přičemž nájemce tuto neurčitost neodhalí a žaluje na určení neoprávněnosti výpovědi. Následkem neurčitosti je dle § 553 odst. 1 o. z. zdánlivost výpovědi. Zdánlivosti výpovědi by se soud v daném řízení neměl zabývat. Současné však nelze přezkoumávat oprávněnost právního jednání, jehož obsah nelze určit. Neměla-li by být zdánlivost výpovědi důvodem pro určení její neoprávněnosti, pak jediným v úvahu přicházejícím rozhodnutím v tomto případě by bylo zamítnutí žaloby. Nájemce by tak dle § 142 odst. 1, o. s. ř. nesl náklady řízení, byť neurčitost výpovědi způsobil pronajímatel a byť v případě její určitosti by výpověď mohla být shledána soudem neoprávněnou. Takový výklad právního řádu není v souladu se zásadou ochrany slabší smluvní strany a nelze jej považovat za spravedlivý.

Dospívám tudíž k závěru, že změnou označení této žaloby zákonodárce sledoval pouze to, aby byly jednoznačně odlišovány námitky, které lze uplatnit pouze ve dvouměsíční prekluzivní lhůtě, od námitek, které lze uplatnit i poté. Neznamená to však, že by se soud v řízení o přezkumu oprávněnosti výpovědi neměl zabývat i dalšími námitkami vztahujícími se obecně k platnosti či zdánlivosti výpovědi.

Poslední změna spočívá v tom, že dané ustanovení již nezabývá nájemce bránícího se výpovědi výše uvedenou žalobou povinnosti byt vyklidit. Pronajímatel však není oprávněn nájemce vyklidit svémocně. Nevyklidí-li nájemce byt dobrovolně, musí se pronajímatel rovněž svého práva domáhat žalobou. Nemusí však již čekat na konec řízení o oprávněnosti výpovědi. Žalobu na vyklizení bytu tak může podat rovněž v daném řízení jako vzájemný návrh dle § 97, o. s. ř. Z pohledu pronajímatele tak lze tuto změnu uvítat, neboť omezuje počet nezbytných řízení k vyklizení bytu ze tří (započteme-li rovněž vykonávací či exekuční řízení) na dvě.

4 Závěr

V příspěvku jsem se zabýval soudním přezkumem výpovědi dané nájemci pronajímatelem. Upozornil jsem na změny oproti předcházející úpravě spočívající v odlišně stanovené prekluzivní lhůtě k podání žaloby, odlišném označení žaloby a opuštění zákonného zproštění nájemce povinnosti byt vyklidit v průběhu řízení. Na druhou stranu jsem v příspěvku dospěl k závěru, že nedošlo ke změně v šíři přezkumu výpovědi soudem. Dle mého názoru soud v řízení o přezkumu výpovědi není omezen pouze na posouzení naplnění pronajímatelem uvedeného výpovědního důvodu. Naopak se musí zabývat také obecně perfekcí a platností výpovědi.

Literature

- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Sagit, 2012, 1120 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- KŘEČEK, Stanislav. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87576-99-1.
- HULMÁK, Milan. § 711 Výpověď bez přivolení soudu. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.
- SELUCKÁ, Markéta. Právo pronajímatele vypovědět nájem bytu. In: *Právní fórum*, 2008, č. 10, s. 416.

SELUCKÁ, Markéta, KABELKOVÁ, Eva. Přezkum výpovědi soudem. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, xxv, 2046 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

ŠVESTKA, Jiří, DVORČÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-369-2.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 621 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5.

Contact – e-mail

lukas.badamcik@law.muni.cz

Pokyn v koncernovém seskupení: povaha právního jednání a jeho následky

Zdeněk Houdek

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Debata nad povahou a závazností pokynu v rámci koncernových celků podnikatelských seskupení (dle § 81 ZOK) doposud nepřinesla jednotné stanovisko. Za východisko úvahové nejednoty lze pokládat též otázku, zda má takovýto pokyn vůbec povahu právního jednání způsobilého vyvolávat zamýšlené právní důsledky. Předkládaný příspěvek mapuje doposud publikované názory k těmto otázkám a přináší vlastní závěry autora k problematice.

Keywords in original language

Podnikatelské seskupení; koncern; ovlivnění; jednotné řízení; pokyn.

Abstract

The ongoing debate over the relevancy of instructions within group of companies (according to § 81 Companies Act 2012) has not yet produced a unanimous opinion. In particular, the question is whether this kind of conduct has qualities of juridical act and therefore its legal effect should be acknowledged. This paper describes previously published views on these questions and brings the author's own conclusions on the issue.

Keywords

Business Groups; Corporate Group; Concern; Influence; Single Management; Instructions.

1 Úvodem

Ustanovení § 545 o. z.¹, které je úvodním pravidlem nového občanského zákoníku normujícím právní jednání, vymezuje právní jednání prostřednictvím

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (v textu jen o. z.). Ustanovení uvádí: Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

jeho právních následků, nikoliv pojmových znaků. To ostatně reflektuje i důvodová zpráva, která uvádí, že se tímto mění i koncepce úpravy: v první řadě v tom směru, že osnova - rozdílně od § 34² předcházejícího občanského zákoníku³ - neaspiruje na definici právního úkonu. Navrhuje se jen stanovit, jaké má právní jednání právní následky.⁴ Důraz zákona na normativní následky právního jednání, nikoliv na jeho právní povahu, je patrný nejenom v tomto definičním ustanovení, ale i v mnoha dalších oblastech regulace, ke které se nový občanský zákoník vztahuje.

Domnívám se, že takovou situaci představuje i úprava tzv. *koncernového pokynu* dle § 81 ZOK.⁵ V tomto případě spojuje zákon s udílením pokynu řídící osobou osobě řízené v rámci koncernových celků významné právní následky; o samotné povaze či náležitostech právního jednání však předpis nehovoří. Ukazuje se, že charakter pokynu mezi právně autonomními subjekty je jednou z hraničních oblastí zkoumání právního jednání, jakožto projevu nezávislé vůle. Patrně nejenom proto je ustanovení § 81 ZOK předmětem četných polemik domácího odborného diskursu.

Toto napětí je – po mém soudu – odrazem i nově koncipovaného způsobu, jakým je nahlíženo na konstituování vůle právnické osoby obecně. Nyní zákonem přijímaná teorie fikce právnických osob totiž těmto právním entitám nepřiznává přímo způsobilost právně jednat (svéprávnost), nýbrž vychází z konstrukce, kdy členové orgánu právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1 o. z.). Jinými slovy, právnické osobě samé není již vůle přiznána, avšak je jí přičítána vůle fyzických osob – členů orgánu.⁶ Je patrné, že v případě koncernového pokynu je toto schéma dílčím způsobem modifikováno, neboť obsah vůle právnické osoby není tvořen pouze členy jejího orgánu, ale je předurčen obsahem pokynu řídící osoby. Tohoto specifika utváření vůle uvnitř podnikatelských seskupení si všímá

² Ustanovení uvádí: Právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (textu jen obč. zák. 1964).

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění). Vláda ČR; Poslanecká sněmovna PČR.

⁵ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech (zákon o obchodních korporacích, v textu jen „ZOK“).

⁶ LASÁK, J. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1–654). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 778.

i rozhodovací praxe Nejvyššího soud, která – byť v režimu obchodního zákoníku – uvádí: „Ovládající osoba může, na základě vlastního rozhodnutí (rozhodnutí jejího příslušného orgánu, jde-li o právnickou osobu), využít svého vlivu na ovládanou osobu při utváření její vůle (tedy působením „zevnitř“), jejímž projevem pak dojde k uskutečnění právního úkonu v intencích záměru ovládající osoby.“⁷

Předkládaný příspěvek z této faktické dichotomie vychází. V domácí odborné literatuře se nejvíce rozebíranou otázkou v souvislosti s koncernovým pokynem ve smyslu § 81 ZOK jeví kvalita (významnost) realizace vlivu řídicí osoby na tvorbu vůle osoby řízené. Jinými slovy, jde o otázku závaznosti takového pokynu pro členy orgánů řízené osoby, či pro řízenou osobu samotnou. Již na tomto místě lze však předestřít, že tento text se k takovému chápání staví skepticky, a přiklání se k pohledu, který vymezuje povahu pokynu především prostřednictvím jeho právních následků.

Není ambicí tohoto textu komplexně popsat problematiku úpravy podnikatelských seskupení. Předmětem zájmu je toliko trojice okruhů otázek, které mají významnou vazbu na úpravu koncernového pokynu dle § 81 ZOK. Další text proto předpokládá jistou míru „zasvěcenosti“ čtenáře do základních schémat regulace koncernových celků, které již byly dostatečně popsány na jiných místech.⁸

2 K otázce závaznosti pokynu

Shora již bylo uvedeno, že patrně nejvíce probíraným tématem, jež se váže k ustanovení § 81 ZOK, je otázka závaznosti pokynu. Při hledání odpovědi na tuto otázku však narážíme na samu podstatu koncernového pokynu, jakožto právního jednání. Nabízí se úvaha, zda řídicí pokyn ve smyslu § 81 ZOK – pokud chápán jako právně nezávazný – vůbec naplňuje znaky právního jednání. Právní nauka ostatně rozlišuje i jiné projevy vůle, které, ačkoliv se vyznačují obdobnými rysy, právními jednáními nejsou (kvaziprávní jednání, jednání podobná právním jednáním). Ty typicky nejsou považovány

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3552/2009.

⁸ Mimo komentářovou literaturu a statě dále citované lze dále odkázat např. na: PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. [online]. *obczan.cz*, 2013. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>

za závazné, byť mohou vyvolávat právní následky;⁹ tato jednání nejsou zaměřena na vyvolání právních následků, není v něm obsažen úmysl jednajícího založit závazný a vynutitelný právní následek.¹⁰

O koncernovém pokynu by bylo možno uvažovat i v jiné kategorii subjektivních právních skutečností než je právní jednání i v tom smyslu, že jednotné řízení realizované prostřednictvím pokynu řídící osoby je vždy současně i ovlivněním dle § 71 odst. 1 ZOK.¹¹ Toto pravidlo je však svou povahou delikttní a upravuje následky protiprávního jednání – ovlivnění korporace k její újmě. V takto nastíněném rámci by pravidlo § 81 ZOK mohlo být chápáno v tom smyslu, že ustanovení o koncernovém pokynu dle § 81 ZOK (ve spojení s § 72 ZOK) „pouze“ stanoví zvláštní případy, kdy řídící osoba nebude povinna k náhradě škody vzniklé realizací pokynu, tedy ovlivněním.

Domnívám se však, že ani tento pohled nevede k uspokojivému zjištění o povaze pokynu. Druhé z možností je třeba vytknout zejména to, že ačkoliv je bezesporu realizace jednotného řízení svoji povahou současně ovlivněním, není jím již svoji kvalitou a zejména právními následky.¹² Je vyloučeno, aby totéž jednání bylo současně protiprávním (jako ovlivnění § 71 ZOK) a zároveň i právem aprobované, o čemž svědčí i modální sloveso obsažené v § 81 odst. 1 ZOK („může“). Je-li koncernový pokyn „dovolenou“ variantou ovlivnění, je proto i právním jednáním. Ostatně funkčně obdobný bude i závěr, kdy na pokyn řídící osoby budeme nahlížet jako na jiný projev vůle, podobný právním jednáním, neboť se usuzuje, že na tyto případy lze analogicky

⁹ Blíže viz TICHÝ, L. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1–654). Komentované ust. § 545. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

¹⁰ HANDLAR, J. In: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář k § 545*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1943.

¹¹ Na tomto závěru patrně panuje širší shoda. Tak např. B. Havel v komentáři k § 71 ZOK uvádí: „Zákon předpokládá tři základní stupně podnikatelských seskupení, totiž ovlivnění, ovládání a koncern s tím, že každé ovládání je současně ovlivněním a každý koncern je současně ovlivněním, nikoliv však vice versa“ (HAVEL, B. In: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 167.

¹² Přesněji toto vystihuje S. Černá, když uvádí: „Definiční znaky ovlivnění obsažené v úvodu § 71 odst. 1 ZOK platí i pro zásah řídící osoby učiněný v rámci jednotného řízení. I řídící osoba v rámci koncernu pomocí svého rozhodujícího vlivu významným způsobem ovlivňuje, resp. může ovlivnit chování řízení obchodní korporace k její újmě. Rozdíl spočívá v režimu právních důsledků tohoto ovlivnění. Má-li ovlivnění >navíc< koncernovou dimenzi, resp. splňuje-li zákonné podmínky (§ 79 spolu s § 72 ZOK) právní důsledky >standardního< ovlivnění se neuplatní.“ (ČERNÁ, S. Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva. In: *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 1, s. 14).

aplikovat předpisy o právních jednáních.¹³ Lze tedy uzavřít, že na koncernový pokyn je třeba aplikovat obecná pravidla normující právní jednání.

Toto konstatování má však závažné důsledky. Předně, pokyn musí naplňovat zákonné náležitosti právního jednání. Pokyn řídící osoby může být stížen vadami právního jednání; specifická bude situace, kdy pokyny oránu řídící osoby budou rozporné. Komentářová literatura dovozuje, že v takových případech pokyn udělen nebyl, protože není zjevná vůle řídící osoby, a orgány osoby řízené by takové pokyny poslechnout neměly a měly by žádat vyjasnění.¹⁴ Zákon však pro koncernový pokyn stanoví další obsahové podmínky jeho realizace. Tím je zejména existence koncernového zájmu, kterým je možnost udílení pokynu podmíněna. Bývá dovozováno, že pokyn řídící osoby proto musí být též odůvodněn. Následky pokynu, který nebude sledovat naplnění koncernového zájmu, se však od prvně uvedeného příkladu liší. Na rozdíl od vnitřní rozpornosti pokynu (který by byl zdánlivým právním jednáním, které nevyvolává právní následky), bude v případě pokynu, který nesleduje zájem koncernu, orgán řízené osoby povinen posoudit obsah pokynu testem dle § 81 ZOK a následně případně odmítnout jeho realizaci. Jinými slovy, člen (statutárního) orgánu řízené osoby nebude povinen takový pokyn provést. Tato úvaha nás přivádí k samotnému jádru problematiky závaznosti koncernového pokynu.

Pro závaznost pokynu je argumentováno předně samotným zněním § 81 ZOK, které takovou závaznost bezpochyby evokuje. Pokud by nebyla tato možnost závazného pokynu zvlášť reglementována, platil by (pro kapitálové společnosti) obecný zákaz zásahu do obchodního vedení. Také bývá argumentováno tím, že regulace nezávazného pokynu by postrádala smysl – bezpochyby je možné udělovat v rámci podnikatelských seskupení doporučení, nezávazné návody či návrhy. Takové řešení však pomíjí hlubší význam úpravy koncernů v rámci podnikatelských seskupení. Jde zejména o to, že v případě absence deklarace povolených (a současně „nevhodných“) pokynů, by řídící osoba nesla odpovědnost za jakékoliv zásahy (realizované, byť nikoliv z důvodu jejich přímé závaznosti) dle § 71 odst. 1 ZOK; spolu

¹³ TICHÝ, L. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). Komentované ust. § 545. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

¹⁴ HAVEL, B. In: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 193.

s ní by solidární odpovědnost za realizaci pokynu byla uložena členům statutárního orgánu ovlivněné osoby, kteří pokyn či doporučení (byť jinak nezávazný) realizovali. To však § 81 ZOK pro koncerny mění. Jinak řečeno, existence tohoto ustanovení má značný význam i za situace, kdy bude uvažována nezávaznost koncernového pokynu, a to pro členy orgánu řízené osoby.

Závěr o závaznosti pokynu uvádí ve své monografii též P. Čech a P. Šuk, kteří argumentují tím, že „k funkčnosti systému nastoleného novým právem by spíše přispělo, kdyby řídící osoba ze zákona získala nástroj prosazování jednotného řízení, bude-li se pohybovat v mezích společného koncernového zájmu a jednotné politiky, jež jsou pro takové řízení nezbytným předpokladem“¹⁵

Hlubší reflexi směřující k závěru o závaznosti pokynů v koncernu nabízí B. Havel.¹⁶ Ten vychází z úvahy o možnosti dovodit povinnost poslušnosti (*duty of obedience*)¹⁷ u členů orgánu obchodní korporace a dovozuje povinnost poslušnosti k účelu zachování koncernu, která se v (závazném) koncernovém pokynu odráží. Uvádí pak, že „z pohledu odpovědnosti člena orgánu řízené osoby je tak jeho povinnost jednat s péčí řádného hospodáře posunuta ke koncernovému zájmu, čímž se de facto zájem společníků či jiné obdobné zájmy nahrazují/doplňují zájmem celku.“¹⁸

Poněkud paradoxně je povinnost loajality východiskem i pro některé autory, kteří však dochází k závěru o nezávaznosti pokynu uděleného členovi voleného orgánu.¹⁹ Zevrubně otázku závaznosti pokynu uvnitř koncernu

¹⁵ ČECH, P.; ŠUK, P. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. 1. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2016. S. 228.

¹⁶ HAVEL, B. Povinnost poslušnosti jako složka fiduciární obligace (Závaznost pokynů v koncernu?) In: HURYCHOVÁ, K.; BORSÍK, D. (eds.) *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. S. 116 a násl.

¹⁷ K tomu obecně odkazuje na ATKINSON, R. Rediscovering the duty of obedience: toward a trinitarian theory of fiduciary duty. In: HOPT, K.; HIPPEL, T., (eds.) *Comparative Corporate Governance of Non-Profit Organization*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. S. 564–618.

¹⁸ HAVEL, B. Povinnost poslušnosti jako složka fiduciární obligace (Závaznost pokynů v koncernu?) In: HURYCHOVÁ, K.; BORSÍK, D. (eds.) *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. S. 122.

¹⁹ Byť v reáliích slovenského obchodního zákoníku tento závěr prezentuje DURČINSKÁ, J. Povinnosť lojality člena štatutárneho orgánu verzus jeho povinnosť riadiť sa pokynmi. In: HURYCHOVÁ, K.; BORSÍK, D. (eds.). *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 127 a násl.

rozebírá zejména S. Černá, která dovozuje nezávaznost pokynu: „ustanovení § 81 odst. 1 ZOK by mělo být interpretováno jako „návěti“ k druhému odstavci stanovícímu podmínky, za nichž člen orgánu řízené osoby může respektovat koncernový řídicí vliv, aniž by to pro něj mělo sankční důsledky. Pokud by byl pokyn řídicí osoby pro organ řízené osoby závazný, pak by bylo třeba pracovat i s odpovědnostní linií mezi adresátem pokynu a řídicí osobou. Jestliže by se vstupem do koncernu sladily zájmy všech členů koncernu, bylo by nesplnění pokynu porušením povinnosti péče řádného hospodáře i vůči vlastní společnosti, ale takto přímočaré zájmy v koncernu většinou nejsou.“²⁰

Obsah pojmu *závaznost* u koncernového pokynu však po mém soudu nemá zcela pevné obrysy. O závaznosti právních jednání se právní nauka vyjadřuje především v souvislosti se závazností smluv, jako vyjádření právní zásady *pacta sunt servanda*. V takovém případě závaznost znamená, že ze závazku vzniká oprávněné straně právo na plnění a povinné straně povinnost plnit.²¹ Domnívám se však, že takovéto chápání pojmu závaznosti (tedy jako povinnosti k plnění) naráží na skutečnost, že nově požímané koncernové právo pojmá jednotné řízení jako faktický stav (byť právně relevantní), a nepředpokládá vznik závazku mezi řídicí a řízenou osobou tak, jak normoval obchodní zákoník v souvislosti s ovládací smlouvou dle § 190 b odst. 1 obch. zák.^{22 23} Jinými slovy, samotným pokynem nevzniká členovi statutárního orgánu řízené osoby (či řízené osobě samotné) žádná nová povinnost k určitému jednání, nýbrž se pokyn „pouze“ projevuje v obecné povinnosti člena voleného orgánu jednat s péčí řádného hospodáře dle § 159 odst. 1 obč. zák.

Pod pojmem „závaznosti“ pokynu si nelze představit možnost řídicí osoby domáhat se jeho provedení, např. soudním nahrazením projevu vůle, či jinak

²⁰ ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm. In: *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 2, s. 33 a násl.

²¹ HULMÁK, M. In: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 190.

²² Zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (v textu jen „obch. zák.“).

²³ Blíže k závaznosti pokynu v režimu obchodního zákoníku viz SOROKOVÁ, Michala. Pravidla řízení holdingových společností In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010 [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/13_obchod/Sorokova_Michala_\(4680\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/13_obchod/Sorokova_Michala_(4680).pdf)

přímo vymáhat realizaci pokynu na řízené osobě. „Závaznost“ pokynu pouze znamená, že jinak volná úvaha člena orgánu řízené osoby o obchodním rozhodnutí je modifikována v tom směru, že pro dodržení péče řádného hospodáře může pokyn odmítnout jen tehdy, nesplňuje-li požadavky § 81 ZOK. Mám proto za to, že spojení pojmu závaznosti s pokynem řídící osoby je nutno chápat tak, že závazností se rozumí odpověď na otázku, kdy je člen statutárního orgánu řízené osoby oprávněn odmítnout realizaci pokynu, a současně jednat *lege artis*.

V takto ustaveném rámci si lze povšimnout zvláštní shody, jež panuje jak mezi autory argumentujícími pro závaznost pokynu, tak těmi, kteří volí opačný závěr. Oba názorové proudy dovozují obecně povinnost člena orgánu řízené osoby odmítnout pokyn, nesplňuje-li podmínky § 81 ZOK, odporuje-li zákonu, dobrým mravům či stanovám. V obou názorových směrech je však současně vyloučena přímá odpovědnostní linie člena voleného orgánu řízené osoby vůči řídící osobě v opačném případě, tedy pokud by odmítl realizovat pokyn, ačkoliv by jinak tento pokyn byl oprávněn provést dle § 81 ZOK. B. Havel přímo k tomu uvádí „řídící osoba nemá proti členovi orgánu v případě, že poruší její pokyn, přímý nárok, ale může se poslušnosti domáhat jen zákonnými cestami (např. jeho odvoláním apod.)“²⁴

Klíčovou otázkou pak zůstává již jen to, zda za „odmítnutí“ realizace pokynu řídící osoby může být členovi orgánu přičtena odpovědnost za porušení péče řádného hospodáře vůči osobě řízené. Již výše byl citován názor B. Havla, který odpovídá kladně s tím, že by šlo o porušení povinnosti poslušnosti řízené osoby. Avšak i odkazovaná S. Černá takovou úvahu připouští, leč s tou výtkou, že vztahy v koncernu nejsou nastaveny vždy takto přímočaře. Z uvedeného je patrné, že ona sporovaná „závaznost“ koncernového pokynu závazností v obligačním slova smyslu není. Jde „pouze“ o spor o dovození deliktních následků vůči členovi orgánu řízené osoby pro ne realizaci legitimního pokynu dle § 81 ZOK.

Otázka „závaznosti“ pokynu bývá také někdy bagatelizována v tom smyslu, že řídící osoba má obvykle efektivnější nástroje uskutečnění pokynu, než

²⁴ HAVEL, B. Povinnost poslušnosti jako složka fiduciární obligace (Závaznost pokynů v koncernu?) In: HURÝCHOVÁ, K., BORSÍK, D. (eds.). *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 122.

dovolávat se jeho vynutitelnosti proti „neposlušnému“ členu orgánu řízené osoby. Půjde zejména o funkční odpovědnost po personální linii, kdy v pravidelných případech bude řídící osoba disponovat takovým vlivem v řízené společnosti, který ji umožní „revoltující“ funkcionáře obratem vyměnit. Jakkoliv lze s tímto souhlasit, na otázku následků neprovedeného pokynu nám toto konstatování uspokojivou odpověď neposkytne.

Že jde o téma značně kontroverzní a doposud neuzavřené – a to nejen v reáliích domácího právního řádu – dokazuje aktuální stav připravované směrnice evropského Parlamentu a Rady o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem. Původní návrh Komise úpravy jednočlenné společnosti - *Societas Unius Personae*, počítal v čl. 23 s deklarací práva jediného společníka vydávat příkazy řídícímu orgánu. Dle návrhu není těmito příkazy jednatel vázán, pokud narušují stanovy nebo použitelné vnitrostátní právo. V průběhu projednání návrhu v Radě však byl (ke dni 28. 5. 2015)²⁵ tento „koncernový rozměr“ směrnice odmítnut, a čl. 23 (spolu s čl. 21 a 24) byl vypuštěn bez náhrady (spolu např. s významnou změnou pro koncernového znění čl. 8 a 22).²⁶

Na tomto místě lze přijmout dílčí závěr, že o závaznosti koncernového pokynu možno mluvit jen potud, že modifikuje obsah povinnosti péče řádného hospodáře člena statutárního orgánu za jeho (ne)realizaci. V běžném (mimokoncernovém) schématu, bude-li mu totiž určitý pokyn udělen (např. většinovým společníkem, který však nebude řídící osobou), půjde o ovlivnění ve smyslu § 71 odst. 1 ZOK a člen statutárního orgánu nese (nezměněnou) péči řádného hospodáře při jeho realizaci. V případě koncernového pokynu se však schéma mění v tom smyslu, že člen orgánu odpovídá za jeho provedení dle § 81 ZOK. Zákonem požadovaná péče řádného hospodáře – které není člen orgánu řízené osoby zbaven ani v případě řídicího zásahu mateřské společnosti – se na straně řízené osoby projeví tak, že člen jejího statutárního orgánu přezkoumá přípustnost pokynu z hlediska

²⁵ Dokument k dispozici na <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8811-2015-INIT/cs/pdf>

²⁶ Blíže k problematice viz např. RAMMELOO, S., 'The 2015 Proposal for an EU Directive on the *Societas Unius Personae* (SUP)'. In: *The Dovenschmidt Quarterly*, 2015, č. 2, s. 54–63 [online]. Elevenjournals.com, 2015 [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: http://www.elevenjournals.com/tijdschrift/doqu/2015/2/DOQU_2211-9981_2015_003_002_003.pdf

existence koncernového zájmu, a za předpokladu naplnění podmínek § 72 ZOK pokyn realizuje. Mám za to, že opačný postup funkcionáře by mohl zakládat povinnost k náhradě škody vůči osobě řízené.

3 Rozsah dovoleného pokynu a obchodní vedení

Druhým okruhem, kterému je v rámci tohoto textu věnována bližší pozornost, je problematika vymezení rozsahu dovoleného koncernového pokynu. Ze samotného jazykového vyjádření § 81 odst. 1 ZOK plyne, že musí jít o pokyny, které se týkají obchodního vedení. Předpis je obvykle chápán tak, že prolamuje obecný zákaz udílení pokynu do obchodního vedení.

V režimu obchodního zákoníku byl zákaz pokynu do obchodního vedení chápán jako pravidlo, které je derogováno pouze výjimečně (např. shora citovaný § 190 b obch. zák.) Zákon o obchodních korporacích však zákaz stanoví pouze u kapitálových obchodních společností. Pro společnost s ručením omezeným je dán § 195 odst. 2 ZOK, dle které nikdo není oprávněn udělovat jednateři pokyny týkající se obchodního vedení; shodně platí § 435 odst. 3 ZOK pro představenstvo akciové společnosti. Naopak v případě družstva plní představenstvo dle § 706 odst. 2 ZOK usnesení členské schůze; obdobně pravidlo zákazu zásahu do obchodního vedení absentuje u osobních společností. Z uvedeného bývá dovozováno, že § 81 ZOK se proto uplatní pouze v případech, kdy je řízenou osobou kapitálová obchodní společnost, ve které je pokyn do obchodního vedení jinak zakázán.²⁷ Domnívám se však, že takto jednoduše úvahové schéma vést nelze.

Ani v případě kapitálových obchodních společností nelze „zákaz“ pokynu absolutizovat, nýbrž je třeba zkoumat právní důsledky tohoto pravidla.²⁸ Ostatně praktická zkušenost s úpravou podnikatelských seskupení v režimu obchodního zákoníku dokazuje, že proklamovaný zákaz řídicích pokynů nemá v hospodářské realitě fungování obchodních společností valného

²⁷ ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. In: *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 2, s. 33 a násled.

²⁸ Narážím zde na závěry vyslovené domácí judikaturou (byť v režimu obchodního zákoníku) o tom, že „pokyn valné hromady je pak vždy v rozporu a právním předpisem, pokud se týká obchodního vedení společnosti.“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. 5 Tdo 488/2008). Dle převažujících názorů pak i v nové právní úpravě by takový pokyn byl vydán mimo působnost nejvyššího orgánu kapitálové společnosti, a jednalo by se o rozhodnutí stížené fikcí nepřijetí.

významu. Zákaz pokynu do obchodního vedení je možné chápat ve stejné logice, v jaké bylo výše nahlíženo na závaznost pokynu – tedy pouze tak, že (zakázaný, tedy nezávazný) pokyn žádným způsobem nemění obsah povinnosti péče řádného hospodáře člena voleného orgánu učinit o jeho obsahu samostatné rozhodnutí. Jinými slovy, ze samotného nedodržení tohoto pokynu (doporučení), nelze dovozovat porušení péče řádného hospodáře; současně, pokud by člen voleného orgánu pokyn respektoval, nemůže se případné odpovědnosti za takové rozhodnutí nijak zprostit poukazem na to, že šlo o realizaci pokynu.

Takové chápání „zákazu“ zásahu do obchodního vedení přirozeně odráží základní schéma oddělení správy a majetku uvnitř obchodní společnosti a s tím spojené odpovědnosti. Je proto logické, že se plně neuplatní u osobních společností, kde tyto složky splývají. Vycházím přitom z úvah S. Bainbridge, který uvádí, že klíčovou otázkou corporate governance je hledání „správného mixu rozhodovací pravomoci („*authority*“) a odpovědnosti („*accountability*“). Problémem je, že tato rozhodovací pravomoc a odpovědnost jsou protikladné, neboť nelze zvýšit úroveň první, aniž by současně nebyla omezena druhá. Jinými slovy, pravomoc k založení odpovědnosti z rozhodnutí je v konečném důsledku samotnou pravomocí rozhodovat.²⁹

Důvod, proč nelze přeceňovat význam obecného zákazu pokynu do obchodního vedení u podnikatelských seskupení, dávají také funkční alternativy prosazení vlivu v dceřině společnosti. Typickým příkladem mohou být *duální mandáty*, které pro koncernové celky zákon výslovně připouští v § 199 odst. 1 písm. b) ZOK pro společnost s ručením omezeným, a v § 441 odst. 2 ZOK pro akciovou společnost. Za funkční období duálních mandátů lze považovat i pozici zaměstnance řídící osoby, který je kumulativně členem statutárního orgánu řízené společnosti.³⁰ V takových případech – na rozdíl od hypotézy § 81 ZOK – prosazení vlivu logicky nebude již omezeno pouze na otázky spadající do obchodního vedení.

²⁹ BAINBRIDGE, Stephen M. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine. In: UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper No. 03-18 [online]. *SSRN's eLibrary*, 2003 [cit. 1. 1. 017]. Dostupné: <http://ssrn.com/abstract=429260> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.429260>, s. 22 a 27.

³⁰ ČERNÁ, S. In: ČERNÁ, S. a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 216.

Nabízí se proto otázka, jak je třeba nahlížet na situace, kdy by pokyn řídící osoby ve smyslu § 81 ZOK vybočoval z rámce obchodního vedení. Narážím tím na obtíže s definicí obchodního vedení. Tu zákon o obchodních korporacích neobsahuje. Právní doktrína tak povětšinou přijímá judikatorní vymezení pojmu, dle kterého je obchodním vedením řízení společnosti, tj. zejména organizování a řízení její podnikatelské činnosti, včetně rozhodování o podnikatelských záměrech;³¹ Dle dalších rozhodnutí by pojem „obchodní vedení společnosti“, bylo možné charakterizovat jako průběžnou pravidelnou správu záležitostí společnosti a jejího podniku, tzn. rozhodování o organizačních, technických, obchodních, personálních, finančních aj. otázkách běžného života.;³² Zásadně je tak obchodní vedení chápáno jako každodenní management vykonávaný statutárním orgánem. Výstižnější je proto patrně negativní vymezení obchodního vedení, které z činností, jež statutární orgán vykonává jako obchodní vedení, vyjímá činnost, kterou provádí ve vztahu k ostatním orgánům společnost.³³ Pochyby nevzbuzuje ani závěr, že rozsah obchodního vedení je ohraničen působností, kterou zákon svěřuje ostatním orgánům společnosti, tj. valné hromadě, dozorčí radě, příp. výboru pro audit.³⁴

Sporné však budou případy, budeme-li posuzovat rozhodnutí, která svým významem překračují běžnou agendu každodenní provozní činnosti společnosti. Dle některých názorů lze totiž v rozhodování o zaměření podnikatelské činnosti statutárním orgánem vyčlenit množinu rozhodnutí strategické povahy, které pro svoji důležitost již nejsou obchodním vedením, a u nichž je valná hromada oprávněna rozhodování členů volených orgánů

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2004, sp. zn. 29 Cdo 479/2003, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 80/2005.

³² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2005, sp. zn. 4 Afs 24/2003.

³³ Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2006, sp. zn. 5 Tdo 94/2006: „*Do obchodního vedení společnosti však nenáleží ty činnosti, které jednatel provádí ve vztahu ke společníkům či orgánům společnosti, např. svolání valné hromady podle § 128 odst. 1 obch. zák., oznámení o následném přijetí usnesení valné hromady podle § 127 odst. 8 obch. zák., vedení seznamu společníků podle § 135 odst. 1 obch. zák. apod., neboť tyto činnosti se nedotýkají každodenní podnikatelské činnosti společnosti a směřují k výkonu práv společníků.*“

³⁴ FILIP, V., LASÁK, J. In: *Zákon o obchodních korporacích - Komentář. Komentované ust. § 435.* Dostupné v ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

směřovat.³⁵ Tuto dichotomii popisuje i již citovaný B. Havel, když k otázce závaznosti pokynů do obchodního vedení u osobních společností uvádí „lze myslím proto dovodit, že povinnost poslušnosti, není-li ve společenské smlouvě určeno jinak, se zde promítá pouze ve vazbě na strategické pokyny, a nikoliv na denní provoz závodu a standardní obchodní vedení. Znamená to tedy, že pouze strategické pokyny mohou být závazné, jiné obecně nikoliv, a podléhají úvaze o péči řádného hospodáře.“³⁶ Pomineme-li specifické konotace osobních společností (odrážející propojení rozhodovací pravomoci a majetkové účasti společníků na těchto formách obchodních korporací), je i z této citace patrná tendence k rozlišování mezi obchodním vedením a jeho strategickým zaměřením.

Zaznívají názory, které v návaznosti na uvedené dovozují, že přes zákaz pokynů do obchodního vedení je valná hromada oprávněna udílet členům statutárních orgánů pokyny povahy strategické, týkající se střednědobé či dlouhodobé koncepce, nikoli však zasahující do konkrétního řízení společnosti, činění právních úkonů či obchodního vedení; v mantinelech rámcových pokynů valné hromady pak probíhá dílčí každodenní rozhodovací činnost exekutivních orgánů společnosti.³⁷ Šlo by o pokyn přípustný, a to mimo režim § 51 odst. 2 ZOK (o kterém bude blíže pojednáno v další podkapitole). Tato úvaha nás zpět přivádí ke koncernovému pokynu a ustanovení § 81 ZOK. Je-li řídící osoba oprávněna udělovat (výhradně) pokyny týkající se obchodního vedení, přísluší jí také možnost udělovat řízené osobě pokyny strategického charakteru? Budou právní následky takového pokynu shodné s následky pokynu do obchodního vedení?

Domnívám se, že bezpochyby ano. Nevidím totiž dobrý důvod, proč rozlišovat mezi obchodním vedením (ve kterém jsou „závazné“ pokyny zásadně vyloučeny) a strategickými otázkami (u kterých by pokyn byl dovolený).

³⁵ A současně nejde o rozhodování o záležitostech, u kterých zákon přímo počítá se souhlasem valné hromady (např. v společnosti s ručením omezeným jde o převod závodu, smlouva o tichém společenství, finanční asistence atd.).

³⁶ HAVEL, B. Povinnost poslušnosti jako složka fiduciární obligace (Závaznost pokynů v koncernu?) In: HURÝCHOVÁ, K., BORSÍK, D. (eds.). *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 121.

³⁷ LISSE, L. Pokyn valné hromady členovi statutárního orgánu podle ZOK. [online]. *epravo.cz*, 2014. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pokyn-valne-hromady-clenovi-statutarniho-organu-podle-zok-95629.html>

I rozhodnutí zásadního charakteru budou součástí obchodního vedení, které náleží do pravomoci statutárního orgánu. Jedinou výjimkou představují taková rozhodnutí, jejichž schválení zákon či statuty ukládá do pravomoci valné hromady.³⁸ Ostatně pro to, že i zaměření obchodního vedení je jeho součástí, lze nalézt argumenty i v textu zákona. Dle § 460 odst. 1 ZOK určuje v monistickém systému správy akciové společnosti zaměření obchodního vedení správní rada – tato regulace by postrádala smysl, pokud by šlo o otázky vyjmuté z obchodního vedení.³⁹ Silnější argument pro tento závěr spatřuji v tom, že nejsme schopni stanovit žádné objektivní kritérium, které by (byť přibližně) dokázalo mezi jednotlivými kategoriemi rozlišit. Shodně uvádí V. Pihera, že „nelze zřejmě vymezit jasnou hranici mezi obchodním vedením a jinými řídicími funkcemi, která by umožnila rozlišit mezi tím typem řídicí pravomoci, která je vyhrazena nejvyššímu patru managementu, a nižšími stupni řízení, které takový charakter nemají. Pod obchodním vedením lze tedy rozumět v podstatě jakoukoli činnost či funkci, s níž je spojeno právo činit rozhodnutí v oblasti řízení závodu obchodní korporace.“⁴⁰ Domnívám se proto, že i v případě „strategických“ pokynů obecně platí zákaz zásahu do obchodního vedení kapitálové společnosti. Ten je však nutno vykládat ve smyslu výše deklarovaném, tedy v povinnosti statutárního orgánu postupovat nezávisle s péčí řádného hospodáře.

Pro realizaci koncernových pokynů se takové řešení jeví praktické. Právě „strategické“ (rozuměj z hlediska dlouhodobého směřování významné) pokyny budou náplní jednotného řízení dle § 79 odst. 2. ZOK. Ostatně samo ustanovení hovoří o dlouhodobém prosazování koncernového zájmu v souvislosti s řízením alespoň jedné z významných složek podnikání. Realizace jednotného řízení nenahrazuje „každodenní“ běžnou rozhodovací agendu, se kterou shora popsané restriktivní chápání obchodního vedení ztotožňuje. Pokud by mohly pokyny v rámci jednotného řízení být ukládány mimo režim pokynu dle § 81 ZOK, ztrácí celá koncernová úprava fakticky smysl.

³⁸ Stranou ponechávám diskusi, zda je valná hromada dle § 190 odst. 3 ZOK oprávněna si obchodní vedení v určité otázce atrahovat. Jakkoliv důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích výslovně tuto možnost připouští, převažující názory odborné veřejnosti jsou převážně zamítavé (např. ŠUK, P. In: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 366).

³⁹ S kategorií základního zaměření obchodního vedení pracoval též § 66 odst. 4 obch. zák.

⁴⁰ PIHERA, V. Glosa k problematice tzv. souběhů. In: *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 6, s. 172 a násl.

4 Koncernový pokyn ve vazbě na § 51 odst. 2 ZOK

Třetím a posledním okruhem, kterému bude věnována bližší pozornost, je systémové zařazení pravidla o přípustném koncernovém pokynu ve vazbě na pravidlo upravené v § 51 odst. 2 ZOK. Dle tohoto ustanovení může člen statutárního orgánu kapitálové společnosti požádat nejvyšší orgán obchodní korporace o udělení pokynu týkajícího se obchodního vedení; tím není dotčena jeho povinnost jednat s péčí řádného hospodáře.

Obvykle je tento předpis popisován tak, že jde vedle koncernového pokynu o druhý případ výjimky z principiálního zákazu pokynu do obchodního vedení.⁴¹ Je zdůrazňováno, že ačkoliv pokyn dle § 51 odst. 2 ZOK nezabývá členy statutárního orgánu povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, sleduje se jím „krytí“ statutárního orgánu za rozhodnutí v případech významných majetkových transakcí apod.⁴² Oproti tomu je pokyn dle § 81 ZOK (jak výše uvedeno) spojován s právem řídící osoby podrobit řízenou osobu jednotnému řízení.

Mám za to, že vazba obou pravidel je však funkčně mnohem užší, než že jde o dvě vedle sebe existující odchylky od zákazu zásahu do obchodního vedení. Co do svých následků by proto měla být obě pravidla nahlížena obdobně. Ostatně v obvyklých případech koncernových celků, které budou založeny kapitálovou účastí řídící osoby na osobě řízené, přichází v úvahu postup vyžádání pokynu na valné hromadě ve smyslu § 51 odst. 2 ZOK a přímý pokyn řídící osoby dle 81 ZOK paralelně – stejné rozhodnutí, které může být předmětem vyžádaného pokynu, může řídící osoba uložit jako pokyn koncernový. Odpovědnostní režim členů statutárních orgánů by v takových případech měl proto být obdobný.

Myšlenku vzájemné vazby obou pravidel dále rozvíjí S. Černá, když uvádí, že vyžádané pokyny (ve smyslu § 51 odst. 2 ZOK) jsou jednou z možností ovlivnění korporace.⁴³ Přiblížení koncernového pokynu k vyžádanému

⁴¹ Např. ŠTROSOVÁ, I. *Zásahy do obchodního vedení dnes a po rekodifikaci*. [online]. *epravo.cz*, 2013. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zasahy-do-obchodniho-vedeni-dnes-a-po-rekodifikaci-90444.html>

⁴² LISSE, L. *Pokyn valné hromady členovi statutárního orgánu podle ZOK*. [online]. *epravo.cz*, 2014. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pokyn-valne-hromady-clenovi-statutarniho-organu-podle-zok-95629.html>

⁴³ ČERNÁ, S. Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva. In: *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 1, s. 14 a násl.

pokynu vůči valné hromadě nás přivádí zpět k výše zdůvodněnému závěru, že pravidlo o (závazném, dovoleném) koncernovém pokynu je významné zejména z hlediska jeho právních následků; v obou případech jde o prostředek obrany člena statutárního orgánu proti případnému sankčnímu postihu společností v případech, kdy vlastní podnikatelské rozhodnutí bylo /externě/ autorizováno, a to valnou hromadou v prvním případě, a existencí koncernového zájmu v případě druhém.

Přesto je rozlišování obou pravidel na místě. Ve vzájemném srovnání si lze v první řadě povšimnout, že obě ustanovení odlišně pracují s vymezením, kdo je pasivně a aktivně legitimován k udílení pokynu. Dle § 51 odst. 2 ZOK je k udílení pokynu logicky oprávněn nejvyšší orgán obchodní společnosti, což nevyvolává významnější otázky. V oblasti koncernového pokynu hovoří § 81 odst. 1 ZOK o oprávnění orgánu řídící osoby udělovat pokyny, nikoliv o řídící osobě jako takové. To je významná změna oproti již zmiňovanému § 190 b odst. 2 obch. zák., který oprávnění udělovat pokyny statutárnímu orgánu svěřoval přímo řídící osobě. Komentářová literatura k tomu uvádí, že důvodem pro tento postup je snaha zdůraznit, že pokyn může dát pouze ten, kdo sám má povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, a nikoliv každý zástupce řídící osoby, a proto je vyloučeno, aby pokyn dával nejvyšší orgán.⁴⁴ Domnívám se však, že i ustanovení § 81 odst. 1 ZOK je nutno chápat tak, že pokyn uděluje sama řídící osoba. Kdo (který orgán či zástupce) bude pokyny formulovat a dále předávat, to už je otázka vnitřní tvorby vůle řídící osoby (dělby pravomoci) spolu s aplikací pravidel reprezentace právnických osob. Nelze také přehlédnout, že řídící osobou může být i osoba fyzická, u které by takové rozlišování postrádalo smysl. Patrně shodný závěr dovozuje i T. Doležil, když uvádí: „Zákon poněkud nešťastně stanoví, že pokyn uděluje orgán řídící osoby orgánům řízené osoby a nikoliv řídící osoba řízené osobě. To není zcela v souladu s požadavkem praxe a účelem právní úpravy koncernu, když jednotlivé složky či činnosti podnikání bývají řízené vertikálně po linii příslušných oddělení mimo statutární orgán. Nevidím však důvod, aby takové řízení nebylo možné.“⁴⁵

⁴⁴ HAVEL, B. In: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 193.

⁴⁵ DOLEŽIL, T. *Zákon o obchodních korporacích – Komentář*. Komentované ust. § 81. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

Problematické se také jeví vymezení subjektů, kterým může být pokyn adresován. V souvislosti s § 52 odst. 1 ZOK, který hovoří o žádosti člena statutárního orgánu, se objevila polemika, komu svědčí právo vyžádat si pokyn týkající se obchodního vedení v případě kolektivních orgánů. V tomto směru se ztotožňuji s argumentací pro to, že u kolektivního statutárního orgánu je třeba k předložení žádosti o pokyn kolektivního rozhodnutí.^{46,47} Shodný závěr by pak platil i pro koncernový pokyn dle § 81 ZOK. Koncernové pravidlo označuje za adresáta pokynu orgán řízené osoby. Z druhé odstavce pak dokonce plyne, že adresátem pokynu může být též prokurista. I v tomto případě se domnívám, že uvedené pravidlo je nutno číst obdobně znění § 190 b odst. 2 obch. zák. tak, že adresátem pokynu bude „pouze“ statutární orgán řízené osoby. Je tomu tak proto, že pokyn se musí týkat obchodního vedení, které v kapitálových společnostech přísluší jen statutárnímu orgánu. Pouze v odpovědnostní sféře statutárního orgánu řízené osoby – jak výše odůvodněno – vyvolává také pokyn právní následky. Proto adresátem pokynu nemůže být ani prokurista, který je sice vázán péčí řádného hospodáře, nenáleží mu však samostatná úvaha o obchodním vedení. Je samozřejmě možné, aby statutární orgán dále delegoval přijímání řídicích pokynů např. právě na prokuristu, či zaměstnance; to však statutární orgán nezabavuje případné odpovědnosti za provedení pokynu, který by neprošel testem § 81 ZOK, stejně jako se v ostatních případech delegace činnosti nemění odpovědnost za výkon funkce.

Ve vzájemném srovnání (vnitřního) pokynu valné hromady a (externího) koncernového pokynu se jako klíčový rozdíl jeví podmínka „vymíněnosti“ prvního z nich statutárním orgánem. Dle § 51 odst. 1 ZOK může valná hromada pokyn vydat pouze k žádosti člena statutárního orgánu. Bývá dovozováno, že pokud by valná hromada o pokynu rozhodla bez takové žádosti, šlo by o nicotné rozhodnutí mimo její pravomoc (§ 45 odst. 1 ZOK). Oproti tomu řídicí osoba není v udělování koncernového pokynu žádostí statutárního orgánu řízené osoby nijak omezena. Existence tohoto rozdílu však

⁴⁶ Uvádí např. LASÁK, J. In: Zákon o obchodních korporacích - Komentář. Komentované ust. § 51. *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

⁴⁷ Opačně ŠTENGLOVÁ, I. Pokyny týkající se obchodního vedení kapitálových obchodních společností. [online]. *obczan.cz*, 2015. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/pokyny-tykajici-se-obchodniho-vedeni-kapitalovych-obchodnich-spolecnos-ti?do=detail-export>

nemění závěr o shodných následcích pokynů v odpovědnostní sféře členů statutárního orgánu. Omezení pokynu valné hromady pouze na situace, kdy si pokyn člen statutárního orgánu vyžádá, odpovídá myšlence ad hoc delegace obchodního rozhodování na valnou hromadu. To samozřejmě předpokládá rozhodnutí statutárního orgánu o tomto přenosu. U podnikatelských seskupení však k takovému přenosu dochází fakticky; jeho projevem je uznání jednotného řízení právním řádem. Existence jednotného řízení nahrazuje pro koncernový pokyn předpoklad nutný u pokynu uvnitř společnosti (žádost o pokyn). Rozdíl mezi § 51 odst. 1 ZOK a § 81 ZOK tedy funkčně není výrazný.

Budeme-li na oba případy dovolených pokynů nahlížet obdobně, lze se vrátit zpět k otázce závaznosti pokynu. Vyžádaný pokyn valné hromady je obvykle chápán jako závazný. Podstatné je, že i v tomto případě je závaznost pokynu chápána prostřednictvím deliktních následků jeho neuposlechnutí: „pokud tudíž člen statutárního orgánu požádá o pokyn týkající se obchodního vedení, který obdrží, avšak následně bez jakéhokoliv vážného důvodu neprovede, může být otázkou, zda jedná v souladu s požadavky dobré víry, resp. nezbytné loajality.“⁴⁸ Takové chápání přesně koresponduje s vymezením závaznosti tak, jak bylo učiněno výše u koncernového pokynu. I v tomto případě však bude nutné vždy zkoumat, zda pokyn naplňuje náležitosti právního jednání, je určitý, srozumitelný a obsahově právem aprobovaný.

5 Závěrem

Naznačené problémy vznikající při výkladu § 81 ZOK jsou pouze dílčí výsečí z problematiky odpovědnostních vztahů uvnitř podnikatelského seskupení. Na více místech bylo uvedeno, že legitimní realizace koncernového pokynu (test dle § 81 ZOK) vyžaduje i úvahu člena voleného orgánu o tom, zda je „nevhodný“ pokyn koncernově prospěšný, a zda budou naplněny aplikační podmínky § 72 ZOK. Právě otázky spojené s posouzením vyrovnání újmy dle tohoto ustanovení považuji do budoucna za nejpalčivější problémy současné právní úpravy, které nejvýrazněji předurčují reálné

⁴⁸ LASÁK, J. In: Zákon o obchodních korporacích - Komentář. Komentované ust. § 51. *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

fungování koncernových celků v domácí právní úpravě. Oproti tomu mám za to, že na povahu a následky samotného koncernového pokynu je současný pohled spíše konsensuální, byť se to na první pohled nemusí zdát patrně.

Z výše uvedených úvah lze na tomto místě zopakovat tyto závěry: Ustanovení § 81 ZOK umožňuje řídící osobě uložit statutárnímu orgánu řízené osoby pokyn do obchodního vedení, a to i pokyn „nevhodný“ (při splnění podmínek § 72 ZOK). Tím se rozumí takový pokyn, jehož obsahem je rozhodnutí, které by jinak mohlo mít negativní dopad na řízenou osobu, a proto zakládat odpovědnost statutárního orgánu řízené osoby za jeho realizaci. Pokyn řídící osoby je chápán jako závazný v tom smyslu, že nebude předmětem volné úvahy výkonného orgánu řízené osoby, zda pokyn realizuje. Pokud by i při naplnění podmínek § 81 ZOK odmítl statutární orgán pokyn provést, vystavuje se sankčnímu postihu ze strany řízené osoby. S odpovědnostní linií ve vztahu k řídící osobě však zákon v těchto případech nepočítá. Antagonizmem závazného (dovoleného) pokynu je zakázaný pokyn do obchodního vedení; tyto instrukce však mohou mít povahu doporučení, jejichž realizace je ve volné úvaze o obchodním vedení statutárního orgánu.

Literature

- BAINBRIDGE, S. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine. In: UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper No. 03-18 [online]. SSRN's eLibrary, 2003. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=429260>
- ČECH, P., ŠUK, P. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. 1. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2016, 376 s.
- ČERNÁ, S. Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva. In: *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 1, s. 14 a násl.
- ČERNÁ, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm. In: *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 2, s. 33 a násl.
- ČERNÁ, S. a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 637 s.

- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.
- HURYCHOVÁ, K., BORSÍK, D. (eds.). *Corporate governance*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 280 s.
- HOPT, K., HIPPEL, T. (eds.). *Comparative Corporate Governance of Non-Profit Organization*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 992 s.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.
- LASÁK, J., POKORNÁ, J., DOLEŽIL, T. a kol. Zákon o obchodních korporacích - Komentář. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].
- LISSE, L. Pokyn valné hromady členovi statutárního orgánu podle ZOK. [online]. *epravo.cz*, 2014. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pokyn-valne-hromady-clenovi-statutarniho-organu-podle-zok-95629.html>
- PELIKÁN, R. Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích. [online]. *obczan.cz*, 2013. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich?do=detail-export>
- PIHERA, V. Glosa k problematice tzv. souběhů. In: *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 6, s. 172 a násl.
- RAMMELOO, S. 'The 2015 Proposal for an EU Directive on the Societas Unius Personae (SUP)'. In: *The Doven-schmidt Quarterly*, 2015, č. 2, s. 54–63 [online]. Elevenjournals.com, 2015. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: http://www.elevenjournals.com/tijdschrift/doqu/2015/2/DOQU_2211-9981_2015_003_002_003.pdf
- SOROKOVÁ, Michala. Pravidla řízení holdingových společností In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny-prava_2010/files/prispevky/13_obchod/Sorokova_Michala_\(4680\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny-prava_2010/files/prispevky/13_obchod/Sorokova_Michala_(4680).pdf)
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1008 s.

ŠTENGLOVÁ, I. Pokyny týkající se obchodního vedení kapitálových obchodní společností. [online]. *obczan.cz*, 2015. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/pokyny-tykajici-se-obchodniho-vedeni-kapitalovych-obchodnich-spolecnosti?do=detail-export>

ŠTROSOVÁ, I. Zásahy do obchodního vedení dnes a po rekodifikaci. [online]. *epravo.cz*, 2013. [cit. 1. 1. 017]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zasahy-do-obchodniho-vedeni-dnes-a-po-rekodifikaci-90444.html>

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2017].

Contact – e-mail

z.boudek@email.cz

Smlouva mezi členem orgánu a korporací – má nedodržení pravidel § 55 až 57 ZOK vliv na právní jednání?

Kateřina Chovancová

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Zákon o obchodních korporacích v rámci pravidel o střetu zájmů zakotvuje v ustanoveních § 55 až § 57 ZOK povinnosti člena orgánu, které musí dodržet v případě, že hodlá uzavřít smlouvu s korporací, případně takovou smlouvu hodlájí uzavřít osoby konkretizované v § 55 odst. 1 ZOK. Příspěvek bude zaměřen na následky nedodržení těchto povinností a zejména na to, zda jejich nedodržení má vliv na dané právní jednání, resp. na jeho platnost. Pro příspěvek bude klíčová zejména otázka následků nedodržení informační povinnosti člena orgánu mu stanovené v § 55 odst. 1 ZOK a následků nedodržení případného zákazu uzavřít smlouvu uděleného kontrolním či nejvyšším orgánem podle § 56 odst. 2 ZOK. V příspěvku nebudou opomenuty ani dílčí otázky této právní úpravy, konkrétně výklad ustanovení § 57 a otázka použitelnosti dosavadní judikatury Nejvyššího soudu týkající se toho, co je „běžný obchodní styk“, či otázka působnosti kontrolního a nejvyššího orgánu korporace v této oblasti (tzn. vůči kterému z těchto dvou orgánů je třeba splnit informační povinnost a který z těchto orgánů může uzavření smlouvy zakázat).

Keywords in original language

Střet zájmů; smlouva člena orgánu s korporací; právní jednání; neplatnost právního jednání.

Abstract

Within the conflict of interest rules, the Corporation Act lays out several duties of the member of a body of a corporation that must be respected if the member of the body wants to enter into a contract with “his” corporation. If that is to happen, the member of the body has to inform his

body and a control body (or a general meeting) about his intentions. The control body (or general meeting) is then allowed to ban the member from entering into the contract if it is not in the interest of the corporation. The paper focuses on the consequences of the breach of the aforementioned rules, particularly on the question of whether the breach can affect the validity of the contract. The key issue then is what are the consequences of breaching the duty to inform control body and the consequences of disobedience of potential ban given by the control body (or the general meeting). The paper will address some related questions, e. g. the interpretation of Art. 57 of the Corporation Act and the applicability of the existing case law to this rule or the question of the competence of the control body and of the general meeting (i. e. which body should the member inform about his intentions, as well as which body is allowed to ban the entering into the contract).

Keywords

Conflict of Interests; Contract between Member of Board and Corporation; Invalidity of Contract.

1 Úvod

Zákon o obchodních korporacích¹ v rámci pravidel o střetu zájmů zakotvuje v ustanoveních § 55 až § 57 ZOK povinnosti člena orgánu, které musí dodržet v případě, že hodlá uzavřít smlouvu s korporací, případně takovou smlouvu hodlají uzavřít osoby uvedené v § 55 odst. 1 ZOK. Mezi povinnosti stanovené výše uvedenými ustanoveními spadá povinnost člena orgánu informovat nejvyšší (příp. kontrolní) orgán o tom, že smlouvu s korporací hodlá uzavřít a dále povinnost člena orgánu takovou smlouvu neuzavřít v případě, že mu to nejvyšší či kontrolní orgán zakáže podle § 56 odst. 2 ZOK.

Vzhledem k tomu, že zákon o obchodních korporacích výslovně nestanoví sankci za porušení těchto povinností, nabízí se úvaha nad tím, jaké důsledky s sebou jejich nedodržení ponese. Příspěvek se tedy zaměří na to, zda nedodržení pravidel v § 55 až § 57 ZOK bude mít za následek „pouze“ povinnost

¹ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), v účinném znění. Dále v textu bude používána zkratka ZOK.

člena orgánu k náhradě případné újmy či zda nedodržení těchto pravidel bude mít vliv na platnost samotného právního jednání – smlouvy s korporací.

2 Působnost ustanovení § 55 a § 56 ZOK

Zákonodárce působnost ustanovení § 55 a § 56 ZOK vymezil jednak pozitivně tak, že stanovil osoby a právní jednání, na které tato ustanovení dopadají, jednak negativně tím, že podle § 57 ZOK se výše uvedená ustanovení nevztahují na smlouvy uzavírané v rámci běžného obchodního styku.

Co se týče osobní působnosti § 55 ZOK, zákonodárce ji neomezil pouze na členy orgánu, ale také do ní zahrnul osoby členovi orgánu blízké, osoby jím ovládané či ovlivněné. Člen orgánu bude tedy mít povinnost informovat nejvyšší (kontrolní orgán) i v případě, že smlouvu s korporací nebude uzavírat přímo on, ale také další osoby uvedené v zákoně. Takto stanovená působnost klade na člena orgánu poměrně vysoké nároky, neboť zákonodárce mu stanovuje informační povinnost nehledě na to, zda o úmyslu osob uvedených v § 55 odst. 1 ZOK člen orgánu věděl či nikoli.

Rovněž je třeba vyjasnit, koho zákon považuje za „člena orgánu“, přičemž tuto otázku komplikuje ustanovení § 70 ZOK. Z dikce tohoto ustanovení totiž plyne, že pravidla o střetu zájmů se aplikují také na nejvyšší orgán a povinnosti podle § 55 až 57 ZOK by dopadaly na všechny společníky. Takový výklad, byť je v souladu s jazykovým vyjádřením ustanovení § 70 ZOK, ovšem nelze přijmout, neboť by vedl k absurdním důsledkům. Doktrína se tedy přiklání k tomu, že zákonodárce neměl v úmyslu vztáhnout uvedené povinnosti na všechny společníky a výslovné uvedení aplikace předmětných ustanovení na nejvyšší orgán pramení z toho, že členové orgánu plní svoji informační povinnost vůči nejvyššímu orgánu.² S tímto závěrem se ztotožňují, neboť trvání na pouhém jazykovém výkladu § 70 ZOK by vedlo k nesmyslnému závěru. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že hovoří-li zákon v rámci úpravy střetu zájmů o členovi orgánu, je tím míněn člen statutárního orgánu. Tento závěr je rovněž podpořen samotnou dikcí § 55 ZOK, neboť podle něj má člen orgánu povinnost informovat orgán, jehož je členem, a nejvyšší či kontrolní orgán, pokud je zřízen.

² K tomu více viz DĚDIČ, Jan. Úprava konfliktu zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 15-16, s. 524.

Co se týče působnosti věcné, vztahuje zákonodárce daná pravidla nejen na smlouvu člena orgánu s korporací, ale také na případy uvedené v § 56 odst. 1 ZOK, tedy má-li korporace zajistit nebo utvrdit³ dluhy osob uvedených v § 55 ZOK nebo se stát jejich spoludlužníkem.

Negativní vymezení působnosti uvedených ustanovení je představováno výslovným vynětím smluv uzavíraných v rámci běžného obchodního styku. V tomto směru zákonodárce převzal dikci již neúčinného ustanovení § 196a odst. 4 obchodního zákoníku⁴ a nabízí se tedy otázka použitelnosti dosavadní judikatury Nejvyššího soudu vztahující se k tomu, co je možné podřadit pod „běžný obchodní styk“. Vzhledem k tomu, že zákonodárce při formulování této výjimky zvolil totožnou dikci jako v již neúčinné úpravě, považuji za racionální závěr, že dosavadní judikatura vztahující se k tomu, co lze považovat za „běžný obchodní styk“ se použije i nyní za účinnosti zákona o obchodních korporacích.⁵

3 Informační povinnost člena orgánu podle § 55 odst. 1 ZOK

V souvislosti s povinností člena orgánu informovat o plánovaném uzavření smlouvy s korporací nejvyšší orgán korporace, případně kontrolní orgán, byl-li zřízen, vyvstává několik praktických otázek.

První z nich je, jakým způsobem má informování nejvyššího orgánu proběhnout. Zákon se k tomuto problému výslovně nevyjadřuje, ovšem zřejmý závěr, k němuž se dosud přiklonila také doktrína⁶, je ten, že informování by mělo proběhnout formou svolání valné hromady a zařazení informování o plánovaném uzavření smlouvy s korporací na její program. Tento závěr se může na první pohled jevit jako poměrně přísný a komplikující

³ Jak ve svém článku trefně podotkla I. Gavrilová, je otázkou, co bylo v tomto ustanovení myšleno oním utvrzením dluhu. Mezi utvrzení dluhu totiž podle občanského zákoníku spadá institut uznání dluhu a institut smluvní pokuty, přičemž oba tyto utvrzovací nástroje budou v tomto případě těžko použitelné. Viz GAVRILOVÁ, Iva. Transakce se spřízněnými osobami v zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*, 2015, roč. 7, č. 11-12, s. 308.

⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2012.

⁵ Vybraná rozhodnutí: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2007, sp. zn. 32 Odo 613/2005. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3867/2007. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 23 Cdo 608/2011.

⁶ Například DĚDIČ. op. cit., s. 524.

chod společnosti, když kvůli splnění informační povinnosti bude muset být svolána valná hromada. Je ovšem nutné brát v úvahu, že informování nejvyššího orgánu není zákonem vyžadováno v případě, že je zřízen kontrolní orgán. U akciových společností se dozorčí rada zřizuje ze zákona povinně, tudíž problém se svoláváním valné hromady kvůli této situaci odpadá.

Co se týče společností s ručením omezeným, nebude svolání valné hromady (v případě, že daná společnost nebude mít zřízenou dozorčí radu) tak problematické, neboť v českém prostředí nejsou příliš časté společnosti s ručením omezeným s velkým množstvím společníků, jejichž svolání by mohlo činit problém. V tomto ohledu považuji za nadbytečné doporučení J. Dědiče, aby společnosti s ručením omezeným zřizovaly kontrolní orgán za účelem vyvážení se svoláváním valných hromad kvůli splnění informační povinnosti.⁷ Domnívám se, že zřízení kontrolního orgánu u malých společností by vedlo k vyšším transakčním nákladům než svoláváním valné hromady. Nadto lze informační povinnost splnit také formou rozhodování per rollam.

Otázkou také je, kterým okamžikem je informační povinnost člena orgánu splněna. Například může dojít k situaci, kdy bude svolána valná hromada, rozeslány pozvánky s programem a valná hromada se nesejde, případně nebude usnášeníschopná apod. V tomto případě nelze po členovi orgánu požadovat více aktivity a jeho informační povinnost lze považovat za splněnou již doručením pozvánky s programem, na kterém záležitost týkající se informací ohledně smlouvy s korporací bude uvedena. V případě probíhající valné hromady, na jejíž program nebylo z nějakého důvodu informování zařazeno a během které člen orgánu navrhne hlasování o zařazení takového bodu na program, bude informační povinnost splněna logicky již tímto návrhem, i kdyby její zařazení na program nebylo odhlasováno.

Zákon pamatuje i na informování v případě jednočlenné společnosti – ze znění § 55 odst. 2 ZOK plyne, že člen orgánu nemusí informovat o chystané smlouvě s korporací nikoho, jestliže je on sám zároveň jediným společníkem a jako takový vykonává působnost nejvyššího orgánu. Takový závěr je racionální, neboť v jednočlenné společnosti, jejíž jediný společník je zároveň jejím statutárním orgánem a zároveň vykonává působnost orgánu

⁷ Blíže viz DĚDIČ. op. cit., s. 524.

nejvyššího (a není zřízen kontrolní orgán), není již žádná další osoba či orgán, který by mohl být o smlouvě s korporací informován.

4 Důsledky nedodržení informační povinnosti podle § 55 odst. 1 ZOK

Zákon o obchodních korporacích v rámci ustanovení upravujících střet zájmů při uzavírání smlouvy mezi členem orgánu a korporací výslovně nezařadil žádnou specifickou sankci za porušení informační povinnosti uložené členovi orgánu v § 55 odst. 1 ZOK. Zřejmým následkem nedodržení této zákonné povinnosti pak bude povinnost člena orgánu k náhradě případné újmy, která by mohla korporaci vzniknout. Ovšem je na místě úvaha nad tím, zda porušení informační povinnosti může mít vliv i na platnost samotného právního jednání – v tomto případě smlouvy člena orgánu s korporací. Pro řešení této otázky je třeba posoudit, zda se ustanovení § 437 OZ⁸, které obecně řeší střet zájmů zástupce a zastoupeného aplikuje i na právní úpravu střetu zájmů v zákoně o obchodních korporacích. Tento problém byl řešen již v doktríně i v judikatuře Nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015 dospěl k závěru, že v případě nesplnění informační povinnosti podle § 54 ZOK dopadá na jednání člena statutárního orgánu § 437 OZ se všemi důsledky, které z tohoto závěru plynou. Nejvyšší soud již svůj závěr dále nerozvedl. Těmito důsledky je tedy zřejmě míněna relativní neplatnost takového právního jednání, kterou lze dovodit z díkce § 437 odst. 2 OZ.⁹ Nejvyšší soud se v citovaném rozsudku zabýval nesplněním informační povinnosti podle § 54 ZOK, ovšem domnívám se, že jeho závěr je použitelný i ve vztahu k § 55 odst. 1 ZOK, a to i s ohledem na závěry komentářové literatury.¹⁰

Na opačné straně stojí názor B. Havla, který již před vydáním zmíněného rozsudku Nejvyššího soudu publikoval, že obecná ustanovení občanského

⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v účinném znění. Dále v textu bude používána zkratka OZ.

⁹ HRDLÍČKA, Miloslav. § 437. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1661.

¹⁰ Viz ŠTENGLOVÁ, Ivana. § 55. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 146.

zákoníku o střetu zájmů zástupce a zastoupeného nejsou aplikovatelná na právní úpravy střetu zájmů v zákoně o obchodních korporacích.¹¹ B. Havel svůj závěr opřel o to, že úprava střetu zájmů v zákoně o obchodních korporacích je speciální, komplexní a navazuje na úpravu péče řádného hospodáře. Podle jeho názoru jedinou cestou, jakou by bylo možné dovodit neplatnost právního jednání člena statutárního orgánu učiněného ve střetu zájmů, je namítání rozporu takového právního jednání s dobrými mravy podle § 580 OZ, resp. § 588 OZ.

Se zřetelem na odlišné závěry doktríny a judikatury se nabízí otázka, zda dovození aplikace § 437 OZ tak, jak k němu dospěl Nejvyšší soud, či na opačné straně stojící závěr B. Havla o možné aplikaci § 580 OZ nepovedou ke stejnému výsledku – relativní neplatnosti právního jednání učiněného statutárním orgánem ve střetu zájmů. Aplikace § 437 NOZ a dovození relativní neplatnosti smlouvy s korporací je podle mého názoru totiž možné pouze tehdy, byl-li člen orgánu, který informační povinnost nesplnil a smlouvu uzavřel, ve střetu zájmů a především byla-li tato smlouva uzavřena v neprospěch korporace. Je zřejmé, že nelze dovodit relativní neplatnost smlouvy s korporací, byla-li uzavřena ve prospěch korporace, jen na základě toho, že člen orgánu nesplnil svoji informační povinnost o svém úmyslu uzavřít smlouvu s korporací. V takovém případě vyvstává otázka, zda by bylo možné dovodit také rozpor jednání člena orgánu s dobrými mravy (a případnou aplikaci § 580 a § 588 OZ), který jednal ve střetu zájmů v neprospěch korporace.

Při řešení otázky, zda obě výše nastíněné úvahy nepovedou ke stejnému závěru, je třeba se zaměřit na právní následky aplikace těchto ustanovení. Podle § 437 odst. 2 OZ „jednal-li zástupce, jebož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného, s třetí osobou a **věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo musela-li o ní vědět, může se toho zastoupený dovolat**“.¹² Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že se aplikuje pouze na případy, kdy třetí osoba, s níž zástupce jednal, věděla nebo musela vědět o rozporu zájmů. V takovém případě se toho zastoupený může dovolat. Z nepříliš jasné dikce ustanovení doktrína dovozuje, že zastoupený se může dovolat neplatnosti takového právního

¹¹ Více viz HAVEL, Bohumil. Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 ObčZ a § 54 a násl. ZOK). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 8, s. 272.

¹² Ustanovení § 437 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v účinném znění.

jednání.¹³ Následkem aplikace § 437 odst. 2 OZ tedy bude relativní neplatnost právního jednání. Otázka povědomosti třetí osoby o střetu zájmů v případě smlouvy člena orgánu s korporací zde ustupuje do pozadí, neboť zde žádná třetí osoba nefiguruje – člen orgánu jedná s korporací, přičemž jeho zájmy mohou být v takovém případě jediné v rozporu se zájmy této korporace.

Naopak případná aplikace § 580 OZ či § 588 OZ pro rozpor právního jednání s dobrými mravy není nijak omezená a přichází v úvahu vždy, jestliže soud shledá právní jednání za rozporné s dobrými mravy. Ze znění § 580 OZ vyplývá, že právní jednání učiněné v rozporu s dobrými mravy je relativně neplatné, neboť zákon zde hovoří o neplatnosti takového jednání, přičemž občanský zákoník preferuje neplatnost relativní před neplatností absolutní.¹⁴ Naopak ze toho, jak je formulován § 588 OZ, plyne, že následkem zjevného rozporu s dobrými mravy je absolutní neplatnost právního jednání. Je otázkou, zda taková úprava znamená, že zákon rozlišuje intenzitu porušení dobrých mravů a s ní spojuje odlišné právní následky, či zda jde pouze o nepřiliš přehlednou úpravu, která s porušením dobrých mravů spojuje jako jediný následek absolutní neplatnost. Podle komentářové literatury „*zákon hovoří o tom, že neplatné je právní jednání, které se přiči dobrým mravům (§ 580 odst. 1), v případě absolutní neplatnosti zákon vyžaduje, aby se právní jednání přičilo dobrým mravům zjevně (§ 588), z této skutečnosti však nelze dovozovat, že by rozpor s dobrými mravy mohl mít i jiný následek než absolutní neplatnost.*“¹⁵ Závěr o tom, že jediným následkem porušení dobrých mravů je absolutní neplatnost, lze podpořit i argumentem, že § 580 OZ představuje pouhou klauzuli nastiňující důvody neplatnosti právního jednání, přičemž právní následky těchto důvodů řeší až následující ustanovení. Absolutní neplatnost jako důsledek rozporu právního jednání s dobrými mravy uvádí také důvodová zpráva k občanskému zákoníku.¹⁶ Tento závěr je tedy v souladu se systematickým výkladem zákona i s úmyslem zákonodárce.

¹³ Viz HAVEL. op. cit., s. 272.

¹⁴ Viz Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 142. [online, cit. 2. 1. 2017].

¹⁵ HANDLAR, Jiří. § 580. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2087.

¹⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 141. [online, cit. 2. 1. 2017].

Lze tedy uzavřít, že podpůrná aplikace § 437 OZ či aplikace § 588 OZ při nedodržení informační povinnosti člena orgánu podle § 55 odst. 1 ZOK nepovedou ke stejným následkům. V prvním případě bude totiž právním následkem relativní neplatnost smlouvy s korporací, kdežto ve druhém případě by jí byla neplatnost absolutní. S ohledem na již citovaný závěr Nejvyššího soudu je zřejmé, že soudní praxe se vydá cestou podpůrné aplikace § 437 OZ. Ovšem nepovažují za zcela vyloučený ani závěr o absolutní neplatnosti smlouvy s korporací pro rozpor s dobrými mravy, a to s ohledem na to, jaké budou konkrétní okolnosti případu a zda z nich bude možné rozpor s dobrými mravy dovodit. Vzhledem k preferenci relativní neplatnosti v současné právní úpravě však aplikace § 588 OZ přichází v úvahu až v krajních případech.

Právním následkem nesplnění informační povinnosti člena orgánu, která mu je uložena v ustanovení § 55 odst. 1 ZOK, je tedy jednak jeho povinnost k náhradě případné újmy, jednak možnost korporace, aby se dovolala relativní neplatnosti takové smlouvy podle § 437 OZ, příp. i krajní následek v podobě absolutní neplatnosti podle § 588 OZ.

5 Důsledky nedodržení případného zákazu uzavřít smlouvu podle § 56 odst. 2 ZOK

Nejvyšší orgán nebo kontrolní orgán může podle § 56 odst. 2 ZOK uzavření smlouvy s korporací zakázat, jestliže její uzavření není v zájmu korporace. Může se jevit pochybným, který orgán je oprávněn tento zákaz udělit, jsou-li v korporaci zřízeny oba orgány (resp. má-li společnost s ručením omezeným zřízení i dozorčí radu, jejíž existence je u společnosti s ručením omezeným fakultativní). Tento problém je implicitně vyřešen v § 55 odst. 3 ZOK, podle kterého „kontrolní orgán podá nejvyššímu orgánu zprávu o informacích, které obdržel podle odstavce 1, případně o jím vydaném zákazu.“¹⁷ Ze znění citovaného ustanovení plyne, že kontrolní orgán „má přednost“, tedy jsou-li zřízeny oba orgány, zákaz uděluje kontrolní orgán, neboť mu zákon ukládá o uděleném zákazu nejvyšší orgán informovat.

¹⁷ Ustanovení § 55 odst. 3 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), v účinném znění.

Jestliže člen statutárního orgánu, kterému kontrolní či nejvyšší orgán zakázal smlouvu s korporací uzavřít, poruší tento zákaz, bude povinen k náhradě újmy, neboť uzavřením smlouvy v rozporu s tímto zákazem porušil svoji povinnost zákaz dodržet. Domnívám se, že i zde bude možné dovodit vliv na platnost smlouvy uzavřené v rozporu s tímto zákazem. Jestliže samotné nesplnění informační povinnosti může mít za následek neplatnost právního jednání (smlouvy s korporací), tím spíše pomocí logického argumentu a *minori ad maius* lze dospět k závěru, že porušení zákazu uzavřít smlouvu podle § 56 odst. 2 ZOK bude mít za následek rovněž relativní neplatnost této smlouvy podle § 437 odst. 2 OZ, případně lze v krajní pozici opět uvažovat i o absolutní neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy podle § 588 OZ.

Okrajově lze také zmínit zajímavý problém, který řeší ustanovení § 49 odst. 1 ZOK, tedy odpovědnost členů kontrolního orgánu, který uzavření smlouvy zakázal.¹⁸ Podmínky pro aplikaci tohoto pravidla mohou nastat například tehdy, zakázal-li kontrolní orgán uzavření smlouvy, ačkoli nebyl důvod její uzavření zakázat (například uzavření smlouvy nebylo v neprospěch společnosti) a korporaci neuzavřením smlouvy mohla vzniknout újma. V takovém případě odpovídají za případnou újmu ti členové kontrolního orgánu, kteří nejednali s péčí řádného hospodáře. Rozebíraný § 49 odst. 1 ZOK se vztahuje pouze na případy, kdy uzavření smlouvy zakáže kontrolní orgán. Co se týče zákazu uděleného nejvyšším orgánem, bylo by možné odpovědnost jeho členů dovodit pouze z tzv. „obecné korporační loajality“ zakotvené v § 212 OZ, neboť na členy nejvyššího orgánu není kladen standart péče řádného hospodáře.

6 Závěr

Účelem tohoto příspěvku byla úvaha nad tím, zda porušení pravidel, které zákon o obchodních korporacích stanovuje pro uzavírání smluv mezi členem orgánu a korporací, bude mít vliv na platnost tohoto právního jednání (smlouvy s korporací). Lze uzavřít, že dopad na platnost právního jednání bude přicházet v úvahu, a to neohledně na to, zda se praxe přikloní k podpůrné

¹⁸ Nejvyšší či kontrolní orgán mohou uzavření smlouvy zakázat, i když nebyl členem orgánu informován o úmyslu smlouvu uzavřít. Zákon podmínku informování pro udělení zákazu podle § 56 odst. 2 ZOK nestanovuje (na rozdíl od pozastavení činnosti podle § 54 odst. 4 ZOK). Více viz DĚDIČ. op. cit., s. 524.

aplikaci § 437 OZ, jejímž následkem by pak byla relativní neplatnost právního jednání učiněného v rozporu s § 55 až 57 ZOK, či zda se přikloní k aplikaci § 580 OZ (resp. § 588 OZ), jejíž následek by ovšem znamenal absolutní neplatnost právního jednání.

Z přístupu Nejvyššího soudu rozebraného v příspěvku lze usuzovat na to, že soudní praxe se bude dále ubírat cestou podpůrné aplikace § 437 OZ na porušení pravidel o střetu zájmů v zákoně o obchodních korporacích. Tento závěr považuji za racionální s ohledem na právní následky a preferenci relativní neplatnosti před neplatností absolutní v současné právní úpravě a také na to, že případná aplikace § 588 OZ představuje pouze krajní řešení rozporu právního jednání s dobrými mravy.

Lze tedy uzavřít, že co se týče otázky právních následků porušení pravidel zákona o obchodních korporacích pro uzavírání smlouvy člena orgánu s korporací, shodně se doktrína na tom, že následkem nebude pouze povinnost člena orgánu k náhradě případné újmy, ale že lze rovněž dovodit právní následky i ohledně platnosti právního jednání (smlouvy s korporací), byť k tomuto závěru lze dospět odlišnými cestami, které povedou i k odlišným právním následkům (relativní vs. absolutní neplatnosti).¹⁹ Závěr o tom, že nedodržení těchto pravidel se projeví i v otázce platnosti právního jednání, je rozumný také z hlediska praktického, neboť v případě opačného závěru (tedy dovození „pouhé“ povinnosti člena orgánu k náhradě újmy) by mohlo v praxi docházet často k bezvýhodným situacím, kdy by byla uzavřena smlouva ve střetu zájmů v neprospěch korporace a korporace by z titulu náhrady újmy získala po členovi orgánu pouhý zlomek toho, co podle takové platné smlouvy musela plnit.

Literature

DĚDIČ, Jan. Úprava konfliktu zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 15-16, s. 524.

¹⁹ Viz zmíněný právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015 a v kontrastu s ním stojící názor B. Havla. Viz HAVEL. op. cit., s. 272.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online, cit. 2. 1. 2017]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

HANDLAR, Jiří. § 580. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2087.

HAVEL, Bohumil. Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 ObčZ a § 54 a násl. ZOK). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 8, s. 272.

HRDLÍČKA, Miloslav. § 437. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1661.

GAVRILOVÁ, Iva. Transakce se spřízněnými osobami v zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*, 2015, roč. 7, č. 11-12, s. 308.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2007, sp. zn. 32 Odo 613/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3867/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 23 Cdo 608/2011.

ŠTENGLOVÁ, Ivana. § 55. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 146.

Contact – e-mail

393164@mail.muni.cz

Artificial Agreements and Agreements of Formal Default in Hungarian Labour Law¹

*Jácint Ferencz*²

Széchenyi István University, Faculty of Law and Political Sciences, Győr,
Hungary

Abstract in original language

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. tv. tiltja a színlelt szerződések létrehozását. Ezért a színlelt szerződés semmis, ha pedig más megállapodást leplez, akkor azt a leplezett megállapodás alapján kell minősíteni. A szerződéseket nem elnevezésük, hanem valóságos tartalmuk szerint kell megítélni. A cikk az alaki és a nyilatkozati hibák során figyelembe veendő szempontokat elemzi.

Keywords in original language

Munkajog; munkaszerződés; munkavégzésre irányuló jogviszonyok; színlelt szerződések; alaki hiba; szerződés tartalma; érvénytelenség; semmisség; kötelezettségek a munkaviszonyban; minősítő jegyek; írásba foglalás.

Abstract

Act I of 2012 on the Hungarian Labour Code prohibits the formation of artificial agreements. Therefore, artificial agreements are null and void, and if they conceal another agreement, the concealed agreement has to be taken into account. As agreements have to be judged according to their real content not according to their name. The article analyses the aspects that have to be considered in connection with formal and declarative defaults.

Keywords

Labour Law; Labour Contract; Legal Agreement to Work; Artificial Agreements; Formal Defaults; Content of Contracts; Nullity; Void; Obligations in Labour Law; Qualifying Marks; Committing to Paper.

¹ I thank for Attila Kun, Gábor T. Fodor and Katalin Éva Mészáros, as the article contains the findings of our common research and the book published upon that. (A munkaviszony létesítése, [The formation of labour relations] Wolters Kluwer, Budapest, 2016).

² Dr. PhD., head of department, associate professor, Department of Business, Agricultural and Labour Law.

Introduction

Act I of 2012 on the Labour Code prohibits the formation of artificial agreements. Therefore, artificial agreements are null and void, and if they conceal another agreement, the concealed agreement has to be taken into account.³ Those agreements are regarded as artificial in which the will expressed differs from the parties' real will. Therefore, if parties wish to form a personal service legal relation in order to decrease burden connected to the employment it becomes an artificial one as the original intention of the parties was the formation of a labour relation.

As contracts have to be judged according to their real content and not according to their denomination, during their legal qualification one has to take all circumstances of the case into account, regardless of the given agreement's name – especially parties' declarations prior to entering into contract, at the time of entering into contract and during the employment, the nature of the actual work performed, as well as rights and obligations of employees and employers – and has to judge and determine it according to these factors and not according to the agreement's denomination and the wording applied in it.⁴ Therefore, if parties in reality wished to form a labour relation and wanted to conceal it in form of a service contract it does not matter that the agreement is called service contract and parties are referred to as client and agent, as the content of the agreement and the original will of parties does not aim at the formation of a service contract.⁵

In the light of the above, those labour relations also have to be regarded as void, which relations were only entered into by parties to get insurance for the employee and the entering into the contract never meant the fact that the employee would work for the employer.

The delimitation of employment-related civil legal relations and labour relations shall always be done individually, with the inspection of the given legal relation's content. During the classification of legal relations we differentiate

³ Paragraph 27 (2) of the Labour Code.

⁴ KENDERES, György. *A munkaszerződés hazai szabályozásának dogmatikai kérdései és ellentmondásai, [Dogmatic questions and contradictions of labour contracts' national regulation]*. PhD-dissertation, Miskolc, 2007, p. 129.

⁵ Court decision no. BH 2002.504., Court decision no. BH 2003.432., EBH 2002.677. [theoretical court decision].

between primary and secondary qualifying factors, for which guidance is provided by the 7001/2005. (MK. 170.) FMM–PM mutual directive, which lists factors that shall be considered during the qualification of contracts serving as the bases of employment. Though the directive refers to rules of the Labour Code issued in 1992 which is not in force anymore, and during court and authority proceedings its citation may cause problems, juridical practice and special literature still applies these qualifying marks during the delimitation of legal relations.

1 Primary qualifying marks

Primary qualifying marks themselves can be significant at the classification of labour relations because their ascertainment as the result of authority inspection refers to the existence of labour relation.⁶ These qualifying marks themselves, without secondary qualifying marks, understate the existence of labour relation.⁷

Primary qualification marks include the hierarchy of the employer and the employee, which is further described by a strong right to instruct, lead and control on the side of the employer. A further primary qualification mark is the employer's obligation to employ and the employee's obligation to be available if the employer cannot provide enough tasks to do. Another primary qualification mark is task allocation and the formation of job description, furthermore, the obligation to work personally. In general, in the case of entrepreneur contracts the client only needs the end product and does not expect from the entrepreneur to do it himself, he can even hire sub-contractors; in contrast, employees are obliged to do their job themselves and cannot ask a colleague, a friend or anyone else to do the task which was allocated by the employer instead of them.⁸

1.1 Hierarchical legal relation

The employee is situated in the employer's organizational hierarchy, hence, the so called organizational dependence of the employee is ascertainable,

⁶ CSÉFFÁN, József. *A Munka Törvénykönyve és magyarázata [The Labour Code and its explanation]*. Szegedi Rendezvényszervező Kft., Szeged, 2012, p. 139.

⁷ GYULAVÁRI, Tamás (ed.). *Munkajog [Labour law]*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2013, p. 35.

⁸ CSÉFFÁN, József, op. cit., p. 140.

one carries out his/her work as the employer's inferior, subordinate. Labour relations are hierarchical, of which comes the employer's one-sided commanding and instructing right, which this is not at all regarded as a characteristic of civil law legal relations, as in their case parties' relation can be described as juxtaposed.⁹ Not even the will of parties can extract that legal relation from under the field of labour law which was formed to have employment and which main characteristic is hierarchy and the dependent legal situation of one of the parties.

1.2 Employment obligation on the part of employers and availability obligation on the part of employees

During the existence of a labour relation the employer is obliged to provide employment, while this characteristic does not prevail in civil law relations. Employers' employing obligation means that they have to provide tasks for their workers, as well as that they have to organize the work; if they cannot fulfil this obligation, they have to take the risk and pay the employees' wages anyway.

On the other side, employees are obliged to be available for the employer. In civil law relations this physical availability is not typical as in the case of entrepreneur contracts which are based on results¹⁰, the client is only interested in that the product ordered by him is prepared. For instance, if we entrust a sculptor to make a sculpture we do not expect him to be available at 8 am. every day and start carving, it is only the result, the finished sculpture that shall be ready by the time set in the contract.

1.3 Personal work obligation

In contrast with personal service and entrepreneur contracts of civil law, during the fulfilment of a labour relation the employee cannot be substituted by deputies or sub-contractors.¹¹ However, personal work in itself does not always mean that we are talking about a labour relation. In order to determine

⁹ KISS, György. *Munkajog [Labour law]*. Budapest: Osiris Kiadó, 2000, p. 77.

¹⁰ BODNÁR, Lilla. *A munkavégzésre irányuló jogviszonyok elhatárolása, [Delimitation of 'employment-related relationships']*, link: <http://www.munkajog.hu/rovatok/munkahely/a-munkavegzesre-iranyulo-jogviszonyok-elhatarolasa> (downloaded on 24th October 2016).

¹¹ KARDKOVÁCS, Kolos (ed.). *Az új Munka Törvénykönyvének Magyarázata [Explanation of the new Labour Code]*. Budapest: HVG-ORAC Kiadó, 2012, p. 91.

this, further qualification marks are necessary as personal service and entrepreneur contracts can also mean that according to the contract the client and the entrepreneur are obliged to work personally. For instance, in the case of a contract entered into in order to write a professional book the writer cannot be substituted either, as his professional experience and knowledge cannot be substituted and the obligation itself is linked to a specific person. The lack of labour relations' content elements, especially the right to instruct and the obligation to carry out the work in person excludes the determination of labour relation.¹²

1.4 The activity's nature, task allocation via creating job description

In the case of labour relation tasks to be carried out are directly and concretely determined by the position and the job description. Employees' tasks regularly recur; they have to be carried out again and again.¹³ For instance, a secretary always has to answer the phone, write letters, register data of other employees, etc. Therefore, one has to carry out such tasks which are regular, furthermore, – in contrast with civil law relations – these employees did not enter into a contract to carry out a specific task or result but to regularly carry out work that belongs to them according to their job description.¹⁴

2 Secondary qualifying marks

Secondary qualifying marks in themselves are not necessarily determinant; in many cases the existence of labour relation can only be determined with using primary qualifying marks as well.

Secondary qualifying marks are the followings: right to command, instruct and control, right to determine working hours, the place of work and the remuneration of work performed, as well as to decide on the usage of the employee's working equipment and raw materials, ensuring secure and healthy work environment.¹⁵

¹² EBH2005.1236 [theoretical court decision].

¹³ Gyulavári, Tamás, op. cit., p. 39.

¹⁴ KISS, György, BERKE, Gyula, BANKÓ, Zoltán. *A munkajogi jogalkotás eszközei és lehetőségei a foglalkoztatás rugalmasságának alakításában [Labour law legislation's tools and opportunities in the formation of employment flexibility]*. Budapest, 2007, p. 59.

¹⁵ KARDKOVÁCS, Kolos (ed.). op. cit., p. 92.

2.1 Right to lead, instruct and control

Employers have to carry out work according to the instructions of their employee. However, it is not an exclusive qualifying mark, as in the case of personal service and entrepreneur contracts clients also have right to instruct. Furthermore, in the case of personal service and entrepreneur contracts, it is also possible to control whether the agent and the entrepreneur do the job according to the given instructions. A decision of a certain case expresses that those personal service contracts are artificial according to which the agent has to carry out the work based on the detailed instructions of the client.¹⁶ In contrast with this, another decision of a given case expressed that personal service contracts cannot be regarded as labour relation because one has to carry out the work according to given instructions.¹⁷

2.2 The duration of work and the determination of working hours

In the case of labour relation it is the right of the employer to schedule working hours. In the case of personal service and entrepreneur contracts only the deadline or partial deadline of the work is determined, the client's right does not include the organization of daily work.¹⁸ However, it is possible that the agent can only carry out the work set in the personal service contract in an exact date, such as a theatre performance or representation at court, but the determination of working hours in itself is not a decisive qualifying mark. Employee's working schedule can also be flexible even if the legal relation of parties is actually a labour relation based on other qualifying marks.

A case decision of the Curia says that the delimitation of legal relations can be done according to the main different content elements and not according to their possible similarity, therefore, referring to contractual freedom is not always sufficient. The following elements understated the existence of labour relation in a court proceeding. The plaintiff worked many hours of overtime and in such cases the defendant provided him rest period as compensation, the work was fully determined by the defendant;

¹⁶ Court decision no. BH1997.99.

¹⁷ Court decision no. BH 1992.736.

¹⁸ Court of Békés County 2.P.20.773/2001/10.

namely the plaintiff's working hour, job description and place of work. Furthermore, the plaintiff also had a not official job description which was not told him only because they felt it would not be legitimate.¹⁹

2.3 Place of work as a qualifying mark

The employee has to carry out the work and be available in the place determined by the employer. As for the fulfilment of civil law contracts, the agent or the client chooses the place of work alone, or it adjusts to the place where the task shall be done. Such as a lawyer entrusted with carrying out a court proceeding will partly have to work at a given court. So, some civil law contracts can also be bound to a certain place.

2.4 Remuneration of work performed

The employee regularly pays the wage for the employer²⁰ as the against payment of the work performed, however, it cannot be regarded as an exclusive qualifying mark either, as in the case of permanent assignments the client also regularly pays wage for the agent for completing the given task. Entrepreneurs can also ask the client to pay prepayment monthly, though if other elements being the characteristic of labour relation cannot be determined, the mere fact of regular payment does not refer to the existence of labour relation.

2.5 Using the employer's work tools, resources and raw materials

A characteristic of labour relation is that the employee uses the work tools and raw materials of the employer, while at civil law contracts it is rare that the agent or entrepreneur does not use his/her own tool or raw material to complete the work. It is also possible that the employee uses his own tools and raw materials but in this case the employer is obliged to reimburse the employee's justifiable costs that are connected to the fulfilment of work [Mt. 51. § (2).]. It can also happen with an entrepreneur contract that the client wants the furniture from the wood that he ordered. A case decision of the Curia expressed that the fact itself that after the termination of the labour relation the parties involved entered into an entrepreneur contract

¹⁹ Court decision no. BH 2006.92.

²⁰ KARDKOVÁCS, Kolos (ed.), op. cit., p. 91.

without the lack of other facts artificial contract cannot be determined.²¹ In the court case a further qualifying circumstance was that the plaintiff also carried out his work during the entrepreneur legal relation as before during the labour relation, did not provide service to other clients and had to carry out the work according to the daily instruction of the manager. Furthermore, the employer ensured the commuting, the work tools, the uniform and one of the managers dealt with the invoices and accounting of the plaintiff's entrepreneurship. Therefore, we can say that the defendant further employed the plaintiff in form of an entrepreneurship without changing the main circumstances, so the entrepreneur contract entered into by the parties was artificial.²²

2.6 Responsibility for the implementation of occupational safety and occupational health requirements

In the case of labour relation, the employer is obliged to provide the circumstances of safe and healthy work environment. In the case of service contracts and entrepreneur contracts, it has to be formed by the agent or the entrepreneur. However, it is not an exclusive qualifying mark either, as in civil law contracts specific regulations may prescribe that the implementation of these circumstances lies with the client or the customer. Therefore, this qualifying mark also has to be investigated with other qualifying marks. According to the Curia, labour relation was born among the parties with that the manager of the defendant transported the plaintiff – undertaking the logging of a vast amount of wood – to the scene of logging, ensured chainsaw and protective equipment and accepted the work that was performed by the plaintiff.²³

3 Failure to put the employment contract in writing

According to 44. § of the Labour Code, the failure to put the employment contract in writing results in the invalidity of the contract. The same paragraph expresses that the employment contract's invalidity – due to the failure to put it in writing – can only be referred to by the employee in a relatively

²¹ Court decision no. BH 2008.167.

²² EBH2006.1438. [theoretical court decision].

²³ Court decision no. BH 2003.264.

short time, within 30 days after having started to work. This is the so called “conditional invalidity”. As employers have to take care of putting all employment contracts in writing, it is logical that consequences emerged because of its failure – due to their own wrongful act – cannot be referred to by them. This constraint serves the interest of employees, as employers cannot terminate a labour relation with the reason of invalidity of a contract that was entered into orally, as obligations coming from such labour relations also lie with the employer as if the parties have entered into a valid labour contract.²⁴ At the same time, the obligation to put contracts into writing has to be done, it cannot be avoided.

A possible scenario is when the employer does not refer to the invalidity within the given time period, in this case the given contract has to be regarded as valid, the labour relation exists based upon the parties’ implied behaviour. Therefore, the lack of putting it to writing in itself does not mean the lack of an existing labour relation.²⁵ In this case, primarily, labour laws are authoritative for the rights and obligations of the labour relation.²⁶

Another possible consequence of the failure of putting contracts to writing is that employees refer to the invalidity within the given time period; in this case the employer has to terminate it without delay, if the reason of invalidity is not averted by the parties. Therefore, as we can see, the “challenge” of the employee can have various results. On the one hand, parties can put the contract to writing, hence averting the reason of invalidity. On the other hand, employers shall terminate the labour relation without delay, however, in this case they shall be liable to pay their workers absentee pay covering a period otherwise due in the event of dismissal by the employer, furthermore, the rules of severance pay also have to be taken into account.²⁷ Contract invalidity not stemming from the failure of putting it to writing but for instance due to lack of a compulsory element, also belongs to this

²⁴ BERKE, Gyula, KISS, György (ed.). *Kommentár a munka törvénykönyvéhez* [Commentary to the labour code]. Budapest: Wolters Kluwer Kiadó, 2013.

²⁵ Court decision no. BH 1997.152.

²⁶ EBH 2000.353. [theoretical court decision].

²⁷ KOVÁCS, Szabolcs. *Munkaviszony létesítése és megszüntetése írásba foglalás nélkül* [Entering into and terminating employment relations without putting them to writing]. Link: <http://www.munkajog.hu/rovatok/munkahely/munkaviszony-letesitese-es-megszuntetese-irasba-fogalas-nelkul> (downloaded: 24th October 2016).

group. It is important to note that the labour relation comes into existence anyway, but the contract in itself is invalid, so in legal terms it is identical with as if parties did not enter into any contract.

The failure to put the employment contract to writing cannot only emerge the first time the parties form a labour relation. It can also emerge when the employer enters into a fixed-term contract with the employee but after the end of the fixed period the employer further employs his worker, without entering into a new contract (or modifying the previous one before the termination of the fixed-term contract). The ministerial reasoning of the current Labour Code in effect terminated the practice of the 1992 Labour Code²⁸, and rules that if the employee further carries out work after the end of the fixed-term contract, in practice it means that a valid labour contract exists between the parties. In adherence with this, based on the ministerial reasoning, regulations of invalidity have to be applied according to paragraph 29. However, the majority of labour law lawyers do not agree with the reasoning of the minister, as it does not come from the wording of the legislation. According to the majority's viewpoint, the "30 days" rule can be applied at the further employment done after the end of fixed term contracts, as in this case the committing to writing did not happen either, to which if the employee does not refer to within 30 days the labour relation exists, or at least parties' will shall be investigated.

Literature

BERKE, Gyula, BANKÓ, Zoltán, KISS, György. *A munkajogi jogalkotás eszközei és lehetőségei a foglalkoztatás rugalmasságának alakításában [Labour law legislation's tools and opportunities in the formation of employment flexibility]*. Budapest: OFA-PTE, 2007.

BERKE, Gyula, KISS, György (ed.). *Kommentár a munka törvénykönyvéhez [Commentary to the labour code]*. Budapest: Wolters Kluwer Kiadó, 2013.

BODNÁR, Lilla. *A munkavégzésre irányuló jogviszonyok elhatárolása [Delimitation of 'employment related relationships']*. link: <http://www.munkajog.hu/rova-tok/munkahely/a-munkavegzesre-iranyulo-jogviszonyok-elhatarolasa> (downloaded: 24th October 2016).

²⁸ Court decision no. BH 1995.252., EBH2000.242., EBH2005.1339. [theoretical court decision].

- CSÉFFÁN, József. *A Munka Törvénykönyve és magyarázata [The Labour Code and its commentary]*. Szeged: Szegedi Rendezvényszervező Kft., 2012.
- FERENCZ, Jácint, FODOR, T. Gábor, KUN, Attila, MÉSZÁROS, Katalin Éva. *A munkaviszony létesítése [The formation of labour relations]*. Budapest: Wolters Kluwer, 2016.
- GYULAVÁRI, Tamás (ed.). *Munkajog [Labour law]*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
- KARDKOVÁCS, Kolos (ed.). *Az új Munka Törvénykönyvének Magyarázata [Explanation of the new Labour Code]*. Budapest: HVG-ORAC Kiadó, 2012.
- KENDERES, György. *A munkaszerződés hazai szabályozásának dogmatikai kérdései és ellentmondásai [Dogmatic questions and contradictions of the domestic regulation of labour contracts]*, PhD-dissertation. Miskolc: Miskolci Egyetem ÁJK DI, 2007.
- KISS, György. *Munkajog [Labour law]*. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.
- KOVÁCS, Szabolcs. *Munkaviszony létesítése és megszüntetése írásba foglalás nélkül [Entering into and terminating employment relations without putting them to writing]*. link: <http://www.munkajog.hu/rovatok/munkahely/munkaviszony-letesitese-es-megszuntetese-irasba-foglalas-nelkul> (downloaded: 24th October 2016).

Contact – e-mail

ferencz@sze.hu

Odvolání daru pro nevďek jako jednostranné právní jednání dárce

Michal Janoušek

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá jedním z důvodů pro odvolání daru: odvoláním daru pro nevďek. Těžiště příspěvku se koncentruje na požadavky kladené na právní jednání, které směřuje k odvolání daru a současně tím, jaké změny nastaly v oblasti odvolání daru pro nevďek (hrubé porušení dobrých mravů) po rekodifikaci soukromého práva, tj. zejména skutečností, zda dosavadní rozhodovací praxe, která se „ustálila“ k ObčZ 1964 je nadále použitelná, či zda se zákonodárce chtěl odchýlit od stávající judikatury a tím i naplnění pojmu „nevďek“ ve smyslu § 2072 ObčZ.

Keywords in original language

Darování; odvolání daru; nevďek; hrubé porušení dobrých mravů; právní jednání; dárce; obdarovaný; jednostranné právní jednání.

Abstract

The paper deals with gratuitous legal acts specifically appeal donation for ingratitude, which is the de lege lata one of the reasons for the dismissal of the present. Focus of this contribution is concentrated on the requirements of legal action that seeks to appeal a donation and also what changes have occurred in the appeal donation for ingratitude (gross breach of good manners) after the recodification of private law, ie. In particular the fact that the previous decision-making practice, which is “stabilized” the Civil Code in 1964 is still applicable, or whether the legislature intended to depart from the existing case law and thus satisfy the definition of “ingratitude” under § 2072 of the Civil Code.

Keywords

Donation; Donation Appeals; Ingratitude; Gross Breach of Good Manners; Legal Proceedings; the Donor; Donee; Unilateral Legal Actions.

1 Darování jako právní jednání a možnosti jeho odvolání

Darování jako jeden ze smluvních typů doznalo po rekodifikaci soukromého práva značných změn. Dřívější právní úprava obsažená v § 628 – 630 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen “ObčZ 1964”) se v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., dále pouze “ObčZ”) podstatně změnila, což je patrné již při letném pohledu na obsah právní úpravy. Darování je nyní obsaženo v § 2055 - 2078 (tj. v celkem 24 ustanoveních) a inspiračním zdrojem je zde nejčastěji právní úprava rakouská¹ a německá². Přesto se zákonodárce inspiroval – zejména u zvláštních ustanovení o platnosti darování – i jinými právními úpravami³.

Darování je dvoustranným (nikoli jednostranným) právním jednáním, a proto jako každé jiné dvoustranné právní jednání v plném rozsahu podléhá pravidlům o právním jednání⁴. Skutečnost, že jde o dvoustrané právní jednání (smlouvu), se projevuje především v tom, že se vyžaduje nabídka dárce (§ 1731 ObčZ) darovat a její akceptace obdarovaným (§ 1740 ObčZ). Vzhledem k tomu, že darování je jedním z bezúplatných kontraktů, je motivem dárce zpravidla šlechetná pohnutka, kterou i sám zákonodárce právně “zvýhodňuje”. U darování tak činí řadou ustanovení, která “zjemňují” jakousi pomyšlnou tvrdost smluvních vztahů⁵. Specifikum darování⁶, které se u jiných (zejm. úplatných) smluvních typů nenachází, spočívá zejména v možnosti odvolání daru⁷, představující výjimku ze zákonného normativního pravidla obsaženého jak na úrovni základních zásad, na nichž občanský zákoník spočívá⁸, tak na úrovni konkrétních (obecných) ustanoveních o závazcích⁹.

¹ Srov. §§ 938–956 rakouského ABGB.

² Srov. §§ 516–534 německého BGB.

³ Srov. např. § 2067, jehož inspiračním zdrojem je právní úprava quebecká.

⁴ Systematicky zařazeným v obecné části ObčZ v § 545 a násl.

⁵ Srov. zejména § 1747, podle něhož „[j]e-li smlouva bezúplatná, má se za to, že se dlužník chtěl zavázat spíše méně než více.“ Z hlediska věcněprávního však zákonodárce preferuje úplatný právní důvod, což se projevuje v ochraně, kterou zákonodárce poskytuje silou právního důvodu nabytí domnělého vlastnického práva (držby): srov. § 1043 odst. 2, podle něhož „[n]abytí-li někdo držby vlastnického práva bezúplatně a jiný za úplatu, považuje se bezúplatné nabytí za slabší právní důvod.“

⁶ A to jak darování *inter vivos*, tak darování *mortis causa*. Srov. i názory opačné: BEDNÁŘ, KASÍK. In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Komentář. 1. vyd. C. H. Beck: Praha, 2014, s. 12.

⁷ Srov. zejm. zákonná pravidla obsažená v § 2059, § 2068, § 2072.

⁸ Srov. § 3 odst. 2 písm. d) ObčZ.

⁹ Srov. § 1759 týkající se obecně změny smlouvy, § 1790 týkající se změny obsahu závazku.

Důvody pro odvolání daru zákonodárce upravuje pouze dva (odvolání daru pro nouzi – § 2068 ObčZ a odvolání daru pro nevďek – § 2072 ObčZ); vzhledem k obecně platné zásadě autonomie vůle (§ 3 odst. 1 ObčZ) však není vyloučeno, aby smluvní strany ujednaly i jiné než zákonem předvídané důvody pro odvolání daru¹⁰. Zákonodárce definuje pouze “základní” důvody pro odvolání daru¹¹. Pojmenovanými důvody pro odvolání daru je nouze dárce¹² a nevďek obdarovaného vůči dárce¹³. Mezi důvody pro odvolání daru v užším smyslu nelze řadit § 2059 ObčZ, který zakládá dárce beneficium v podobě práva odstoupit od již uzavřené smlouvy a odepřít poskytnutí daru (plnění), pokud jeho nouze teprve hrozí (a nenastala). Přesto lze i toto ustanovení v širším významu zahrnout mezi ochranná ustanovení, kterými zákonodárce zvýhodňuje právní postavení dárce vůči obdarovanému, protože speciálním pravidlem upravuje zvláštní případ tzv. *clausula rebus sic stantibus*.

2 Důvody pro odvolání daru a jejich pojmové rozdíly

Důvody pro odvolání daru jsou *de lege lata* odvolání daru pro nouzi dárce (§ 2068 a násl. ObčZ) a odvolání daru pro nevďek obdarovaného (§ 2072 a násl.). Zákonodárce tak nepřebírá v zahraničních právních úpravách známé jiné důvody pro odvolání daru¹⁴. Oba zákonem upravené důvody jsou postaveny na rozdílných předpokladech, neboť základní jejich myšlenka je zcela rozdílná, což se projevuje následně i v rozdílných právních následcích.

U odvolání daru pro nouzi je primárním důvodem kalkul ekonomický, resp. měřítko slušnosti projevující se v tom, že dárce by z důvodu své štedrnosti, kterou svým darem obdarovanému projevil, neměl být vystaven riziku ekonomické likvidace¹⁵. Podstata odvolání daru pro nevďek je odlišná. Základní myšlenkou zde totiž není kalkul ekonomický, nýbrž etický: pokud

¹⁰ Právní následky odvolání daru se potom neřídí ustanoveními o darování, nýbrž obecnými ustanoveními o závazcích.

¹¹ Tato právní úprava je kogentní (viz § 2076).

¹² § 2068 a násl. ObčZ.

¹³ § 2072 a násl. ObčZ.

¹⁴ Typickými jsou důvody pro odvolání daru pro později narozené dítě podle § 954 rakouského ABGB, pro zkrácení povinné výživy podle § 951 rakouského ABGB.

¹⁵ KOCH. In: WESTERMANN, Harm Peter. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. Schuldrecht. Besonderer Teil: §§ 433–534*. 7. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2016.

se obdarovaný vůči dárce chová tak, že jeho počínání překračuje hranice nevďečného chování vůči dárce, potom dárce vzniká (soudně vynutitelné) právo na odvolání daru pro nevďek obdarovaného. Důvodem pro odvolání daru pro nevďek je sice chráněna především integrita samotného dárce, současně ale i počínání obdarovaného vůči osobám, které jsou dárce blízké (k rozsahu srov. § 22 ObčZ). I v případě zásahu do jejich autonomie zákon dárce zakládá právo k odvolání daru, pokud to odůvodňují okolnosti případu (§ 2072 odst. 2 ObčZ). Okolnosti případu to odůvodní zejm. tehdy, pokud se bude jednat o takové počínání obdarovaného vůči osobám dárce blízkým, že zasáhne (zejména citovou) složku samotného dárce.¹⁶

Spektrum důvodů, kterými ObčZ zasahuje do právní jistoty a důvěry účastníků soukromoprávního vztahu v trvání závazku, tedy směřuje jednak do sféry samotného dárce – v podobě zákonného práva odvolat dar pro vlastní nouzi, jednak do sféry samotného obdarovaného – nepočíná-li si obdarovaný podle etických, resp. morálních pravidel, nesvědčí mu ochrana jinak poskytovaná. V takovém okamžiku ztrácí ochrany hodnou dobrou víru v trvání nabytého práva a dárce je přiznáno beneficium daru odvolat. Zatímco tedy důvod pro odvolání daru pro nouzi dárce stojí typicky mimo vůli obdarovaného, který nemůže své budoucí jednání ani nikterak přizpůsobit a tím i zavadávat příčinu nebo odvracet důvod pro odvolání daru, důvod odvolání daru pro nevďek typicky spadá zcela do rukou samotného obdarovaného. Ten je totiž vůči dárce povinen vděkem a musí se chovat tak, aby se vůči dárce nedopustil hrubého nevďeku. Z hlediska toho zákon upravuje i rozdílné právní následky obou důvodů pro odvolání daru.

3 Odvolání daru pro nevďek: pojem a význam

Zákonodárce při formulaci nevďeku zvolil abstraktní kritérium pro posouzení nevďečného jednání. Učinil tak např. oproti důvodům dědické

¹⁶ Byť zákon hovoří o „osobě obdarovaného blízké“, přesto má zákonodárce na mysli osoby „dárce blízké“. Názor, že se o legislativní chybu nejedná, prosazuje např. BEDNÁŘ, KASÍK. In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Komentář. 1. vyd. C. H. Beck: Praha, 2014, s. 23. Ke stejnému závěru jaký zde zastávám, dospívá např. ELISCHER. In: ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník V. Komentář* (§ 1721–2520). Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 692.

nezpůsobilosti¹⁷ nebo důvodům pro vydědění¹⁸, kde naopak zvolil kritérium konkrétní, tj. zcela přesně specifikuje důvody, které pro naplnění hypotézy právní normy a případných právních následků s tím spojených postačí. Takto formulované kritérium umožňuje soudu učinit úvahu o tom, zda intenzita závadového jednání obdarovaného je právně relevantní (v takovém případě zakládá dárce právo pro odvolání daru), čili nic (v takovém případě právo dárce dar odvolat nevzniklo). Tím (pozitivně) na straně jedné poskytuje volnou úvahu pro posouzení příslušného jednání jako nevďečného, zavdává však na straně druhé (negativně) příčinu rizika vleklých a nákladných soudních sporů o vrácení daru. Negativní složka abstraktního kritéria se v plném rozsahu projevila v judikatuře k § 630 ObčZ 1964.

Důvodová zpráva uvádí, že zákonodárce se zakotvením práva odvolat dar pro nevďek podle § 2072 ObčZ chtěl distancovat od dosavadní rozhodovací praxe, která se vyvinula k § 630 ObčZ 1964, podle něhož se dárce mohl domáhat vrácení daru „*jestliže se obdarovaný chová k němu nebo ke členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy*“. Vzhledem k formulaci „hrubě porušuje dobré mravy“ se vyvinula relativně obsáhlá, avšak mnohdy nikoli zcela jednotná judikatura soudů, která tento znak častokrát vykládala způsobem značně zužujícím, tj. při sporech o vrácení daru stála spíše na straně obdarovaného a chránila dobrou víru nabyvatele daru.

Z hlediska zkoumání podmínek, za kterých je možné dar pro nevďek obdarovaného odvolat, je nejprve nezbytné přiblížit, co se rozumí nevďekem obdarovaného. Nevďek lze negativně formulovat jako jednání v rozporu s vděčností, kterou by měl obdarovaný objektivně vůči dárce pro jeho štedrost projevovat (zejména v rámci pasivní složky, tj. nekonání: nezasahovat do jeho integrity) a současně jaký vděk může dárce vzhledem ke své štedrosti očekávat. V obecném jazyce je „vděčnost“ (gratitude) ve smyslu hesla

¹⁷ Podle § 1481 ObčZ „[z] dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti žůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženého činu proti žůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že žůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle žůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu žůstavitel tento čin výslovně prominul.“

¹⁸ Podle § 1646 odst. 1 ObčZ „[z]e zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vydědění z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkerátit. Žůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, b) o žůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl, c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo, d) vede trvale nezříčený život.“

grave est fidei fallere¹⁹ definována jako pocit náklonnosti a štěstí, jako reakce na dar nebo projev přízně²⁰. Pro určení nevďěčného jednání dárce je rozhodující stavět proti sobě motiv dárce, tj. z jakého důvodu dárce daroval na straně jedné a pohnutku pro nevďěčné jednání obdarovaného vůči dárce na straně druhé²¹. Současně se typicky zohledňuje i hodnota daru.²² Vďěčnost je totiž kategorií morální (etickou), a proto čím hodnotnější byl dar, tím vyšším stupněm vďěčnosti je obdarovaný vůči dárce vázán²³.

Důvodová zpráva k ObčZ se hlásí k diskontinuitě s rozhodovací praxí soudů, která znak „hrubě odporuje dobrým mravům“ vykládala hlediskem intenzity porušení dobrých mravů²⁴. Ačkoli však nadpis § 2072 ObčZ hovoří o odvolání daru pro nevďek, přesto zákonodárce sklouzává při formulaci hypotézy právní normy opětovně do kategorie dobrých mravů. Nevďek obdarovaného je ve své podstatě pouhým synonymem jednání obdarovaného v rozporu s dobrými mravy. Zákonodárce formuluje důvod pro odvolání daru pro nevďek jako *ubližení dárce úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že tímto svým jednáním zjevně porušil dobré mravy*. Z této formulace lze dovodit preferenci subjektivní složky „nevďeku“ v podobě ubližení dárce (úmyslně nebo z hrubé nedbalosti), které – z hlediska měřítka objektivního – musí

¹⁹ Digesta 13, 5, 1 pr.

²⁰ HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, s. 655.

²¹ KOCH. In: WESTERMANN, Harm Peter. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. Schuldrecht. Besonderer Teil: §§ 433–534*. 7. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2016.

²² Tamtéž.

²³ Např. distinkce při darování staré skříně a darováním rodinného domu.

²⁴ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 228/2000, podle něhož „[p]ř právním posouzení je třeba vycházet z toho, že předpokladem úspěšného uplatnění práva dárce není jakékoliv nevhodné chování obdarovaného nebo pouhý nevďek, ale takové chování, které s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu lze kvalifikovat jako hrubé porušení dobrých mravů. Obvykle jde o porušení značné intenzity nebo o porušování soustavně, a to až již fyzickým násilím, hrubými urážkami, neposkytnutím potřebné pomoci apod. Ne každé chování, které není v souladu se společensky uznávanými pravidly slušného chování ve vzájemných vztazích mezi lidmi, naplňuje znaky § 630 občanského zákoníku, nýbrž předpokladem aplikace tohoto ustanovení je kvalifikované porušení morálních pravidel konkrétním chováním obdarovaného, jehož stupeň závažnosti je hodnocen podle objektivních kritérií, a nikoliv jen podle subjektivního názoru dárce.“ Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 137/2002 „... právní vztah z darování zaniká na základě kvalifikovaného porušení dobrých mravů chováním obdarovaného vůči dárce, popř. členům jeho rodiny, a dále na základě jednostranného projevu dárce vůči obdarovanému, kterým se domáhá vrácení daru.“ Obdobně konstatoval Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 28. 5. 2015, sp. zn. 33 Cdo 5182/2014.

dosahovat intenzity zjevného porušení dobrých mravů. Zákonodárce oproti předchozí právní úpravě v § 630 ObčZ 1964 nahrazuje (míněno hledisko intenzity) kvalifikovaný znak „hrubého porušení dobrých mravů“ znakem „zjevného porušení dobrých mravů“. Pojem „zjevný“²⁵ nevyjadřuje intenzitu zásahu, nýbrž zjevnost ve smyslu zřejmosti, jednoznačnosti jednání, které je na první pohled patrné²⁶. Podle stávající právní úpravy tedy postačí „prosté“ porušení dobrých mravů pro vznik práva dárce neodvolání daru pro nevděk obdarovaného. Z hlediska objektivního se vyžaduje jednání určité intenzity a závažnosti. Samotné porušení dobrých mravů (kritérium objektivizační) však ke vzniku práva dárce na odvolání daru nevede, pokud současně takové jednání neublížilo dárce. Dárce totiž musí kumulativně jednání obdarovaného subjektivně jako újmu pocítovat.²⁷ Proto např. dlouhodobé neprojevoování zájmu o obdarovaného, který tuto nečinnost dárce pocítuje jako subjektivní újmu, může zakládat důvod pro odvolání daru pro nevděk. Výrazně se v důvodu odvolání daru pro nevděk projevuje vedle objektivního znaku odvolání daru pro nevděk (zjevné porušení dobrých mravů jednáním obdarovaného) rovněž znak subjektivní (ublížení dárce).

4 Nevděčné jednání obdarovaného

Jednání obdarovaného²⁸, které lze hodnotit jako nevděčné, může spočívat jak v konání (facere), tak v nekonání (non facere). Nečinnost (omisivní „civilní delikt“) může nabýt právní relevance pouze v případech, ve kterých existovala povinnost ke konání. Nevděčné jednání obdarovaného může založit byť jediný (morální) poklesek obdarovaného, může však být i komplexním jednáním skládajícím se z několika dílčích skutků, které v jednotlivostech nenaplnují požadovanou úroveň nevděčnosti, avšak ve svém souhrnu tuto hranici překračují. Pro určení, zda se již jedná o počínání nevděčné, je třeba

²⁵ Srov. i na jiných místech v ObčZ: např. § 8, § 43, § 366, § 446, § 552, 588 a další.

²⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník. Komentář* (§ 419-564). Svazek 3. Praha: Leges, 2014, s. 785.

²⁷ O nevděk proto nepůjde, pokud obdarovaný neprojevuje opravdový zájem o dárce, což by na straně jedné mohlo odůvodnit odvolání daru pro nevděk, avšak dárce sám o tuto pozornost ze strany obdarovaného nestojí. V případě takové lhostejnosti není naplněn subjektivizační znak ublížení dárce.

²⁸ Vděkem je povinný pouze obdarovaný. Jemu proto nemůže být připisováno jednání zástupce, pomocníka a dalších osob, pokud se na jejich jednání jakkoli nepodílel, případně je sám k takovému jednání nepodněcoval.

zohlednit všechny okolnosti posuzovaného případu²⁹, protože nevděčné jednání obdarovaného může být i reakcí na nevhodné chování dárce, který zavinil příčinu pro jednání obdarovaného. Pro sféru dárce je vždy rozhodující počinání obdarovaného v rámci existujícího právního vztahu. Proto sama skutečnost, že se obdarovaný vůči dárce dopustil nevděčného jednání kdysi v minulosti (roz. ještě před uskutečněním darování), sama o sobě nevede k přijetí závěru o nevděku obdarovaného³⁰.

5 Příklady jednání, která lze považovat za projevy nevděku vůči dárce

Dosavadní praxe k § 630 ObčZ 1964 se projevila jako značně nesourodá, o čemž svědčí množství protikladných a vzájemně rozporných rozhodnutí zejména na úrovni soudů okresních a krajských. Nejvyšší soud za účinnosti ObčZ 1964 vytyčil – avšak ke kritériu jednání hrubě rozpornému s dobrými mravy – obecné podmínky pro odvolání daru pro nevděk. Vzhledem k motivu zákonodárce odchytil se od „dosavadního tápání praxe“, vzniká vůbec otázka, zda je nadále judikatura k § 630 ObčZ 1964 použitelná. Osobně se kloním ke kladnému závěru. Pokud jde o jednání, která vzhledem k § 630 ObčZ 1964 byla shledána jako hrubě rozporná s dobrými mravy, musí být tím spíše postižitelná podle nové právní úpravy, která sleduje měřítko běžného (obyčejného) porušení dobrých mravů. Přes signalizaci diskontinuity s právní úpravou obsaženou v § 630 ObčZ 1964 existují kategorie jednání (z hlediska své intenzity zásahu do integrity dárce), které jsou natolik závažné, a proto i právně významné, bez ohledu na formulaci důvodu (eticky orientovaného)³¹.

Nadále proto nevznikají podle mého názoru žádné pochybnosti o tom, že lze přijmout závěry plynoucí z rozsudku Nejvyššího soudu³², podle něhož je nevděčným jednáním dárce akt fyzického násilí vůči dárce³³, psychické týrání

²⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 22 Cdo 4130/2007.

³⁰ V této souvislosti i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29 Odo 228/2000.

³¹ Samozřejmě při zdůraznění skutečnosti, že obsahový rámec institutu zůstal ve svém souhrnu zachován.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2781/2009.

³³ Z hlediska konstrukce nevděku je ovšem ve vztahu k hodnocenému rozsudku Nejvyššího soudu zcela nerozhodné, zda se jedná o jediný poklesk obdarovaného vůči dárce či snad o pokračující delikt ní jednání.

dárce obdarovaným a neposkytnutí mu pomoci v nouzi³⁴, verbální útoky vůči dárce znevažující jeho důstojnost nebo společenské postavení, vyhrožování dárce, že ho obdarovaný vystěhuje z domu a přestane plnit (zákonnou) vyživovací povinnost³⁵. Podle mého názoru nevzniká jakákoli pochybnost o tom, že všechna tato jednání – přesto, že je konstrukce nevďěku částečně odlišná od hrubého porušení dobrých mravů podle dřívější právní úpravy – naplňují bezpodmínečně všechna (objektivní) měřítka nevďěku obdarovaného vůči dárce³⁶. Existují však i taková hraniční jednání, která za účinnosti dřívější právní úpravy za nevďek považována nebyla, podle právní úpravy obsažené v § 2072 ObčZ by jím však být mohla.

Tak porušení jinak běžné smluvní povinnosti by za účinnosti ObčZ 1964 odvolání daru pro hrubé porušení dobrých mravů neodůvodnilo, za účinnosti stávající právní úpravy by tomu být mohlo. Právně relevantními mohou být případy, kdy dárce s obdarovaným uzavřou darovací smlouvu s vedlejším ujednáním zákazu zatížení nebo zcizení věci. Porušení takové smluvní povinnosti dárce může odůvodnit odvolání daru pro nevďek obdarovaného za situace, kdy dárce má k místu trvalý vztah, k domu, který daroval, má zřízenou služebnost/reálné břemeno apod. Stejně tak porušení smluvně zakotveného zákazu konkurence (třebaže v jiné smlouvě než byla sama smlouva darovací) může vést porušení závazku vděčnosti vůči dárce a odůvodnit odvolání daru.

6 Příklady jednání, která nelze považovat za projevy nevďěku vůči dárce

Případy ve kterých by bylo lze dospět k závěru o nevďěčném jednání obdarovaného vůči dárce, se lze inspirovat v recentní judikatuře. Půjde typicky o (právní) jednání, kterými obdarovaný pouze využívá svého zákonného práva³⁷: o takový případ se může jednat, pokud obdarovaný odhlásí odběrné místo elektrické energie proto, že dárce neplatí za její odběr, ačkoli je k tomu povinen³⁸, nebo pokud dárce pouze nesouhlasí s tím, jak s darem obdarovaný

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. 33 Cdo 1989/2014.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1975/2008.

³⁶ Zde je významný i prvek subjektivní, tj. ublížení dárce.

³⁷ To ovšem neznamená, že výkon práva (byť se nejedná ani o výkon domnělý), nemůže založit nevďek obdarovaného.

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.

nakládá. Je tomu tak proto, že v okamžiku nabytí účinnosti darovací smlouvy se obdarovaný stává vlastníkem věci, a proto mu náleží vlastnické právo k věci, které jej opravňuje k neomezenému nakládání s ní .

Nevděčně nebude typicky jednat ani obdarovaný, který žalobně uplatní své právo, které mu plyne z (mimo)smluvních vztahů s dárce³⁹, protože je legitimním (ústavně zaručeným) právem obdarovaného. Jako nevděčné nebude možné zjevně považovat jednání obdarovaného v podobě podání trestního oznámení na dárce, který se vůči němu dopustil trestného činu⁴⁰. Důvodem pro odvolání daru nebude typicky trestný čin nedbalostní, neboť zákon vyžaduje úmyslné jednání obdarovaného nebo jeho jednání z hrubé nedbalosti.

7 Závěr

Zákonodárce v rámci odvolání daru pro nevděk ve své podstatě pouze odstranil nejasnou textaci dřívějšího ustanovení § 630 ObčZ 1964 a nahradil ji (ačkoli obsahově totožnou) kategorií obsaženou v § 2072 ObčZ. Jak dřívější právní úprava, tak právní úprava stávající jsou založeny na (objektivní) kategorii dobrých mravů, pouze se opouští hledisko intenzity (srov. „hrubě porušuje dobré mravy“ v § 630 ObčZ 1964). Ve svém obsahu se mnoho nemění. Ačkoli rubrika ustanovení hovoří o odvolání daru pro nevděk⁴¹, vlastní obsah ustanovení se opětovně vrací k normativní kategorii dobrých mravů, které považuje za rozhodující pro posouzení nevděku obdarovaného.

Při posouzení nevděku je nezbytné na straně jedné chránit zájem na trvání nabytého daru obdarovaným, současně však na straně druhé nelze obsahově vyprázdnit ochranu, kterou zákon dárce přiznává, protože vůči druhé osobě projevil štědrost, za kterou se mu nedostalo žádné úplaty. To však neznamená, že za svůj dar neočekává žádnou protihodnotu⁴². Tou je právě požadavek a důvodné očekávání vděku obdarovaného za projevení štědrosti. Přesto nelze jakékoli jednání obdarovaného vůči dárce, které se z pohledu

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013, sp. zn. 33 Cdo 942/2012.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 33 Cdo 2248/2011.

⁴¹ Kde se zákonodárce zjevně inspiroval právní úpravou § 948 ABGB, § 530 BGB.

⁴² Někdy se v této souvislosti zmiňuje, že darování nezakládá právní nýbrž morální recipocitu.

průměrného člověka jeví jako nevhodné, hodnotit současně automaticky jako nevděčné. K darování dochází nejčastěji mezi nejbližšími rodinnými příslušníky, přáteli, partnery apod., tedy v rámci sociálních poměrů, které nutně při jejich dlouhodobém udržování vyvolávají názorové střety, výkyvy kvalit apod., následkem čehož je třeba i samotný nevděk obdarovaného posuzovat hlediskem dlouhodobosti a funkčnosti sociálních pout a v neposlední řadě i hlediskem samotného chování dárce vůči obdarovanému (např. jako reakce obdarovaného na dřívější jednání dárce vůči jeho osobě).

Přestože zákonodárce konstatuje, že se chtěl odchýlit od recentní rozhodovací praxe, nelze podle mého názoru paušálně konstatovat, že judikatura, která se k § 630 ObčZ 1964 vyvinula, je nadále nepoužitelná. Minimálně základní hodnotový rámec dosud v judikatuře prosazovaný je použitelný nadále. Otazníky však mohou vznikat v případech hraničních, tj. v případech, ve kterých dosavadní judikatura důvod pro odvolání daru pro hrubé porušení dobrých mravů nespätřovala. To ovšem nepředstavuje otázku diskontinuity, jakož spíše otázku možného rozšíření dosahu práva dárce pro odvolání daru pro nevděčné jednání obdarovaného.

Literature

HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vyd. C. H. Beck: Praha, 2014.

BERAN, PETROV, VÝTISK. *Občanský zákoník. Komentář* (dosud nepublikováno).

WESTERMANN, Harm Peter. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. Schuldrecht – Besonderer Teil: § 433-534*. 7. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2016.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník V. Komentář (§ 1721-2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník. Komentář (§ 419–564). Svazek 3*. Praha: Leges, 2014.

ŠVESTKA, Jiří, MIKEŠ, Jiří. Nad základními otázkami vrácení daru dár-
cem. *Právní rozhledy*, č. 4, roč. 2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29 Cdo 228/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2015, sp. zn. 33 Cdo 5182/2014.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 137/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 22 Cdo 4130/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29 Odo 228/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013, sp. zn. 33 Cdo 942/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 33 Cdo 2248/2011.

Usnesení Nejvyššího soud ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2125/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2010, sp. zn. 33 Cdo 4080/2007.

Contact – e-mail:

257507@mail.muni.cz

Právní jednání za obchodní korporace vůči zaměstnancům

Miloslav Kabrbel

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Otázka právního jednání obchodní korporace vůči zaměstnancům je bezpochyby otázkou vysoce praktickou. Vezmeme-li však v potaz, že v souvislosti s rekodifikací soukromého práva došlo i v této oblasti k citelným změnám, lze učinit závěr, že ne všechny otázky související s touto oblastí práva byly a jsou dosud náležitě vyjasněny. Ač na některé tyto otázky v nedávném rozhodnutí odpověděl Nejvyšší soud, další odpovědi zůstávají i nadále zahaleny tajemstvím.

Keywords in original language

Obchodní korporace; kolektivní statutární orgány; obchodní rejstřík; zaměstnanci; právní jednání.

Abstract

The question of juridical acts towards employees is undoubtedly a very practical one. However, if we take into account that this area went through perceivable changes in connection with recodification of the private law, we can say that not all questions related to this area of law were and are appropriately solved so far. Although the Supreme Court has already answered some of these questions in its recent judgement, other answers still remain shrouded in mystery.

Keywords

Business Corporations; Collective Governing Bodies; Business Register; Employees; Juridical Acts.

1 Úvod

Otázku právního jednání za obchodní korporace lze jistě označit za jednu z klíčových oblastí, se kterou je fungování obchodních korporací spojeno

a jejíž uspokojivé vyřešení je pro běžný každodenní život obchodních korporací naprosto klíčové. Navzdory skutečnosti, že je téma právního jednání za obchodní korporace pravidelně předmětem odborných statí či soudního rozhodování, nelze tvrdit, že by v řešení byt' i základních otázek panovala v rámci odborné veřejnosti jednomyslná shoda. Ba naopak – s jistou mírou nadsázky by šlo konstatovat, že čím více je toto téma probíráno, tím více otazníků se nad ním vznáší. Připočteme-li k tomu skutečnost, že ani právní úpravu jednání za obchodní korporace neminula rekodifikace soukromého práva, lze tvrdit, že definitivní vyřešení zásadních rekodifikačních otázek ještě po určitou dobu potrvá.

Specifickou kategorií, která v souvislosti s rekodifikací nabyla na důležitosti, je právní jednání obchodní korporace vůči zaměstnancům. Původně poněkud přehlížené ustanovení § 164 odst. 3 OZ bylo rázem jedním z dnes již v odborných kruzích notoricky známých rozhodnutí Nejvyššího soudu katapultováno do popředí zájmu. Tento článek si v prvé řadě klade za cíl charakterizovat právní úpravu jednání za obchodní korporace vůči zaměstnancům, jakož i zopakovat závěry výše zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež mělo pro tuto oblast právního jednání zásadní význam. Ambicí závěrečné části tohoto článku je zamyslet se nad možnými důsledky nedodržení stanoveného způsobu jednání, jakož i upozornit na důležitou změnu, jež se v oblasti právního jednání obchodní korporace vůči zaměstnancům udála.

2 Obecně k právnímu jednání za obchodní korporace

Z povahy obchodní korporace jako právnické osoby pak v souladu se zastávanou teorií fikce¹ plyne, že obchodní korporace je umělým konstruktem, kterému nicméně zákon přiznává právní subjektivitu. Zda a případně do jaké míry je tento umělý konstrukt schopen samostatně jednat, je pak otázkou, jež s touto povahou obchodní korporace úzce souvisí.

Úvodem je třeba zopakovat, byt' se bude jednat o omílání již konstatovaného, že v tomto ohledu dostála právní úprava v souvislosti s rekodifikací soukromého práva citelných změn. Právní úprava před rekodifikací

¹ Blíže např. RUBAN, Radek. O povaze právnických osob. In: *Dny práva 2012* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Bermudskytrojuhelnik/RubanRadek.pdf

vycházela z rozlišování mezi přímým a nepřímým jednáním obchodní korporace.² Za přímé jednání obchodní korporace bylo považováno jednání jejího statutárního orgánu, při čemž tomuto orgánu svědčilo oprávnění zavazovat obchodní korporaci ve všech záležitostech. Vedle toho mohla obchodní korporace jednat nepřímo prostřednictvím zástupce, a to buď zákonného či smluvního. Za příklady zákonného zastoupení bylo možno označit zastoupení vedoucím organizační složky podniku či zastoupení v důsledku pověření při provozování podniku. Smluvní zastoupení pak zahrnovalo zastoupení na základě smlouvy o zastoupení či zastoupení prostřednictvím prokuristy.

Rozlišování mezi přímým a nepřímým jednáním obchodní korporace však nebylo do rekodifikovaných předpisů převzato; o příčinách této změny nicméně příslušné pasáže důvodové zprávy taktně mlčí.³ Počínaje 1. 1. 2014 bude proto mít každé jednání za obchodní korporaci charakter zastoupení.⁴ Z dikce § 164 odst. 1 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) by bylo možno dovodit závěr, že jednání statutárního orgánu obchodní korporace, mající do 31. 12. 2013 povahu jejího přímého jednání, je nyní třeba považovat za její zákonné zastoupení. Tento závěr však není odbornou veřejností jednomyslně sdílen a paletu názorů týkající se povahy tohoto zastoupení lze jistě označit za pestrou.⁵

Byť by se mohlo zdát, že rozlišování mezi těmito kategoriemi je spíše teoretickou záležitostí, opak je pravdou. Příklon k jednomu z těchto názorů bude totiž určovat, v jakém rozsahu se na právní jednání členů statutárních orgánů aplikují obecná ustanovení týkající se zastoupení (§ 436 et seq. OZ), jakož i ustanovení týkající se smluvního (§ 441 et. seq. OZ) či zákonného (§ 457 et seq. OZ) zastoupení.

Osobně se spíše přikláním k závěru, že jednání členů statutárních orgánů je třeba označit jako zastoupení *sui generis*. Byť má zastoupení obchodní

² ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Obchodní zákoník: Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 33–34.

³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 130–131 a 206–207.

⁴ LASÁK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Komentář (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 835.

⁵ ČECH, Petr, ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Bova Polygon, 2016, s. 19–21 a případy tam uvedené.

korporace členem jejího statutárního orgánu svůj prapůvod ve výše zmiňovaném ustanovení § 164 odst. 1 OZ, nelze na druhé straně pominout skutečnost, že mezi obchodní korporací a členem jejího statutárního orgánu je vytvořen specifický vztah, jemuž není pojem „běžného“ zákonného zastoupení příliš vlastní. V tomto ohledu lze jistě upozornit i na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze dne 4. srpna 2015, sp. zn. **14 Cmo 184/2015**, jež bylo posléze publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem R 42/2016. Byť se toto rozhodnutí primárně zabíralo otázkou, zda je společné jednání člena statutárního orgánu a prokuristy přípustným způsobem zastupování obchodní korporace, posuzoval v něm tento soud i povahu zastoupení obchodní korporace členem statutárního orgánu. Konkrétně uvedl, že:

*„Naproti tomu jednatelské oprávnění statutárního orgánu má základ v základatelském jednání a jmenování (volbě) do funkce a jednatelské oprávnění statutárního orgánu je podle § 164 odst. 1 o. z. neomezené. **Právní úprava účinná od 1. 1. 2014, jak je patrné z citovaného § 164 odst. 1, 2 o. z., stojí nově na tom, že člen statutárního orgánu jedná jako zástupce právnické osoby sui generis (nejedná se o zastoupení zákonné ani o zastoupení smluvní).**“*

3 Právní jednání za obchodní korporace s kolektivním statutárním orgánem

Další novinkou, kterou s sebou rekonstrukce soukromého práva přinesla, je speciální úprava právního jednání za obchodní korporaci s kolektivním statutárním orgánem vůči zaměstnancům, zakotvená v ustanovení § 164 odst. 3 OZ:

„Má-li právnická osoba s kolektivním statutárním orgánem zaměstnance, pověří jednoho člena statutárního orgánu právním jednáním vůči zaměstnancům; jinak tuto působnost vykonává předseda statutárního orgánu.“

Bohužel je třeba konstatovat, že i zde důvodová zpráva o smyslu této právní úpravy mlčí, byť by se dalo očekávat, že vzhledem k novosti této úpravy tomu bude naopak.⁶ Již z dikce tohoto ustanovení bylo nicméně možno dovodit, že se tato úprava aplikuje hlavně v případě představenstev akciových společností, neboť právě tyto orgány jsou kolektivními statutárními

⁶ ELIÁŠ, op. cit., s. 130–131.

orgány ve své krystalické podobě. Naproti tomu ale toto ustanovení zpravidla nenajde uplatnění v případě společností s ručením omezením, neboť tam se i v situaci, kdy má společnost více jednatelů, bude jednat o více individuálních statutárních orgánů, ledaže společenská smlouva v souladu s ustanovením § 194 odst. 2 ZOK určí, že více jednatelů tvoří kolektivní orgán.

O poznání větší nejasnosti vyvolávala otázka praktického významu ustanovení § 164 odst. 3 OZ, a to zejména jeho vztahu k „běžnému“ způsobu jednání kolektivních statutárních orgánů dle ustanovení § 164 odst. 2 OZ. V tomto kontextu je dlužno podotknout, že na tuto otázku neexistovala ani v komentářové literatuře jednoznačná odpověď. Dle Lasáka se tato ustanovení navzájem doplňují, v úvahu tak přichází zastoupení členem statutárního orgánu dle obou těchto ustanovení.⁷ Připuštění takové možnosti by pak znamenalo usnadnění právního styku v situaci, kdy by v kolektivním statutárním orgánu bylo zavedeno „pravidlo čtyř očí“, dle něhož by byli nuceni jednat dva členové kolektivního statutárního orgánu společně. Namísto toho by postačilo, kdyby vůči zaměstnancům jednal pouze jeden z členů kolektivního statutárního orgánu, který byl k této činnosti pověřen. Oproti tomu Dvořák považuje ustanovení § 164 odst. 3 OZ za zjevný *lex specialis* vůči ustanovení § 164 odst. 2 OZ, byť si zároveň klade otázku, zda je pro tuto odchylnou úpravu právního jednání vůči zaměstnancům rozumný důvod.⁸ S ne úplně jasným vztahem těchto ustanovení se pak potýkala i právní praxe; mnohdy se stávalo, že byl dodržován „běžný“ způsob dle ustanovení § 164 odst. 2 OZ.⁹ Navzdory jejímu praktickému rozměru však tato problematika nebyla předmětem většího odborného diskurzu.¹⁰ K vyjasnění základních otázek tak došlo až dnes již široce známým rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 30. 09. 2015, sp. zn. **29 Cdo 880/2015**.

Skutkové okolnosti tohoto případu nejsou nijak komplikované; skutečnost, že bylo vydáno v rejstříkové věci, k tomuto závěru jistě přispěla. Navrhovatelka – společnost VÍTKOVICE STEEL, a. s. se domáhala zápisu způsobu jednání pověřeným členem představenstva vůči zaměstnancům

⁷ LASÁK. In: LAVICKÝ, Petr a kol, op. cit., s. 847.

⁸ DVOŘÁK. In: ŠVESTKA, Jiří, FIALA, Josef, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 543.

⁹ REJMONT, Vladimír. Jednání za právnickou osobu s kolektivním statutárním orgánem vůči zaměstnancům. *Práce a mzda*, 2016, č. 1, s. 49–50.

¹⁰ Tamtéž.

ve smyslu § 164 odst. 3 OZ do obchodního rejstříku. Jak Krajský soud v Ostravě, tak Vrchní soud v Olomouci této žádosti nevyhověly, a to s odůvodněním, že tento způsob jednání nelze považovat za způsob jednání ve smyslu § 25 odst. 1 písm. g) zák. č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZVR**“). Jejich rozhodnutí bylo zvráceno až Nejvyšším soudem.

Ve svém rozhodnutí dospěl Nejvyšší soud k opačnému závěru, tedy že se způsob zastupování obchodní korporace dle výše uvedeného ustanovení ZVR do obchodního rejstříku zapisuje. Mírně nad rámec předmětu řízení, tedy zodpovězení této otázky, se Nejvyšší soud vyjádřil i k některým dalším skutečnostem, jež se zastupováním právnické osoby vůči zaměstnancům souvisí. V první řadě potvrdil výše uvedený Dvořákův názor, že ustanovení § 164 odst. 3 OZ má vůči „běžnému“ způsobu zastupování speciální povahu:

„Má-li právnická osoba s kolektivním statutárním orgánem zaměstnance, neuplatní se pro zastupování právnické osoby členy statutárního orgánu při právních jednáních vůči zaměstnancům způsob zastupování podle § 164 odst. 2 o. z., ale způsob upravený v § 164 odst. 3 o. z.“

V rovině kolektivních statutárních orgánů obchodních korporací se tedy určení osoby oprávněné jednat vůči zaměstnancům odvíjí od skutečnosti, zda tento statutární orgán vydal některému z jeho členů pověření k takovému jednání. Co se formy tohoto pověření týče, dodal Nejvyšší soud, že takové pověření bude konkrétnímu členovi zpravidla uděleno postupem dle § 156 OZ, nevyloučil však, aby takové pověření obsahovalo přímo zakladatelské právní jednání.

Dané však pochopitelně neznamená, že pracovněprávní agenda je plně v gesci statutárního orgánu obchodní korporace. V této souvislosti Nejvyšší soud uvedl, byť se jedná o potvrzení běžné praxe, že zastoupení členem statutárního orgánu dle § 164 odst. 3 OZ nevylučuje, aby jménem zaměstnavatele vůči zaměstnancům jednaly i jiné osoby, a to dle ustanovení § 166 či § 430 OZ. Dlužno podotknout, že minimálně v rovině akciových společností je takový způsob jednání vůči zaměstnancům více než běžný a patrně i převládající, když je namísto představenstva pracovněprávní agenda vykonávána personálními odděleními, HR manažery či jinak pojmenovanými orgány s obdobným předmětem činnosti.

4 Důsledky nedodržení stanoveného způsobu jednání

Z dosavadní (a konstantní) judikatury Nejvyššího soudu dále plyne, že pakliže není dodržen stanovený způsob jednání za obchodní korporaci, obchodní korporaci takové jednání nezavazuje.¹¹ Tyto závěry však pochopitelně odrážely koncepci přímého jednání obchodní korporace prostřednictvím svých statutárních orgánů, je tak přinejmenším diskutabilní nakolik budou tyto závěry aplikovatelné i po rekodifikaci, kdy se statutární orgány přesunuly do kategorie zástupců obchodních korporací.

S tímto pochopitelně úzce souvisí i otázka následků situace, v níž nebude dodržen stanovený způsob jednání dle ustanovení § 164 odst. 3 OZ. I vzhledem k omezenému rozsahu dovolacího řízení zůstala tato otázka v případě výše uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu nezodpovězena. V rovině právního jednání vůči zaměstnancům dle § 164 odst. 3 OZ budou nicméně patrně nejčastěji přicházet v úvahu následující situace:

- a) obchodní korporace s kolektivním statutárním orgánem udělí dle § 164 odst. 3 OZ jednomu z členů tohoto orgánu pověření k zastupování vůči zaměstnancům; tento způsob zastupování však není dodržen a vůči zaměstnanci či zaměstnancům bylo jednáno „běžným“ způsobem dle § 164 odst. 2 OZ, či
- b) obchodní korporace s kolektivním statutárním orgánem žádnému ze svých členů pověření nevydává; namísto předsedy tohoto orgánu však vůči zaměstnanci či zaměstnancům bylo jednáno „běžným“ způsobem dle § 164 odst. 2 OZ.

Okruh možných následků nedodržení stanoveného způsobu jednání za obchodní korporaci vůči zaměstnancům v první řadě závisí na posouzení charakteru zastoupení obchodní korporace jejím statutárním orgánem. Pakliže bychom akceptovali výše uvedený názor, dle něhož je zastoupení obchodní korporace jejím statutárním orgánem zastoupením *sui generis*, znamenalo by to, že se na zastoupení obchodní korporace členem statutárního orgánu uplatní pouze obecná ustanovení týkající se zastoupení, tedy ustanovení § 436–440 OZ.¹² V obecné rovině by tak přicházela v úvahu

¹¹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. 21 Cdo 265/2007, ke kterému se Nejvyšší soud dále přihlásil v usnesení ze dne 19. června 2014, sp. zn. 29 Cdo 4432/2013, usnesení ze dne 1. října 2015, sp. zn. 29 Cdo 2685/2015 či usnesení ze dne 30. května 2016, sp. zn. 23 Cdo 827/2016.

¹² ČECH, ŠUK, op. cit., s. 22.

aplikace § 440 OZ.¹³ Obchodní korporaci by tak byla ve výše uvedených situacích v prvé řadě dána možnost schválit právní jednání, při němž nebyl dodržen způsob jednání dle § 164 odst. 3 OZ (§ 440 odst. 1 OZ). Pakliže by k něčemu takovému nedošlo, byl by zástupce zavázán sám a adresát takového jednání (např. osoba, s níž nepověřený člen kolektivního statutárního orgánu uzavřel pracovní smlouvu) by na zástupci mohl požadovat, aby splnil, co bylo ujednáno, či aby jí nahradil vzniklou škodu (§ 440 odst. 2 OZ).

Proti tomu je však třeba uvést, že dle některých názorů platí v případech překročení zástupčího oprávnění statutárního orgánu obchodní korporace speciální úprava obsažená v § 431 OZ.¹⁴ Vůči tomuto závěru se nicméně vymezují např. Čech s Šukem, tvrdíce, že ustanovení § 431 OZ dopadá pouze na zákonného zástupce dle § 430 odst. 1 OZ, při čemž tento svůj závěr opírají o systematické řazení § 431 OZ.¹⁵ Vyjdeme-li čistě z gramatického výkladu ustanovení § 431 OZ, lze s prvním z uvedených názorů souhlasit. Nelze však na druhé straně pominout skutečnost, že ustanovení § 431 OZ má svůj předobraz v ustanovení § 15 odst. 2 ObchZ. Je tak přinejmenším sporné, zda má toto ustanovení dopadat pouze na okruh osob, které byly zástupci dle staré právní úpravy, či zda bylo úmyslem zákonodárce rozšířit dopad tohoto ustanovení i na statutární orgány, které se zástupci obchodních korporací staly až v souvislosti s rekodifikací. Ani důvodová zpráva k OZ na tuto otázku nedává jednoznačnou odpověď, když říká, že „*ustanovení § 430 a 431 stanovují obecná pravidla pro zastoupení podnikatelů v právním styku*“. Z dikce, že tato ustanovení představují obecná pravidla pro zastoupení podnikatelů, se nicméně kloním spíše k závěru, že by ustanovení § 431 OZ mělo dopadat i na statutární orgán.

V situaci, kdy by tedy vůči zaměstnanci jednala osoba, která vůči tomu dle ustanovení § 164 odst. 3 OZ nebyla oprávněna, právní jednání by podnikatele zavazovalo, ledaže by zaměstnanec o tomto překročení zástupčího oprávnění věděl či by o něm vzhledem k okolnostem případu musel vědět. Co se vědomí o překročení zástupčího oprávnění týče, lze mít

¹³ LASÁK. In: LAVICKÝ, Petr, op. cit., s. 845.

¹⁴ Viz např. HAVEL. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník. III. svazek* (§ 419–654). Praha: Leges, 2014, s. 29. Shodně např. DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první, Obecná část. 2. aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 315.

¹⁵ ČECH, ŠUK, op. cit., s. 102.

za výchozí bod skutečnost, že ve výše uvedeném rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 880/2015 Nejvyšší soud stanovil, že způsob jednání dle ustanovení § 164 odst. 3 OZ se zapisuje do obchodního rejstříku. Jistě by tak šlo v prvé řadě namítnout, že v souladu s principem formální publicity obchodního rejstříku má např. každý potenciální zaměstnanec možnost ověřit si, který člen kolektivního statutárního orgánu je oprávněn uzavřít s ním pracovní smlouvu. Neučiní-li tak a pracovní smlouvu s ním bude uzavřena v rozporu se způsobem jednání dle § 164 odst. 3 OZ, nemůže namítat, že o tomto překročení zástupčího oprávnění nevěděl.

Domnívám se nicméně, že tento závěr by neměl platit paušálně, a to zejména s přihlédnutím k § 4 OZ. Vyjdeme-li z předpokladu, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka, lze si jistě klást otázku, nakolik je s průměrnou osobou spojen rozumný předpoklad, že si před uzavřením pracovní smlouvy ověří zápis v obchodním rejstříku týkající se způsobu jednání obchodní korporace. Dovolím si vyslovit názor, že takové případy budou spíše raritní a požadavek, aby takové kroky činila každá osoba nezávisle na jejím postavení, by příliš neodpovídaly společenské realitě. Existenci či naopak neexistenci vědomí o překročení zástupčího oprávnění na straně osoby, s níž bylo jednáno v rozporu s § 164 odst. 3 OZ je tak dle mého názoru nutno dovozovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, a to se zvláštním zřetelem k tomu, co lze po takové osobě spravedlivě požadovat. Rozdílné požadavky tak dle mě lze klást na osobu, která se bude ucházet o místo ve vrcholném managementu oproti osobě, která bude ucha-zečem o jednoduchou manuální práci.

Stejně tak dlouho platilo (a s přihlédnutím k současné komentářové literatuře i nadále platí¹⁶), že překročí-li zástupce své zástupčí oprávnění, může být za určitých podmínek zavázán sám. S přihlédnutím ke specifické povaze pracovněprávních vztahů je však nutné klást si otázku, nakolik je tento závěr udržitelný i zde. Nedává dle mého názoru přílišnou logiku, aby byli namísto obchodní korporace zavázáni člen či členové jejího statutárního orgánu např. v případě vadného postupu při uzavírání pracovní smlouvy. Vyjdeme-li v tomto ohledu z definice zaměstnavatele tak, jak je obsažena v § 7 zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále

¹⁶ Např. HAVEL. In: MELZER/TÉGL, op. cit., s. 30.

jen „ZP“) zjistíme, že toto ustanovení za zaměstnavatele označuje „osobu, **pro kterou se fyzická osoba zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu**“. Nelze však pominout, že osoba, s níž bylo jednáno v rozporu se stanovených způsobem jednání jednáno, měla v úmyslu zavázat se k výkonu závislé práce pro obchodní korporaci a nikoli člena či členy jejího statutárního orgánu.¹⁷ Připustit možnost, aby byli tento člen či členové statutárního orgánu tímto jednáním sami zavázáni, by znamenalo konstruovat skutečnost, jež je na míle vzdálená vůli všech zainteresovaných stran.

Konečně lze z dikce ustanovení § 164 odst. 3 OZ dále dovodit, že tento způsob jednání míří na všechna právní jednání vůči zaměstnancům, nikoli pouze na uzavírání pracovních smluv. Změní se něco na posuzování následků nedodržení způsobu jednání dle tohoto ustanovení v situaci, kdy se nebude jednat např. o uzavření pracovního poměru, nýbrž o jeho rozvázání výpovědí dle ustanovení § 52 ZP či okamžitým zrušením dle ustanovení § 55 ZP? V této souvislosti je třeba si uvědomit, že dle ustanovení § 1a odst. 1 písm. a) ZP je zvláštní zákonná ochrana zaměstnance jednou ze základních zásad pracovněprávních vztahů. Toto má za následek, že i jednotlivá ustanovení OZ musí být dle ustanovení § 4 ZP aplikována v souladu s touto základní zásadou. I zde tak až aplikační praxe napoví, jak budou posuzovány následky nedodržení způsobu jednání v těchto případech. Lze se však domnívat, že pod prizmatem zvláštní zákonné ochrany zaměstnance nebudou soudy příliš svolné k tomu, aby právním jednáním směřujícím k rozvázání pracovního poměru, která byla učiněna v rozporu se stanoveným způsobem jednání, přiznávaly právní následky.

Lze tak uzavřít, že v rovině právního jednání obchodní korporace vůči zaměstnancům zůstává i nadále několik nevyřešených otazníků; těchto otazníků je pak o poznání více v případě kolektivních statutárních orgánů. Nejde nicméně říci, že by se jednalo o otázky, které by byly svým významem podružné; zodpovězení otázky, kdo je oprávněn za obchodní korporaci vůči zaměstnancům jednat a jaké budou následky toho, když stanovený

¹⁷ Ad absurdum by to také mohlo znamenat, že v případě, kdy bude v obchodní korporaci s kolektivním statutárním orgánem v souladu s ustanovením § 164 odst. 2 OZ zavedeno pravidlo čtyř očí, které by bylo dodrženo i při uzavírání pracovní smlouvy, byli by oba tito členové statutárního orgánu zavázáni jako zaměstnavatel, což je pochopitelně v příkrém rozporu s ustanovením § 7 ZP.

způsob jednání nebude dodržen, jsou jistě otázkami základními. Skutečnost, že se oblast pracovního práva vyznačuje určitými specifiky, která mj. směřují k co možná největší ochraně zaměstnance, pak předvídatelnosti práva v této oblasti dále neprospívá. Je tak klidně možné, že soudy zaujmou k otázce nedodržení stanoveného způsobu jednání protekcionistický přístup – kde bude nedodržení stanoveného způsobu jednání zaměstnanci „ku prospěchu“, budou toto považovat za platné právní jednání korporaci zavazující; kde tomu bude naopak, půjde o nicotné či neplatné právní jednání. Dlužno podotknout, že tyto závěry najedou uplatnění nejen v případě kolektivních statutárních orgánů, nýbrž například i v situaci, kdy bude ve společnosti s ručením omezeným zavedeno pravidlo čtyř očí, dle něhož budou muset dva jednatele jednat společně.

5 Závěrečná polemika nad sněmovním tiskem 642/5

S přihlédnutím k výše citovanému rozhodnutí Nejvyššího soudu se zdálo, že se aplikační praxi podařilo částečně ozřejmit smysl původně nenápadného ustanovení § 164 odst. 3 OZ a nalézt jeho základní vazby na některá další ustanovení právního řádu, ať již svou povahou soukromoprávní či veřejnoprávní. Tento stav, který by snad bylo možno označit za příslib poněkud světlejších zítřků spojených s nadějí na relativně bezproblémovou aplikaci tohoto ustanovení, byl však zasažen nešvarem, jež se v českém právním řádu v posledních dekadách rozmohl.¹⁸ Tímto nešvarem mám na mysli snad až přílišné legislativní veselí, jemuž se český zákonodárce dlouhodobě těší.

Bohužel je nutno uvést, že cílem tohoto legislativního veselí se OZ stal již záhy po své publikaci ve Sbírce zákonů; snahy o novelizaci tohoto předpisu bylo dokonce možno zaznamenat ještě předtím, než tento kodex nabyl účinnosti.¹⁹ Zároveň se lišil i rozsah zamýšlených novelizací – od drobných technických novel reagujících na nejpálčivější problémy nového kodexu až po širší koncepční změny zasahující ve větší či menší míře prakticky

¹⁸ Podobnost se slovy, která v jednom populárním filmu vyřkla Eva Holubová, je čistě náhodná.

¹⁹ Za všechny lze jmenovat návrhy zákonů, které byly v rámci 6. volebního období (2010–2013) rozeslány jako sněmovní tisky č. 839/0 či 1007/0. Kompletní seznam je pak dostupný na webových stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 28. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?idsb=20522&all=1>

celý kodex. Výsledkem těchto legislativních úvah se nakonec až nedávno stala novelizace OZ, jež byla provedena zákonem č. 460/2016 Sb., který byl ve Sbírce zákonů vyhlášen 30. 12. 2016.

Původní vládní návrh tohoto zákona, předložený v Poslanecké sněmovně počátkem listopadu 2015 jako sněmovní tisk č. 642/0²⁰ se právního jednání za obchodní korporace vůči zaměstnancům nijak nedotýkal. Pozměňovacím návrhem bývalého ministra spravedlnosti Pavla Blažka však bylo navrženo, aby bylo ustanovení § 164 odst. 3 OZ zrušeno; za důvody tohoto návrhu pak byly označeny jeho duplicita vůči jiným ustanovením OZ, jakož i skutečnost, že tato úprava je pro právní poměry zbytečně zatěžující.²¹ V rámci 50. schůze Poslanecké sněmovny konané dne 26. 10. 2016 byl tento pozměňovací návrh poměrem 149:0 ze 182 přítomných poslanců přijat a stal se tak součástí zamýšlené novely, která nabude ve své podstatné části účinnosti šedesátý den po jejím vyhlášení ve Sbírce zákonů, tj. 28. 02. 2017.

Stranou nyní ponechávám často se objevující úvahy, nakolik je překotná změna textu právních předpisů žádoucí. Mnohdy se však stává, že tyto změny jsou vyvolány judikaturními závěry, které jsou následně vtěleny do textu právních předpisů. Nelze si však nepovzdechnout, že zde je situace odlišná v tom smyslu, že závěry, které byly Nejvyšším soudem ve výše zmíněném rozhodnutí přijaty, vyzněly v tomto případě částečně do ztracena. Namísto toho, aby byl právní praxi ponechán prostor, aby se na předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu adaptovala, tj. aby ty korporace, na něž tato úprava dopadá, upravily rozhodovací procesy kolektivních statutárních orgánů a zajistily zápis do obchodního rejstříku, vrací se nyní právní praxe opět tam, kde byla před tímto rozhodnutím Nejvyššího soudu.

Stejně tak je možno povzdechnout si nad tím, nakolik je vhodná novelizace jakéhokoli ustanovení OZ bez širší diskuze. Skutečnost, že ke zrušení § 164 odst. 3 OZ došlo bez většího zájmu odborné veřejnosti i adresátů právních norem, jistě povědomí o této nové úpravě nepřispěje. Lze se tak zatím

²⁰ Sněmovní tisk č. 642/0 [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 28. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7 & T=642>

²¹ Sněmovní tisk č. 642/5 [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 28. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7 & ct=642 & ct1=5>; důvody navrhované změny jsou pak vyličený na následující adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=129412 & pdf=1>

pouze předjímat, zda tento zásah do právní úpravy nepřinese do otázky právního jednání obchodních korporací vůči zaměstnancům spíše další nejistotu. Otázky týkající se důsledků i po účinnosti novely existujících zápisů v obchodním rejstříku či setrvání u dosavadního způsobu jednání dle v té době již neexistujícího § 164 odst. 3 OZ ostatně poskytují této nejistotě dostatečně živnou půdu.

Literature

- ČECH, Petr, ŠUK, Petr. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Bova Polygon, 2016, 376 s.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první, Obecná část*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 436 s.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Komentář (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2013, 2400 s.
- MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník. III. svazek (§ 419–654)*. Praha: Leges, 2014, 1264 s.
- REJMONT, Vladimír. Jednání za právnickou osobu s kolektivním statutárním orgánem vůči zaměstnancům. *Práce a mzda*, 2016, č. 1, s. 49–50.
- RUBAN, Radek. O povaze právnických osob. In: *Dny práva 2012*. Brno: Masarykova univerzita, 2013.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Obchodní zákoník: Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1477 s.
- ŠVESTKA, Jiří, FIALA, Josef, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1736 s.

Contact – e-mail

miloslav.kabrbel@mail.muni.cz

Základné imanie vybraných typov obchodných spoločností a vkladová povinnosť spoločníkov

Tomáš Korček

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta,
Slovenská republika

Abstract in original language

Otázka základného imania obchodnej spoločnosti sa v kontexte vládnej podpory podnikania, nástupu technologických firiem resp. snahy o vytvorenie vhodného prostredia pre tzv. startupy stala predmetom širokej spoločenskej diskusie. Kým v minulosti bola zdôrazňovaná najmä jeho garančná funkcia, v súčasnosti akcentujú názory, ktoré mu pripisujú najmä úlohu prvotnej investície potrebnej pre úspešný štart spoločnosti.

Určenie vkladov spoločníkov, ich typu, spôsobu a lehoty na ich splatenie tak patrí k základným krokom pred vznikom samotnej spoločnosti. Naším cieľom je reagovať na aktuálnu spoločenskú požiadavku a priniesť nezáujatý pohľad na funkciu základného imania v moderných obchodných vzťahoch ako aj zmapovať možnosti spoločníkov pri jeho vytváraní.

Keywords in original language

Základné imanie; vklad; obchodná spoločnosť.

Abstract

The question of the registered capital of business company in the context of governmental support of entrepreneur activity, rising popularity of the technological companies or more precisely the creation of a suitable environment for startups, became recently the subject for a wide social debate.

While in the past its main purpose was seen mostly as a guarantee function, today there is shift towards perceiving registered capital more as a startup capital for successful start of the company.

Determining the size of the investment contributions of the partners, their type, form and term for their redemption therefore constitutes the basic

steps before the incorporation itself. Our goal here is to react to the current social focus and bring an fairly unbiased view on the function of registered capital in modern business relations as well as map out the possibilities that the company partners have at its creation.

Keywords

Registered Capital of Business Company; Deposit; Business Company.

1 Základné imanie

Legálna definícia základného imania je obsiahnutá v § 58 ods. 1 Obchodného zákonníka, podľa ktorého základné imanie je peňažné vyjadrenie súhrnu peňažných i nepeňažných vkladov¹ všetkých spoločníkov do spoločnosti.

Základné imanie, inak tiež základný kapitál, predstavuje počiatočný vlastný zdroj financovania podnikateľskej, prípadne inej činnosti spoločnosti. Základné imanie, jeho celková výška, časová postupnosť splácania, jeho štruktúra by sa nemala riadiť len požiadavkami právnej úpravy, ale základné imanie by sa malo odvíjať od podnikateľského zámeru spoločnosti².

Štruktúrou základného imania sa rozumieme, ktorí spoločníci a v akom rozsahu sa podieľajú na vytvorení základného imania, pretože od toho sa bude odvíjať ich podiel v spoločnosti a aj ich pozícia pri presadzovaní naplňovania podnikateľského zámeru.³

Základné imanie povinne vytvárajú kapitálové spoločnosti (spoločnosť s ručením obmedzeným, akciová spoločnosť, jednoduchá spoločnosť na akcie) pri svojom vzniku. Nie je vylúčené, aby základné imanie bolo vytvorené aj vo verejnej obchodnej spoločnosti, ak spoločníci prevezmú na seba vkladovú povinnosť. V tomto prípade však, z právnej úpravy verejnej obchodnej spoločnosti nie je možné vyvodit' minimálnu výšku základného imania v tejto spoločnosti.

¹ Ak sa základné imanie obchodnej spoločnosti vytvára nepeňažným vkladom – nehnuteľnosťou, je súd povinný skúmať pri zápise do obchodného registra, či spoločnosť môže nehnuteľnosť previesť do vlastníctva spoločnosti (ZSR 105/1994).

² SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. *Česko-slovenské kontexty obchodného práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 111.

³ SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník*. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2007, s. 164.

Komanditná spoločnosť nie je povinná vytvárať základné imanie v tom zmysle, ako ho vymedzuje ustanovenie § 58 ods. 1.⁴ Uvedené zákonné ustanovenie hovorí o súhrne vkladov „všetkých“ spoločníkov do spoločnosti. Základné imanie komanditnej spoločnosti má však určité špecifiká: - nie je možné naň doslovne aplikovať legálnu definíciu podľa § 58 ods. 1 Obchodného zákonníka, nakoľko nie je vyjadrením súhrnu vkladu všetkých spoločníkov, ale len komandistov a Obchodný zákonník základné imanie v právnej úprave komanditnej spoločnosti nedefinuje, aj keď podľa ustanovenia § 2 ods. 2 Zákona o obchodnom registri sa výška základného imania a rozsah jeho splatenia pri komanditnej spoločnosti zapisuje do obchodného registra.

Povinnosť vkladu má aj spoločník komanditnej spoločnosti a výška vkladu je obligatórnou náležitosťou spoločenskej zmluvy, ktorou sa zakladá komanditná spoločnosť. Vzhľadom na to, že pri komanditnej spoločnosti sa do obchodného registra zapisuje aj výška základného imania, je potrebné prísť k záveru, že aj komanditná spoločnosť povinne vytvára základné imanie (§ 2 ods. 2 Zákona o Obchodnom registri).⁵ V tomto prípade bude výška základného imania tvorená súhrnom vkladov komandistov.

Minimálna výška základného imania pri kapitálových spoločnostiach, ako aj rozsah jeho splatenia ako podmienka pre založenie a vznik spoločnosti je stanovená v Obchodnom zákonníku pri jednotlivých právnych formách obchodných spoločností. Výšku základného imania odchylnú od Obchodného zákonníka stanovujú právne predpisy upravujúce právne pomery akciových spoločností so špecifickým predmetom podnikania (napr. banky, poisťovne, obchodníci s cennými papiermi, dôchodkové správcovské spoločnosti), ktoré vyžadujú základné imanie vo vyššom rozsahu ako Obchodný zákonník.

Určením minimálnej výšky základného imania zákon sleduje zvýšenie právnej istoty veriteľov kapitálových spoločností. Výška základného imania kapitálových spoločností je pre obchodných partnerov údajom o finančnom postavení spoločnosti⁶.

⁴ OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 468.

⁵ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 227.

⁶ KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M. *Obchodné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007, s. 105.

Výška základného imania a rozsah jeho splatenia je zrejmá z príloh, ktoré sa pripájajú k návrhu na zápis spoločnosti do obchodného registra, a to zakladateľského dokumentu (spoločenskej zmluvy, zakladateľskej zmluvy alebo zakladateľskej listiny), písomného vyhlásenie správcu vkladu (pri spoločnosti s ručením obmedzeným a akciovej spoločnosti) a pri nepeňažnom vklade zo znaleckého posudku. Uvedené dokumenty sú povinnou prílohou návrhu na zápis spoločnosti do obchodného registra.

Výška základného imania spoločnosti s ručením obmedzeným, akciovej spoločnosti a komanditnej spoločnosti, ako aj rozsah jeho splatenia, sa zapisuje povinne do obchodného registra. Výška základného imania musí byť vždy vyjadrená peňažnou sumou, t.j. aj v prípade ak je základné imanie tvorené nepeňažnými vkladmi.

Základné imanie pri kapitálových spoločnostiach nikdy nemôže klesnúť pod zákonom stanovenú minimálnu hranicu. V právnej úprave komanditnej spoločnosti chýba okrem definície základného imania komanditnej spoločnosti aj stanovenie jeho minimálnej hranice. V tomto smere bol vyslovený názor, podľa ktorého, keďže zákon určuje komandistom vkladovú povinnosť, a to v minimálnej výške 250 EUR a keďže podľa zákona musí byť v každej komanditnej spoločnosti minimálne jeden komandista a základné imanie je vymedzené ako peňažné vyjadrenie súhrnu peňažných a nepeňažných vkladov všetkých spoločníkov, možno z tohto vyvodit' minimálnu výšku základného imania 250 €. ⁷ S uvedeným názorom nie je možné nesúhlasiť.

Súčet vkladov všetkých spoločníkov musí dosiahnuť minimálnu výšku základného imania – vkladu. ⁸ Číslica vyjadrujúca veľkosť základného imania nie je ovplyvnená tým, či sú vklady spoločníkov reálne splatené. ⁹

V praxi prevláda názor, podľa ktorého základnou funkciou základného imania je garančná funkcia, ktorá sa prejavuje pri úhrade záväzkov spoločnosti. ¹⁰ Základné imanie je základným počiatočným vlastným zdrojom

⁷ SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník*. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2007, 1023, s. 165.

⁸ KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M. *Obchodné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007, s. 105.

⁹ MAMOJKA, M., MAMOJKA, M. ml. *Teória a prax v obchodnom práve*. Sládkovičovo: Fakulta práva Janka Jesenského VŠS, 2012, s. 54.

¹⁰ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 227.

financovania spoločnosti a krytím jej majetkových zložiek.¹¹ Pri vzniku spoločnosti predstavuje splatená časť základného imania čisté obchodné imanie spoločnosti.¹²

Základné imanie je v podstate len účtovnou veličinou vyjadrujúcou v peňažnej forme hodnotu peňažných a nepeňažných vkladov spoločníkov do spoločnosti, ktorá nezodpovedá skutočnému stavu majetku spoločnosti¹³. Údaj o výške základného imania nemá dostatočnú vypovedaciu schopnosť, pretože neodzrkadľuje aktuálnu hospodársku situáciu v spoločnosti¹⁴. Základné imanie nie je majetok ale hodnota určitého majetku.¹⁵ Pri tejto argumentácii sa vychádza z toho, že základné imanie je vytvorené bez ohľadu na rozsah splatenia peňažných vkladov, pričom základné imanie (nesplatené) vyjadruje výšku pohľadávok spoločnosti voči spoločníkom. Základné imanie predstavuje statickú veličinu, pretože sa nemení v závislosti od hospodárskych výsledkov spoločnosti.¹⁶ K jeho zmene je potrebné rozhodnutie spoločníkov alebo orgánov spoločnosti (o zvýšení alebo znížení).

Obchodná spoločnosť po svojom vzniku môže s peňažnými vkladmi disponovať a využívať ich bez obmedzení, bez vplyvu na výšku základného imania a bez potreby meniť spoločenskú zmluvu alebo stanovy. Na jednej strane je to pozitívne, vzhľadom na potrebu prvotného kapitálu a investícií, avšak je žiadúce, aby v kapitálových spoločnostiach (vzhľadom na ručenie spoločníkov) bolo základné imanie reálne vytvorené a zachované po celú dobu existencie spoločnosti.

Vyjadrenie hodnoty základného imania v eurách je povinné od 01. 01. 2009. Do 31. 12. 2008 bolo základné imanie vyjadrené v slovenských korunách,

¹¹ OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 244.

¹² SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník*. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2007, 1023, s. 165.

¹³ ŽITNANSKÁ, L., OVEČKOVÁ, O. *Obchodné právo. Obchodné spoločnosti. 1. zväzok*. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r. o., s. 131; Obdobne SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. a kol. *Obchodné právo*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, s. 321.

¹⁴ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. a kol. *Obchodné právo*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, s. 321.

¹⁵ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 228.

¹⁶ ŠKRINÁR, A., NEVOLNÁ, Z. a kol. *Obchodné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 67; SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. *Česko-slovenské kontexty obchodného práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 111.

pričom pri jeho premene na euro sa v zmysle prechodného ustanovenia § 768e Obchodného zákonníka účinného od 01. 01. 2008 postupovalo podľa Obchodného zákonníka a zákona č. 659/2007 Z.z. o zavedení meny euro v Slovenskej republike (účinného od 01. 01. 2008), na ktorý nadväzuje zákon č. 477/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Zákon o obchodnom registri a vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 246/2008 Z.z., pravidlách a postupoch pri premene menovitej hodnoty vkladov do imania a menovitej hodnoty základných imaní zo slovenskej meny na eurá. Uvedeným zákonom bol novelizovaný aj Obchodný zákonník, a to ustanovenia o výške základného imania (zapisovaného imania), výške vkladov spoločníkov, menovitá hodnota akcií, ktoré sú vyjadrené v eurách. V súvislosti s premenou základného imania zo slovenskej meny na menu euro bola zavedená výnimka, ktorá pripúšťala, aby hodnota základného imania a výška vkladu nebola vyjadrená kladným celým číslom (premenu však bolo možné vykonať len v období do 31. 12. 2009).

2 Vklad

Pojem vklad úzko súvisí s pojmom základné imanie, pretože peňažné vyjadrenie súhrnu peňažných a nepeňažných vkladov spoločníkov sa rovná peňažnému vyjadreniu výšky základného imania.¹⁷ Od výšky vkladu sa odvíjajú majetkové a príp. aj nemajetkové práva spoločníka. Pomer vkladu spoločníka na základnom imaní vyjadruje mieru účasti spoločníka v spoločnosti a vymedzuje aj jeho postavenie voči ostatným spoločníkom, ako aj jeho pozíciu pri presadzovaní naplňovania podnikateľského zámeru.

Vkladová povinnosť vzniká zakladateľom - spoločníkom kapitálových spoločností (spoločníkom spoločnosti s ručením obmedzeným vyplýva z § 113 a akcionárom z § 168), ako aj komandistom komanditnej spoločnosti (§ 93 ods. 3). Aj keď zákon nestanovuje vkladovú povinnosť zakladateľom verejnej obchodnej spoločnosti, ani komplementárom komanditnej spoločnosti, nie je vylúčené, aby aj túto v spoločenskej zmluve prevzali záväzok na vklad do spoločnosti.

Záväzok vložiť do spoločnosti vklad pri jej zakladaní preberá jej zakladateľ, resp. zakladatelia.

¹⁷ ŽITŇANSKÁ, L., OVEČKOVÁ, O. a kol. *Základy obchodného práva*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, s. 132.

Splnením vkladovej povinnosti sa spoločník podieľa na tvorbe vlastných zdrojov spoločnosti, ktoré bude spoločnosť využívať pri realizácii podnikateľského zámeru a zároveň si splnením tejto povinnosti vytvára pozíciu v spoločnosti pri delení zisku, ktorý spoločnosť vykáže, pri prípadnom vyrovnanom podiele alebo pri podiele na likvidačnom zostatku.¹⁸ Od výšky vkladu spoločníka (na ktorého vloženie sa zaviazal) sa odvíja aj rozsah jeho práv na riadení spoločnosti.

Vklad spoločníka sa stáva majetkom spoločnosti a spoločník stráca právo s ním disponovať (*môže disponovať len svojim obchodným podielom v spoločnosti, na ktorý sa pretransformoval jeho vklad po vzniku spoločnosti*) nemá právo na jeho vrátenie, a to ani v prípade zániku jeho účasti v spoločnosti.¹⁹ Týmto dochádza k oddeleniu majetku spoločníka a majetku spoločnosti.

Rozsah vkladovej povinnosti spoločníka môže byť v zákone určený ako minimálna vkladová povinnosť, ktorú spoločník v spoločenskej zmluve musí na seba prevziať, alebo ako dobrovoľná vkladová povinnosť bez určenia minimálnej výšky²⁰.

Minimálna hodnota vkladu spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným a komandistu v komanditnej spoločnosti je stanovená v zákone. Výška vkladu spoločníka s ručením obmedzeným a rozsah jeho splatenia, výška vkladu komandistov a rozsah ich splatenia sa povinne zapisujú do obchodného registra. V akciovej spoločnosti a jednoduchej spoločnosti na akcie nie je minimálna výška vkladu určená (avšak celková výška základného imania musí zodpovedať zákonom stanovenému minimu).

Vklad spoločníka je v zákone definovaný ako súhrn peňažných prostriedkov (peňažný vklad) a iných peniazmi ocenených hodnôt (nepeňažný vklad), ktoré spoločník vkladá so spoločnosti a podieľa sa nimi na výsledku podnikania spoločnosti.

Všeobecne možno predmet vkladu definovať ako peňažné alebo nepeňažné plnenie, ktoré sa vkladateľ zaväzuje previesť na spoločnosť, pričom rozsah

¹⁸ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. *Česko-slovenské kontexty obchodného práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 113.

¹⁹ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 233.

²⁰ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. a kol. *Obchodné právo*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, s. 322.

zdrojov poskytnutých spoločnosti v podobe vkladu je v podstate určujúcim aj pre právne postavenie spoločníka v spoločnosti a pre mieru jeho účasti na výsledkoch hospodárenia spoločnosti.²¹

Vklad spoločníka teda môže byť peňažný alebo nepeňažný. Nepeňažné vklady nemožno stotožňovať s vecnými vkladmi, pretože popri hnutel'ných a nehnuteľných veciach môžu byť predmetom vkladu aj pohľadávky, iné majetkové práva a pod.

Peňažný vklad je súhrn peňažných prostriedkov (určitá peňažná suma – bankovky, mince), ktorú zakladateľ, spoločník vkladá do spoločnosti. Predmetom peňažného vkladu by nemohli byť bankovky alebo mince, ktoré nepredstavujú platnú menu niektorého štátu (napr. československá koruna). Takéto peňažné prostriedky by však mohli tvoriť nepeňažný vklad²².

Obchodný zákonník vymedzuje nepeňažný vklad jednak pozitívne, ako peniazmi oceneľnú hodnotu (majetok), ktorú zakladateľ, spoločník vkladá do spoločnosti a jednak negatívne ustanovením, podľa ktorého sú zakázané vklady spočívajúce v záväzku vykonať práce alebo poskytnúť služby. Zámerom tohto zákazu je zabrániť vytváraniu fiktívneho základného imania. Obchodný zákonník neobsahuje taxatívny výpočet toho, čo môže byť nepeňažným vkladom. Stanovuje však podmienky, ktoré musí spĺňať nepeňažný vklad, v zmysle ktorých predmetom nepeňažného vkladu môže byť len taký majetok, ktorého hospodárska hodnota sa dá určiť, t.j. dá sa určiť v peniazoch. Hodnota nepeňažného vkladu sa určuje znaleckým posudkom (§ 59 ods. 3 Obchodného zákonníka), ktorý musí obsahovať opis nepeňažného vkladu, spôsob ocenenia, údaj o tom, či jeho hodnota zodpovedá emisnému kurzu upísaných akcií splácaných týmto vkladom alebo hodnote prevzatého záväzku na vklad do spoločnosti. Znalec pri určovaní hodnoty nepeňažného vkladu postupuje podľa vyhlášky č. 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku. Takýto znalecký posudok je povinnou prílohou pri zápise spoločnosti do obchodného registra (§ 11 ods. 2 písm. g/ a § 13 ods. 2 písm. f/ vyhlášky č. 25/2004 Z.z.). a zakladá sa povinne aj do zbierky

²¹ OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 249.

²² SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. a kol. *Obchodné právo*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, s. 323.

listín (§ 3 ods. 1 písm. l zákona č. 530/2003 Z.z. o obchodnom registri), teda je potrebné ho pripojiť k návrhu na zápis v dvoch vyhotoveniach (§ 9 ods. 4 Zákona č. 530/2003 Z.z. o obchodnom registri).

Hodnota nepenažného vkladu určená znaleckým posudkom predstavuje maximálnu sumu, ktorá sa môže započítať na vklad spoločníka. Nie je však vylúčené, aby nepenažný vklad spoločníka bol započítaný na vklad spoločníka v nižšej hodnote, ako je hodnota znaleckého posudku²³. Pokiaľ by však peňažná suma, ktorou sa hodnota nepenažného vkladu započítava na vklad spoločníka bola v zjavnom nepomere k skutočnej hodnote vkladaneho majetku, môže to mať za následok absolútnu neplatnosť zmluvy o vložení nepenažného vkladu pre rozpor s dobrými mravmi (ZSP 54/2004).

Názory na potrebu určenia hodnoty nepenažného vkladu znaleckým posudkom v komanditnej spoločnosti sú rôzne. Časť autorov zastáva názor, že vzhľadom na absenciu legálnej definície pojmu základné imanie komanditnej spoločnosti v právnej úprave komanditnej spoločnosti, nie je správny záver, že nepenažné vklady komandistov musia byť v súlade s § 59 ods. 3 ocenené znalcom²⁴, pričom svoju argumentáciu opierajú aj o to, že znalecký posudok sa pri komanditnej spoločnosti nevyžaduje ako povinná príloha k návrhu na zápis tejto spoločnosti do obchodného registra. Druhá skupina autorov uvádza, že príkaz na stanovenie hodnoty nepenažného vkladu komandistu obsiahnutý v lex generalis § 59 ods. 3 je relevantný aj pri komanditnej spoločnosti, a to z dôvodu absencie osobitnej úpravy v komanditnej spoločnosti²⁵. Názor druhej skupiny autorov je určite logickejší, aj vzhľadom na účel určenia hodnoty nepenažného vkladu znaleckým posudkom, ktorým je zabezpečenie, aby vklad nebol nadhodnotený (čo by znamenalo, že spoločníkovi sa na vklad započíta vyššia suma ako je reálna hodnota jeho vkladu, čím dochádza k tvorbe fiktívneho základného imania) a potrebu dodržania zákonom stanovenej minimálnej výšky vkladu spoločníka, ktorý by bez znaleckého posudku nebolo možné určiť a nebolo by ani

²³ Žiaden predpis nevylučuje, aby nepenažný vklad spoločníka do obchodnej spoločnosti bol započítaný na vklad spoločníka v nižšej peňažnej sume, než je jeho hodnota určená znaleckým posudkom (ZSR 8/2010).

²⁴ Pozri OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 244.

²⁵ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 403.

možné objektívne posúdiť či vklad, na ktorý sa spoločník zaviazal je reálny, pričom aj do obchodného registra sa vklad spoločníka zapisuje peňažným vyjadrením.

Najčastejším nepeňažným vkladom bývajú hnuiteľné veci (stroje, zariadenia a pod.) alebo nehnuteľnosti²⁶ (stavby, pozemky a pod.)²⁷, teda veci hmotné.

Nepeňažným vkladom môžu byť aj také predmety, v ktorých sa spájajú zložky hmotnej a nehmotnej povahy, napr. obchodný podiel, cenné papiere, podnik alebo jeho časť (ak je predmetom vkladu podnik alebo jeho časť vo vzťahu k prechodu práv a povinností sa primerane použijú ustanovenia o zmluve o predaji podniku). Nepeňažným vkladom napokon môžu byť aj predmety nehmotnej povahy, a to práva k nehmotným statkom – priemyselné práva (právo na využitie vynálezu, patentu, ochranné známky, dizajnu a pod.), autorské právo (napr. právo na využitie umelecké dielo, projekt), záväzkové právo - pohľadávka, ktorú má spoločník voči dlžníkovi a ktorú je možné postúpiť (na prevoz pohľadávky sa primerane použijú ustanovenia o postúpení pohľadávky²⁸; vkladom však nemôžu byť tie pohľadávky, ktoré v zmysle § 525 Občianskeho zákonníka, nemožno postúpiť inej osobe). Pokiaľ spoločník ako vklad previedol na spoločnosť pohľadávku, ručí za jej vymožiteľnosť do výšky hodnoty svojho vkladu. Nepeňažným vkladom spoločníka môže byť aj pohľadávka voči spoločnosti, ktorej je spoločníkom, čím Obchodný zákonník umožňuje kapitalizáciu pohľadávok.

Nepeňažný vklad, ako aj hodnota v akej sa započítava na vklad spoločníka, musia byť uvedené v spoločenskej zmluve (zakladateľskej zmluve alebo zakladateľskej listine). Tento údaj je obligatórnou náležitosťou

²⁶ Z ustálenej judikatúry vyplýva, že ak predmet nepeňažného vkladu tvorí nehnuteľnosť, registrový súd je pri zápise do obchodného registra povinný skúmať aj otázku, či spoločník môže previesť nehnuteľnosť do vlastníctva spoločnosti (ZSR 105/1994).

²⁷ Zmluva uzavretá medzi spoločníkom obchodnej spoločnosti a touto obchodnou spoločnosťou, ktorou sa uskutočňuje vklad spoluvlastníckeho podielu k nehnuteľnosti do obchodnej spoločnosti, je prevodom spoluvlastníckeho podielu v zmysle § 1440 Občianskeho zákonníka. Ak vloží spoluvlastník – spoločník obchodnej spoločnosti svoj spoluvlastnícky podiel k nehnuteľnosti do obchodnej spoločnosti bez toho, aby spoluvlastnícky podiel ponúkol na odkúpenie ostatným spoluvlastníkom, poručil svoju právnu povinnosť, ktorá mu vyplýva z predkupného práva ostatných spoluvlastníkov. (PR 8/2001, s. 388).

²⁸ Ku splateniu vkladu do základného imania spoločnosti spočívajúceho v pohľadávke nemôže dôjsť na základe jednostranného právneho úkonu, ale len zmluvou o postúpení pohľadávky (SJ 9/2001).

zakladateľského dokumentu kapitálových spoločnostiach. Pri komanditnej spoločnosti je obligatórnou náležitosťou spoločenskej zmluvy len údaje o výške vkladu každého komandistu. Údaj o výške nepeňažného vkladu a hodnote v akvej sa nepeňažný vklad započítava na vklad spoločníka, nie je obligatórnou náležitosťou spoločenskej zmluvy komanditnej spoločnosti. Zaradenie tejto náležitosti do spoločenskej zmluvy komanditnej spoločnosti je vecou dohody medzi zakladateľmi, avšak určite je v záujme komplementárov vzhľadom na rozsah ich ručenia za záväzky spoločnosti, aby v zakladateľskom dokumente boli upravené.

Pod pojmom splatenie vkladu je potrebné rozumieť jednak splatenie peňažného vkladu ako aj poskytnutie nepeňažného vkladu. Okamih kedy sa vklad považuje za splatený závisí od povahy vkladu. Skutočnosť, že pred vznikom spoločnosti dochádza k splateniu vkladu už okamihom odovzdania vkladu osobe poverenej správou vkladov, vyplýva z § 60 ods. 4 Obchodného zákonníka, podľa ktorého je správca vkladu povinný vydať písomné vyhlásenie o splatení vkladu alebo jeho časti jednotlivými spoločníkmi.²⁹

Peňažný vklad môže byť splácaný aj po vzniku spoločnosti. Lehota, v ktorej spoločník môže splácať peňažný vklad, ako aj zákonom vyžadovaný minimálny rozsah splatenia vkladu pred zápisom do obchodného registra, je stanovená v zákone pri jednotlivých právnych formách obchodných spoločností.

Nepeňažný vklad musí byť v zmysle ustanovenia § 59 ods. 2 Obchodného zákonníka splatený v plnom rozsahu pred zápisom spoločnosti do obchodného registra. V zmysle tohto ustanovenia musia nepeňažné vklady reálne existovať a reálne vytvárať základné imanie. To znamená, že spoločník musí nepeňažný vklad odovzdať pred zápisom spoločnosti do obchodného registra.

Peňažný vklad je splatený jeho odovzdaním správcovi alebo pripísaním na účet spoločnosti v banke.

Spôsoby splnenia vkladovej povinnosti pri nepeňažnom vklade sa líšia od toho čo je predmetom vkladu.

²⁹ OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 251.

Nepenažný vklad, ktorého predmetom je nehnuteľnosť, podnik alebo jeho časť, ktorého súčasťou je nehnuteľnosť, považuje sa za splatený okamihom odovzdania písomného vyhlásenia vkladateľa správcovi vkladu (§ 60 ods. 2 Obchodného Zákonníka). Vkladateľ je povinný písomné vyhlásenie odovzdať správcovi vkladu (pričom pravosť podpisu vkladateľa musí byť osvedčená) pred zápisom spoločnosti do obchodného registra. Takýto spôsob splatenia vkladu platí len pri nehnuteľnostiach a prevode podniku alebo jeho časti, ktorého súčasťou je nehnuteľnosť.

Vklad vo forme podniku alebo jeho časti, ktorého súčasťou nie je nehnuteľnosť, je splatný, účinnosťou zmluvy o predaji podniku. Ak je predmetom vkladu obchodný podiel, dochádza k splateniu vkladu účinnosťou zmluvy o prevode Obchodného podielu. Pri hnutel'ných veciach a nehnuteľnostiach, ktoré nie sú zapísané v katastri nehnuteľností dochádza k splateniu vkladu odovzdaním týchto vecí správcovi vkladu. Pri hnutel'ných veciach a nehnuteľnostiach, ktoré nie sú zapísané v katastri nehnuteľností dochádza k splateniu vkladu odovzdaním týchto vecí správcovi vkladu.

V zákone absentuje osobitná úprava týkajúca sa okamihu splatenia nepenažného vkladu, ktorého predmetom sú práva k nehmotným statkom, preto sa vychádza zo všeobecného ustanovenia § 59 ods. 2 Obchodného zákonníka, čo v praxi spôsobuje aplikačné problémy.

Lehota splatnosti nepenažných vkladov stanovená v § 59 ods. 2 druhý veta je všeobecná a platí v prípade, ak osobitná úprava u jednotlivých právnych foriem spoločností neustanovuje inak (platí v akciovej spoločnosti a spoločnosti s ručením obmedzeným). Právna úprava komanditnej spoločnosti stanovuje (§ 80 ods.1 Obchodného zákonníka), povinnosť splatiť vklad bezodkladne po vzniku spoločnosti, ak spoločenská zmluva nestanovuje inak, čo platí rovnako pre peňažné a nepenažné vklady (v zákonnej formulácii sa uvádza slovo vklad a nie výlučne peňažný vklad). Ustanovenie § 80 je špeciálnou právnou úpravou, ktorá vylučuje aplikáciu všeobecnej úpravy o splatnosti vkladov podľa § 59 ods. 2 tretia veta Obchodného zákonníka. Tento názor podporuje aj tá skutočnosť, že komanditná spoločnosť nemá správcu vkladov (pokiaľ nie je v zakladateľskom dokumente stanovené, že vklady sa splatia pred vznikom spoločnosti). Z uvedeného je teda zrejmé, že Obchodný zákonník pri komanditnej spoločnosti nevyžaduje, pokiaľ

sa spoločníci v spoločenskej zmluve na tom nedohodnú, splatenie vkladov alebo len ich časti pred vznikom spoločnosti.³⁰ Uvedené platí rovnako pre peňažné ako aj nepeňažné vklady (zákon totiž hovorí o splatení vkladov všeobecne a nie o splatní len peňažných vkladov).

Prevzatím záväzku na vklad vzniká spoločníkovi vkladová povinnosť. V zmysle svojho záväzku je spoločník povinný previesť na spoločnosť vlastnícke právo k predmetu vkladu.

Pokiaľ by spoločnosť nenadobudla právo (vlastnícke alebo iné) k predmetu nepeňažného vkladu (najmä v dôsledku právnych väd), je spoločník, ktorý sa zaviazal na tento nepeňažný vklad, povinný zaplatiť hodnotu nepeňažného vkladu v peniazoch a spoločnosť je povinná predmet nepeňažného vkladu spoločníkovi vrátiť. V prípade ak v čase zápisu výšky základného imania do obchodného registra nedosiahne hodnota nepeňažného vkladu sumu určenú pri prevzatí záväzku na vklad, je tento rozdiel spoločník povinný doplatiť spoločnosti v peniazoch. Spoločnosť žiada spoločníka o splatenie splnenie jeho povinnosť splatiť hodnotu nepeňažného vkladu v peniazoch písomnou výzvou. Hodnota nepeňažného vkladu musí byť spoločníkom splatená v stanovenej lehote (pri spoločnosti s ručením obmedzeným v lehote najmenej 90 dní a pri akciovej spoločnosti v lehote určenej stanovami, inak 60 dní) od doručenia výzvy. Márnym uplynutím tejto lehoty sa spoločník vystavuje riziku kadučného konania (konania o vylúčenie spoločníka zo spoločnosti pre nesplatenie vkladu), ktoré končí vylúčením spoločníka zo spoločnosti (§ 113, § 177 Obchodného zákonníka). Uvedené platí predovšetkým pre kapitálové spoločnosti.

Vlastnícke právo k vkladom, ktoré boli splatené pred zápisom spoločnosti do obchodného registra, prechádza na spoločnosť dňom jej vzniku. Výnimkou sú prípady odchylné upravené zákonom ako napr. vlastnícke právo k nehnuteľnostiam prechádza na spoločnosť až vkladom do katastra nehnuteľností, pri právach k nehmotným statkom prechádza vlastnícke právo až zápisom do osobitnej evidencie.

³⁰ Pozri PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, s. 227.

3 Úvahy de lege ferenda

Aj keď v staršej literatúre prevláda názor, ktorý akcentuje garančnú funkciu základného imania pri kapitálových spoločnostiach, považujem tento pohľad minimálne pri spoločnosti s ručením obmedzením za prekonaný. Výška základného imania je tak nízka a moderné podnikateľské prostredie tak nestabilné, že predpísaná výška základného imania nie je schopná pokryť prípadné riziká a slúžiť ako garancia pre veriteľov spoločnosti. Navyiac určitá časť základného imania býva zvyčajne spotrebovaná už pri samotnom založení spoločnosti.

V súvislosti s podporou podnikania a najmä rozvojom technologických spoločností, ktoré majú ambíciu prekročiť štátne hranice a pôsobiť na globálnom trhu sa hovorí o podpore tzv. startupov tj. nových obchodných spoločností postavených na novom nápadе, alebo obchodnom modeli zakladateľa/pov, ktorý v určitom štádiu získava kapitál od investorov výmenou za podiel v obchodnej spoločnosti.³¹ V súvislosti s problematikou startupov resp. s otázkami zlepšenia podnikateľského prostredia a uľahčenia samotného podnikania je pertraktovaná aj otázka zníženia základného imania až na 1 €, pričom toto opatrenie by malo pomôcť rozvoju podnikateľského prostredia. Dovolím si vysloviť názor, že zníženie rozsahu základného imania v podmienkach Slovenskej republiky nie je opatrenie, ktoré by zásadným spôsobom pomohlo podnikateľskému prostrediu a to z nasledujúcich dôvodov.

Ako bolo uvedené už vyššie v súčasnosti je výška základného imania pri spoločnosti s ručením obmedzením nastavená pomerne nízko a v princípe môžeme povedať, že každá spoločnosť ktorá to s podnikaním myslí vážne potrebuje určitú minimálnu výšku prevádzkového kapitálu, ktorý pokryje základné náklady súvisiace so začatím podnikania (administratívne poplatky, náklady na vedenie účtovníctva, nájom priestorov apod.) bez ohľadu na zákonom stanovenú výšku základného imania spoločnosti tj. aj keď zákonom znížime hranicu základného imania spoločnosť bude musieť tak či tak zhromaždiť určitý nevyhnutný kapitál pre svoj štart.

³¹ Ide o definíciu pojmu tak ako je štandardne chápaný v podnikateľskom prostredí. Z ležalného hľadiska môže byť v Slovenskej republike startupom prakticky každá novozaložená obchodná spoločnosť.

Naviac, rozsah splatenia vkladu pri prvozápise spoločnosti do obchodného registra sa preukazuje, písomným vyhlásením správcu vkladu (častokrát je zároveň aj jediným spoločníkom, alebo jedným zo spoločníkov obchodnej spoločnosti), o splatení vkladu alebo ich časti jednotlivými zakladateľmi (o rozsahu a spôsobe splatenia) a ako povinná príloha sa prikladá k návrhu na zápis spoločnosti do Obchodného registra.

Do 31. 12. 2015 sa v zmysle vtedy platnej právnej úpravy vyžadovalo, aby správca vkladu v prípade peňažných vkladov priložil k návrhu na zápis spoločnosti do obchodného registra výpis z účtu v banke preukazujúci ich splatenie. Uvedené znenie však bolo z § 60 ods. 4 vypustené, a to Zákonom č. 87/2015 Z.z. s účinnosťou od 01. 01. 2016. V rámci platnej právnej úpravy teda nie je možné overiť, či základné imanie spoločnosti bolo aj skutočne splatené a v praxi sú bežné prípady, kedy základné imanie v skutočnosti splatené nebolo.³²

Dovoľme si teda vysloviť záver, že príliš vysoká hranica základného imania by mohla viesť k obmedzeniu podnikateľskej aktivity a zakladania nových obchodných spoločností. Na druhej strane zníženie zákonom stanovenej veľkosti základného imania nemusí automaticky znamenať nárast novozaložených spoločností, keďže každá spoločnosť potrebuje k svojmu štartu základný kapitál, ktorí musia jej zakladatelia zabezpečiť.

Literature

Slovenská literatúra

GOLIAN, J., HAJNIŠOVÁ, E., JANEČKOVÁ, M., PETRÍKOVÁ, S. *Spoločnosť s ručením obmedzeným. Judikatúra*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014, 280 s. ISBN 978-80-89635-15-3.

HANES, D. *Spoločnosť s ručením obmedzeným v novej právnej úprave*. Bratislava: IURA EDITION, 2012, 423 s. ISBN 80-89047-34-3.

KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M. *Obchodné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007, 390 s. ISBN 978-80-7160-225-5

³² Prirodzene pokiaľ správca vkladu vo vyhlásení uvedenie vyššiu sumu, aká v skutočnosti bola splatená, ručí do výšky rozdielu jednak voči spoločnosti, ako aj voči veriteľom spoločnosti za záväzky spoločnosti. Jeho ručenie zaniká splatením vkladov, ktorých sa jeho nepravdivé vyhlásenie o rozsahu splatenia týkalo.

- MAMOJKA, M., MAMOJKA, M. ml. *Obchodné právo v systéme slovenského právneho poriadku*. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave, 2012, s. 192 s. ISBN 80-89220-18-5.
- MAMOJKA, M., MAMOJKA, M. ml. *Teória a prax v obchodnom práve*. Sládkovičovo: Fakulta práva Janka Jesenského VŠS, 2012, 252 s. ISBN 978-80-85717-28-0.
- MAMOJKA, M. ml. *Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008, 204 s. ISBN 978-80-224-1004-5.
- NEVOLNÁ, Z., ŠKRINÁR, A. *Obchodné spoločnosti. Aktuálne otázky a problémy*. Plzeň: Aleš Čenek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-7380-157-1.
- OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník (komentár) 1., 2.* Bratislava: IURA EDITION, 2012, 1182 s. ISBN 978-80-8078-434-8.
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník (komentár)*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o., 2013, 1677 s. ISBN 978-80-89603-12-1.
- STRAPÁČ, P. *Judikatúra vo veciach Obchodného zákonníka*. Bratislava: EUROUNION, 2015, 436 s. ISBN 978-80-89374-33-5.
- SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. a kol. *Obchodné právo*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, 1063 s. ISBN 978-80-8078-290-0.
- SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. *Česko-slovenské kontexty obchodného práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 529 s. ISBN 978-80-7357-707-0.
- SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár*. Bratislava: Eurounion, 2007, 1040 s. ISBN 80-88984-51-3.
- ŠKRINÁR, A., NEVOLNÁ, Z. a kol. *Obchodné právo*. Plzeň: Aleš Čenek, 2012, 400 s. ISBN 978-80-7380-365-0.
- ŽITŇANSKÁ, L., OVEČKOVÁ, O. *Obchodné právo. Obchodné spoločnosti. 1. zväzok*. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r. o., 2013, 636 s. ISBN 978-80-89635-05-04.
- ŽITŇANSKÁ, L., OVEČKOVÁ, O. a kol. *Základy obchodného práva*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2009, 662 s. ISBN 978-80-80-8078-276-4.

Výber judikatury k obchodnému zákoníku. Bratislava: IURA EDITION, 2012, 427 s. ISBN 978-80-8078-478-2.

Česká literatura:

ČERNÁ, S., ČECH, P. a kol. *Posla Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám. Právo společností – oblédnutí za dvěma desetiletími účinnosti obchodního zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2012, 303 s. ISBN 978-80-7400-262-5.

DĚDIČ, J., LASÁK, J. *Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 1. díl.* Praha: Linde, a. s., 2010, 990 s. ISBN 978-80-7201-781-2.

DĚDIČ, J., LASÁK, J. *Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 2. díl.* Praha: Linde, a. s., 2010, 1975 s. ISBN 978-80-7201-781-2.

DVOŘÁK, T. *Osobní obchodní společnosti.* Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 344 s. ISBN 978-80-7357-383-6.

DVOŘÁK, T. *Společnost s ručením omezeným.* 3. přepracované vydání. ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 454 s. ISBN 978-80-7357-344-7.

DVOŘÁK, T. *Akcionářská společnost a Evropská společnost.* 2. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 936 ISBN 978-80-7357-430-7.

DVOŘÁK, T. *Společnost s ručením omezeným.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, 696 s. ISBN 978-80-7478-633-4.

ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva.* 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 538 s. ISBN 978-80-7400-048-5.

FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M., ROZEHNALOVÁ, N., VEČERKOVÁ, E., KOBLIHA, I., POHL, T., BALABÁN, P., VÍTEK, J., MAREK, K. *Obchodní právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, 1170 s. ISBN 978-80-7357-577-9.

HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn.* Praha: Auditorium, s. r. o., 2010, 196 s. ISBN 978-80-87284-11-7.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl § 1–55.* 2. aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 1997, 414 s. ISBN 80-7201-083-2.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl § 56–260. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a. s., 1998, 1307 s. ISBN 80-7201-130-8.

PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Obchodní právo. 1. díl. 2. přepracované vyd.* Praha: CODEX Bohemia, s. r. o., 1999, 581 s. ISBN 80-85963-58-2.

POKORNÁ, J., KOVAŘÍK, Z., ČÁP, Z. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, 1115 s. ISBN 978-80-7357-491-8.

ROZEHNAL, A., a kol. *Obchodní právo.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 730 s. ISBN 978-80-7380-524-1.

Contact – e-mail

tkorcek76@gmail.com

Pojem právního jednání, následky vad právního jednání a výklad právních jednání v pracovním právu z pohledu odlišnosti od občanskoprávní úpravy

Petr Machálek, Jan Horecký

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Pracovní právo patří do rodiny soukromoprávních odvětví. Od obecného práva soukromého se odlišuje především předmětem úpravy, tedy závislou prací. Důsledkem specifického postavení pracovního práva pak jsou odchylky, resp. speciální úprava právního jednání, jeho náležitostí i následků vad. Další text poukazuje na některé aspekty speciality pracovněprávního prostředí a právního jednání.

Keywords in original language

zákoník práce; občanský zákoník; soukromoprávní vztahy; subsidiarita; právní jednání; pracovní smlouva; kolektivní smlouva; dohoda o odpovědnosti za schodek; vady právního jednání; následky vad právního jednání; neplatné rozvázání pracovního poměru.

Abstract

Labour law differs from the general private law in a subject of regulation - dependant work. As a consequence of the specific position of employment law there are some differences in regulation of juridical acts and in its consequences, for example consequences of defects of juridical acts.

Keywords

Labour Code; Civil Code; Private Law Relationships; Subsidiarity; Legal Proceedings; Employment Contract; Collective Agreement; Agreement on the Responsibility for the Deficit; Defects in Legal Proceedings; the Consequences of Defects in Legal Proceedings; Invalid Termination of Employment.

1 Úvod

Pracovní právo patří do rodiny soukromoprávních odvětví. Od obecného práva soukromého se odlišuje především předmětem úpravy, tedy závislou prací. Důsledkem specifického postavení pracovního práva pak jsou odchylky, resp. speciální úprava právního jednání, jeho náležitostí i následků vad. Další text poukazuje na některé aspekty speciality pracovněprávního prostředí a právního jednání.

2 Ústřední prvek způsobu úpravy vzájemných soukromoprávních vztahů

Právní jednání představuje z pohledu soukromého práva základní nástroj a prostředek realizace, rozvoje a uplatnění subjektivního práva účastníka soukromoprávních závazků. Autonomie vůle stran soukromoprávních závazků má esenciální význam nejen pro utváření a zánik závazků, ale rovněž pro jejich obsahovou změnu. Obsahem právního vztahu třeba vnímat souhrn práv a povinností stran daného vztahu, a to bez ohledu na skutečnost, jakým způsobem byl závazek založen, popř. jestli k jeho vzniku dochází na základě souhlasného projevu vůle stran (např. uzavření pracovní smlouvy), nebo následkem jednostranného uplatnění subjektivního práva garantovaného právními předpisy (např. změnou, resp. vydáním nového mzdového výměru), a tedy aktivním projevem, nebo následkem omisivního právního jednání (např. v souvislosti se vznikem majetkové škody následkem porušení informační povinnosti zaměstnance).

Právní jednání, jako subjektivní právní skutečnost, jednoduše vyjadřuje vůli fyzické osoby zaměřenou k určitému cíli, a jako taková je respektována právním řádem. V prostředí soukromého práva lze právní jednání označit za základní právní skutečnost, která musí být nutně upravena soukromoprávním předpisy obecného charakteru. Co se rozumí právním jednáním, definuje v ust. § 545 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jako „občanský zákoník“), a to tak, že právním jednáním lze rozumět jakýkoliv projev vůle, *jež vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.*

Obecná úprava právního jednání¹ a vymezení jeho základních náležitostí a atributů se bude uplatňovat v celé šíři právního řádu České republiky, a to minimálně jako zákonný základ posuzování kvalifikovaného projevu vůle.

Občanský zákoník představuje obecnou normu, která své uplatnění nalezne v celém komplexu soukromoprávních odvětví. V rámci specifických právních odvětví (viz např. právní odvětví pracovního práva) však může obecný charakter právního jednání podléhat zvláštním požadavkům plynoucím právě z jedinečnosti dotčeného právního odvětví, jeho funkcí, základních zásad a účelu existence.

Specifická úprava právního jednání právními normami pracovního práva se projeví především v otázkách rozšířeného spektra obsahových náležitostí typických pracovněprávních jednání, stejně jako v oblasti náležitostí subjektů právního jednání (např. otázka pracovněprávní svéprávnosti, popř. způsobilosti k vytvoření závazku k odpovědnosti za schodek na hodnotách svěřených zaměstnanci k vyúčtování), popř. formy právního jednání (např. skončení pracovního poměru jednostranným právním jednáním – zrušením ve zkušební době²). Specifické potřeby náležitostí právního jednání, stejně jako subjektů, které svoji vůli projevují, stanovené zákoníkem práce, musí být respektovány přednostně, jako esenciální doplněk obecné právní úpravy.

2.1 Subsidiární použití oz v pracovněprávních vztazích

Vztah obecné úpravy právního jednání a specifické úpravy právního jednání v oblasti pracovního práva vyplývá z ústředního principu výstavby systému normativní úpravy v soukromém právu, tedy z principu vztahu *lex specialis* a *lex generalis*, za současného působení pravidla subsidiarity (tj., podpůrného působení obecné soukromoprávní úpravy zakotvené občanským zákoníkem v pracovněprávních vztazích³).

Občanský zákoník v ust. § 2401 obsahuje pravidlo vymezující vztah obecné soukromoprávní úpravy a úpravy specifické pracovněprávní. V souladu s ustanovením citovaného § spadá pracovní poměr, jakož i práva a povinnosti

¹ Viz občanský zákoník, Hlava V.

² Blíže viz ust. § 66 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jako „zákoník práce“).

³ Srov. SCHMIED, Zdeněk, JAKUBKA, Jaroslav. *Zákoník práce 2013 – s výkladem*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 7.

zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru (popř. jiných základních pracovněprávních vztahů – např. právního vztahu o pracích konaných mimo pracovní poměr založeného dohodou o provedení práce, popř. dohodou o pracovní činnosti), pod úpravu jiného specifického právního předpisu – zákona. Totéž platí v rozsahu stanoveném jiným zákonem o smlouvách o výkonu závislé práce zakládajících mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek. Citovaná blanketová delegační norma odkazuje na specifický právní předpis, který, opět jako obecná norma, reguluje výkon závislé práce, a to na zákoník práce.

Zákoník práce subsidiární použití občanského zákoníku rovněž výslovně uvádí - přijímá a současně implicitně vyjadřuje svoji povahu jako *lex specialis* k právním vztahům v rámci pracovního práva. Z ust. § 4 zákoníku práce přímo vyplývá, že pracovněprávní vztahy se řídí tímto zákonem a pouze v případě, nelze-li zákoník práce použít, řídí se právní vztahy občanským zákoníkem, vždy však v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů.

Vymezení souvztažnosti a podpůrného působení občanského zákoníku v soukromoprávních - pracovněprávních vztazích je logickým vyústěním propojení jednotlivých systémových součástí právního řádu České republiky, a předně pak soukromoprávních odvětví, a odpovídá historickému vývoji soukromého práva⁴, a nebylo by ji třeba ani explicitně uvádět. Subsidiarita obecné soukromoprávní úpravy, resp. pochopení pravidel subsidiarity, má závažný dopad do vymezení případných pracovněprávních jednání.

Občanský zákoník např. v ust. § 1746 obsahuje úpravu tzv. inominátní - nepojmenované smlouvy. Pro pracovněprávní vztahy přichází využití inominátních smluv v úvahu ovšem pouze omezeně. Subsidiarita soukromého práva obecného umožňuje, aby si smluvní strany vytvořily v pracovněprávních vztazích specifický, zákonem nepojmenovaný typ dvoustranného právního jednání (smlouvy), ovšem vždy jen v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů. Myslitelná proto je např. inominátní smlouva, kterou se zaměstnanec a zaměstnavatel dohodnou na výši mzdy (dohoda o mzdě), ovšem nepřipustná bude např. inominátní smlouva, kterou by měl

⁴ Srov. bod 209 nálezu ústavního soudu ze dne 12. března 2008 ve věci zrušení některých ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, publikováno ve sbírce zákonů pod č. 116/2008 Sb.

být založen základní pracovněprávní vztah. Přestože zákoník práce nikde explicitně neuvádí, že by, na základě uplatnění autonomie vůle stran a smluvní volnosti, nemohla existovat další, zákonem nepředvídaná forma právního jednání směřujícího k založení základního pracovněprávního vztahu, ovšem daný postup by byl proti smyslu existence úpravy pracovního práva a dost možná i mimo účel existence pracovněprávního odvětví. Gramatickým výkladem ust. § 3 navíc lze jednoznačně dovodit, že se jedná svojí povahou o kogentní normu, od které se není možné ani smluvně odchýlit, a podle které může být předmět úpravy pracovního práva, tj. závislá práce, vykonávána jen a pouze v některém ze základních pracovněprávních vztahů, jimiž zákoník práce rozumí pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr (není-li upraveno zvláštním právním předpisem jinak⁵). Specifickou množinou úpravy závazků s vyloučeným podpurným působením občanského zákoníku při aplikaci inominátní smlouvy představují ta právní jednání, která není možné, na základě v zákoníku práce explicitně vyjádřeného normativu nahradit jinou smlouvou, což je typicky případ kolektivních smluv⁶. Omezení rozsahu využití právního jednání v podobě inominátů i na oblast kolektivního pracovního práva má svůj odraz zejména v ochranné funkci pracovního práva s ohledem na práva zaměstnanců a na výsostné postavení kolektivních smluv, jako pramenů práva. Vyloučení inominátů zde má preventivní charakter směřující k vyloučení možnosti obcházení zákona uzavíráním jiných smluv.⁷

2.2 Forma právního jednání

Pracovněprávní jednání může být projevено ve všech podobách předvídaných občanským zákoníkem. Může se jednat jak o omisivní, tak o komisivní právní jednání, kdy jednání *opomenutím* a nečinností může mít pro zaměstnance, popř. zaměstnavatele zásadní právní následky (např. nesplnění zakročovací povinnosti; nepřevedení těhotné zaměstnankyně na jinou práci, a pod.). Rovněž může být vyjádřenou kvalifikovanou formou - písemně

⁵ Například zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Např. ust. § 28 odst. 1 zákoníku práce, podle kterého není možné kolektivní smlouvu nahradit jinou smlouvou.

⁷ KNEBL, Pavel. Nový občanský zákoník - co dal a co vzal v oblasti sdružování a kolektivního vyjednávání. *Mzdová účetní*, ANAG, č. 2/2014, s. 28.

(pracovní smlouva), nebo ústně (např. dohoda o mzdě), popř. konkludentně, tedy prostým jednáním na základě mlčky projeveného souhlasu (např. souhlas s vysláním na pracovní cestu vyjádřený prostým nastoupením dna pracovní cestu). Obecné soukromé právo si zakládá na bezformálnosti právního jednání. V rovině pracovního práva lze vysledovat zvláštní charakter postavení pracovního práva, kdy s ohledem na vyšší výskyt kogentních norem, a s ohledem na základní zásady (např. ochrana právního postavení zaměstnance), transparentnost, seznatelnost a jednoznačnost úpravy pracovních podmínek prostupuje pracovním právem vyšší míra formalismu. Právní formalismus vstupuje do oblasti pracovního práva, když v míře snad širší, po smluvních stranách základního pracovněprávního vztahu vyžaduje často kvalifikovaný projev vůle - písemnost přímo vyjádřeným požadavkem písemnosti (např. kolektivní smlouva; pracovní smlouva; dohoda o odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů, vnitřní předpis, plán čerpání dovolené a pod.).

2.3 Právní jednání - obsah

Kvalifikovaný projev vůle v podobě právního jednání slouží jak k založení právního vztahu, tak jeho skončení i změně. Ať mají mít právní následky právního jednání jakoukoliv podobu uplatnění autonomie vůle stran, musí být vždy obsah právního jednání (projevu vůle) a jeho cíl (kýžené právní následky) možné. Právní jednání proto musí splňovat řadu náležitostí, ať již formálních, nebo obsahových, a stejně tak musí splňovat zákonné předpoklady perfektního projevu vůle i samotný projev vůle (tj. vůle nemůže být projevena v žertu), tak náležitosti subjektů.

V případě obsahových náležitostí se pracovněprávní jednání obecně odvolává na subsidiární působení občanského zákoníku (např. použití obecných náležitostí smlouvy, jako označení stran, popř. podpisy) při aplikaci, pakliže existuje, specifické úpravy zvláštních náležitostí právního jednání, jak je tomu např. v souvislosti s obligatorními náležitostmi pracovní smlouvy.

Pracovní smlouva ve svém jádru představuje standardní soukromoprávní typ a způsob založení závazku. Pracovní právo rozšiřuje kvalitativní nároky smlouvy jako pracovní smlouvy o další esenciální náležitosti, kterými jsou den nástupu do zaměstnání, druh práce a místo výkonu práce⁸. Pracovní

⁸ Ust. § 34 odst. 1 zákoníku práce.

smlouva, která by obligatorní náležitosti nezahrnovala, by byla stižena vadou. Obsah právního jednání, z pohledu obsahových náležitostí, ale i z pohledu kýžených důsledků, musí být dostatečně určitý a možný. K dostatečné určitosti obligatorních náležitostí pracovní smlouvy se vyjádřil např. Ústavní soud⁹ ve svém nálezu, když uvedl, že kritérium dostatečné určitosti bude splněno za předpokladu rozumového pochopení projevu vůle, seznatelnosti a především pak v logické spojitosti s konkrétními pracovními podmínkami (v daném případě se jednalo o místo výkonu práce sjednaném poměrně široce jako provozovny na území České republiky).

Obsah a cíl právního jednání (i samotný projev vůle) musí odpovídat základním zásadám a funkcím pracovního práva, stejně jako obecným soukromoprávním zásadám. Perfektní právní jednání pro svoji obsahovou nekonfliktnost a úplnost vyžaduje především dodržení pravidla reálného a možného cíle (popř. projevu), který bude v souladu správním řádem České republiky. V oblasti soukromého práva je v diskutovaném směru právní jednání ovlivněno především korigovanou autonomií vůle stran, a to jak obecným soukromým právem, tak samotným zákoníkem práce.

Smluvní strany se mohou v právních vztazích pohybovat tak, aby nejednaly v rozporu s právními předpisy. Stejně pravidlo platí pro úpravu práva (právním jednáním), která by měla být odlišná od zákonných pravidel a zákonem stanovených pracovních podmínek. Odchylná úprava práv nebo povinností v pracovněprávních vztazích nesmí být nižší nebo vyšší, než je právo nebo povinnost, které stanoví zákoník práce nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustné¹⁰. Jedná se o specifické pravidlo *minimaxu*, která smluvním stranám v souvislosti s právním jednáním poskytuje poměrně širokou volnost (např. s ohledem na jednostranný projev vůle v podobě mzdového výměru, kdy zaměstnavatel bude vázán pouze úrovní minimální, popř. zaručené mzdy¹¹, nebo případ sjednání úvazku v pracovní smlouvě, který nemůže překročit zákonné maximum¹²).

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2011 sp. zn. III. ÚS 3616/10.

¹⁰ Ust. § 4a zákoníku práce.

¹¹ Nař. vlády č. 567/2006 Sb., nařízení vlády o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí.

¹² Ust. § 79 odst. 1 a 2 zákoníku práce.

K odchylné úpravě pracovněprávních vztahů může dojít smlouvou (dvoustranné právní jednání), jakož i vnitřním předpisem (jednostranné právní jednání); k úpravě povinností zaměstnance však smí dojít jen smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem.

Pravidlo minimaxu nabývá na významu zejména v souvislosti s kvalifikovaným projevem vůle - právním jednáním - kolektivním vyjednáváním (domníváme se, že z pohledu definice právního jednání, lze za právní jednání vnímat i kolektivní vyjednávání, neb se zde jedná o projev vůle, s kterým zákon spojuje určité právní následky) a snahou o uzavření kolektivní smlouvy. Kolektivní smlouva představuje kategorizovanou podobu právního jednání, když ve své normativní části současně zosobňuje i pramen pracovního práva, a která ve svém obsahu nemůže snižovat zákonem garantovaná práva zaměstnanců a nemůže jim z ní plynout ani žádné nové povinnosti. Jde o specifickou podobu právního jednání, která se nevyskytuje v žádném jiném právním odvětví (ani obecném právu soukromém), a má proto výlučný a specifický charakter. V kolektivní smlouvě je možné upravit práva zaměstnanců v pracovněprávních vztazích, jakož i práva nebo povinnosti smluvních stran této smlouvy. K ujednáním v kolektivní smlouvě, která zaměstnancům ukládají povinnosti nebo zkracují jejich práva stanovená tímto zákonem, se nepřihlíží.

2.4 Náležitosti subjektů

Límitem bezvadného pracovněprávního právního jednání s určitými odlišnostmi od jednání obecně soukromoprávního lze vnímat i právní postavení subjektů právního vztahu, resp. stran závazku, především pak s ohledem na postavení zaměstnance a zaměstnavatel, popř. odborové organizace (jako základního zástupce zaměstnanců v pracovněprávních vztazích).

K zvláštnostem stran základního pracovněprávního vztahu patří v kontextu obecného práva soukromého např. vymezení svéprávnosti (a v určité míře by se dalo hovořit i o právní osobnosti) fyzické osoby jako zaměstnance a zaměstnavatele. Právní jednání z pozice zaměstnance může činit osoba, která splňuje základní hmotněprávní podmínky stanovené předně v občanském zákoníku. V souladu s úpravou statusových otázek občanským zákoníkem může fyzická osoba jako zaměstnanec jednat po dovršení věku 15 let a ukončení povinné

školní docházky. Kumulativním splněním zmíněných podmínek se fyzické osobě otevírá možnost vlastním právním jednáním vstupovat do základního pracovněprávního vztahu¹³. Nezletilý, který dovršil patnáct let a ukončil povinnou školní docházku, se může zavázat k výkonu závislé práce.

V rámci soukromého práva a uzavřeného dvoustranného závazku lze za poměrně nestandardní soukromoprávní prvek označit podmíněnost akceptace sjednaného závazku zákonným zástupcem nezletilé osoby, která nedovršila věku 16 let. Přestože historicky¹⁴ zákoník práce alespoň povinnost zaměstnavatele získat vyjádření zákonného zástupce nezletilého zaměstnance k uzavření pracovní smlouvy upravoval, jeví se být optikou soukromého práva, možnost rozvázání dvoustranného závazkového vztahu třetí osoba, která navíc není nadána veřejnou mocí, poměrně dosti kontrastní a zajímavé. Jistým způsobem pak dochází k narušení legitimního právního očekávání smluvních stran na trvání a plnění sjednaného závazku.

Občanský zákoník explicitně fyzickou osobu opravňuje (po kumulativním splnění výše uvedených zákonných podmínek) k uzavření pracovní smlouvy, popř. dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. K dalším jednání však bude zaměstnanec získávat svéprávnost běžný soukromoprávním způsobem. Zajímavou souvislost při porovnávání právního jednání občanskoprávního a pracovněprávního bezesporu představuje projev získání plné svéprávnosti dle občanského zákoníku. V pracovním právu se objevují normy, které výslovně chrání mladistvé zaměstnance (např. nemožnost platného uzavření dohody o odpovědnosti za schodek nebo ztrátu svěřených předmětů)¹⁵. Se zaměstnancem mladším 18. let věku není možné dohody platně sjednat, byť by byl uznaný plně svéprávným. Otázka směřující k tomu, proč zaměstnanec, který je v obecném právu soukromém uznán před zletilostí plně svéprávným, není způsobilý k nesení smluvně založené odpovědnosti za schodek popř. ztrátu, poměrně často rezonuje v současné právní praxi. Při hledání odpovědi na zmíněnou otázku musíme vycházet z výše uvedených obecných pravidel a postupů, předně pak ze smyslu a účelu existence pracovního práva a ze znění základních zásad pracovního práva.

¹³ Ust. § 35 občanského zákoníku.

¹⁴ Ust. § 164 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

¹⁵ HORECKÝ, Jan. In: LAVICKÝ, Petr. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 211.

Je třeba vnímat specifické úlohu pracovního práva, a zejména pak jeho funkci ochrannou. Ta se (v jednoduchosti) vztahuje specificky i na speciální kategorii zaměstnanců (ženy, zdravotně postižení, zaměstnanci s malými dětmi... a na mladistvé zaměstnance).

Kategorie mladistvé osoby, resp. mladistvého zaměstnance, a jejich specifických pracovních podmínek, vyplývá především ze zákoníku práce (ust. § 350 odst. 2, dále pak ust. § 243 apod.). Mladistvým zaměstnancem se rozumí zaměstnanec mladší 18 let věku (bez ohledu na jeho svéprávnost). Zaměstnavatelé jsou povinni vytvářet příznivé podmínky pro všestranný rozvoj tělesných a duševních schopností mladistvých zaměstnanců též zvláštní úpravou jejich pracovních podmínek.

Garance specifických pracovních podmínek mladistvých zaměstnanců, s akcentem na jejich sociální, ekonomickou a předně i bezpečnostní ochranu, plyne i z mezinárodních pramenů, např. Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 138¹⁶, popř. směrnice Rady 94/33/ES o ochraně mladistvých pracovníků¹⁷, z které přímo vyplývá účel vytvoření směrnice (ochrana mladistvých proti zvláštním rizikům vyplývajícím z nedostatku zkušeností, neznalosti stávajících nebo možných rizik, nebo jejich nezralosti).

Důvod vzniku směrnice je ve vztahu k mladistvým poměrně jasný. Srozumitelná proto bude i odpověď na položenou otázku.

Provedení nadnárodní úpravy (implementace nadnárodních právních předpisů tak, aby byl zajištěn účel existence směrnic) má vyústit v to, aby mladiství byli chráněni proti hospodářskému zneužívání a proti jakékoli práci, která by mohla škodit jejich bezpečnosti, zdraví nebo tělesnému, duševnímu, morálnímu nebo společenskému vývoji, nebo ohrozit jejich vzdělávání.

Kategorii mladistvého zaměstnance (bez ohledu na svéprávnost) podmiňuje věk osoby v mezinárodním kontextu, a to explicitně jak s ohledem na bezpečnost a ochranu zdraví při práci, tak na pracovní dobu a další

¹⁶ International Labour Organization Convention Nr. 138 Minimum Age Convention, 1973. In: *ILSE2012* [CD] International Labour Organization 2012 [cit. 14. 12. 2016]. ISSN 1020-9972.

¹⁷ Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11205&from=CS>

pracovní podmínky, kam právě, s ohledem na funkce pracovního práva, spadá i omezení možnosti sjednávat dohody o odpovědnosti za schodek, popř. ztrátu.

Specifická úprav právního jednání v pracovněprávních vztazích a s tím spojené odlišnosti lze vysledovat rovněž v souvislosti s uplatňováním dispoziční a organizační pravomoci zaměstnavatele. V některých případech se lze v pracovněprávní úpravě setkat se zvláštností pracovního práva, a to právo zaměstnanců na informace a projednání¹⁸ a zejména pak s právem souhlasu (např. při určení čerpání hromadné dovolené, popř. souhlas se skončením pracovního poměru výpovědí danou zaměstnanci - odborovému funkcionáři). Zaměstnavateli, který chce nějakým způsobem právně jednat, zákoník práce často ukládá, aby o zamýšleném právní jednání komunikoval s odborovou organizací. Pokud zaměstnavatel svoji povinnost nesplnění, porušuje právní řád České republiky, a může očekávat sankci. Sankcí za nesplnění povinnosti může být až zneplatnění právního jednání, a to s přihlédnutím soudu *ex officio* - tj. z titulu absolutní neplatnosti právního jednání.

2.5 Následky vad právního jednání

Perfektní právní jednání s sebou nese předvídané právní účinky. Právní jednání vadné, tj. takové, které je postiženo některou z vad jako následku nesplnění zákonných předpokladů, např. formy, obsahu či náležitosti subjektů, může dotčeno následkem vady právního jednání, a to ať v podobě neplatnosti, popř. neúčinnosti, tak v podobě veřejnou institucí uložené sankce zaměstnavateli za porušování povinností, popř. vzniku nároku zaměstnance na náhradu škody a pod.). Zákoník práce vychází z obecné úpravy vad právního jednání v občanském zákoníku, ovšem doplňuje částečně vlastní postup.

Z hlavy V zákoníku práce vyplývají přístupy k řešení vad právního jednání. Obdobně, jako v celém soukromém právu, je presumována relativní neplatnost vadného právního jednání. Pokud by vada právního jednání byla

¹⁸ Directive 2002/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2002 establishing a general framework for informing and consulting employees in the European Community - Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission on employee representation In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11205&from=CS>

obsahového charakteru, a bylo-li by možné projev vůle vyložit různými způsoby, použije se výklad pro zaměstnance nejpriznivější (zde se setkáváme s projevem zásady - ochrana právního postavení zaměstnance).

V kontextu výše uvedeného práva zaměstnanců na informace, projednání a spolurozhodování musí být speciální pozornost věnována ust. § 19 zákoníku práce. Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, k němuž nebyl udělen předepsaný souhlas příslušného orgánu, v případech, kdy to stanoví výslovně zákoník práce anebo zvláštní zákon. Požaduje-li zákon, aby právní jednání bylo s příslušným orgánem pouze projednáno, není možné právní jednání prohlásit za neplatné jen z toho důvodu, že k tomuto projednání nedošlo. Při řešení vad právního jednání musí být pracovněprávní úprava bezezbytku reflektována. Porušením projednací a informační povinnosti se zaměstnavatel vystavuje pouze hrozbě veřejnoprávní sankce¹⁹, zatímco porušení povinnosti vyžádání si souhlasu příslušného zástupce zaměstnanců s sebou může nést sankci absolutní neplatnosti právního jednání.

Zaměstnavatel má kupříkladu povinnost projednat se zástupci zaměstnanců výpověď nebo okamžité zrušení pracovního poměru jakéhokoli zaměstnance. V případě, kdy by se jednalo o zaměstnance a odborového funkcionáře v jedné osobě, potřeboval by zaměstnavatel k rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem souhlas odborové organizace. Zatím co neprojednání skončení pracovního poměru nemá na první jednání žádný vliv, bude výpověď z pracovního poměru daná zaměstnanci - funkcionáři odborové organizace, stižena sankcí absolutní neplatnosti (právní jednání může být platné i přes skutečnost, že souhlas nebyl udělen, a to v případě, kdy svým rozhodnutím nahradí souhlas odborové organizace soud z důvodu, že po zaměstnavateli není možné další zaměstnávání postiženého zaměstnance spravedlivě²⁰ požadovat²¹).

Právní jednání má být učiněno v předvídané formě. Nedostatek zákonné formy s sebou přináší opět vadu a následek vady. Zákoník práce v některých

¹⁹ Dle zák. č. 251/2006 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů. Za porušení povinnosti komunikace s odborovou organizací se zaměstnavatel vystavuje hrozbě sankce až ve výši 200 000 Kč.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 3561/2010.

²¹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2015, sp. zn. č. I. ÚS 2351/15.

případech s vadou formy spojuje přímo sankci v podobě neúčinnosti právního jednání, a to předně tam, kde zmíněný následek vyplývá přímo z explicitního uvedení v zákoníku práce. Typicky se citovaný následek vady právního jednání dotkne jednostranných adresovaných právních jednání, kterými má dojít k rozvázání pracovního poměru. Zákoník práce např. v případě výpovědi přímo stanoví, že výpověď musí být písemná, jinak se k ní nepřihlíží²². V případě nedodržení formy se proto nejedná o neplatné rozvázání pracovního poměru a pracovní poměr trvá v nezměněné podobě nadále, což je markantní rozdíl se situací, kdy by měla být následkem neplatnosti (bez ohledu na to, zda-li absolutní nebo relativní). Dřívější úprava zákoníku práce (před rekonfigurací)²³ sankční doložku *jinak se k ní nepřihlíží* neobsahovala, proto bylo možné dovodit, že se jedná pouze o vadné jednání stížené sankcí neplatnosti, následkem kterého však pracovní poměr skončit mohl²⁴.

Následek formální vady - nepřihlížení se rovněž objevuje smluvně vytvářeného pramene práva v podobě kolektivní smlouvy. U kolektivní smlouvy, která by nebyla uzavřena písemně, se ze zákona dovozuje její neúčinnost. Ke kolektivní smlouvě neuzavřené písemně se nepřihlíží²⁵. Podobný právní osud stíhá kolektivní smlouvu i v případech, kdy by práva zaměstnanců upravovala v menším rozsahu, než jaký zaměstnancům garantuje právní předpis, jiná dohoda, vnitřní předpis popř. individuální pracovní smlouva. Obdobné platí při střetu kolektivních smluv různé úrovně. K ujednáním podnikové kolektivní smlouvy, která upravuje práva z pracovněprávních vztahů zaměstnanců v menším rozsahu než kolektivní smlouvy vyššího stupně, se nepřihlíží. Zajímavostí pracovního práva, z pohledu obecné úpravy kontraktace, lze označit povinnost podpisu kolektivní smlouvy na téže listině, což není běžným zákonným požadavkem. Nebude-li kolektivní smlouva podepsána na téže listině, opět se k ní nebude přihlížet²⁶.

V souladu se základními funkcemi pracovního práva a účelem jeho existenci obsahuje zákoník práce rovněž ustanovení, které řeší případnou vadu formy

²² Ust. § 50 odst. 1 zákoníku práce.

²³ Zákoník práce ve znění do 31. prosince 2013 (včetně).

²⁴ Srov. JOUZA, Ladislav. Skončení pracovního poměru - náležitosti projevu vůle zaměstnavatele. *Bulletin advokacie*, č. 6/2009, s. 44.

²⁵ Ust. § 27 odst. 2 zákoníku práce.

²⁶ KNEBL, op. cit., s. 28.

právního jednání v obecném rozsahu, především pak jedná-li se o pracovní smlouvu. Zákoník práce v ust. § 34 explicitně vyžaduje písemnou formu pracovní smlouvy. Vada formy však, na rozdíl od jednostranné rozvázání pracovního poměru, nezakládá následek neúčinnosti, ale pouze případné neplatnosti. V souladu se stávajícím přístupem a sněním občanského zákoníku se na právní jednání má hledět spíše jako na platné, než-li neplatné a současně je třeba vycházet ze znění ust. § 20 zákoníku práce, z kterého jednoznačně vyplývá že, ústně uzavřená pracovní smlouva je stížena pouze vadou relativní neplatnosti a že je způsobilá založit pracovní poměr. Neplatnosti pracovní smlouvy se však nelze dovolat kdykoliv, ale pouze do okamžiku, než některá ze stran započala s plněním, což odpovídá dikci zákoníku práce, podle které platí, že *nebylo-li právní jednání učiněno ve formě, kterou vyžaduje tento zákon, a bylo-li již započato s plněním, není možné se neplatnosti tohoto jednání dovolat u těch jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah*, a rovněž stávající konstantní judikatuře²⁷, dle které lze pracovní poměr založit i konkludentně.

2.6 Speciální specialita - neplatné rozvázání pracovního poměru

Neoddiskutovatelným specifickým pracovního práva, které se týká právního jednání, lze označit řešení následků vad právního jednání, které směřuje k rozvázání pracovního poměru, a to v případech vad obsahových. Následkem obsahových vad rozvazovacího právního jednání může být především neplatnost - relativní neplatnost. Vadné právní jednání může mít kýžené právní následky. V případě absolutně neplatného právního jednání soud přihlédne k neplatnosti i bez návrhu, a to kdykoliv. V případě relativně neplatného právního jednání v případě včasného uplatnění práva, popř. nevznesení námítky promlčení. Tolik obecná soukromoprávní teorie a praxe.

Pracovní právo však stanoví v určité míře specifický postup a dopad vad právního jednání. V případě vadného právního jednání, bez ohledu na charakter následku (absolutní, nebo relativní neplatnost), musí strana základního pracovněprávního vztahu neplatnost napadnout u soudu. Pokud tak neučiní v prekluzivní lhůtě, pak se již nebude moci neplatnosti dovolat.²⁸

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. června 2011, sp. zn. 1842/2010.

²⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2001, sp. zn. 21 Cdo 2208/2000.

Specifikum, oproti obecné soukromoprávní úpravě, tkví právě v onom stanovení krátkého časového období, v rámci kterého musí být, i v případě absolutně neplatného právního jednání, námitka vady - neplatnosti soudně uplatněna, jinak právní nárok zaniká. V kontrastu s obecnou soukromoprávní úpravou může být spatřována faktická zákonná konvalidace absolutně neplatného právního jednání (např. výpověď asistence pro neuspokojivé poskytování sexuálních služeb), které by bylo jinak jednoznačně zjevně v rozporu s dobrými mravy a veřejným pořádkem, a proto i absolutně neplatné. Jednoduše, nedojde-li před uplynutím prekluzivní lhůty k zahájení řízení, bude rozvázání pracovního poměru vadným právním jednáním považováno za platné, ačkoliv by jinak bylo jednoznačně neplatným.²⁹

3 Shrnutí

Právní jednání v pracovněprávních vztazích vykazuje v mnoha případech odlišnost od obecné úpravy právního jednání v soukromoprávních vztazích. Výše uvedené difference vyplývají z postavení pracovního práva jako specifického soukromoprávního odvětví. Lze pak sledovat specifickou úpravu subjektů – svéprávnosti, stejně jako požadavků na zvláštní obsah právního jednání, popř. náležitostí projevu vůle apod. Pracovní právo upravuje právní vztahy realizující se při výkonu závislé pracovní činnosti. Pod vlivem ochranné funkce pracovního práva a základní zásady ochrany právního postavení slabší smluvní strany jsou některá právní jednání upravena více do hloubky a silnějším kogentním charakterem, než v případě obecného práva soukromého. Při vadách právního jednání, resp. následcích vad právního jednání se specifické postavení pracovního práva, resp. pracovněprávního jednání, zvyrazňuje nejvíce. Zárný příklad můžeme spatřovat v úpravě neplatného rozvázání pracovního poměru, kdy i absolutně neplatné právní jednání, jež se přičí zjevně dobrým mravům a veřejnému pořádku se stává neplatností relativní, a v konečném důsledku platným a účinným právním jednáním.

²⁹ STRÁNSKÝ, Jaroslav. Nicotnost právního jednání a rozvázání pracovního poměru. *Bulletin advokacie*, IMPAX, č. 5/2016, s. 22–26.

Literature

- JOUZA, Ladislav. Skončení pracovního poměru - náležitosti projevu vůle zaměstnavatele. *Bulletin advokacie*, č. 6/2009, s. 42–45. ISSN 1210-6348.
- KNEBL, Pavel. Nový občanský zákoník - co dal a co vzal v oblasti sdružování a kolektivního vyjednávání. *Mzdová účetní*, ANAG. č. 2/2014, s. 25–28. ISSN 1211-1430.
- LAVICKÝ, Petr. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978 80 7400 529 9.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. Nicotnost právního jednání a rozvázání pracovního poměru. *Bulletin advokacie*, č. 5/2016. IMPAX, s. 22–26. ISSN 1210-6348
- SCHMNIED, Zdeněk, JAKUBKA, Jaroslav. *Zákoník práce 2013 – s výkladem*. Praha: Grada Publishing. 2013, 104 s., ISBN 978 80 247 4628 9.
- Nález ústavního soudu ze dne 12. března 2008 ve věci zrušení některých ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, publikováno ve sbírce zákonů pod č. 116/2008 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2011 sp. zn. III. ÚS 3616/2010. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2015, sp. zn. č. I. ÚS 2351/15. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].
- Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., nařízení vlády o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. června 2011, sp. zn. 1842/2010. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 23. 12. 2016].
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2001, sp. zn. 21 Cdo 2208/2000. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 23. 12. 2016].

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 3561/2010. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 12. 2016].

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].

Zákon č. 251/2006 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 12. 2016].

International Labour Organization Convention Nr. 138 Minimum Age Convention, 1973. In: *ILSE2012* [CD] International Labour Organization 2012 [cit. 14. 12. 2016]. ISSN 1020-9972.

Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11205&from=CS>

Directive 2002/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2002 establishing a general framework for informing and consulting employees in the European Community - Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission on employee representation In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11205&from=CS>

Contact – e-mail

machalek@ak-machalek.cz

jan.borecky@lam.muni.cz

Smír jako právní jednání

Drabomíra Němcová

Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Článek se zabývá smírem (uzavíráním u soudu) coby právním jednáním. Neboť je smír dle české právní teorie příkladem tzv. smíšeného aktu, je nastíněn jeho dvojí rozměr (hmotněprávní a procesní) a možný obsah smíru a typické druhy dohod v něm obsažené. Dále se text věnuje platnosti smíru jak v obecné rovině, tak jednotlivým kritériím platnosti a jeho vybraným aspektům. V textu se česká právní úprava srovnává s rakouskou – z důvodu blízkosti právních řádů a společnou historií.

Keywords in original language

Smír; smírčí řízení; smíšený právní akt; právní jednání; procesní úkon; povaha smíru; rakouská úprava smíru.

Abstract

Article focuses on court settlement as a legal act. According to a Czech legal theory, the settlement reached at the court is an example of so called “mixed acts”, thus dual nature (substantive law and procedural law aspect) and potential content of court settlement, as well as types of contracts included, is outlined. The article also deals with validity of court settlement (in general), particular criteria of validity and chosen aspects of it. Czech legal system is compared with an Austrian one – because of similarities between them and common legal history.

Keywords

Court Settlement, Court Settlement Proceedings; Legal Act; Procedural Act; Nature of the Settlement; Austrian Court Settlement.

1 Úvod

Procesní úkony nejsou zpravidla současně právním jednáním, takže „*na ně nelze ani z tohoto důvodu užít postup*“⁴ zkoumání platnosti právního jednání.

¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 23. 5. 1979, sp. zn. Cpj 301/77.

V právní teorii se však vyskytují úkony, které „(...) *mohou mít nejen procesní účinky, ale i hmotněprávní účinky, a z tohoto hlediska je lze považovat i za právní úkony*“...² Tyto úkony se v právní teorii nazývají smíšené právní akty.

Je však nutné odlišovat smíšené právní akty od těch procesních úkonů, které vyvolávají hmotněprávní následky, ale samy nejsou právním jednáním. Příkladem může být návrh na zahájení sporného řízení (tj. žaloba). Ten způsobuje nejen procesní, ale také hmotněprávní následky³, typicky stavení promlčecí doby. Sám však není právním jednáním ve smyslu občanského zákoníku. Naopak, například vzájemný návrh (resp. protinávrh), ve kterém strana uplatňuje vůči druhé straně ve sporném řízení pohledávku k započtení, je jak procesním úkonem, tak právním jednáním.

Za smíšený právní akt je považován smír dosažený v civilním řízení před soudem. Právní povaha smíru coby smíšeného aktu byla zejména v minulosti diskutovaná právní naukou (zejména německou a rakouskou). Byly vytvořeny dvě základní teorie přístupu ke smíru. První z nich, v dnešní době prakticky překonaná, se nazývá monistická doktrína. Ta dvojí povahu smíru zcela odmítá. Buď v něm spatřuje výlučně hmotněprávní, nebo výlučně procesněprávní akt.

V současnosti se ve většině zemí kontinentálního práva uplatňuje tzv. dualistická teorie (Doppelnatur⁵ či Doppelbestand⁶), která považuje smír za typický

² Pozn. aut.: Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), mluvíme o tzv. právním jednání.

³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007.

⁴ ŠPERLING, Jaroslav. O právním úkonu a procesním úkonu. *Socialistická zákonnost*, 1983, roč. 31, č. 3, s. 157.

⁵ Podle nauky Doppelnatur je hmotněprávní rovina smíru neoddělitelně spojena s jeho rovinou procesněprávní a tvoří jednu skutkovou podstatu. Hmotněprávní vady smíru mají za následek procesní neúčinnost smíru. Naproti tomu procesní vady smíru, vedoucí k jeho procesní neúčinnosti, nemusí způsobit neplatnost hmotněprávního ujednání. Smír jako mimosoudní ujednání stran (tj. smlouva) je pak zachován, pokud odpovídá vůli stran. – ATTESLANDER-DÜRRENMATT, Agnes. *Der prozessvergleich im internationalen Verhältnis: unter besonderer Berücksichtigung anerkennungs- und vollstreckungsgerichtlicher Fragen im grenzüberschreitenden Rechtsverkehr der Schweiz*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 18.

⁶ Nauka Doppelbestand (tzv. teorie separace smíru) znamená, že existují dvě na sobě nezávislé právní skutečnosti (na jedné straně hmotněprávní jednání, na druhé procesní akt). Podle této teorie může být smír procesně neúčinný výhradně z důvodů procesních, hmotněprávně napadnutelný zase pouze z důvodů hmotněprávních. Tedy „neplatnost“ (resp. neúčinnost) jedné složky smíru, neovlivňuje složku druhou. – ATTESLANDER-DÜRRENMATT, Agnes. *Der prozessvergleich im internationalen Verhältnis: unter besonderer Berücksichtigung anerkennungs- und vollstreckungsgerichtlicher Fragen im grenzüberschreitenden Rechtsverkehr der Schweiz*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 19.

smíšený akt s dvojí povahou – hmotněprávní i procesněprávní. V souladu s touto dualistickou teorií bude v následujícím textu institut smíru rozebrán.

Účelem smíru je „*žkrátit a usnadnit projednání sporů mezi stranami.*“⁷ Jde o „*formu věcného vyřešení sporu.*“⁸ České právo rozlišuje soudníma druhy smíru: podle toho, kdy dojde k jeho uzavření. Nemusí tedy jít o smír procesní, tzn. v rámci již započatého sporného řízení, ale také o tzv. prétorský smír. Ten je výsledkem smířčího řízení podle § 67 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“).

V jakých ohledech lze na smír nahlížet jako na právní jednání, vzhledem ke specifickým podmínkám a procesu jeho uzavírání? Do jaké míry lze o smíru takto uvažovat?

Smír obecně má dvojí povahu⁹:

- je rozhodnutím soudu ve věci samé a
- současně dohodou o změně právního vztahu.

Povaha smíru jako procesního úkonu i hmotněprávního jednání byla potvrzena i občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu Československé republiky. „*Jestliže lze věcné břemeno zříditi smlouvou, lze je zříditi také soudním smírem, i kdyby je soud nebyl oprávněn zříditi rozhodnutím ve věci samé.*“¹⁰ Rozhodně jde o „*(...) složitý úkon, který má aspekty procesní i hmotněprávní.*“¹¹

Domnívám se však, že mohou nastat případy, kdy bude smír čistě procesním úkonem (například smír ohledně nákladů řízení, ohledně jiné procesní záležitosti, s kterou mohou strany disponovat). Naopak to neplatí: smír nebude mít nikdy pouze rovinu hmotněprávní. Pak by se totiž nejednalo o smír, ale prostou dohodu stran.

Pro zajímavost je možné uvést legální definici smíru¹² dle nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v občanských

⁷ KNOBLOCHOVÁ, Věra. Alternativní způsob řešení sporů: Porovnání soudního smíru a mediace. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 9, s. 858.

⁸ Tamtéž, s. 859.

⁹ SVOBODA, Karel. Na co si dát pozor při uzavírání smíru. *Jurisprudence*, 2007, roč. 16, č. 5, s. 20.

¹⁰ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. listopadu 1986, sp. zn. Cpj 44/86.

¹¹ MACUR, Josef. In: STAVINHOVÁ, Jaruška, MACUR, Josef. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 66.

¹² VAŠKE, Viktor. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 491 s.

a obchodních věcech. Zde se uvádí, že „(...) se nejedná o akty aplikace práva, nýbrž o dohodu účastníků vyhotovenou předepsaným způsobem, resp. schválenou státním orgánem.“ Ustanovení čl. 58 tohoto nařízení však za smír bere jen „smír schválený soudem v průběhu řízení („a settlement which has been approved by a court in the course of proceedings“)...“⁴³ Přesto se většina zahraniční literatury přiklání k extenzivnímu výkladu a podrazuje pod „smír schválený soudem v průběhu řízení“ i prétorský smír, uzavřený mimo nalézací řízení (v Rakousku např. podle § 433 civilního řádu soudního).

Smišený právní akt předpokládá existenci vztahů hmotného a procesního práva. V zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v § 1 odst. 1 větě druhé je stanoveno pravidlo, že „uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného“. Je nutné uvědomit si v této souvislosti, že civilní proces je součástí práva veřejného. Poskytuje ale ochranu převážně vztahům soukromoprávním (viz § 1 OSŘ). Hlavním obsahem činnosti soudů v občanském soudním řízení je totiž to, že „projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci (...).“ Civilní proces má sloužit jako nástroj nalézání práva hmotného.

Rozdíl mezi hmotným právem a procesním v průběhu uzavírání smíru se projevuje například v tom, že je zapotřebí odlišovat:

- a) předmět řízení, v rámci něhož se uzavírá smír, a
- b) předmět právního jednání, které má být následně soudem schváleno jako smír.

Předmět sporu či řízení se totiž nerovná spornému hmotněprávnímu nároku. Proces se vztahuje k procesnímu „nároku“ jako předmětu sporu. Je však třeba připomenout, že v případě smírčího řízení dle § 67 OSŘ se ve své podstatě nejedná o uplatňování nároku, ale uplatnění procesního práva – práva podat návrh na zahájení smírčího řízení. Nelze mluvit o nároku ve smyslu zahájení sporného řízení.

Na odlišnost předmětu řízení a hmotného nároku upozorňuje také Macur. „(...) Procesní nárok nesmí být ztotožňován s nárokem materiálním, neboť principiálně vzato soudní rozhodnutí (...) může být od materiálního nároku odlišné.“⁴⁴ To potvrzuje ve svých rozhodnutích i Nejvyšší soud, který uzavřel, že smír může

¹³ Tamtéž, s. 34.

¹⁴ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 94. ISBN 80-210-0810-5.

svým obsahem překročit rámec předmětu řízení. „*Vždy však z něho musí být patrné, jak byly vypořádány nároky, které byly předmětem řízení.*“¹⁵

2 Smír jako procesní úkon

Podle OSŘ má schválený smír účinky pravomocného rozsudku (§ 99 OSŘ). Smír je v tomto smyslu procesním úkonem¹⁶, který sice činí účastníci (strany sporu), ale na jeho schválení participuje soud.

Jak už bylo předesláno, v českém právu existují dvě podoby smíru. Jeden, který je uzavřen před sporným řízením, tzv. prétorský, a smír soudní, kterého je dosahováno během řízení zahájeného žalobou. Oba dva typy však nabývají účinků shodných s účinky rozsudku.

Vzhledem ke společné právní historii, je dobré nahlédnout do rakouského právního řádu. V Rakousku se sice rovněž rozlišují dvě formy smíru (prétorský a soudní), mají však účinky výlučně *res transacta*¹⁷, druhý jmenovaný rovněž účinek *ukončení sporu*. Toto je zásadní rozdíl, neboť podle rakouského civilního procesu je nezbytné namítat existenci smíru, přestože je výsledkem jednání u soudu (projednání nebrání překážka věci „rozsouzené“, kterou soud obecně zkoumá *ex lege*, bez nutnosti namítat její existenci).

Neboť je smír procesním úkonem, je i návrh na jeho uzavření dle § 67 OSŘ (smírčí řízení) procesním úkonem, na rozdíl od návrhu na urovnání sporu mimosoudně, tj. bez jakékoliv ingerence soudu. Směřuje totiž k nastolení procesních následků. Není adresován pouze druhé straně sporu, ale především také soudu (třetímu, na sporu nezúčastněnému subjektu). Návrh na hmotněprávní vyřešení sporu naopak směřuje ke vzniku, změně nebo zániku hmotným práv či povinnostmi, je tedy ofertou adresovanou druhé straně sporu.

Dlouhodobě je zastáván názor, že podání návrhu dle § 67 OSŘ nemá vliv na běh promlčení.¹⁸ Zde je však nutné připomenout jedno speciální

¹⁵ Stanovisko občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 11. listopadu 1986, sp. zn. Cpj 44/86.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007: „...*projev vůle adresovaný soudu, který směřuje ke uplatnění procesních práv, ke splnění procesních povinností nebo k jiným procesním následkům, které s takovým projevem právní předpisy spojují.*“

¹⁷ Tj. pouze účinky hmotněprávní.

¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. června 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97.

ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“) o stavení promlčení v případě, že dojde k „uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo o okolnosti, která právo zakládá“ (§ 647 OZ). Pod pojem *mimosoudní jednání* se dle literatury řadí „mediace, ale i jakákoliv jiná forma, včetně ústní formy.“¹⁹ Cílem ustanovení má být zejména ochrana poctivosti stran v právním styku. Někteří²⁰ však vykládají pojem *mimosoudní* velmi úzce a vylučují z něho jakoukoliv účast soudu v rámci této dohody. S tímto závěrem se ale nelze ztotožnit, neboť by to znamenalo, že právní jednání před soudem nepožívá stejné ochrany jako právní jednání u soudu neučiněné.

K samotnému procesu uzavírání smíru platí, že smír musí být zaprotokolován.²¹ Dle OSŘ se nechá *podepsat předsedou senátu a zapisovatelem*, s tím, že jeho znění musí být zachyceno bez pochybností, neboť jde o právní jednání hmotného práva.

Procesní charakter smíru se však projevuje především ve fázi rozhodování o schválení smíru a v podobě, kterou lze schválený smír napadnout. České právo umožňuje napadnout smír, pokud jde o nedostatek náležitostí právního jednání, pouze procesním prostředkem, kterým je speciální žaloba na neplatnost smíru.²² Za splnění předpokladů dle OSŘ lze rovněž podat žalobu pro zmatečnost či žalobu na obnovu Řízení.

V rakouském právu je zcela odlišný přístup k vadám smíru. Hmotněprávní vady se řeší výlučně podle ustanovení občanského práva hmotného v kombinaci se soudním řízením, které je zahájeno zápornou určovací žalobou (na neúčinnost smíru).²³ Dalo by se říci, že rakouské pojetí vidí ve smíru spíše jeho hmotněprávní rovinu, na rozdíl od české úpravy, v níž se projevuje především rovina procesní.

¹⁹ ADÁMKOVÁ, Markéta. Stavení promlčení lhůty v případě uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka [online]. *pravni prostor.cz*, 19. října 2016 [cit. 7. ledna 2017]. Dostupné z: <http://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/staveni-promlceci-lhuty-v-pripade-uzavreni-dohody-o-mimosoudnim-jednani-veritele-a-dluznika>

²⁰ LAZÍKOVÁ, Jarmila, ŠTEVČEK, Marek. In: LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2265.

²¹ Viz i rakouská právní úprava smíru: GITSCHTHALER, Edwin. In: RECHBERGER, Walter (ed). *Kommentar zur ZPO*. 3. vyd. Vienna: Springer, k § 206 ZPO, bod 38.

²² MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 440.

²³ Rozhodnutí Oberster Gerichtshof (pozn. aut.: rakouský Nejvyšší soudní dvůr, dále jen „OGH“), sp. zn. 19594 Ob: „Zulässigkeit einer Klage auf Feststellung des wahren Inhaltes eines gerichtlichen Vergleiches.“

3 Smír jako právní jednání

Současná právní úprava OZ neobsahuje definici právního jednání. V § 545 OZ se však mluví o právních následcích, které právní jednání vyvolává. Jde o „*právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, ale také právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a práce stran.*“

Předchozí kodex občanského práva (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) definoval pojem *právní úkon* ve svém § 34 jako „*projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně, nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.*“ Tato definice je plně aplikovatelná i do současné právní úpravy. Pokud chceme mluvit o smíru jako o právním jednání, musí splňovat jeho pojmové znaky. Musí jít o projev vůle, kdy vůle je zaměřená na způsobení právních následků a tato vůle musí být aprobebovaná právním řádem.

V první řadě je „*třeba rozlišovat mezi smírem samotným a usnesením soudu, jímž se smír schvaluje.*“²⁴ Samotný smír je právě ono právní jednání, dohoda mezi stranami sporu. Ta je uzavřena ve chvíli, kdy „*se účastníci řízení shodnou na jeho obsahu.*“²⁵

V tomto ohledu se projevuje hmotněprávní rozměr smíru a rovněž obecná pravidla o perfekci právního jednání. To, že se účastníci shodnou na jeho obsahu, znamená, že se stává toto právní jednání perfektním, tedy jsou dovršeny jeho pojmové znaky. K tomuto okamžiku právní jednání vzniká.²⁶

V případě smírcího řízení dle § 67 OSŘ – v kombinaci s § 99 OSŘ o soudním smíru, perfekce nastává prakticky vždy mezi přítomnými – při smírcím jednání, resp. při jednání obecně. Mezi přítomnými pak je dohoda perfektní okamžitě projevem vůle obou stran.

V citovaném stanovisku Nejvyššího soudu ČR²⁷ se opět potvrzuje, co je obsahem smíru: jsou to „*právní vztahy mezi účastníky řízení navzájem*“. Je zajímavé, že do velké míry tu vystupuje nikoliv zásada procesní – tj. dispoziční

²⁴ SVOBODA, Karel. *Přehled judikatury ve věcech předběžných opatření*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 189. ISBN 978-80-7478-414-9.

²⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 1981, sp. zn. Cpj 141/80.

²⁶ MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 442. Pouze oboustranný souhlas procesních stran v případě soudního smíru umožňuje stranám, aby uplatnily dispoziční směřující k ukončení procesu, která je pro soud závazná.

²⁷ Tamtéž.

zásada, ale naopak zásada soukromého práva hmotného, kterou je autonomie vůle. Soud totiž může schválit smír jen v „*podobě*, kterou sami účastníci uzavřeli (*nemůže upravit jiná sporná práva*)“.²⁸

3.1 Obsah smíru

Výše v pojednání o smíru obecně bylo zmíněno, že jde o dohodu. Teorie rozlišuje mezi smlouvami, které směřují ke vzniku závazku (§ 1724 OZ), a dohodami, které směřují „*ke jiným právním následkům, (...)*“.²⁹ Toto dělení nehraje v úvahách o povaze smíru zásadní roli, můžeme si ale na jeho základě uvědomit, že obsahem smíru může být jak jednání, které závazky mění či ukončuje (tj. dohoda), tak smlouva³⁰, kterou vzniká zcela nový závazek.

Tento přístup lze demonstrovat na situaci, kdy jedna strana užívá věc v domnění, že se jedná o její vlastní věc. Právý vlastník to zjistí a chce věc řešit smírem. Proběhne smířčí řízení a jeho výsledkem bude uzavření nájemní smlouvy. Vznikne tím nový zcela závazek.

V případě, že mluvíme o smíru jako o smlouvě, musí pro něj platit ustanovení OZ o smlouvách (§ 1724 a násl.). Smlouva vždy předpokládá:

1) projevy vůle více osob, 2) smluvní konsensus (obsahová shoda), 3) projevy se činí v závislosti na sobě. O perfekci smlouvy bylo pojednáno dříve. Je tu však rozdíl oproti klasickému právnímu jednání: jde o ingerenci či zapojení soudu. Návrhy stran v běžném právním styku nejsou zprostředkovány třetím subjektem.

Návrh i akceptace, stejně jako smluvní konsensus probíhá v případě smíru za účasti soudu. V tomto ohledu se ani nemusí jednat o procesní úkony stran podle definice v OSŘ, i když je právní jednání zpravidla činěno prostřednictvím soudu. Vzhledem k velké neformálnosti pokusu o smír však může část právního jednání mezi stranami probíhat i mimo soud.

Je taktéž možné, aby se strany dostavily na jednání s již hotovým návrhem, bez toho, aby bylo toto „obejití soudu“ jakkoliv sankcionováno. Může se nám to zdát jako logický důsledek autonomie vůle stran, ale například u rakouského

²⁸ KNOBLOCHOVÁ, Věra. Alternativní způsob řešení sporů: Porovnání soudního smíru a mediace. *Právník*. 2000, roč. 139, č. 9, s. 858.

²⁹ HULMÁK, Milan. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054): komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 18.

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. července 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.

smířčího řízení tento postup nepřipadá v úvahu, neboť základní podmínkou pro využití institutu rakouského přetorského smíru je skutečné provedení pokusu o smír, nikoliv pouhé „schválení dohody“ soudem.

3.2 Druhy dohod

Smír je dohodou, která upravuje hmotněprávní vztahy. Existuje velké množství různých druhů dohod, resp. smluv. Které však nejčastěji přicházejí v úvahu při řešení otázky obsahu přípustného smíru?

V odborné literatuře se často zdůrazňuje jeden specifický předpoklad toho, aby soud o smíru vůbec jednal. Touto skutečností je, aby „*tu byla spornost o právech a povinnostech*“.³¹ Ohledně této náležitosti bude více pojednáno v kapitole o platnosti smíru jako právního jednání. Souvisí však právě s obsahem smíru.

Dohoda, kde se počítá s podobně nejistými, neurčitými či spornými právy, bývá zpravidla narovnáním (dnes podle § 1903 OZ).³² Je zajímavé zmínit, že rakouský zákonodárce používá pro označení smíru a narovnání tentýž výraz „*Vergleich*“.

Rakouská judikatura také zastává názor, že smířčí řízení je možné provést až tehdy, kdy strana skutečně zamýšlí vznést žalobu.³³ Tedy ve chvíli, kdy existuje spor ohledně práv a povinností stran.

Velice často má smír podobu novace, dohody o vzdání se práva či prominutí dluhu. Může však jít i o jinou nepojmenovanou smlouvu.³⁴ Každá taková inominátní smlouva musí rovněž vyhovovat ustanovením OZ o platnosti právního jednání.

4 Platnost smíru jako právního jednání

„*Procesní teorie i praxe by neměla připustit, aby procesní úkony, (...), byly napadány na základě předpisů hmotného práva o vadách právní úkonů* (pozn. aut.: dnes

³¹ SVOBODA, Karel. *Přehled judikatury ve věcech předběžných opatření*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 190. ISBN 978-80-7478-414-9.

³² Může jít i o uznání závazku, vzdání se práva, dohodu o splátkách atd. – viz Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 1986, sp. zn. Cpj 44/86.

³³ RECHBERGER, Walter, SIMOTTA, Daphne. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*. Wien: Manz, 2010, s. 10. ISBN 978-3-214-15749-4.

³⁴ HRDLÍČKA, Jindřich. Žaloba o neplatnost smíru. *Socialistická zákonost*, 1966, roč. 14, č. 3, s. 140.

právních jednání).³⁵ To vyplývá ze vztahu hmotného a procesního práva. Například v procesní teorii převažuje názor, že v případě procesních úkonů je rozhodující projev vůle, neaplikuje se teorie vůle. „*Zatímco smlouva může být neplatná pro omyl (...), nikdy nebude neplatná žaloba nebo odvolání.*“³⁶

To však neznamená, že se smír jako právní jednání nepodrobuje hmotně-právním kritériím pro platnost právního jednání. Nesmíme však zapomínat, jak podotýká profesor Macur dále, že „*(z)ávažné hmotněprávní nedostatky pravomocného smíru lze odstranit (jen) pomocí procesní žaloby o neplatnost smíru.*“³⁷ I když se dá dosáhnout nápravy opět jen „*ryze procesními prostředky*“, napravují se jimi vady právního jednání.

Účelem této části je nastínit vybrané aspekty platnosti smíru jako právního jednání.

Kritéria platnosti:

První otázkou je, jaká kritéria soud při hodnocení smíru používá. Měřítkem pro rozhodnutí, zda bude konkrétní podoba smíru jako dohody stran schválena, je *soulad s právními předpisy* (viz § 99 OSŘ). Na rozdíl od čistého právního jednání se nejedná pouze o soulad s hmotným právem. Zkoumání zahrnuje i procesní aspekty uzavírání smíru, tj. přípustná povaha věci³⁸ nebo pravomoc soudu ve věci rozhodnout.³⁹ Pojem „rozpor s právními předpisy“ a „neplatnost dle hmotného práva“ se tedy nekryjí bezezbytku.

Ke zmíněným kritériím:

- a) **Povaha věci:** Toto kritérium označuje vztahy, kde hmotné právo umožňuje vyřízení věci dohodou účastníků právního vztahu;
- b) **Rozpor s právními předpisy:** Tento pojem zahrnuje případy, kdy je dohoda účastníků „*z hlediska obecných požadavků kladených na právní úkony* (tj. právní jednání) *neplatná, (...) nebo jestliže dohoda (...) nezahrnuje všechny podstatné náležitosti, které hmotné právo k uzavření takové dohody (smlouvy) vyžaduje.*“⁴⁰

35 MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 440. – argument právní jistoty.

36 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 1995, sp. zn. Odon 19/95/Fa-Sp.

37 Tamtéž.

38 Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud ČSSR, SEVT, Praha 1980 (S III), s. 316: stanovisko NS Čpj 168/64.

39 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 1965, sp. zn. 5 Cz 31/66.

40 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2009, sp. zn. 25 Cdo 2462/2009.

O schválení rozhoduje soud podle toho, jestli smír odpovídá vůli účastníků. Procesní strany se proto nemohou dohodnout, že soudce nebude „*přiblížit ke porušení předpisů o formě hmotněprávního jednání, že smlouva proti dobrým mravům bude posuzována jako platná.*“⁴¹ Nikdy však neřeší otázku, „*jak se udály záležitosti ve skutečnosti, (...) nemá právo ani povinnost přezkoumávat*“⁴², zda smír odpovídá realitě.

V otázce neplatnosti právního jednání musí soud řešit všechny náležitosti právního jednání:

- subjektu: svéprávnost účastníků,
- způsobilý předmět,
- možnost a dovolenost: smír se nesmí přičít kogentním ustanovením⁴³,
- náležitosti vůle a jejího projevu.

Nyní se text zaměří na vybrané otázky platnosti smíru jako právního jednání:

4.1 Pohnutka a omyl

V judikatuře první republiky se objevuje řada rozhodnutí, která vymezují povahu smíru jako právního jednání, například co se týče pohnutek, které vedou k uzavření soudního smíru (narovnání). Přestože měl v té době smír povahu výlučně *res transacta* (nikoli *res iudicata*), závěry judikatury ohledně charakteru smíru coby právního jednání lze aplikovat i na současnou právní úpravu. „*Nesprávný právní názor strany uzavírající soudní smír, třebaž byl vyvolání procesním soudcem, netýká se předmětu soudního smíru, nýbrž jen pohnutek smíru.*“⁴⁴ Z toho plyne, že strana, která uzavřela soudní smír, nemůže namítat, že se tak stalo „*z nespravedlivé a důvodné bázně vyvolané projevem procesního soudce a odpůrcem*“.⁴⁵ Pohnutka není ani v tomto případě právně relevantní.

Naopak, skutkový omyl má v případě smíru právní význam, ačkoliv odlišné důsledky. Vzhledem k tomu, že procesní předpisy otázku omylu vůbec neřeší, musíme postupovat dle ustanovení OZ o omylu. Podle současné

⁴¹ MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 126.

⁴² SVOBODA, Karel. Na co si dát pozor při uzavírání smíru. *Jurisprudence*, 2007, roč. 16, č. 5, s. 20.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 25 Cdo 3247/2006.

⁴⁴ Nejvyšší soud: Rv I 293/32, Vážný č. 12607.

⁴⁵ Tamtéž.

úpravy má omyl právní relevanci, pokud se týká rozhodující okolnosti a strana byla uvedena v omyl druhou stranou (§ 583 a násl. OZ). Pokud by se nejednalo o smír, nýbrž pouze o dohodu mezi stranami, postupovalo by se dle § 586 odst. 1 OZ a namítala by se relativní neplatnost. Takto to však nelze u smíru schváleného soudem. Ten má účinky pravomocného rozsudku. Argumentace strany bude sice totožná jako u namítání relativní neplatnosti, ale bude třeba zahájit řízení podáním žaloby na hmotněprávní neplatnost smíru.⁴⁶

4.2 Určitost

Podle současné úpravy občanského práva hmotného působí neurčitost a nesrozumitelnost, kvůli nimž nelze zjistit obsah ani výkladem, zdánlivost právního jednání (§ 553 OZ). Jako by právní jednání ani neexistovalo. Dá se tato právní úprava jednoduše převzít pro účely zkoumání platnosti smíru?

První premisou by mělo být, že *iura novit curia*, soud zná právo a nedopustí, že bude smír schválen v takové podobě, že bude neurčitý. Pokud by však k tomu došlo, první otázkou je, zda lze tuto vadu zhojit i dodatečným vyjasněním projevu vůle mezi stranami, jak je to obecně možné v případě právního jednání. To však u soudního rozhodnutí nepřipadá v úvahu, samy strany si nemohou vykládat schválený smír pouze mezi sebou. V tomto ohledu se nepoužije úprava hmotněprávní obsažená v OZ.

Dále je nutné vnímat, že určitost smíru musí mít ještě vyšší kvalitu. Určitost smíru je totiž dokonce podmínkou jeho vykonatelnosti.⁴⁷ Soud musí přihlédnout při schvalování i k tomu, zda „*znění smíru je tak přesně a určitě formulováno, aby nevznikly pochybnosti a pochybnosti při jeho výkonu.*“^{48, 49}

⁴⁶ SVOBODA, Karel. Obnova řízení, v němž nebylo rozhodnuto na základě dokazování. *Jurisprudence*, 2009, roč. 18, č. 2, s. 5.

⁴⁷ SUM, Tomáš. 43701. Vykonatelnost soudního smíru [online]. *epravo.cz*, 3. října 2006 [cit. 2. prosince 2016]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/vykonatelnost-soudniho-smiru-43701.html>

⁴⁸ Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud ČSSR, SEVT, Praha 1980 (S IV): s. 717.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 1975, sp. zn. 3 Cz 105/75. Jednalo se o spoluvlastnictví domu (zdržet se vstupu na zahradu a dalších zásahů do jejich vlastnického práva). Výrok byl neurčitý: zněl, že „*odstraní všechny věci, které leží na sporném pozemku u studny*“. Tento závazek byl materiálně prakticky nevykonatelný.

4.3 Podmínka

Další bodem, který je nutno zkoumat, je otázka, zda u smíru - stejně jako u jiného právního jednání - připadá v úvahu stanovení podmínky. Na jedné straně jde o soudní rozhodnutí, které je procesním úkonem a o podmínkách se v OSŘ zmiňuje pouze § 41a odst. 2, který říká, že „(k) *úkonu účastníka, který je vázán na splnění podmínky nebo doložení času, se nepřiblíží.*“ Na druhou stranu má smír rovněž podstatu hmotněprávní – je právním jednáním. A právní jednání je možno vázat na podmínku. Která složka smíru převáží? Má soudce považovat podmínky ve smíru za nepřipustné? Vždyť smír má účinky pravomocného rozsudku.

V literatuře⁵⁰ se pravidelně zmiňuje *smír s podmínkou*. Jde o takový smír, kde je počátek či konec plnění učiněný závislý na splnění určité podmínky. V době platnosti rakouského civilního řádu soudního (zákon č. 113/1895 Sb. ř. z.), bylo možné vázat smír pouze na podmínku „*týkající se sporných skutečností, nikoliv však otázek právních.*“⁵¹ Tento závěr je možné převzít i do současné právní úpravy.

Současná rakouská judikatura, která i nadále pracuje s civilním řádem soudním, později potvrdila závěry právní nauky, že se může jednat pouze o odkládací, nikoliv o rozvazovací podmínku.⁵² V tomto ohledu jde o jisté omezení smíru jako právního jednání. Soudní ingerence totiž brání tomu, aby právní účinky zanikaly splněním podmínky. Soudní rozhodnutí nemůže být změněno či zrušeno pouhou vůlí stran.

Co se týče praktické roviny uplatňování podmínky ve smíru obsažené, ve fázi nařízení výkonu na základě smíru s podmínkou musí být splnění podmínky prokázáno listinou vydanou nebo ověřenou státním orgánem nebo notářem (§ 262 OSŘ).⁵³

4.4 Odstoupení od smlouvy

Je dobré se na tomto místě zmínit také o možnosti či nemožnosti aplikovat na smír odstoupení od smlouvy. Podle části české právní teorie je zásadně

⁵⁰ STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, s. 191.

⁵¹ HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. 1. vyd. Praha: Všehrd, 1947, s. 416.

⁵² Rozhodnutí OGH ze dne 6. září 1967, sp. zn. 6 Ob 229/67: „*Der gerichtliche Vergleich hat zugleich den Charakter eines zivilrechtlichen Vertrages und einer Prozesshandlung. Er kann nicht resolutiv, wohl aber suspensiv bedingt abgeschlossen werden.*“

⁵³ STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, s. 192.

možné uplatnit všechna pravidla o neplatnosti právního jednání na smír, z čehož plyne, že „i důvody k odstoupení od smlouvy lze podřadit pod případ neplatnosti smíru dle hmotného práva“⁶⁴, a řešit tak situaci žalobou na neplatnost smíru dle § 99 odst. 3 OSŘ.

Takto pojímá smír také úprava česká. Naopak, účinky smíru rakouského jsou vždy jen *res transacta*, smír tam nemá účinky soudního rozhodnutí. To také znamená, že se musí v řízení jeho existence zvlášť namítat, soudce nemá povinnost přihlížet k ní *ex offio*. Podle novější rakouské judikatury⁵⁵ je možné, pokud jsou splněny podmínky stanovené hmotným právem, aby v případě, že jedna strana nesplní svou povinnost ze smíru řádně, druhá odstoupila.

Kvůli tomu, že český smír má účinky *res indicata*, je sice možné aplikovat odstoupení od smlouvy i na něj, rozhodně však jedinou formou nápravy tohoto stavu je opět žaloba na neplatnost smíru, v níž se namítne jako důvod neplatnosti možnost odstoupení o smlouvy.

4.5 Požadavky nad rámec náležitostí právního jednání?

Do části věnující se platnosti smíru je vhodné zařadit také otázku, zda smír coby právní jednání vyžaduje jinou další podmínku nad rámec náležitostí běžného právního jednání.

Podle Nejvyššího soudu je smlouva (smír) „uzavřena okamžikem, kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti, tj. kdy došlo ke shodě vůle smluvních stran o obsahu smlouvy. Rozhodnutí soudu o schválení smíru (dobody) není právní skutečností, která by podmiňovala vznik smlouvy – naopak, platná dohoda (smlouva) je předpokladem výroku soudu o jejím schválení.“⁶⁶ V rozsudku se odhaluje poměr mezi rozhodnutím o schválení smíru a samotnou smlouvou stran.

Rozhodnutí soudu tedy není další náležitostí pro platnost právního jednání (smíru). Je myslitelné, že soud smír sice neschválí, ale právní jednání, které

⁵⁴ HRDLÍČKA, Jindřich. Žaloba o neplatnost smíru. *Socialistická zákonnost*, 1966, roč. 14, č. 3, s. 142–143.

⁵⁵ Rozhodnutí OGH ze dne 18. června 1997, sp. zn. 3 Ob 210/97x: „*Verpflichtet sich eine Partei in einem gerichtlichen Vergleich zur Zahlung eines Geldbetrages Zug-um-Zug gegen Lieferung eines Gegenstandes, kann sie unter den Voraussetzungen des § 918 ABGB auch dann von dem damit vereinbarten Vertrag zurücktreten, wenn sie sich ein solches Rücktrittsrecht nicht vorbehalten hatte. (Ablehnung von ErBl 1966/131).*“

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. července 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.

je jeho obsahem ob stojí. S tím souvisí také otázka, kdy původní právní vztah zaniká: zda samotnou dohodou nebo až schválením smíru. Z výše uvedené argumentace plyne, že už perfekcí dohody původní právní jednání zaniká.

5 Závěr

Úprava smíru obsaženého v OSŘ preferuje pojetí smíru jako procesního úkonu. Ačkoliv smír zůstává jednotou hmotného a procesního aktu, zkoumání jeho platnosti coby právního jednání je závislé na zahájení žaloby o neplatnost smíru dle § 99 odst. 3 OSŘ.

Přesto se v rámci této žaloby o neplatnost smíru, stejně jako v průběhu smírcího řízení (uzavírání smíru mezi spornými stranami) projevuje jeho hmotněprávní povaha. Je podrobován týmž kritériím jako platnost jiného právního jednání (způsobilost subjektu, předmětu, možnost a dovolenost, náležitost vůle a projevu). Na rozdíl od standardních procesních úkonů se zkoumá nejen výsledný projev vůle, ale také vůle samotná – což je typické právě pro právní jednání, nikoliv procesní úkon.

Stejným způsobem jako u právního jednání se posuzuje například omyl či pohnutka, je dokonce možné od smíru „odstoupit“, resp. žádat zneplatnění smíru pro zánik právního vztahu, který byl původně obsahem smíru a který v důsledku odstoupení zanikl.

Literature

Nejvyšší soud: Rv I 293/32, Vážný č. 12607.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 1965, sp. zn. 5 Cz 31/66.

Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud ČSSR, SEVT, Praha 1980 (S III), s. 316: stanovisko NS Cpj 168/64.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 1975, sp. zn. 3 Cz 105/75.

Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud ČSSR, SEVT, Praha 1980 (S IV).

Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. listopadu 1986, sp. zn. Cpj 44/86.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. května 1979, sp. zn. Cpj 301/77.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. listopadu 1981, sp. zn. Cpj 141/80.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 1995, zn. Odon 19/95/Fa-Sp.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. června 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. července 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 25 Cdo 3247/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2009, sp. zn. 25 Cdo 2462/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007.
- Rozhodnutí OGH ze dne 6. září 1967, sp. zn. 6 Ob 229/67.
- Rozhodnutí Oberster Gerichtshof (pozn. aut.: rakouský Nejvyšší soudní dvůr, dále jen „OGH“), sp. zn. 19594 Ob.
- Rozhodnutí OGH ze dne 18. června 1997, sp. zn. 3 Ob 210/97x.
- ADÁMKOVÁ, Markéta. Stavení promlčení lhůty v případě uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka [online]. *pravni prostor.cz*, 19. Října 2016 [cit. 7. ledna 2017]. Dostupné z: <http://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/staveni-promlceci-lhuty-v-pripade-uzavreni-dohody-o-mimosoudnim-jednani-veritele-a-dluznika>
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, díl II.* 2. vyd. Praha: nákladem vlastním, 1928, 443 s.
- HRDLÍČKA, Jindřich. Žaloba o neplatnost smíru. *Socialistická zákonnost*, 1966, roč. 14, č. 3, s. 139–145.
- KNOBLOCHOVÁ, Věra. Alternativní způsob řešení sporů: Porovnání soudního smíru a mediace. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 9, s. 857–873.
- LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

- MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 440–442.
- MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s. ISBN 80-210-0810-5.
- MACUR, Josef. In: STAVINHOVÁ, Jaruška, MACUR, Josef. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s. ISBN 80-210-0099-6.
- MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. ISBN 80-210-1628-0.
- MYSLIL, Stanislav. Málo smírů v majetkových sporech. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 11-12, s. 30–34.
- RECHBERGER, Walter, SIMOTTA, Daphne. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*. Wien: Manz, 2010, 806 s. ISBN 978-3-214-15749-4.
- STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, 496 s. Bez ISBN.
- SUM, Tomáš. 43701. Vykonatelnost soudního smíru [online]. *epravo.cz*, 3. října 2006 [cit. 14. prosince 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/vykonatelnost-soudniho-smiru-43701.html>
- SVOBODA, Karel. Na co si dát pozor při uzavírání smíru. *Jurisprudence*, 2007, roč. 16, č. 5, s. 19–22.
- SVOBODA, Karel. Obnova řízení, v němž nebylo rozhodnuto na základě dokazování. *Jurisprudence*, 2009, roč. 18, č. 2, s. 3–9.
- SVOBODA, Karel. *Přehled judikatury ve věcech předběžných opatření*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 222 s. ISBN 978-80-7478-414-9.
- ŠPERLING, Jaroslav. O právním úkonu a procesním úkonu. *Socialistická zákonost*, 1983, roč. 31, č. 3, s. 156–157.
- VAŠKE, Viktor. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 491 s. ISBN 978-80-7179-614-5.

Contact – e-mail

fridrichova.drabomira@email.cz

The Civil Law of the Public-private Partnership Agreement - an Outline of the Issue

Katarzyna Płonka-Bielenin

Katowice School of Economics, Department of Law and Administration,
Poland

Abstract

The institution of public-private partnership in Poland is governed by the Act of 19 December 2008 on public-private partnerships. This is a form of cooperation between a public entity and a private partner to carry out public tasks. Cooperation is based on a public-private partnership agreement, which is classified as a civil law contract. In terms of its legal nature, PPP is a contract termed bilaterally, payable and consensual.

Keywords

Public-private Partnership; Civil Law Agreement.

1 Introduction

The public-private partnership institution is important in terms of cooperation between a public entity and a private partner for the purpose of carrying out public tasks. It is particularly important in this respect to determine the legal nature of the contract between public and private sector entities. In practice, there have been many doubts about the legal nature of a public-private partnership agreement because the legislature did not settle the issue in the statutory act.

Public-private partnerships are becoming increasingly widespread in the modern world the method of carrying out the tasks of the public authorities. Public tasks that can be the subject of cooperation are carried out by central and local authorities¹.

¹ KORNBERGER-SOKOŁOWSKA, E. (ed.). *Public-private partnership in Polish self-government based on the Mazowieckie and Silesian regions*. PPP Institute, Warsaw University, 2008, p. 27.

Changing public tasks by private bodies is dictated primarily the search for new ways of solving problems arising from the expandable tasks of public administration, including the need to reduce the costs of carrying out the administration and improve its efficiency. These factors have made public administrations unable to perform their tasks effectively, quickly and efficiently. They began to seek new legal solutions, which give rise to the transfer of part of the tasks to be performed on individuals.

In the field of administrative law, the term „privatization of public tasks” has been introduced. According to L. Zacharko, this term means „a creative process in the way of performing public tasks by non-state actors accepting voluntary tasks, leading them in the general interest” rather than in individual interests”².

Out of the legal forms of action of the public administration and the private sector, cooperation and co-operation are indicated³. One of the possible forms of contractual co-operation is public-private partnership.

2 Cooperation under the public-private partnership agreement

When attempting to define PPPs, the legislator points out the principles under which cooperation between the contracting parties must be based so that they can be considered as public-private partnerships within the meaning of the PPP Act 2008⁴. The main principles under which cooperation must be based should be: cooperation must be based on a PPP agreement (Article 7); Cooperation must be established between entities that have been identified as a public entity and a private partner in a legal dictionary (Article 2); Co-operation must serve a public task; The subject of a PPP contract is the

² ZACHARKO, L. *Privatization of municipal public tasks*. University of Warsaw, 2000; DUNIEWSKA, Z., JAWORSKA-DEBSKA, B., MICHALSKA-BADZIAK, R., OLEJNICZAK-SZAŁOWSKA, E., STAHL, M. *Administrative Law, Concepts, Institutions, Principles in Theory and Jurisprudence*. Warsaw, 2004, s. 236. The concept of privatization involves different cases of changing the characteristics of the subject performing the task, changing the forms of performance of the tasks and changing the nature of the relations connecting entities performing public tasks with the citizens.

³ TYŚKIEWICZ-MAZUR, A. Public-private partnership agreement - selected issues. *Territorial Self-government*, 11/2008, p. 19; more about the indicated forms of activity: URA, E. (ed.). *Performance of self-government administration, VII Annual Conference Association of Education of the Academy of Public Affairs*. Rzeszów 2006, p. 504 et seq.

⁴ Tj. Dz. U. of 2015 pos. 696 with later amendments.

implementation by a private partner of a project for remuneration to a public entity; The private partner bears all or part of the expenses incurred by the project or ensures that they are incurred by third parties; The accession must be preceded by the publication by the public entity in the Public Procurement Bulletin, either in the Official Journal of the European Union or in the Public Information Bulletin (Article 5); The choice of a private partner must be based on the rules set out in the Act (Article 4); The PPP contract must include provisions that are set out in the Act (Article 7, paragraph 3)⁵.

According to the PPP Act the subject of public-private partnership is joint implementation of the project based on the division of tasks and risks between the public entity and the private partner. The concept of the enterprise has the legal definition contained in Article 2 point 4 of the Act. According to the statutory definition the project is: construction or repair of a building; Provision of services; Performance of the work and, in particular, the fitting of the asset to the equipment increasing its value or utility; Other benefit - linked to the maintenance or management of a financial asset that is used or is associated with a public-private partnership.

In the form of public-private partnership, construction works as referred to in Article 3, point 1 of the Act of 7 July 1994 on Construction Law⁶. The implementation of the project may involve the renovation of a building according to Article 3 item 8 of the PPP Act. Attention should be paid to the broader scope of the notion of construction, which may include not only the performance of a building but may also include the reconstruction, expansion and superstructure of a building in accordance with the provisions of the Building Law. Provision of public-private partnership services should be understood broadly, given the scope of public service delivery, these services may include provision of media combined with infrastructure management⁷.

⁵ PŁONKA-BIELENIN, K. Legal nature of the public-private partnership agreement. *Local government*, Wolters Kluwer Polska, 9/2010 (237), p. 9.

⁶ Tj. Dz. U. of 2016 pos. 290 with later amendments - According to the Act the building object is: building together with installations and technical equipment; A technical and functional building with installations and equipment; Small architectural objects provided that during or after completion of the construction, the facility will be maintained or managed by a private partner.

⁷ PŁONKA-BIELENIN, K., MOLL, T. *Public-Private Partnership, Commentary on the Public-Private Partnership Act*. Difin 2012, p. 58.

The project can also be implemented in the form of a work. The work may be any material or intangible good that has arisen as a result of the work or skill of the contractor, ie the private partner. A material work may be, for example, a technical device, but a work may also be intangible, for example an architectural project. The doctrine assumes that this is only an exemplary indication of the scope of the work in question, which may be in the form of public-private partnerships, because there is no legal limitation on the work to be immaterial⁸.

According to the wording of Article 7, paragraph 1 of the PPP Act, in a public-private partnership agreement: a private partner undertakes to implement a project for remuneration and incur all or part of the expenditure for its implementation or incurred by a third party; And the public entity is committed to working together to achieve the purpose of the project, in particular by contributing own resources.

The definition of a public entity was expressly stated in Article 2, point 1 of the 2008 PPP Act. According to the wording of the article referred to a public entity within the meaning of the Act is: a). a unit of the public finance sector within the meaning of the regulations on public finances, b). another legal entity created for the specific purpose of satisfying universal needs of no industrial or commercial nature, In this provision, individually or jointly, directly or indirectly by another entity: they finance more than 50%, or hold more than half of shares or hold or oversee the governing body, or have the power to appoint more than half the composition of the supervisory or management body; c). associations of entities referred to in letters a and b.

By analyzing the circle of public entities, the legislator in the first place indicates the entities of the public finance sector within the meaning of the regulations on public finances. Therefore, when determining the circle of public entities within the meaning of the Public-Private Partnerships Act, one should refer to the content of Article 9 of the Act of 27 August 2009 on public

⁸ GONET, W. *Commentary on Public-Private Partnerships Act, Forms of Agreements and Letters*. LexisNexis, Warsaw 2009, p. 28.

finances⁹ which indicates units of the public finance sector¹⁰. De lege lata the public finance sector consists of: public authorities, including government administration bodies, state control and law enforcement agencies, courts and tribunals; Local government units and their unions; Budget units; Self-government budgetary institutions; Executive agencies; Budgetary institutions; State-specific funds; Social Insurance Institution and its management of funds and the Agricultural Social Insurance Fund and funds managed by the President of the Agricultural Social Insurance Fund; National health Fund; Independent public health care institutions; Public universities; Polish Academy of Sciences and its organizational units; State and local cultural institutions and state film institutions; Other state or local self-government legal entities established under separate laws to perform public tasks, excluding enterprises, research institutes, banks and commercial law companies.

In the light of the above, all the aforementioned entities belonging to the public finance sector constitute a category of public entities within the meaning of the Public-Private Partnership Act.

The concept of public entity adopted in the PPP Act is much broader. It should be assumed that a public entity within the meaning of the PPP Act will also be different from a public finance sector entity, a legal entity if the following conditions are met, namely: 1). Must be created for the specific purpose of meeting universal needs; 2). Can not be industrial or commercial; 3). Public finance sector entities or other entities referred to in Article 2 (1) (b) of the PPP Act must have a certain impact on the legal person concerned by financing it in more than 50% or holding more than half of the shares or by exercising supervision over The governing body, or by having the right to appoint more than half the composition of the supervisory or management body. The disposable alternative used by the legislator „or” indicates that one of the indicated public finance sector entities’ revenue will be sufficient to classify it as a public entity under a public-private partnership agreement.

⁹ Tj. Dz. U. of 2013, pos. 885 with later changes.

¹⁰ LIPIEC-WARZECHA, L. Comment to Article 9 of the Public Finance Act, LEX legal status February 15, 2011 - Article 9 of the Public Finance Act 2009, which defines the concept of „public finance sector“ by identifying the catalog of entities forming that sector.

The term „private partner” is a key definition that is included in Article 2 point 2 of the Public Private Partnerships Act. De lege summer partner is a private entrepreneur or a foreign entrepreneur. The legislator in the currently binding PPP Act does not, however, include a definition of an entrepreneur introduced to its needs, nor does it refer to another specific law. In Polish law the term „entrepreneur” does not have one universally accepted and valid meaning. The concept of entrepreneur defines primarily the Act of 2 July 2004 on freedom of economic activity¹¹, acting in Article 4, paragraph 1, that an entrepreneur is a natural person, a legal person and an organizational unit not a legal person, whose separate law grants have legal capacity economic.

Each of the parties to the public-private partnership agreement bears a part of the risk of success of the venture, thus referring to the world-wide public-private partnership models.

3 Nature of the public-private partnership agreement

When discussing the nature of a public-private partnership agreement under the current law, it should be noted that if the partnership agreement is entered into and appropriately named obligations to the named contract, the relevant provisions, such as the Civil Code, will apply to these obligations. Individual commitments of the parties to the partnership agreement can be expressed both in named contracts as well as in non-contractual agreements. However, it is only in the context of the Public-Private Partnerships Act of 19 December 2008 that commitments can be classified as public-private partnerships. The primary distinguishing feature of public-private partnerships is the participation of a public-sector contractor and „the necessary legal constraints associated with, for example, the mode of concluding a contract or the position of a public entity in that legal relationship”¹². Public-private partnership agreement is a civil law contract.

An important element of the content of the public-private partnership agreement, as stated in Article 7 of the PPP Act, is remuneration. This

¹¹ Tj. Dz. U. of 2016, pos. 1829 with later changes.

¹² PŁONKA-BIELENIN, K. Legal nature of the public-private partnership agreement. *Local government*, Wolters Kluwer Polska, 9/2010 (237), p. 12.

means that the contract is a paid contract, that is, both parties gain a financial advantage, one in the form of performance of this PPP contract and the other by receiving payment of a certain amount of money or the right to receive benefits from the object of public-private partnership. As rightly stated by J. Jacyszyn and T. Kalinowski, the remuneration of a private partner is in principle supposed to be a cash benefit, although the payment does not have to come from the state budget or local government. It may also involve the private partner's ability to charge users or the right to receive benefits from the subject matter of the project¹³.

The PPP Act states in Article 4 that remuneration may also be mixed. The terms of fees or charges should be specified in the PPP contract, as well as the method of collection and any consumer or user protection instruments. It is the public interest to protect the beneficiaries from the possible effects of a private monopoly that could result in the implementation of a public-private partnership agreement.

The legislator left the parties free to choose its form. The PPP contract may be in any form. However, as is generally accepted in the doctrine, because of the need to precisely formulate reciprocal rights and obligations, at least the written form is required. The argument in favor of such a position is also that the preservation of the written form is the basis for the recovery of claims in the event of improper performance of the contract in the event of a court dispute. The PPP contract may also be concluded in the form of a notarial deed, especially if the parties wish to concurrently set up a special purpose vehicle (Article 14 of the PPP Act)¹⁴.

The basic element of the agreement is the division of tasks and risks between the contracting parties. According to Article 1, paragraph 2 of the PPP Act, the object of the partnership is the joint implementation of the project, based on the division of tasks and risks¹⁵ between the public entity and the private partner. The law does not specify what the risk is or introduces a risk category. The introduction of the term „risk” aims only to emphasize that

¹³ JACYSZYN, J., KALINOWSKI, T. *Commentary to the Public-Private Partnership Act*. Warsaw: LexisNexis, 2006, p. 53.

¹⁴ GONET, W. *Commentary to the Law...*, pp. 53–54.

¹⁵ For more information: YESCOMBE, E. R. *Public-Private Partnership, Principles of Implementation and Financing*. Kraków, 2008, pp. 39–42.

partners are to implement the project jointly. The further part of this article indicates that this cooperation is based on a division of tasks and risks. „The risk sharing statement in Article 1 is of a guideline only - it does not involve any provisions that shape the position of partners or the requirements of the contract itself. It is understandable that, regardless of the provisions of the PPP contract, the provisions of the Public Procurement Law and of the Act on Concessions for Works or Services”¹⁶. The legislator also failed to identify *essentialia negotii*, ie elements of substantive PPP contract. In the literature of the subject, it is assumed that in terms of legal nature the PPP contract is a contract named, bilaterally obligatory, paid and consensual¹⁷. As emphasized in the justification of the 2008 PPP Act, the essence of public-private partnerships is cooperation and risk sharing in the performance of public tasks. „The partnership envisages very intensive cooperation in the implementation of the project, through such a distribution of tasks and risks in the project, which best utilizes the advantages of each participant. This means that cooperation is not limited to the purchase of a service, supply or construction work in return for a fixed payment. In the public contract, the contracting authority is obliged to make a monetary payment, while the contractor performs a non-monetary obligation. In this sense, the public procurement contract is „one-sided”. This is not the case for a public-private partnership agreement that can not be attributed to such a simple construction”¹⁸.

Referring to the reciprocal nature of the PPP agreement, it is stated that „it may be a reciprocal agreement if the benefits of both parties are equivalent”. Such a situation may occur when a public entity is required to pay the private partner total wages. In practice, however, PPP contracts are rarely reciprocal, since benefits are generally not equivalent¹⁹. Equivalence is not understood objectively but as established by both parties, and therefore one benefit is to replace the other²⁰.

¹⁶ Rationale for the bill on public-private partnerships, Sejm print 1180 of 20 October 2008, p. 6.

¹⁷ GONET, W. *Commentary to the Law...*, p. 56.

¹⁸ Justification for the project..., p. 6.

¹⁹ GONET, W. *Comments on the contract for public-private partnership, review of legislative*. 2006, No. 6, p. 72.

²⁰ Judgment of the Court of Appeal in Warsaw of 27 July 2005, I Aca 1218/2004.

It is necessary to share the view of M. Kulesza that, in paid PPP contracts, the parties should clearly state the intention to apply or not apply the provisions of Article 487-497 of the Civil Code. Due to the complexity of the legal and economic relationship between the public entity and the private partner. The content of the PPP agreement requires a more precise settlement of the consequences, for example, of impossibility of performance or delay than is contained in Article 491-497 of the Civil Code, as indicated by the legislator in Article 7 (3) of the Public-Private Partnership Act²¹.

4 Conclusions

The main assumptions of the PPP Act are primarily to give the parties as much freedom as possible to form partnerships, to protect the legitimate interests of private partners, to protect important public interests and to protect public debt, and to comply with European Union law. The PPP Act explicitly refers to the existing institutions of Polish law, especially civil law institutions. The expression of the flexibility of the Act is the use of civil law and commercial law - general clauses. On the basis of the analysis, it is to be assumed that the PPP contract is, in terms of its legal nature, a contract termed bilaterally, payable and consensual. This is a civil law contract between a public entity and a private partner. The legislator left the contracting parties with wide discretion in shaping its content. It should be assumed that in the event of a dispute between the parties to a PPP contract, civil court will be competent.

Literature

DUNIEWSKA, Z., JAWORSKA-DEBSKA, B., MICHALSKA-BADZIAK, R., OLEJNICZAK-SZAŁOWSKA, E., STAHL, M. *Administrative Law, Concepts, Institutions, Principles in Theory and Jurisprudence*. Warsaw, 2004.

GONET, W. *Commentary on Public-Private Partnerships Act, Forms of Agreements and Letters*. LexisNexis, Warsaw 2009.

GONET, W. *Comments on the contract for public-private partnership, review of legislative 2006*, No. 6.

²¹ KULESZA, M., BITNER, M., KOZŁOWSKA, A. *Public-Private Partnership Act, Commentary*. ABC, 2006, p. 152.

JACYSZYN, J., KALINOWSKI, T. *Commentary to the Public-Private Partnership Act*. Warsaw: LexisNexis, 2006.

KORNBERGER-SOKOLOWSKA, E. (ed.). *Public-private partnership in Polish self-government based on the Mazowieckie and Silesian regions*. PPP Institute, Warsaw University, 2008.

KULESZA, M., BITNER, M., KOZŁOWSKA, A. *Public-Private Partnership Act, Commentary*. ABC, 2006.

LIPIEC-WARZECHA, L. *Comment to Article 9 of the Public Finance Act*. LEX legal status February 15, 2011.

PŁONKA-BIELENIN, K. Legal nature of the public-private partnership agreement. *Local government*, Wolters Kluwer Polska, 9/2010 (237).

PŁONKA-BIELENIN, K. *Moll Tomasz, Public-Private Partnership, Commentary on the Public-Private Partnership Act*. Difin, 2012.

TYŚKIEWICZ-MAZUR, A. Public-private partnership agreement - selected issues, *Territorial Self-government*, 11/2008.

E. URA (ed.). *Performance of self-government administration, VII Annual Conference Association of Education of the Academy of Public Affairs*. Rzeszów, 2006.

YESCOMBE, E. R. *Public-Private Partnership, Principles of Implementation and Financing*. Kraków, 2008.

ZACHARKO, L. *Privatization of municipal public tasks*. University of Warsaw, 2000.

Kontakt – e-mail

dariuszbielenin@wp.pl

katarzyna.plonka-bielenin@gwsh.pl

Neplatnost právních jednání ve zvláštních právních předpisech

Monika Příkazská

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zamieňa na (ne)platnosť právnych jednání, ktorou upravujú zvláštní právni predpisy, avšak s ohľadom na súkromoprávni podstatu smluvných vzťahů se na ni použije podpůrně právní úprava neplatnosti v občanském zákoníku. Jedná se zejména o právní úpravu v zákoně o bankách, zákoně o úvěrových a spořitelních družstvech, energetickém zákoně a zákoně o elektronických komunikacích. Příspěvek se soustřeďí především na zodpovězení otázky, o jaký druh neplatnosti se jedná.

Keywords in original language

Energetický zákon; neplatnost; právní jednání; smlouva; zákon o bankách; zákon o elektronických komunikacích.

Abstract

This paper focuses on the (in)validity of legal acts regulated by specific regulation. Private essence of contractual relationships leads to application of the general regulation in the Civil Code. Specific regulation of the validity of contracts includes the regulation of the Bank Act, the Act on Credit and Savings Cooperatives, the Energy Act and the Electronic Communications Act. The paper focuses primarily on answering the question, what kind of invalidity is in these regulations contained.

Keywords

Bank Act; Contract; Energy Act; Invalidity; the Electronic Communications Act; Legal Act.

1 Chápání neplatnosti v občanském zákoníku

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“) přinesl zcela novou koncepci posuzování následků vad

právních jednání. Zatímco dřívější právní úprava setrvala na stanovisku, že právní jednání (dříve právní úkon) je absolutně neplatné, pokud odporuje zákonu nebo dobrým mravům, současná právní úprava je z pohledu následků vad právních jednání méně restriktivní a naopak se snaží sankcí absolutní neplatnosti šetřit. Klíčová už není pouze skutečnost, zda právní jednání zákonu odporuje, anebo nikoliv, ale naopak je nezbytné zkoumat smysl a účel zákonného ustanovení, resp. přesněji zákonného zákazu.¹

Občanský zákoník v prvé řadě rozlišuje neplatnost a nicotnost právního jednání. Nicotné právní jednání vůbec žádné důsledky nevyvolává, proto se k němu z pohledu zákona nepřihlíží. Neplatné jednání v této kategorii stojí na pomyslném žebříčku výše; takové právní jednání bylo sice dokonáno, avšak nebylo učiněno platně, a to z toho důvodu, že se u něj objevuje buď rozpor s dobrými mravy, anebo zákonem samotným.²

Základní ustanovení týkající se neplatnosti právních jednání nacházíme v obecných ustanoveních občanského zákoníku, konkrétně v ustanovení § 580 OZ. Právě toto ustanovení vyjadřuje zásadní odklon od doposud požímané zásadní absolutní neplatnosti, neboť uvádí, že neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu; to ovšem pouze v případech, kdy to smysl a účel zákona vyžaduje. V tomto směru zákonodárce užívá abstraktní a nejasnou kategorii, v jejímž důsledku je hypotéza právní normy značně (a záměrně) nejasná. Současně však zákonodárce klade důraz na významnou intenzitu rozporu se zákonem, aby vůbec bylo možné právní jednání jako neplatné posoudit. Sama právní norma, s níž je právní jednání v rozporu, musí sledovat takový účel a smysl, pro jehož dosažení je nezbytné, aby právní jednání bylo neplatné.

I stávající občanský zákoník rozlišuje neplatnost relativní a absolutní. Zákonodárce však neposkytuje jasné návody, jakým způsobem lze druh neplatnosti rozlišit.

Zákonodárce staví jednotlivá ustanovení, která se neplatností zabývají, na určité systematické. Zatímco ustanovení § 580 OZ upravuje obecnou

¹ Což plyne ze znění ustanovení § 580 a § 588 OZ.

² O následcích vad právních jednání by bylo možné hovořit obsáhleji, avšak pro účely tohoto pojednání postačí zaměřit se na kategorii neplatnosti (ačkoliv i vztahu k tomuto institutu toho doposud zůstává mnoho sporného).

generální klauzuli neplatnosti, ustanovení § 588 OZ a 586 OZ rozlišuje v závislosti na jejich následcích neplatnost absolutní a relativní (druhy neplatnosti).

Důvody absolutní neplatnosti vymezuje zákonodárce v ustanovení § 588 OZ. Jedná se o zjevný rozpor s dobrými mravy, rozpor se zákonem (za současného zjevného narušení veřejného pořádku) a počáteční nemožnost plnění. Právě rozpor se zákonem jako důvod absolutní neplatnosti bude pro další text stěžejní. Literatura hovoří v tomto případě obecně o neplatnosti v alternativě porušení zákona.³

V případě absolutní neplatnosti občanský zákoník oproti obecné generální klauzuli intenzitu rozporu se zákonem ještě posiluje. Sankci absolutní neplatnosti si zaslouží pouze takový rozpor se zákonem, který překračuje určité hranice. Touto hranicí je *veřejný pořádek*. Občanský zákoník totiž nepodmiňuje absolutní neplatnost *jakýmkoliv* porušením veřejného zájmu, ale rozpor se zákonem sankcionuje pouze za současného *zjevného* narušení veřejného pořádku.⁴ Intenzita zásahu do veřejného zájmu pak předurčuje, že osud vadného právního jednání nelze ponechat pouze na soukromé aktivitě jedinců.⁵

Veřejným pořádkem⁶ je přitom možné rozumět základní právní nastavení státu (pravidla a hodnoty), na nichž stát musí bezvýhradně trvat.⁷ Již z tohoto vymezení je patrné, že pojem veřejného pořádku je třeba vykládat spíše restriktivně – jako hodnotové minimum, z něhož nelze slevit za žádných okolností. Ve vztahu k dalšímu důvodu absolutní neplatnosti, rozporu

³ Tohoto pojmu užívá ve svém textu M. Janoušek, ačkoliv spíše v souvislosti s obecnými důvody neplatnosti podle ustanovení § 580 OZ. JANOUSEK, Michal. K pochybnosti o povaze neplatnosti pro rozpor se zákonem a o následcích, které působí trestný čin v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 214.

⁴ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 784.

⁵ MELZER, Filip, tamtéž, s. 784.

⁶ Souhrnně k pojmu veřejného pořádku HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2136.

⁷ O bezvýhradném trvání na takových společenských pravidlech a základních pravidlech právního řádu hovoří výslovně F. Melzer. MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 784.

s dobrými mravy, odborná literatura uvažuje, že v pochybnostech je třeba dát přednost závěru, že se o rozpor s dobrými mravy nejedná.⁸ Obdobně lze uvažovat i ve vztahu k porušení veřejného pořádku.

Relativní neplatnost přichází v úvahu všude tam, kde smysl a účel právní normy, s níž je určité právní jednání v rozporu, směřuje k ochraně zájmu určité osoby.⁹ Relativní neplatnost představuje sankci pro běžnější, s právním řádem i základními hodnotami státu v zásadě slučitelné „přešlapy“, jichž se adresáti právních norem dopouštějí. V takových případech zákonodárce z pochopitelných důvodů přesouvá rozhodnutí o osudu potenciálně neplatného právního jednání do sféry osoby, v jejíž prospěch právní norma ochranu upravuje (právě proto, že právní jednání netrpí takovými vadami, které je třeba stíhat a potírat *ex officio*).

Naopak v případě neplatnosti absolutní shledává zákonodárce vady právního jednání natolik zásadními, že přivolil soudu, aby k takové neplatnosti přihlédl i bez návrhu; možnost rozhodnout o osudu právního jednání odnímá ze sféry vlivu smluvních stran. Rozpor s veřejným pořádkem odporuje základním zásadám, na nichž stojí státní zřízení; je proto třeba na vyslovení neplatnosti trvat i v případech, kdy se toho smluvní strany zřeknou. Absolutní neplatnost představuje v soukromoprávních vztazích výrazně veřejnoprávní prvek; jde o ingerenci státní moci, která je ve výrazném kontrastu se zásadou smluvní svobody.¹⁰ I z tohoto důvodu zákonodárce omezuje vyslovení absolutní neplatnosti na hraniční, excesivní případy.¹¹

Z výše uvedeného lze proto dovodit, že ačkoliv generální klauzule neplatnosti obecně stanoví, že k neplatnosti *zásadně* vede rozpor se zákonem, pokud to jeho smysl a účel vyžaduje, ne každý rozpor se zákonem vyvolá nutně neplatnost *absolutní*.

⁸ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek III. § 419 – 654. Praha: Leges, 2014, s. 784, resp. obdobně MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Tamtéž*, s. 722.

⁹ K tomu srov. ustanovení § 586 OZ.

¹⁰ A právě z těchto důvodů také rekodifikace preferenci absolutní neplatnosti opouští. Blíže k tomu JANOUSEK, Michal. K pochybnosti o povaze neplatnosti pro rozpor se zákonem a o následcích, které působí trestný čin v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 214.

¹¹ Lze proto hovořit o *zásadě* relativní neplatnosti. MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek III. § 419–654. Praha: Leges, 2014, s. 784.

2 Sankce neplatnosti právního jednání v jiných právních předpisech

Sankce neplatnosti se objevuje hned v několika právních předpisech, které regulují zvláštní výseče podnikatelské činnosti. Prvotní otázkou, kterou je třeba řešit, je však vztah výslovně vyjádřeného smluvního odchýlení se od právní normy a vztahu obecného ustanovení § 580 odst. 1 OZ. Pokud zvláštní právní regulace stanoví zvláštní případy neplatnosti, jedná se o *lex specialis* k ustanovení § 580 OZ? Je tedy možné se již spoléhat na úsudek zákonodárce a nepoměřovat již vyslovení neplatnosti smyslem a účelem daného ustanovení?

V tomto směru prozatím doktrína a judikatura předložily odlišné závěry. M. Janoušek se kloní k závěru, že se o normu *lex specialis* jedná, a proto se ustanovení § 580 odst. 1 OZ v případech výslovného stanovení neplatnosti při odchýlení se od právní normy nepoužije; uvedené přitom platí napříč celým právním řádem.¹² F. Melzer se však touto otázkou zabýval v případě vztahu ustanovení § 580 odst. 1 a 582 OZ. Dospívá k závěru, že i v případě ustanovení § 582 OZ je třeba zkoumat, zda smysl a účel zákona skutečně vyžaduje neplatnost odchylujícího se právního jednání.¹³ K témuž ostatně dospěla i judikatura.¹⁴

F. Melzer k tomu uvádí, že z hlediska principu proporcionality je třeba se zabývat tím, zda neplatnost směřuje k dosažení účelu právní normy, zda nelze tohoto účelu dosáhnout i mírnějším prostředkem a zda hodnota, k níž norma směřuje, musí ustoupit principu autonomie vůle.¹⁵ Jak tomu ale bude v případě neplatnosti stanovené zvláštními právními předpisy?

¹² JANOUŠEK, Michal. K pochybnosti o povaze neplatnosti pro rozpor se zákonem a o následcích, které působí trestný čin v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 216.

¹³ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 784; resp. obdobně MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Tamtéž, s. 744 a zejména 746.

¹⁴ Jedná se o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014, v němž Nejvyšší soud uvádí, že „Právní jednání odporující zákonu je neplatné pouze tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel zákona (§ 580 odst. 1 OZ). Uvedené omezení platí i pro posouzení důsledků nedodržení formy právního jednání vyžadované zákonem (§ 582 odst. 1 OZ). Jinými slovy, není-li právní jednání učiněno ve formě stanovené zákonem, je (z tohoto důvodu) neplatné pouze tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel zákona.“

¹⁵ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 784; resp. obdobně MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Tamtéž, s. 744 a zejména 747.

Zvláštní důvod neplatnosti smlouvy nacházíme v ustanovení § 1 odst. 5 písm. c) zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech (dále jen „zákon o spořitelních a úvěrových družstvech“). Družstevní záložna nesmí uzavírat smlouvy za nápadně nevýhodných podmínek pro družstevní záložnu, zejména jde o takové smlouvy, které zavazují družstevní záložnu k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění nápadně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě; porušení této podmínky zakládá neplatnost smlouvy.

Dále se obdobný zákaz objevuje také v ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 21/1992, o bankách (dále jen „zákon o bankách“). Banka a pobočka banky z jiného, než členského státu nesmí uzavírat smlouvy za podmínek, které jsou pro ni nápadně nevýhodné, zejména takové, které zavazují banku nebo pobočku banky z jiného než členského státu k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění zjevně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě. Zákon o bankách jako zvláštní zákon opět stanoví, že smlouvy uzavřené v rozporu s tímto ustanovením jsou neplatné.

Ustanovení § 50 a 72 zákona č. 458/2000 Sb., energetický zákon (dále jen „energetický zákon“) dále upravují povinné náležitosti jednotlivých druhů smluv uzavíraných v sektoru energetiky. Závěrečné odstavce těchto ustanovení uvádějí, že pokud dané smlouvy neobsahují některou ze stanovených náležitostí, považují se za platné, pokud se zákazník nedovolá jejich neplatnosti.

Konečně zvláštní důvod neplatnosti obsahuje také zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích (dále jen „zákon o elektronických komunikacích“). Jeho ustanovení § 63 odst. 8 stanoví, že smluvní ujednání, která by obsahovala takové podmínky a postupy pro ukončení smlouvy, které jsou odrazující od změny poskytovatele služeb elektronických komunikací, jsou neplatná. Jedná se o projev důrazu na smluvní svobodu zákazníka vybrat si smluvního partnera, která nachází svůj odraz v zákoně kvůli historické zkušenosti s praktikami poskytovatelů služeb v tomto sektoru.

Ve vztahu k obecné právní úpravě v občanském zákoníku se ve všech uvedených případech jedná o speciální právní úpravy, které regulují zvláštní podnikatelské vztahy na poli zvláště regulovaných podnikatelských aktivit. S ohledem na vztah *lex specialis* a *lex subsidiaris* se zvláštní právní předpisy

uplatní i v případě, kdy došlo později k přijetí obecného soukromoprávního předpisu (z hlediska teorie práva se jedná o aplikaci zvláštní derogační klauzule stanovící, že pozdější *lex generalis* neruší dřívější *lex specialis*, tzv. *derogace mlčky*)¹⁶.

V případech výše uvedených lze dále soudit, že se jedná o kogentní normy, od nichž se nelze odchýlit smluvně (dohodou smluvních stran). K tomuto závěru nevede ani tak skutečnost, v jakém právním předpise se právní normy nacházejí (resp. povaha tohoto právního předpisu, která může být výrazně veřejnoprávní), jako spíše to, že právní norma výslovně hovoří o následku smluvního odchýlení se od sebe samé. To přesně odpovídá první variantě popsané v ustanovení § 1 odst. 2 OZ, neboť právní norma zakazuje výslovně, aby se od ní účastníci právních vztahů odchýlili, a to právě prostřednictvím výslovného stanovení sankce odchýlného ujednání.

V souladu s ustanovením § 580 odst. 1 OZ je nyní třeba dovodit, zda smysl a účel daných právních norem vyžaduje, aby odchýlná právní jednání byla neplatná. V případě zákona o bankách a zákona o spořitelních a úvěrových družstvech je účel normy patrně ochrana finanční situace a likvidity banky a spořitelního či úvěrového družstva. Prostřednictvím jejich ochrany právní norma směřuje i k ochraně celého bankovního (finančního) sektoru (k tomu níže). Jedná se tedy částečně o projev veřejného zájmu. V případě zákona o elektronických komunikacích přispívá účel právní normy k ochraně zákazníka, u něhož obecně oprávněně hrozí, že se bude nacházet v postavení slabší smluvní strany. Neplatnost ve výše uvedených případech k naplnění účelu normy určitě přispívá a mírnější (a vhodný) nástroj patrně neexistuje.

Pochybnosti by ve světle ustanovení § 580 odst. 1 OZ mohly vznikat ve vztahu k ustanovení § 50 a 72 energetického zákona. Pokud je jejich účelem informovanost zákazníka, a tedy jeho ochrana, je za všech okolností nutné, aby smlouva byla neplatná vždy, pokud neobsahuje některou zákonem předepsanou náležitost? Zvláště, pokud se jedná sice o povinný údaj (nebo jeho část), v jehož důsledku ale chybí povinná náležitost jen v určitém (třeba zanedbatelném) rozsahu? V určitých případech by patrně smysl a účel normy nevyžadoval nutně neplatnost (celé!) smlouvy. Naopak v jiných případech bychom zase dovodili, že chybějící náležitost je takového charakteru, že neplatnost zakládá. V dalším textu proto budeme uvažovat,

¹⁶ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 115.

že i předmětná ustanovení energetického zákona neplatnost odchylicího se jednání zakládat přinejmenším mohou.

V uvedených případech se tedy jedná o zvláštní důvody (nikoliv druhy) neplatnosti, které nalézáme v právních předpisech smíšené právní povahy, neboť účel a smysl normy, k níž vyslovení neplatnosti směřuje, ve výše uvedených případech patrně dovodit lze. Jaký lze však – perspektivou obecného pojetí neplatnosti v občanském zákoníku – dovodit závěr o druhu neplatnosti, který ve zvláštních právních úpravách nacházíme?

Doktrína ani judikatura příliš návodů na zodpovězení této otázky neposkytuje; současný právní stav si však odpověď patrně vyžádá, neboť vůdčí ideou soukromého práva je mimo jiné jeho jednota.¹⁷ Navzdory tomu, v jakých pramenech (právních předpisech) se právní normy nacházejí, bude třeba snažit se přistupovat k jejich výkladu a aplikaci jednotně.

Ve vztahu k neplatnosti podle zákona o bankách odborná literatura původně bez bližšího zdůvodnění uvádí, že se bude jednat o neplatnost absolutní.¹⁸ Nová komentářová literatura na tomto závěru setrvává, přičemž uvádí, že smlouvy uzavřené v rozporu s ustanovením § 12 odst. 2 zákona o bankách jsou současně rozporné také s veřejným pořádkem.¹⁹

Obdobný závěr by zřejmě analogicky bylo možné očekávat ve vztahu k neplatnosti podle zákona o spořitelních a úvěrových družstvech (pravidlo je v obou právních předpisech prakticky totožné a zjevně sleduje stejný účel).

K důvodu neplatnosti v ustanovení § 50 odst. 12 a § 72 odst. 9 energetického zákona literatura uvádí, že se jedná o neplatnost relativní.²⁰ Druhem neplatnosti podle ustanovení § 63 odst. 8 zákona o elektronických komunikacích se literatura prozatím blíže nezabývá.²¹

¹⁷ K tomu srov. ustanovení § 1 odst. 1 OZ.

¹⁸ SÝKORA, Pavel. In: PIHERA, Vlastimil, SMUTNÝ, Aleš, SÝKORA, Pavel. *Zákon o bankách. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 142.

¹⁹ ELEK, Štefan. In: LIŠKA, Petr a kol. *Zákon o bankách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 170.

²⁰ Pro sektor elektřiny KOŘÁN, Jan, KOŠTÁL, Václav. In: EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 639. Pro sektor plynárenství JASENSKÝ, Martin. In: EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 1145 a násl.

²¹ JADRNÝ, Václav. In: CHUDOMELOVÁ, Zuzana a kol. *Zákon o elektronických komunikacích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 214.

3 Neplatnost v podmínkách zákona o bankách a zákona o úvěrových a spořitelních družstvech

V případě zvláštního důvodu neplatnosti podle zákona o bankách a zákona o spořitelních a úvěrových družstvech literatura dovozuje, že se jedná o neplatnost absolutní.²² Obdobně hovoří také důvodová zpráva k zákonu o bankách; uvádí však pouze, že důvodem je ochrana před tzv. tunelováním bank (což lze určitě chápat jako veřejný zájem).²³ Posouzení podle předchozí právní úpravy tedy zřejmě k závěru o absolutní neplatnosti vede, a to také s odkazem na ustanovení § 39 již neúčinného občanského zákoníku. Dříve bylo však vymezení absolutní neplatnosti daleko širší. Obstojí závěr o absolutní neplatnosti také podle současné právní úpravy? Komentářová literatura (ve vztahu k zákonu o bankách, jehož ustanovení je však prakticky totožné se zněním ustanovení podle zákona o spořitelních a úvěrových družstvech) zastává závěr o absolutní neplatnosti i nadále, a to s odůvodněním porušení veřejného pořádku.²⁴

Ustanovení § 588 OZ přisuzuje absolutní neplatnost pouze takovým právním jednáním, jejichž obsah se natolik přičí zákonu, že současně odporuje i veřejnému pořádku. To však zřejmě nebude případ zvláštního důvodu neplatnosti podle zákona o bankách, ani podle zákona o úvěrových a spořitelních družstvech. Navzdory tomu, že účelem tohoto ustanovení je zjevně chránit finanční integritu a likviditu uvedených institucí, nelze asi tento zájem (byť se jedná o zájem veřejný) nutně chápat jako součást veřejného pořádku.²⁵ Nejedná se patrně o základní hodnoty a principy státu, na nichž je třeba bezvýhradně trvat.²⁶ V pochybnostech je současně třeba se přiklonit k tomu, že se o rozpor s veřejným pořádkem spíše nejedná.²⁷

²² Ve vztahu k zákonu o bankách blíže SÝKORA, Pavel. In: PIHERA, Vlastimil, SMUTNÝ, Aleš, SÝKORA, Pavel. *Zákon o bankách. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 142.

²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 165/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony [online]. Vláda, 1993 [cit. 10. 1. 2017]. In: *Beck-online.cz* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck.

²⁴ ELEK, Štefan. In: LIŠKA, Petr a kol. *Zákon o bankách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 170.

²⁵ Opačně ELEK, Štefan. In: LIŠKA, Petr a kol. *Zákon o bankách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 170.

²⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 784.

²⁷ Jak obecně v poměrech občanského zákoníku dovozují MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Tamtéž, s. 722.

Současně je zřejmé, že posuzovaná neplatnost směřuje na ochranu zájmů určité osoby, resp. dokonce osob. První oprávněnou osobou je nepochybně sama banka nebo družstevní záložna. Lze si představit situaci, kdy družstevní záložna či banka nedostatečně pečlivě zváží způsob svého zastupování statutárním orgánem. Pokud zvolí způsob zastoupení dostatečně liberálně, může být zavázána z takových právních jednání, která jsou pro ni značně (nápadně) nevýhodná. V takovém případě nepochybně bude oprávněna sama banka či družstevní záložna dovolat se neplatnosti takového právního jednání, v jehož důsledku by se mohla snížit její likvidita, a to z důvodu uvedeného v příslušných ustanoveních zvláštních zákonů.

Mohou však zřejmě nastat i případy, kdy bude uzavřená smlouva pro banku či družstevní záložnu natolik nevýhodná, že se nebude jednat pouze o jednotlivé – byť hospodářsky velmi nevýhodné – plnění, ale naopak se bude jednat o právní jednání, v jehož důsledku by banka nebo družstevní záložna mohla svoji likviditu ohrozit natolik, že se dostane až na pokraj hrozícího úpadku. Ohroženy by tak byly především pohledávky zákazníků – třetích osob (tedy věřitelů, kteří mají za bankou nebo družstevní záložnou svoji pohledávku). V takovém případě je neplatnost stanovena nejen k ochraně banky a družstevní záložny, ale také k ochraně těchto třetích osob, tedy osob, které představují neurčitou množinu věřitelů. V tomto případě graduje intenzita veřejného zájmu a soukromé zájmy třetích osob se s veřejným zájmem značně překrývají. Ani v takovém případě se však zřejmě nejedná o rozpor s veřejným pořádkem. Na druhou stranu účel tohoto ustanovení silně volá po důkladné ochraně těchto třetích osob.

Konečně může také dané ustanovení směřovat i k ochraně zájmů osob, které v bance nebo družstevní záložně vlastní obchodní podíl – tedy akcionářům nebo členům družstva. I jejich oprávněným zájmem bude, aby si subjekt udržel dostatečnou likviditu a finanční stabilitu (mimo jiné například s ohledem na tzv. test úpadku, který zamezuje vyplácení podílu na zisku či jeho záloh v případech, kdy si tím společnost přivodí úpadek).

V tomto směru je třeba se vypořádat s argumentací F. Melzera a L. Piechowiczové, kteří upozorňují na to, že není vhodné vytvářet další kategorie neplatnosti v případech, kdy se sice jedná o rozpor s veřejným pořádkem, ale nejde o rozpor patrný, zjevný; vymezují se především proti tomu, že by nezjevný rozpor s veřejným pořádkem vedl k relativní neplatnosti,

což neodpovídá dikci, ani účelu ustanovení § 586 OZ.²⁸ V daném případě však pravidla obezřetného jednání banky či družstevní záložny nespadají pod pojem veřejného pořádku vůbec. Výše naznačená rozporná situace tedy nenastává (pokud definici veřejného pořádku nechápeme široce).

V případech uvedených výše je tak zřejmě na místě učinit závěr spíše o neplatnosti relativní. Oprávněnou osobou, která se může dovolat neplatnosti uzavřené smlouvy, bude buď pouze banka a družstevní záložna, anebo také kterákoliv ze třetích osob, k jejíž ochraně neplatnost směřuje. Interpretace ustanovení § 586 OZ umožňuje výrazně rozšířit okruh oprávněných osob, kterým je umožněno se relativní neplatnosti dovolat. Ve vztahu ke třetím osobám však bude pochopitelně problematická informační asymetrie; třetí osoby se velmi pravděpodobně nedozví, že vůbec byla uzavřena hospodářsky nápadně nevýhodná smlouva a jejich pohledávky tak zůstávají nadále potenciálně ohroženy.

Existují mechanismy, jejichž prostřednictvím lze tuto informační asymetrii třetích osob (věřitelů) vyrovnat, anebo je z těchto důvodů přece jen nutné uchýlit se k extenzivnímu výkladu veřejného pořádku a uvažovat o neplatnosti absolutní?

Domnívám se, že takové mechanismy je třeba hledat uvnitř samotného korporátního práva. V případě situací předvídaných předmětnými ustanoveními lze dovodit oprávnění dovolat se neplatnosti smlouvy u celé řady subjektů – počínaje bankou nebo družstevní záložnou (tedy korporací samotnou) prostřednictvím svých statutárních orgánů, pokračuje dozorcí radou (v případech, kdy je statutární orgán z nějakého důvodu nečinný), anebo mohou totéž učinit sami akcionáři či členové družstva. Přinejmenším některé z osob by zřejmě měly mít dostatek informací o uzavírané smlouvě (neměly by tedy být dotčeny informační asymetrií), nehledě na to, že nekonání některých z nich (zejména členů volených orgánů korporace) by bylo možné patrně ve většině případů považovat za porušení péče řádného hospodáře se všemi důsledky z toho plynoucími.²⁹

²⁸ MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Tamtéž, s. 722.

²⁹ Tento závěr obecně ve vztahu k porušení povinnosti podle ustanovení § 12 zákona o bankách uvádí SÝKORA, Pavel. In: PIHERA, Vlastimil, SMUTNÝ, Aleš, SÝKORA, Pavel. *Zákon o bankách. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 143.

Zákon o bankách, ani zákon o úvěrových a spořitelních družstvech „nápadně“ nevýhodné podmínky, za nichž se smlouva uzavírá, nijak blíže nespecifikuje. Demonstrativní upozornění na skutečnost³⁰, že se především jedná o smlouvy, které zavazují k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění nápadně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě, situaci mnoho neosvětluje. Lze zřejmě uvažovat o tom, že některé smlouvy se mohou při uzavírání jevit jako sjednané za nápadně nevýhodných podmínek, ale později je možné vzájemně poskytnutá plnění hodnotit jako hospodářsky odůvodněná. V tomto ohledu se proto domnívám, že situaci sjednání nápadně nevýhodné smlouvy je vhodnější ponechat k řešení odpovědnostním mechanismům uvnitř korporace teprve s ohledem na její důsledky (porušení péče řádného hospodáře a zejména jeho korektivu – pravidlu podnikatelského úsudku), eventuálně veřejnoprávním sankcím, než paušálně vyslovit závěr o absolutní neplatnosti.

V daném případě zákonodárce poskytuje dostatek mechanismů k tomu, aby byla ochrana třetích osob, ev. veřejných zájmů obecně zajištěna. Hypotéza právní normy zákona o bankách a zákona o úvěrových a spořitelních družstvech navíc hovoří o jakýchkoliv hospodářsky nápadně nevýhodných smlouvách, nikoliv pouze o těch, které by mohly mít za následek ohrožení likvidity a finanční stability banky či družstevní záložny. Pokud současně aplikujeme obecné soukromoprávní ustanovení § 574 OZ (spíše platnost právního jednání, než jeho neplatnost), případně ustanovení § 576 OZ (preference částečné neplatnosti), zdá se závěr o absolutní neplatnosti ne zcela jednoznačný. Koncepce relativní neplatnosti také lépe odpovídá kritériu potřeby, podle něhož pokud existuje mírnější (méně invazivní) zásah k naplnění účelu zakazující normy, než je neplatnost právního jednání, pak je třeba dát tomuto prostředku přednost.³¹ Ve spojení s uvedenými mechanismy korporátního práva lze proto relativní neplatnost shledat jako příhodnější nástroj řešení následků vadného právního jednání, a to proto, že takové právní jednání (v souhrnu závěrů výše uvedených) neporušuje veřejný pořádek.

³⁰ Např. přímo v ustanovení § 12 odst. 2 zákona o bankách.

³¹ MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 725.

4 Neplatnost podle energetického zákona a zákona o elektronických komunikacích

Jednodušší bude patrně učinit závěr ohledně druhu neplatnosti v dalších dvou zmíněných právních předpisech, a to energetickém zákoně a zákoně o elektronických komunikacích.

Energetický zákon předepisuje jednotlivé povinné náležitosti smluv uzavíraných na poli energetiky. Pokud smlouva uzavřená podle předchozích odstavců neobsahuje některou ze stanovených náležitostí, považuje se za platnou, pokud se zákazník nedovolá její neplatnosti.

V tomto případě tedy energetický zákon výslovně stanoví, že se jedná o neplatnost relativní. Větší výkladové potíže ohledně propojení s obecnou právní úpravou také nevznikají. Vynechání některé zákonem stanovené náležitosti jistě nevykazuje takovou intenzitu rozporu se zákonem, u níž by bylo možné uvažovat o rozporu s veřejným pořádkem (i pokud by energetický zákon výslovně druh neplatnosti nenaznačil). Současně se jasně jedná o situaci předvídanou v ustanovení § 586 OZ – neplatnost směřuje k ochraně zájmů zákazníka, který se jí také může (a měl by) dovolat. Relativní neplatnost v energetickém zákoně je proto asymetrická.³²

Sporný je však závěr ohledně toho, které kategorie zákazníků se relativní neplatnosti mohou dovolat. Na jedné straně se uvádí, že ochrana směřuje pouze ke skupině kvalifikovaných zákazníků (spotřebitelů), a to zejména s ohledem na unijní inspirační zdroje.³³ Opačný názor vychází především z dikce zákona i eurokonformního výkladu a vztahuje možnost dovolání se neplatnosti ke všem kategoriím zákazníků bez omezení.³⁴ Přiklonit se je třeba k druhému z prezentovaných názorů. Na argumentaci uvedenou v komentáři lze navázat i tím, že kromě toho, že ze znění daného ustanovení (ani energetického zákona obecně) skutečně nelze dovodit restriktivní výklad pojmu „zákazník“, neodpovídá takový výklad ani interpretačnímu ustanovení § 2 OZ. Konečně také širší pojetí zákazníka odpovídá lépe

³² KORÁN, Jan, KOŠTÁL, Vratislav. In: EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 639.

³³ Blíže k tomu KORÁN, Jan, KOŠTÁL, Vratislav. In: EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 639.

³⁴ Blíže JASENSKÝ, Martin. In: EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 1147.

i postavení obou smluvních stran a informační asymetrii, která mezi nimi zpravidla panuje, a to mimo jiné v návaznosti na zásadu vyjádřenou v ustanovení § 2 písm. c) OZ a ustanovení § 433 OZ.

Ustanovení zákona o elektronických komunikacích uvádí pouze, že neplatná jsou ujednání, jejichž účelem je „přivázat“ zákazníka k poskytovateli služby, tedy například ujednání omezující uplatnění výpovědi či jiných způsobů ukončení smlouvy ze strany zákazníka. I v tomto případě lze dospět k závěru o relativní neplatnosti podle ustanovení § 586 OZ. Ohledně argumentace lze poukázat na zdůvodnění výše.

5 Závěrem

Zvláštní sankce neplatnosti se vyskytují se v několika právních předpisech tzv. sektorové regulace. V prvé řadě se jedná o zákon o bankách, dále zákon o úvěrových a spořitelních družstvech, energetický zákon a konečně zákon o elektronických komunikacích. Pouze v jediném případě zákon výslovně naznačuje, o jaký druh neplatnosti by se mohlo jednat.

V souladu s ustanovením § 580 OZ patrně účel a smysl právních norem ve zvláštních právních předpisech ve většině případů vyžaduje, aby odporující právní jednání bylo neplatné. Lze proto přikročit k posouzení, zda se jedná o neplatnost absolutní, anebo relativní. V případě zákona o elektronických komunikacích a zejména v případě energetického zákona lze dovodit, že se jedná o neplatnost relativní, které se musí dovolat oprávněná osoba – zákazník poskytovatele služeb. Právní norma jednoznačně směřuje k ochraně zájmu zákazníka a její porušení nenabývá takové intenzity, že by bylo možné hovořit o tom, že následkem by měla být absolutní neplatnost (§ 588 OZ).

Naproti tomu v případě zákona o bankách a zákona úvěrových a spořitelních družstvech je situace složitější. Dříve se dovozovalo, že se jedná o neplatnost absolutní; na tomto názoru setrvává odborná literatura i nadále. Tento závěr je však po rekodifikaci třeba přezkoumat, a to především z toho důvodu, že absolutní neplatnost představuje až sankci *ultima ratio*. Intenzita porušení veřejného zájmu v naznačených případech nenarůstá takových rozměrů, aby bylo možné hovořit o neplatnosti absolutní (aby se současně jednalo o zjevný rozpor s veřejným pořádkem). Přesto se určité korektivy uplatní. Ochrana

třetích osob (a částečně tedy i veřejného zájmu) povede k tomu, že v případech, kdy bude nevýhodnost uzavřených smluv natolik hraniční, že může ohrozit finanční stabilitu banky či družstevní záložny, se okruh oprávněných osob přirozeně rozšíří o další osoby, zejména věřitele a akcionáře či členy družstva. Souběžně s právní úpravou ve zvláštní právní regulaci se uplatní také obecné nástroje korporátního práva, které zakládají odpovědnost členů orgánu za výkon jejich funkce (především prostřednictvím pravidla podnikatelského úsudku a péče řádného hospodáře). Uvedené důvody proto podle mého názoru (byť se nepochybně jedná o názor diskuzní) svědčí spíše i v těchto případech pro závěr o neplatnosti relativní.

Literature

- Důvodová zpráva k zákonu č. 165/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony [online]. Vláda, 1993 [cit. 10. 1. 2017]. In: *Beck-online.cz* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck.
- EICHLEROVÁ, Kateřina a kol. *Energetický zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 1492 s. ISBN 978-80-7552-412-6.
- CHUDOMELOVÁ, Zuzana a spol. *Zákon o elektronických komunikacích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 532 s. ISBN 978-80-7552-100-2.
- JANOUSEK, Michal. K pochybnosti o povaze neplatnosti pro rozpor se zákonem a o následcích, které působí trestný čin v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 216–218. ISSN 1210-6410.
- MELZER, Filip a Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- LIŠKA, Petr a kol. *Zákon o bankách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 668 s. ISBN 978-80-7552-385-3.

PIHERA, Vlastimil, SMUTNÝ, Aleš, SÝKORA, Pavel. *Zákon o bankách. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 499 s. ISBN 978-80-7400-389-9.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014. In: *Beck-online.cz* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 09. 01. 2017].

Contact – e-mail

325972@mail.muni.cz

Consequences of the Failure to Comply with the Legal Requirements for the Valid Conclusion of Contracts as Provided in the Romanian Civil Code

Stefan Scurtu

University of Craiova, Faculty of Law, Romania

Abstract in original language

Legea română prevede în mod expres condițiile necesare pentru încheierea valabilă a contractelor civile. Aceste condiții se referă la oferta de a contracta și la acceptarea ofertei, la capacitatea părților, la valabilitatea consimțământului, la cauza și obiectul contractului sau la forma acestuia. Nerespectarea acestor condiții de către părțile contractante are drept consecință imposibilitatea încheierii contractului, desființarea contractului, lipsirea contractului de efectele sale sau reducerea prestațiilor părților contractante. Întotdeauna cel care este culpabil de producerea acestor urmări, trebuie să repare prejudiciul suferit de cealaltă parte

Keywords in original language

Valabilitatea contractului; consecințe juridice; desființarea contractului; plata de despăgubiri.

Abstract

Romanian law expressly provides the requirements for the valid conclusion of civil contracts. These requirements concern the offer to conclude a contract and the acceptance of the offer, the capacity of the parties, the validity of consent, the cause and object of the contract or its form. The failure of the contracting parties to comply with these requirements results in the impossibility of concluding the contract, the termination of the contract, the annulment of the effects of the contract or the reduction of the contracting parties' performance. The party guilty of producing such consequences must remedy the damage suffered by the other party.

Keywords

Validity of a Contract; Legal Consequences; Termination of a Contract; Damages.

1 Preliminary aspects.

Romanian law considers contract to be one of the main sources of civil obligations. Thus, the new Civil Code offers a generous reglementation of contracts in general, but especially reglementing contract termination, the necessary conditions for its available framework and conclusion, as well as the consequences deriving from failing to comply to these conditions.

Art. 1179 from the Civil Code sets forth the following elements and essential conditions for the validity of a civil contract: the capacity to contract, consent of the parties, a specific and legitimate object, a lawful and moral cause and, in some cases, the type of contract. In regulating consent, legislature includes legal rules referring to the contract formation process, i.e. the offer and its acceptance.

2 The ability of a person to contract civil legal acts.

The capacity to contract civil legal acts is a validity condition of the legal act that refers to the ability of the civil law subject to become a subject of rights and obligations by closing civil legal acts¹.

One's civil ability reunites the utilization capability (defined by the law as "the ability of a person to have civil rights and obligations" - art. 34 of the Civil Code) with the exercise capability (defined by the law as "the ability of a person to contract by themselves civil legal acts" - art.37 civil Code.). The capacity to enter into legal civil capacity is just one part of a private or legal person's civil ability.

In the matter of one's individual ability to enter into legal civil acts, the rule is the existence of such capacity, with its inability representing an exception. This rule is enshrined, explicitly or implicitly, in various legal texts; therefore:

¹ CERCEL, S. *Drept civil. Actul juridic civil. Teoria probelor*. Universitaria, Craiova, 2000, p. 48; BELEIU, Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. Ed. A VII-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P.Truscă, Bucuresti: Universul Juridic, 2001, p. 140 și urm.; BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L. *Instituii de drept civil în reglementarea noului Cod civil*. Hamangiu, 2012, p. 92.

according to art. 29 of the Civil Code, "No one may be restricted in the utilization or exercise ability (...), only within the circumstances and conditions provided by law"; according to art. 987 of the Civil Code, "Any person can make and receive special favors, as long as the rules on capacity are respected"; according to art. 1180 of the Civil Code, "Any person who is not declared incapable by law nor stopped to sign some contracts, is allowed to contract"; and according to art. 1652 of the Civil Code, "All those who are not prohibited by law can buy or sell".

The capacity rule remains the same in the case of a legal person; according to the law, the legal entity with profitable purpose "can have any civil rights and obligations, apart from those which, by their nature or according to the law, can only belong to individuals." In contrast, non-profit-oriented legal entities may only have "those civil rights and obligations which are necessary for achieving the goal set by law, articles of incorporation or status" (art. 206 of the Civil Code.).

Both for individuals and for legal entities, the inability to contract legal acts must be expressly required by the law. According to the doctrine, these incapacities are classified according to various criteria²:

- a) by their nature, distinguishing between utilization and exercise inability;
- b) by their extent, distinguishing between general inability (exercise) and special incapacities (utilization, set for determined legal acts);
- c) by the way they operate, distinguishing between incapacities that operate as of right and those operating by virtue of a court order (for example, punitive incapacities, such as termination of parental rights or the exercise inability of a person placed under prohibition etc.);
- d) by their bases, distinguishing between incapacities established by the civil law (for example, inability to exercise) and those established by the criminal law (for example, deprivation of parental authority, interdiction on being a guardian or trustee);
- e) by the degree of opposability, distinguishing between absolute and relative incapacities; in the category of absolute incapacities fall the

² DOGARU, I., CERCEL, S. *Drept civil. Partea generală*. C. H. Beck, 2007, p. 111; BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L., op. cit., 2012, p. 93.

exercise ones, which prevent signing legal documents between the inapt and all other persons (for example, provisions from art. 988 of the Civil Code prohibit a person without legal capacity or with limited legal capacity to dispose of its assets by liberality), along with certain utilization inabilities, such as those prohibiting acquisition of ownership of land by foreigners, prohibition established by Law no. 312/2005. Relative incapacities prevent the signage of legal documents between the inapt and certain individuals; for example, provisions of art. 147 of the Civil Code prohibit, under the sanction of relative nullity, contracting legal documents between guardian or spouse, a first-degree relative or sibling, on one hand, and a minor, on the other hand; provisions of art. 990 of the Civil Code have made voidable liberalities for doctors, pharmacists or other persons, during the period in which, directly or indirectly, they offered specialized care to the grantor for the disease that represents the cause of death; provisions of art. 991 of the Civil Code have made voidable legacies for: the notary public who authenticated the will; an interpreter who took part in the authentication of the will; witnesses, in certain cases provided by law; instrumenting agents, in some cases provided by law; persons who have offered legal assistance in drafting the will; provisions of art. 1653 of the Civil Code express that, under penalty of absolute nullity, judges, prosecutors, court clerks, bailiffs, lawyers, notaries, legal advisers and insolvency practitioners can not buy directly or through intermediaries, litigious rights which are the jurisdiction of the court in whose jurisdiction the place activates; provisions of art. 1654 of the Civil Code decide that those who are unable to purchase, directly or through intermediaries, even by public auction, are the following: trustees, for goods they are commissioned to sell; parents, the tutor, curator, the temporary administrator, for the assets belonging to persons they represent (violation of these prohibitions penalizing it with relative nullity); civil servants, judges, insolvency practitioners, legal executors and other such persons who could influence the conditions of sale made through them or whose management they supervise (violation of these prohibitions is sanctioned with absolute nullity).

In conclusion, the penalties for non-compliance with the inability to contract civil legal acts are the following³:

- a) for legal documents contracted by the individual in violation of the legal provisions related to the utilization ability, the sanction is either absolute nullity (it operates when a general interest was affected) or relative nullity (operates when it a particular interest was affected); likewise, if the rules on exercise capacity were violated, the sanction is relative nullity;
- b) for legal documents contracted by the legal entity in violation of the legal provisions related to the utilization ability, the sanction is absolute nullity; the same penalty affects the acts contracted by the non-profit legal entity, in violation of the legal provisions related to the utilization ability (art. 206 paragraph 3 of the Civil Code). The documents signed by the legal entity in violation of the legal provisions related to the exercise ability are not usually sanctioned with nullity (art. 210 paragraph 2 of the Civil Code and art. 218 paragraph 2 of the Civil Code); however, in certain circumstances, failure to comply with laws related to exercise capacity bring as a consequence the relative nullity of the legal entity (art. 211 of the Civil Code).

A person's ability to contract legal acts implies the existence of discernment; the distinction between capacity and judgment is given by the fact that ability is always a state of law, while discernment is a fact; a capable person can be temporarily deprived of discernment, while an incapable person may have discernment. The correlation between them is accomplished by law, since it presumes that the person with exercise judgment also has discernment and has accepted the idea that a person with no exercise capacity may sometimes act with discernment.

The sanction for a legal act contracted with a non-discerning person comes in the form of relative nullity for that respective measure (art. 1205 of the Civil Code).

3 Consent

By consent, we understand the decision to contract a legal act manifested either expressly or tacitly.

³ BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L., op. cit., 2012, p. 94.

Regarding the methods used to externalize consent, the law states that it can be expressed verbally, in writing or by conduct which, according to the law and parties' practices, expresses certainty of the intent to produce appropriate legal effects (art. 1240 of the Civil Code). The doctrine accepts that, in principle, silence does not represent consent; by exception, silence equals consent when it results from the law, from the agreement between parties or usances.

To be valid, consent must satisfy the following requirements: to be serious, to be expressed freely and knowingly (art. 1204 of the Civil Code).

- a) Consent is serious when expressed with the intent to produce legal effects; this is an intrinsic requirement of the legal act which is defined as a manifestation of will made with the intention of producing legal effects. The doctrine is unanimous in believing that expressed consent is not intended to produce legal effects in the following cases⁴:
 - a) when the declaration of intent was made in jest, of friendship, out of courtesy or complacency; b) when it was made under the suspensive, purely protesting condition by the party who undertakes it; c) the declaration of intent is too vague; c) the declaration of intent was made with mental reservation, known by its recipient.
- b) Consent is expressed knowingly when it comes from a person with discernment. In this regard, between a private or legal person's capacity and consent there is an important connection, under the following aspects: i) in the case of private individuals, the one who has exercise capacity is presumed to have discernment to perform legal acts (although people can be temporarily deprived of discernment from various causes, such as drunkenness, hypnosis etc.); the one lacking exercise capacity is presumed to have no discernment; the minor between 14 and 18 years old has limited exercise capacity, so it is presumed that the legal acts he has concluded to must be approved by a legal representative; ii) in the case of legal persons, discussions on discernment are unnecessary because their representatives can only be individuals with full legal capacity.
- c) Consent is considered open unless altered by any vice of consent.

⁴ DOGARU, I., CERCEL, S., op. cit., 2007, p. 117; BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L., op. cit., 2012, p. 100.

Vices of consent alter either the conscious character of consent (error and willful misconduct) or its free character (violence and injury).

Romanian law governs the following vitiated forms of consent: error, willful misconduct, violence and lesion (art. 1206 of the Civil Code).

The error is a vice of consent which consists of misrepresentation of reality during the signing of a civil legal act⁵.

The law distinguishes between critical error and the insignificant error. The error is essential in the following cases (art. 1207 of the Civil Code): i) when bearing on the nature or object of the contract, meaning that one party thinks they are concluding a legal act, while the other believes they conclude another legal act; ii) when bearing on the identity of the object, on a certain quality thereof or on any other circumstances considered essential by the parties without which the contract would not be completed; iii) when bearing on the identity of a person or on a quality thereof without which the contract would not be completed⁶. The error is insignificant when it relates to circumstances irrelevant to the conclusion of the legal act signage, such as the error over a buyer's marital status or a calculation error (the latter only leads to the rectification of the contract, not its cancellation). Also, the error that relates to the mere grounds of the contract is not essential, unless such reasons were considered decisive by the parties.

The law also distinguishes between error of fact and error of law. The error of fact is about the false representation, upon the conclusion of the legal act, of a situation which has to do with closing of the legal act (such as the object of the legal act, its value, the person who is contracted⁷).

Error of law represents the false representation, upon the conclusion of the legal act, of the existence or the content of a determining legal norm, according to the will of the parties, to conclude the contract (art. 1207, paragraph 3 of the Civil Code). The error of law always refers to a legal provision which is not accessible and foreseeable (art. 1208 paragraph 2 of the Civil Code).

⁵ COSTIN, M.N., COSTIN, C.M. *Dictionar de drept civil de la A la Z*. editia a 2-a, Hamangiu, 2007, p. 426; DOGARU, I., CERCEL, S., op. cit., 2007, p. 118; BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L., op. cit., 2012, p. 101.

⁶ GHITĂ, Daniel. *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*. București: C. H. Beck, 2016, p. 78–80.

⁷ DOGARU, I., CERCEL, S., op. cit., 2007, p. 119.

The penalty for essential error, in any of the forms provided by law, is the relative nullity of the legal act. According to art. 1207 paragraph 1 of the Civil Code, "The party that, at the time of contract conclusion, was involved in a crucial error, may request its annulment, if the other party knew or, where appropriate, should have known that fact upon which bore the error was essential to conclude the contract."

The error can affect the consent of one part of the legal report, or the consent of both parts; in the latter case, each party may invoke the error in which it was found.

It should be noted that the new Civil Code regulates the possibility of contract adaptation, in order to avoid its cancellation. According to Art. 1213 paragraph 1 Civil Code, "If a party is entitled to invoke cancellation because of an error, but the other party declares itself willing to perform the contract as it was understood by the party entitled to cancel, the contract is deemed to be concluded as the latter party understood it. "The right to obtain cancellation is off if the statement was made and communicated to the party in error within the period prescribed by law or contract has been executed.

Undue influence is a vice of consent by which a person is being misled by fraudulent maneuvers in order to determine them to conclude a legal act. According to art. 1214 of the Civil Code, consent is vitiated by fraud both when the party was in error caused by the fraudulent maneuvers of the other party, and when the latter failed, fraudulently, to inform the contractor on some circumstances which ought to be disclosed to them.

Unlike error, which entitles the cancellation of the contract only when it is essential, undue influence entitles the party whose consent has been undermined to request the cancellation of the contract, even if the error was not essential, i.e. did not determine the closing of the legal act but only accepting unfavorable terms⁸.

Undue influence may come from the other party or the representative, his agent or other party business gestio (art. 1214 of the Civil Code).

⁸ Gh. Boroi, L. Stănciulescu, op. cit., 2012, p. 107.

If the fraud is committed by a third party, the part that is the victim of undue influence can not ask for cancellation unless the other party knew or, where appropriate, should have known of the fraud at the conclusion of the contract.

The third party author is responsible for the damage that would result from his unlawful act, whether or not the conditions for annulment are or are not met (art. 1215 of the Civil Code).

The law states that the fraud is not assumed, so whoever alleges an error caused by cunning means must prove that legal fact. Proof of deception can be done by any means.

The penalty prescribed by law for deception is relative nullity of the legal act. Willful misconduct may only affect one side or both sides of the legal relationship; if the fraud is common, each side of the legal relationship has the right to request cancellation of the legal act for the fraud that has affected his consent.

Because misleading a person by fraudulent maneuvers to cause him to conclude a legal act is illicit, the author is held liable for the damages sought by the victim. According to art. 1257 of the Civil Code, in case of fraud (as in the case of violence), the person whose consent is vitiated has the right to demand damages, besides annulment.

Also, the victim of undue influence may waive the cancellation of the contract, so they may prefer to keep the contract, in which case they have the right to request reducing their services with the amount of damages that they would be entitled to. According to art. 1265 of the Civil Code, confirming of an annulled contract because of the fabrication of consent by fraud (by expressed or tacit waiver of the right to request cancellation of the contract) does not imply giving up the right to claim damages.

Since the fraud is an error caused by the other contracting party, legal provisions of art. 1213 of the Civil Code on adapting the contract if spontaneous error occurs, in order to prevent its cancellation, are applicable in this case, as well.

Violence is a vice of consent which consists in threatening a person and cause fear, thus leading them to conclude a legal act which otherwise would not be completed⁹.

The doctrine classifies violence by two criteria: by the nature of evil used to threaten, violence can be physical or moral; by the character of the threat, the threat may be legitimate (such a threat is not a vice of consent) or illegitimate.

Violence-fault consent must meet three conditions:

- a) the fear felt by the threatened party must have been decisive for the conclusion of the contract; the criteria for the assessment of its criticality is subjective, as the law states that “In all cases, the existence of violence is assessed taking into account age, social status, health and character of the threatened party, along with any other circumstances that could influence their state of mind at the time of the contract” (art. 1216 Civil Code);
- b) the threat must be illegitimate; for instance, threatening with exerting a right recognized by the law is not illegitimate; likewise, deferential fear is not a threat, since fear stems from respect (art. 1219 Civil Code); but violence does consist of the use of illicit means to achieve a right; another form of violence is the “fear induced by threat of exercise of a right made in order to obtain unfair advantages” (art. 1217 Civil Code); and the state of emergency that one of the contracting parties was in voids the legal act of violence when the other party took advantage of this circumstance (art. 1218 Civil Code);
- c) violence must come from the other contracted party (art. 1216 Civil Code); when exercised by a third party, violence can void the contract only if the party whose consent was not vitiated was aware or, by case, should have known the violence act committed by the third party (art. 1220 Civil Code).

The penalty prescribed by law for violence is relative nullity of the legal act (art. 1216 Civil Code). Because violence is an illicit act, the author is held liable for damages sought by the victim. According to art. 1257 of the Civil Code, in case of violence (as in the case of undue influence), the person whose consent is vitiated has the right to claim damages, in addition to the annulment of the legal act.

⁹ BELEIU, Gh., op. cit., 2001, p. 157.

In addition, a victim of violence may waive the cancellation of the contract, therefore may prefer to keep the contract, in which case they have the right to request reducing their services with the amount of damages that they would be entitled to.

Confirmation of a contract voidable for vitiating consent through violence (by expressed or tacit waiver of the right to request cancellation of the contract) does not imply giving up the right to claim damages (art. 1265 Civil Code).

Lesion is a vice of consent which signifies the material injury suffered by one party because of the blatant disproportion between the value of benefits that exists even when the contract is concluded¹⁰. Romanian law distinguishes between lesion in case of a minor and injury in case of an adult.

- a) For it to exist in case of a minor, only damage suffered by the minor must be proved; a lesion can also be invoked if the legal act was concluded by a minor who has limited legal capacity (i.e. between 14 and 18 years), whether the act is administrative and was concluded without the consent of the legal guardian; such an act is detrimental for the minor when he “assumes an excessive obligation compared to his heritage status, to the benefits received from the contract or to all the circumstances” (art. 1221 Civil Code).
- b) In the case of a person of full age, it refers to the situation where “one party, taking advantage of the state of need, lack of experience or lack of knowledge of the other party, stipulates in its favor or another person’s favor, a benefit of considerable higher value than the value of their own benefits” (art. 1221 Civil Code).

The penalty prescribed by law for lesion is relative nullity of the legal act (art. 1222 Civil Code). Regardless of the fact that the lesion refers to a minor or an adult, the sufferer has the right to choose between canceling the contract and reducing its obligations to the amount of damages that would be justified.

However, the right of the injured party to request cancellation of the contract is limited by the legislature in the sense that the court may uphold

¹⁰ DOGARU, I., CERCEL, S., op. cit., 2007, p. 127; BELEIU, Gh., op. cit., 2001, p. 160; Micescu, I. *Curs de drept civil*. All Beck, 2000, p. 127.

the contract if the other party provides a reduction of their claims or, where appropriate, an increase in their obligations.

Also, the right of the entitled party to request the cancellation of the contract is limited by the legislature, through provisions of art. 1222, paragraph 3 of the Civil Code, which regulate the right of the other party to agree with not-yet-executed contract adaption, with the purpose of balancing parties' benefits.

The action for annulment, in the adult's case, is admissible only if the lesion exceeds half the value that the promised benefit had at the time of contract conclusion, and this disparity remains until the application for annulment (art. 1222 paragraph 2 Civil Code).

An action for annulment is admissible only in onerous and commutative contracts; aleatory contracts, contracts free of charge, the transaction and other agreements expressly provided by law are excluded from the scope of the lesion-fault consent (art. 1224 Civil Code).

As far as the extinctive prescription of the action for contract annulment, the law creates a special legal regime under the aspect of deadline extension for statute of limitations, i.e. the point from which the limitation period starts to run and contract cancellation by way of exception¹¹.

Thus, the limitation of action for annulment and the action to reduce obligations for damage is one year and starts from the date of contract conclusion (art. 1223 paragraph 1 of the Civil Code); derogation from the general limitation period of three years is justified by the fact that, if longer term passes, lesion cases may disappear.

Also, derogating the general provisions on prescribing actions for avoidance of relative nullity, the aggrieved party may not invoke the cancellation of the contract, by way of exception, in a possible lawsuit, if the right to action was set (art. 1223 paragraph 2 of the Civil Code).

¹¹ ZAMSA, C. In: BAIAS FLA., CHELARU E., CONSTANTINOVICI A., MACOVEI I. (coordonatori). *Noul Cod civil. Comentariu pe articole, art. 1-2264*. București: C. H. Beck, 2012, p. 1285.

4 The object of civil legal acts.

The new Civil Code distinguishes between the object of the contract and the object of the obligation. According to art. 1225 of the Civil Code, the object of the contract is the legal operation agreed on between the parties, as revealed by the ensemble of rights and contractual obligations; such legal transactions are the sale, lease, loan, and the like. According to art. 1225 of the Civil Code, “The object of the obligation is the action undertaken by the debtor”.

The object of the contract must meet the following general conditions: to exist, to be possible, be determined and to be lawful.

Regarding the penalty affecting the legal act when the object of the contract does not meet these conditions, the following clarifications must be made: a) if the object of the contract does not exist when the contract is concluded, the contract is invalid; b) on the topic of the object’s possibility, it should be noted that a potential impossibility should be absolute; if the object is not possible, the contract is void; c) the legal document which does not have a determined transaction as its object is completely null and void; regarding the obligation, it must be determined or determinable under penalty of nullity; d) on the legal nature of the contract object, art. 1225 Civil Code states that “The object is unlawful when it is prohibited by law or contrary to public policy or morality”; the imposed sanction in the case of an illicit object is absolute nullity.

5 The cause of a civil legal act.

According to art. 1235 of the Civil Code, “The cause is the reason that determines each party to conclude the contract.” In order for it to be valid, the juridical act cause must abide by the following conditions: “to exist, to be lawful and moral. The cause is unlawful when it is contrary to law and public order. It is immoral because it is contrary to good morals” (art. 1236 Civil Code.). The cause is unlawful when it also fraudulent to law, i.e. when the contract is only the means to circumvent the application of a mandatory legal rule (art. 1237 Civil Code.)¹².

¹² GHITĂ, D. Repere privind fundamentul abuzului de drept, elementele abuzului de drept procesual și sancționarea acestuia în noul Cod de procedura civilă. *Dreptul*, nr. 2/2016, p. 36–55.

The penalty for lack of cause is the canceling of the contract (it is worth mentioning that the new Civil Code provides for relative nullity regardless of the reasons for cause for lack), unless the contract was wrongly labeled and may cause further legal effects (art. 1238 Civil Code, paragraph 1).

The penalty for unlawful or immoral cause is the absolute nullity of the contract if it is mutual for the contracting parties; the same sanction remains when the unlawful or immoral cause belongs to a single party, but the other party has met or, under various circumstances, had to know it (art. 1238 paragraph 2 Civil Code). The decision on whether a legal act has an unlawful or immoral cause is left at the discretion of a judge and the proof can be made using any means of evidence.

6 Legal form of action

It is the requirement of a legal act which refers to the method of externalizing a will made in order to create, modify or extinguish a particular legal report. The legal doctrine classifies the legal forms of action taking into consideration, firstly, the penalty intervening in the event of their infringement; thus, there is a distinguishment between the form required for the validity of the legal act, the form required for probing the legal document and the form required for opposability against third parties.

- a) The form required for the validity of the legal act is an exception to the principle of mutual consent (which is an expression of the free will of the parties), according to which, the mere manifestation of will is sufficient for the legal act to be validly incurred. For certain legal acts, the law laid out - as a condition of validity - the obligation of concluding them in some form.

The penalty for non-compliance with the form required by law for valid juridical acts is absolute nullity (art. 1242 paragraph 1 Civil Code).

In the name of the contract symmetry principle, the law provides that any amendment to the contract must be done with proper form required by law for its valid conclusion (art. 1243 Civil Code). Failure to abide by this form is absolute nullity of the subsequent contract. In order to respect the same principle of symmetry, legal acts which

are interconnected with a solemn legal act, must, for their validity, take a solemn form; for example, the mandate to conclude a solemn legal act must take a solemn form.

If the required form *ad validitatem* is established by agreement of the parties, the contract shall run true even if the form was not respected (art. 1242 paragraph 2 Civil Code).

- b) The form required for proving the legal act aims to establish a document meant to prove the act. The sanction for non-compliance of the form required *ad probationem* is the inability to prove the legal document through another piece of evidence, except the testimony and the beginning of written evidence; the legal document signed in breach of its form probation is valid and will have legal implications; consequently, the voluntary who executed such an agreement will not be able to seek reimbursement citing that they made an undue payment.

The law requires the written form for probing the legal act, establishing this obligation either for a certain category of legal acts (e.g. for legal acts that have a higher value than that provided by law), or for certain determined legal acts (association contract, insurance contract, contract of settlement, etc.).

- c) The form required for opposability to third parties is required by law to make the legal document opposable to persons who did not participate in its conclusion, with the aim of protecting their rights and interests.

The penalty for non-compliance with the form required by law for opposability to third parties is unenforceability of the legal act; the legal act shall take effect towards the parties, but not towards third parties. There are applications of the legal form required by law for opposability to third parties, for example: advertising matrimonial agreements through the National Notary Registry of matrimonial regimes (art. 334 of the Civil Code), registering a declaration of rescission or contract termination in the Land Registry (art. 1552 of the Civil Code), registering a lease contract in a special register kept by the secretary of the local council in whose area can be found the leased assets (art. 1838 of the Civil Code) etc.

Literature

- Beleiu, Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. ed. a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Truscă, București: Universul Juridic, 2007. ISBN 978-973-8929-97-5.
- BOROI, Gh., STĂNCIULESCU, L. *Institutii de drept civil în reglementarea noului Cod civil*. Hamangiu, 2012. ISBN 978-606-522-554-1.
- CERCEL, S. *Drept civil. Actul juridic civil. Teoria probelor*. Craiova: Universitaria, 2000. ISBN 973-742-420-4; 978-973-742-420-4.
- COSTIN, M.N., COSTIN, C.M. *Dictionar de drept civil de la A la Z*. editia a 2-a, Hamangiu, 2007. ISBN 978-973-1720-10-4.
- DOGARU, I., CERCEL, S. *Drept civil. Partea generală*. C. H. Beck, 2007. ISBN 978-973-115-068-0.
- GHÎȚĂ, Daniel. *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*. București: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-606-18-0544-0.
- MICESCU, I. *Curs de drept civil*. All Beck, 2000. ISBN 973-655-031-1.
- ZAMSA, C. In: BAIAS FLA., CHELARU E., CONSTANTINOVICI A., MACOVEI I. (coordonatori). *Noul Cod civil. Comentariu pe articole, art. 1–2264*. București: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-606-18-0001-8.

Contact – e-mail

stefan_scurtu@yahoo.com

Konanie zamestnávateľa – právnickej osoby v pracovnoprávných vzťahoch

Monika Seilerová

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Slovenská republika

Abstract in original language

Konanie zamestnávateľa - právnickej osoby je uskutočňované prostredníctvom štatutárnych orgánov, iných zamestnancov alebo poverených zamestnancov v zmysle ustanovenia § 9 ods. 1 Zákonníka práce. Predmetom príspevku je právna analýza úpravy konania zamestnávateľa v pracovnoprávných vzťahoch a zamyslenie sa nad právnymi dôsledkami konania v prípadoch, ak dôjde k prekročeniu rozsahu oprávnenia subjektov konajúcich v mene zamestnávateľa – právnickej osoby. Súčasne uvažujeme nad právnou povahou inštitútu poverenia a jeho porovnaním s inštitútom plnomocenstva, vrátane komparácie právnych následkov nastávajúcich v prípade prekročenia ich rozsahu.

Keywords in original language

Konanie zamestnávateľa; prekročenie oprávnenia; poverenie; splnomocnenie.

Abstract

Acting of employer - legal person is realized by the statutory bodies, leading employees or other employees, as it is clear from the provisions of § 9 ods. 1 of the Labour Code. The object of the article consists in the legal analysis of the current legislation of employers' legal actions in labour - law relations, as well as the consideration about legal consequences of the performing such acts, in cases where the scope of privilege of these subjects is exceeded. Equally, we think about the legal nature of the institute of assignment and its comparison with the institute of empowerment, including comparing the legal consequences in the case of their exceeding.

Keywords

Acting of Employer; Exceeding of Privilege; assignment; Assignment; Empowerment.

1 Úvod

Konanie osôb požívajúcich status právnickej osoby a zamestnávateľa v jednej osobe predstavuje inštitút, v ktorom sa stretáva aplikácia noriem občianskeho, obchodného a pracovného práva. Právne konanie zamestnávateľa – fyzickej osoby môže byť uskutočňované osobne, u právnickej osoby je vzhľadom na jej „právnú konštrukciu“ uskutočňované iba prostredníctvom konkrétnych fyzických osôb. Spôsoby právneho konania právnických osôb implikujú viaceré teoretické i praktické súvislosti, vrátane otázok o posúdení platnosti a neplatnosti prejavov vôle subjektov, ktoré v právnych vzťahoch konajú v ich mene.

Pri úvahách o rôznych variáciách dôvodov neplatnosti a ich kombinácií za zamýšľame nad vymedzením okruhu právnych úkonov (ak vôbec možno predpokladať ich existenciu), ktorých neplatnosť by mohla spočívať v konaní osôb oprávnených prejavovať vôľu priamo v mene či za a v mene „osoby“ v dôsledku prekročenia oprávnenia, ktoré z ich pozície ako legitimovaných osôb (splnomocnených alebo zákonom ustanovených aktérov právneho konania) vyplývajú. Pristúpenie excusu preto môže – nemusí spôsobiť, že prejav vôle nebude viesť k výsledkom, ktoré sa sledovali alebo naopak, napriek zdanlivému nedostatku v „konaní“ nebude vadou a napokon povedie k želaným právnym následkom.

Cieľom príspevku je zhodnotenie aktuálneho právneho rámca konania zamestnávateľa – právnickej osoby, porovnanie a hľadanie spojitostí (resp. rozdielností) s občianskoprávnou a obchodnoprávnou úpravou. Analyzujeme tiež niektoré z už objavených, ale aj pravdepodobných prejavov konania právnických osôb v špecificky vykonštruovaných situáciách, ktoré by realizáciou právnej normy mohli nastať.

2 Právny rámec konania zamestnávateľa – právnickej osoby

Podľa zákonnej definície je zamestnávateľom právnická alebo fyzická osoba, ktorá zamestnáva aspoň jednu fyzickú osobu v pracovnoprávnom vzťahu, a ak to ustanovuje osobitný predpis aj v obdobných pracovných vzťahoch. V prípade, ak je zamestnávateľom fyzická osoba možno predpokladať, že právne úkony v pracovnoprávných vzťahoch bude uskutočňovať samostatne – osobne. Vymedzený prístup nemôžeme absolutizovať, keďže nič

nebráni tomu aby sa fyzické osoby nechali vo svojom konaní zastúpiť podľa ustanovení Občianskeho zákonníka, zákona č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej aj len „OZ“) alebo ak sú podnikateľmi postupovali aj v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka, zákona č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „ObZ“). U právnických osôb skutočnosť nekonania nimi samotnými vyplýva z ich podstaty, čo ale neznamená, že nemožno hovoriť o forme osobného konania právnickej osoby. Aj keď na túto otázku existujú v právnej teórii rozdielne názory,¹ vychádzame z línie, ktorá sa prikláňa k tomu, že aj pri právnických osobách možno hovoriť o jej priamom konaní. Podľa ust. § 13 ods. 1 Obchodného zákonníka, zákona č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „ObZ“) totiž platí „ak je podnikateľ fyzická osoba, koná osobne alebo za neho koná zástupca. Právnická osoba koná štatutárnym orgánom alebo za ňu koná zástupca.“ OZ deklaruje, že „právne úkony právnických osôb vo všetkých veciach robia tí, ktorí sú na to oprávnení zmluvou o zriadení právnickej osoby, zakladateľskou listinou alebo zákonom (štatutárny orgán).“ Pritom nasledujúci odsek síce umožňuje konať v mene právnickej osoby aj pracovníkom či iným členom, avšak na rozdiel od štatutárneho orgánu, je ich konanie vymedzené obmedzene.²

V pracovnoprávných vzťahoch je osobné konanie právnickej osoby podľa ustanovenia § 9 ods. 1 Zákonníka práce identicky zverené štatutárnemu orgánu alebo členovi štatutárneho orgánu (ak štatutárny orgán príslušnej formy obchodnej spoločnosti je kolektívny). Zákonník práce teda upravuje konanie osôb výlučne pre oblasť pracovnoprávných vzťahov, pričom ale nadväzuje na občianskoprávnu a obchodnoprávnu reguláciu.

Zákonodarca v ZP ustanovuje, že konanie štatutárneho orgánu v pracovnoprávných vzťahoch je uskutočňované **za zamestnávateľa**. Použité spojenia „za“ zamestnávateľa evokuje, a to nesprávne, akoby konanie štatutárnych orgánov bolo priamym zastúpením zamestnávateľa, čo však v skutočnosti

¹ Na túto otázku existujú v právnej teórii rozdielne názory. K otázke právnej povahy konania právnických osôb existujú dve teórie – teória orgánu a teória zastúpenia. Bližšie pozri FEKETE, I. *Občiansky zákonník: veľký komentár. 1. zväzok. Všeobecná časť*. (§ 1 až § 122). Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 202.

² Ustanovenie § 20 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka, zákona č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov.

nie je. Aj keď právna úprava v Českej republike s účinnosťou od 1. 1. 2014 vychádza z konceptu, že právnická osoba možnosť priameho konania nemá a môže konať iba prostredníctvom zástupcu, čo sa vzťahuje aj na štatutárny orgán³, slovenská právna úprava dosiaľ na existencii priameho konania právnickej osoby zotrváva. Priame zastúpenie spočíva v osobnom konaní zástupcu za zastúpeného, v jeho mene a na jeho účet. „Konať v mene niekoho (na jeho účet alebo na svoj účet) sa odlišuje od postavenia zástupcu.“⁴ Z praktického uhla pohľadu zákonná dikcia môže spôsobovať nesprávne koncipovanie pracovnoprávných dokumentov. Tie pri označení zamestnávateľa, neustanovujú (nemali by), že ide o konanie „za“ zamestnávateľa („v zastúpení“), ale sú (mali by byť) formulované tak, aby zamestnávateľ ako právnická osoba bol identifikovaný okrem iného osobou konajúcou v jej mene, vrátane uvedenia podpisu a funkcie konateľa, ktorý je oprávnený konať priamo v jej mene („konajúca“). Odborné názory potvrdzujú, že „právne úkony štatutárneho orgánu sú úkonmi právnickej osoby, a preto nie je správne v praxi často používané označenie, že právnická osoba je „zastúpená“ osobou A, pretože nejde o zastúpenie. Správne je označenie „právnická osoba X.Y. konajúca osobou A“ (meno, priezvisko, funkcia), „štatutárnym orgánom“, alebo „v mene právnickej osoby koná osoba“.⁵

Z uvedeného, ako už bolo spomenuté vyplýva, že znenie ustanovenia § 9 ods. 1 ZP, prvá veta (konanie štatutárneho orgánu právnickej osoby v pracovnoprávných vzťahoch) pôsobí zbytočne zavádzajúco. Zákonná dikcia by podľa nášho názoru svojím znením mala dostatočne vyjadrovať, ktoré konania sú osobným konaním zamestnávateľa – právnickej osoby a ktoré dovoľenými formami zastúpenia. „...konanie štatutárneho orgánu právnickej osoby nie je konaním v zastúpení ale konaním samotnej právnickej osoby.“⁶

³ BĚLINA a kol. *Pracovní právo*. 6 doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 68.

⁴ SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákoník a súvisiace predpisy. Komentár*. Bratislava: Eurounion spol., s. r. o., s. 66.

⁵ VOJČÍK, P. *Občiansky zákoník. Stručný komentár*. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2010, s. 86.

⁶ DEMEK, P., OLŠOVSKÁ, A. Komentár k Zákoníku práce – ustanovenia so zmenami účinnými od 1. januára 2013 – 1. časť. In: *Práce, mzdy a odmeňovanie*, 2013. Dostupné na: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Komentar-k-Zakonniku-prace-ustanovenia-so-zmenami-ucinnymi-od-1-januara-2013-1-cast.htm>

Máme za to, že sa tým zdôrazňuje postavenie štatutárneho orgánu, ktoré je vo viacerých smeroch rozdielne od postavenia ostatných osôb oprávnených konať na základe zákona alebo zmluvného zastúpenia.

Ustanovenie § 9 ods. 1 ďalej zakotvuje: „*Namiesto nich (štatutárnych orgánov resp. členov štatutárneho orgánu) môžu robiť právne úkony aj nimi poverení zamestnanci. Iní zamestnanci zamestnávateľa, najmä vedúci jeho organizačných útvarov, sú oprávnení ako orgány zamestnávateľa robiť v mene zamestnávateľa právne úkony vyplývajúce z ich funkcií určených organizačnými predpismi.*“

Substitúcia konania štatutárneho orgánu je konštituovaná oprávnenosťou konania nimi poverených zamestnancov. Slovné spojenie „**namiesto nich**“ naznačuje, že súbežné konanie štatutárneho orgánu a povereného zamestnanca v typovo rovnakých právnych úkonoch sa vylučuje v zmysle výberu dvoch možností („buď – alebo“). Použitie slova namiesto vyjadruje vzt'ah *zástupnosti*, konanie v zastúpení za štatutárny orgán, resp. člena štatutárneho orgánu, ktorého účelom je nahrádzať konanie štatutárneho orgánu. Je prirodzené, že štatutárny orgán nebude vydávať poverenie na konanie, ktoré má záujem realizovať sám, čo samozrejme zodpovedá obsahovej podstate inštitútu zastúpenia. Zákonné znenie použitím spojky „**aj**“ môže nabádať k interpretácii o nutnosti súčasnej participácie štatutárneho orgánu. Vymedzenie konjunkcie „**aj** nimi poverení zamestnanci“ síce vyjadruje, že popri štatutárnych orgánoch koná aj poverený zamestnanec, s tým, že konanie je uskutočňované jedným alebo druhým subjektom (nie oboma súčasne pre ten istý právny úkon) a/alebo že okrem poverených zamestnancov zákonodarca legitimuje aj zamestnancov, ktorým oprávnenie svedčí na základe ich pracovnej pozície podľa organizačných predpisov. Najvyšší súd SR uvádza: „*Štatutárnemu orgánu priznáva Zákoník práce komplexnú spôsobilosť konať v mene zamestnávateľa, teda aj spôsobilosť poveriť ďalších zamestnancov, aby robili v mene zamestnávateľa určité právne úkony. Ak potom poverený zamestnanec urobí písomný právny úkon v rozsahu poverenia, nemožno uzavrieť, že je tento úkon neplatný pre nedostatok podpisu štatutárneho orgánu.*“ Ďalej tiež vysvetľuje, že: „Zamestnávateľ mohol na základe písomného poverenia splnomocniť svojho zamestnanca, aby uzavrel dohodu o rozviazaní pracovného pomeru s iným zamestnancom.“

(Rozsudok NS SR sp. zn. 2Cdo 145/2002) Konštatujeme tak, že právny úkon povereného zamestnanca bude platným úkonom bez toho, aby akýkoľvek následný či simultánny prejav vôle štatutárneho orgánu bol potrebný.

Nemožno tiež absolútne vylúčiť výskyt prípadov, ak sa prejav vôle štatutárneho orgánu (napr. ktorý bol vymenovaný ako nový konateľ) dostane do kolízie prejavom vôle zamestnanca disponujúceho poverením (napríklad skoršieho dátumu). Ako postupovať v prípade, ak jeden a ten istý právny úkon, ktorý smeruje k rozdielnym právnym následkom realizoval štatutárny orgán a zamestnanec, ktorý bol na celý rozsah úkonov poverený priamo štatutárnym orgánom? Napríklad, konateľ spoločnosti XYZ, s. r. o. vydá voči zamestnancovi poverenie, v zmysle ktorého je zamestnanec oprávnený uskutočňovať preradenie zamestnancov v zákonom ustanovených prípadoch (§ 54 ZP a nasl.). V období nedostatku zamestnancov na jednej z výrobných liniek poverený zamestnanec po dohode so zamestnancom preradí zamestnanca na dočasný výkon inej ako pôvodne dohodnutej práce. Konateľ, ktorý o uzavretí dohody o preradení (formou písomného dodatku k pracovnej zmluve) nebol vopred informovaný (vzhľadom na absenciu takejto náležitosti v poverení), s takýmto preradením nesúhlasí a v ten istý deň uzatvorí so zamestnancom inú dohodu, ktorej obsahom je vykonávanie práce na inom úseku pracovných činností. Ktorá z takýchto dohôd bude platnou dohodou resp. koho konanie bude mať prednosť a bude voči zamestnancovi záväzná? Vzhľadom na to, že poverený zamestnanec konal v medziach svojho poverenia, ktoré mu bolo dané samotným štatutárnym orgánom, by podľa nášho názoru právny úkon povereného zamestnanca bol platným právnym úkonom, ktorý by zamestnávateľa zaväzoval. Na druhej strane je štatutárny orgán oprávnený ku všetkým právnym úkonom (i v tomto aspekte je zásadné odlišenie jeho postavenia od ostatných subjektov oprávnených konať v jeho mene). Je subjektom, ktorý poverenie vydáva, ktorý ho tak môže aj ukončiť a ktorý rozhoduje o akýchkoľvek právnych a organizačných úkonoch prebiehajúcich vo vnútri zamestnávateľa. Dokáže teda situáciu v rozsahu svojich kompetencií pomerne jednoducho zladit' v súlade s vlastnými záujmami. Z tohto dôvodu napriek platnej dohode o preradení zo strany povereného zamestnanca môže konateľ situáciu vyriešiť tak, že pôvodnú dohodu (aj vzhľadom na to, že pre platnosť preradenia nie

je nevyhnutná písomná forma)⁷ nahradí, a uzavrie so zamestnancom novú dohodu o preradení vo svojom mene. Pre oblasť právnych vzťahov mimo pracovnoprávnej sféry by takéto vyriešenie nebolo jednoduché a úkon povereného zamestnanca by podnikateľ a právnickú osobu (za zákonom daných podmienok) plne zaväzoval.

Načrtnutým predmetom polemiky je, či konanie poverených zamestnancov a iných zamestnancov v zmysle ust. § 9 ZP možno klasifikovať ako konanie v zastúpení, priame konanie právnickej osoby alebo určitú formu zákonného splnomocnenia v podobe poverenia alebo vnútorného predpisu? V pracovnoprávnej teórii nie je výslovne charakterizované ako konanie v zastúpení.⁸ „V pracovnom práve sa rozlišuje medzi zastúpením (splnomocnením) a poverením.“⁹ Ani OZ zo systematického hľadiska nesubsumuje takéto konanie pod ustanovenia o zastúpení ale v rámci charakteristiky právnickej osoby a jej právneho konania. Podľa ust. § 20 ods. 2 OZ platí: „za právnickú osobu môžu právne úkony realizovať aj iní jej pracovníci alebo členovia, pokiaľ je to určené vo vnútorných predpisoch právnickej osoby alebo je to vzhľadom na ich pracovné zaradenie obvyklé.“ Zastávame názor, že konanie vedúcich zamestnancov alebo poverených zamestnancov je potrebné označiť ako formu zákonného zastúpenia pre oblasť pracovnoprávných vzťahov (obdobne sú i osoby oprávnené konať za právnickú osobu v zmysle obchodnoprávných predpisov označované ako zákonní zástupcovia)¹⁰, ktoré ale nemožno stotožňovať so zastúpením, napríklad splnomocnením v zmysle Občianskeho zákonníka. Ich rozdielnosť spočíva v tom, že aj napriek tomu, že konanie zamestnanca bez poverenia by tretej osobe neumožnilo domáhať sa vzniknutých nárokov priamo voči zamestnancovi a jednak by sa takýto zamestnanec svojvoľným konaním dopustil porušenia pracovnej disciplíny. Ďalším dôvodom je obmedzenie subjektov,

⁷ K zmene obsahu pracovnej zmluvy v aplikačnej praxi dôjde aj ústnou formou, resp. aj konkludentne. Pozri: BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 398.

⁸ Napríklad BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 167.

⁹ ŽŮEOVÁ, J., BARINKOVÁ, M., DOLOBÁČ, M. *Pracovné právo v poznámkach s príkladmi*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, s. 50.

¹⁰ Pozri FEKETE I. *Občiansky zákonník: veľký komentár*. 1. zväzok. Všeobecná časť. (§ 1 až § 122). Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 209.

ktoré za zamestnávateľa môžu právne úkony realizovať, t. j. iba zamestnanci, nie osoby v inej pozícii. V obdobnom kontexte je potrebné vnímať aj ust. § 20 ods. 2 OZ, ktoré z hľadiska systematického výkladu nemusí byť vnímané ako konanie v zastúpení, ale priame konanie právnickej osoby. Zastúpenie je v OZ vymedzené na inom mieste, osobitne v tretej hlave v ust. § 22 a nasl. Odborné názory sú v tejto otázke nejednotné. I. Fekete uvádza: „Kým Obchodný zákonník v súvislosti s právnym konaním právnickej osoby výslovne rozlišuje medzi štatutárnym orgánom a zástupcom, Občiansky zákonník toto rozlíšenie nemá... Občiansky zákonník nezaviedol toto rozlíšenie z toho dôvodu, že v oblasti občianskoprávných vzťahov je konanie štatutárneho orgánu málo praktické.“¹¹ Zohľadňujúc tiež predchádzajúcu pracovnoprávnu úpravu - Zákonník práce z roku 1965 (zákon č. 65/1965 Zb.), ktorý inštitút zastúpenia vymedzoval samostatne (§ 14–17), a to veľmi podobne ako ho obsahuje OZ aj v súčasnosti, rovnako smeruje k záveru, že konanie týchto osôb bolo aj v minulosti vnímané odlišne od inštitútu zastúpenia.

Občiansky zákonník však celkom zreteľne vymedzuje primárnosť konania štatutárneho orgánu (§ 20 ods. 1). Uvedené vnímame aj v úzkej spojitosti s ustanoveniami ObZ, aj keď sa obchodnoprávna regulácia vzťahuje na podnikateľské subjekty. Argumentum per eliminationem, postupujúc v zmysle ust. 22 ods. 1 OZ a § 13 ods. 1 ObZ konanie týchto osôb predstavuje konanie v zastúpení, čo vyplýva aj zo skutočnosti, že iba štatutárnemu orgánu prislúcha taký široký rozsah kompetencií prejavovať vôľu ako vo vnútri právnickej osoby, rovnako aj navonok. „...popri štatutárnom orgáne nemôže pôsobiť žiaden ďalší orgán, ktorému by v oblasti právneho konania podnikateľskej právnickej osoby prislúchali identické kompetencie.“¹²

Pri hľadaní odpovede je vhodné upriamiť zreteľ aj na praktické hľadisko. Ak vezmeme do úvahy, že v otázke excesu v pracovnoprávných vzťahoch je záväznosť konaním rovnaká ako v prípade poverených zamestnancov, tak aj v prípade štatutárnych orgánov, význam rozlišovania osobného konania

¹¹ Pozri: FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Komentár*. Bratislava: Epos, 2007, s. 86.

¹² SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár*. Bratislava: Eurounion spol., s. r. o., 2007, s. 67.

a konania v zastúpení sa v tomto ohľade v pracovnoprávných vzťahoch redukuje. Zastávame však názor, že aj keď rozlišovanie priameho konania právnickej osoby a osoby konajúcej v zastúpení má menší význam pre oblasť občianskoprávných a pracovnoprávných vzťahov, je postavenie štatutárneho orgánu rozhodujúce a aj od neho sa odvíja možnosť iných subjektov konať za právnickú osobu, či už na základe poverenia alebo vnútorného predpisu právnickej osoby.

Ostatnou skupinou osôb oprávnených robiť právne úkony za zamestnávateľa v jeho mene sú „iní zamestnanci zamestnávateľa, najmä vedúci jeho organizačných útvarov“, ktorí sú oprávnení ako **orgány zamestnávateľa** robiť v mene zamestnávateľa právne úkony vyplývajúce z ich funkcií určených organizačnými predpismi.“ Zákonodarca skupinu zamestnancov pomenúva ako orgány zamestnávateľa, s čím sa v Zákonníku práce na iných miestach nestretávame.¹³ Aký význam má toto zákonné označenie, resp. zohráva v súvislosti s konaním zamestnávateľa opodstatnenie? Môže to súvisieť s pôvodnou definíciou vedúceho zamestnanca, ku ktorej modifikácii došlo novelou ZP, zákonom č. 257/2001 Z. z., ktorou sa táto jeho zákonné vymedzenie spresnilo.¹⁴ Ako uvádza I. Hodálová: „Zákonník práce v znení pred novelou pod pojem vedúci zamestnanci zahŕňal aj orgány zamestnávateľa (teda aj štatutárny orgán), čo bolo máťúce, pretože konanie štatutárneho orgánu je vymedzené inak ako konanie vedúcich zamestnancov.“¹⁵ Z vyjadrenia dedukujeme, že podľa aktuálneho právneho stavu nemá v zákonnom znení zásadnejší význam. Vyjadruje sa ním iba oprávnenie konať za zamestnávateľa v jeho mene bez toho, aby štatutárny orgán využíval akúkoľvek formu menovite zamestnancovi vydávaného dokumentu k právnemu konaniu. Nejde tak o konkrétne adresované oprávnenie. Podmienkou je, že oprávnenosť musí vyplývať z jeho funkcie a vydaného

¹³ O orgáne zamestnávateľa sa zákonodarca v ZP zmieňuje už iba pri výpovedi z dôvodu nadbytočnosti v zmysle ust. § 63 ods. 1 písm. b) ZP.

¹⁴ Podľa ZP z roku 1965 zákonná definícia vedúceho zamestnanca znela: „*Vedúci zamestnanci zamestnávateľa, ktorými sa rozumejú jeho orgány (odsek 1), ako aj jeho ďalší zamestnanci, ktorí sú poverení vedením na jednotlivých stupňoch riadenia u zamestnávateľa, sú oprávnení určovať a ukladať podriadeným zamestnancom zamestnávateľa pracovné úlohy, organizovať, riadiť a kontrolovať ich prácu a dávať im na ten účel záväzné pokyny.*“

¹⁵ HODÁLOVÁ, I. Možnosti a hranice liberalizácie postavenia vedúcich zamestnancov, s. 91. In: BARANCOVÁ, H. (ed.). *Možnosti a hranice liberalizácie pracovného práva*, 1. vyd. Bratislava: Sprint dva, 2011, 190 s.

organizačného poriadku, z ktorého je zrejmá špecifikácia úkonov zverená tejto skupine zamestnancov. Súčasne je otázkou či „iní zamestnanci“ musia v zmysle organizačného poriadku zastávať pozíciu „orgánu zamestnávateľa“. Navrhujeme, aby prívlastok, ktoré im zákonodarca pripisuje („orgány zamestnávateľa“) bol vypustený a nezavádzal napríklad k výkladu, že vedúci zamestnanci sú súčasne alebo aj štatutárnymi orgánmi. Síce nimi môžu byť, avšak iba v prípade založenia pracovnoprávneho vzťahu, nie na základe toho, že sú ustanovení ako štatutárny orgán obchodnej spoločnosti. Vymenovaním alebo voľbou osoby za štatutárny orgán nevzniká automaticky pracovnoprávny vzťah medzi osobou a spoločnosťou...¹⁶

Ani v tomto prípade nemožno vylúčiť situáciu, v ktorej by sa zmocnenie vedúceho zamestnanca a poverenie konkrétneho zamestnanca k tomu istému právnomu úkonu (ako nadbytočné) dostalo do vzájomnej kolízie. Ktoré z úkonov by v tomto prípade bolo nutné uprednostniť a považovať za platné? Máme za to, že oprávnenie konať oboch „subjektov“ (vedúceho zamestnanca a povereného zamestnanca) je postavené v rovnakej úrovni. Zároveň ale by zamestnávateľ malo zaväzovať to konanie, ktoré už bolo dané samotným organizačným predpisom a na ktoré bolo vydanie osobitného poverenia pre iného zamestnanca zbytočné. V rámci úvah de lege ferenda by podľa nášho názoru smerodajnosť v tomto ohľade mohol zohrávať aj záujem zamestnanca, teda skutočnosť, ktoré z konaní je pre zamestnanca výhodnejšie. Napríklad český Zákonník práce v ustanovení § 18 zakotvuje: „Ak je možné vyložiť právne konanie rôznym spôsobom, použije sa výklad pre zamestnanca priaznivejší.“ V každom prípade sa nemôže rozpornosť v konaní dvoch oprávnených subjektov dotknúť oprávnenosti nárokov zamestnanca (za predpokladu dobromyseľnosti tretej strany) ani zodpovedného zamestnanca, keďže nepriamo i z ustanovenia § 17 ods. 3 ZP SR vyplýva, že: „Neplatnosť právneho úkonu nemôže byť zamestnancovi na ujmu, ak neplatnosť nespôsobil sám.“

Uvádzame tiež, že konanie, ktoré sú vymedzené subjekty oprávnené realizovať predstavuje podľa nášho názoru právne konanie aj v prípade, ak výsledkom prejavu vôle nie je vznik, zmena alebo zánik práv a povinností.

¹⁶ OVEČKOVÁ, O. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2012, s. 309.

Prijímame tézu o tzv. širšej koncepcii právneho úkonu, vzhľadom na subsidiárne uplatnenie Občianskeho zákonníka pre prvú, t. j. všeobecnú časť Zákonníka práce. Podľa tzv. širšej koncepcie právneho úkonu možno za právne úkony považovať aj iné prejavy vôle, ktorými nedochádza k vzniku, zmene a zániku práv a povinností, ale len ku konkretizácii práv a povinností, ktoré však spôsobujú právne následky.¹⁷

Odhliadnuc od vymenovanej skupiny osôb oprávnených konať v mene právnickej osoby v pracovnoprávných vzťahoch nachádzame aj iné ustanovenia Zákonníka práce, konkrétne ustanovenie § 58 ods. 8 ZP, ktoré konat' v mene zamestnávateľa (tzv. právneho zamestnávateľa) umožňuje aj užívateľskému užívateľovi. „**Užívateľský zamestnávateľ**, ku ktorému bol zamestnanec dočasne pridelený, **ukladá zamestnancovi v mene zamestnávateľa** alebo agentúry dočasného zamestnávania počas dočasného pridelenia pracovné úlohy, organizuje, riadi a kontroluje jeho práce, dáva mu na ten účel pokyny, utvára priaznivé pracovné podmienky a zaisťuje bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci rovnako ako ostatným zamestnancom.“ Vymedzený rozsah konania užívateľského zamestnávateľa za zamestnávateľa je priamo zákonom obmedzený a vyznačuje sa skôr charakterom faktického konania, rovnako ako rozhodnutie o organizačnej zmene, ktoré nemusí súčasne viesť k vzniku, zmene alebo zániku práv a povinností. Konaním užívateľského zamestnávateľa dochádza iba ku konkretizácii práv a povinností založených pracovnou zmluvou. Ak by sme vychádzali zo širšej koncepcie právneho úkonu, možno i toto konanie považovať za konanie právne. Ak zamestnanec predloží lekársky posudok, podľa ktorého zamestnanec dlhodobo stratil spôsobilosť naďalej vykonávať doterajšiu prácu, ktorý zo zamestnávateľov (zamestnávateľ alebo užívateľský zamestnávateľ) je povinný, (ak to prevádzkové dôvody užívateľského zamestnávateľa dovoľujú alebo ak uvedené nebolo medzi zmluvnými stranami dojednané ako dôvod skončenia dočasného pridelenia), preradiť zamestnanca na inú prácu? Zákonná dikcia v ustanovení § 55 ZP vymedzuje, že preradiť zamestnanca je oprávnený (aj povinný) zamestnávateľ. Prikláňame sa k záveru, že preradenie (v zmysle

¹⁷ DEMEK, P., OLŠOVSKÁ, A. Komentár k Zákonníku práce – ustanovenia so zmenami účinnými od 1. januára 2013 – 1. časť. In: *Práce, mzdy a odmeňovanie*, 2013. Dostupné na: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Komentar-k-Zakonniku-prace-ustanovenia-so-zmenami-ucinnymi-od-1-januara-2013-1-cast.htm>

uzatvorenia dohody o preradení) bude oprávnený uskutočniť iba právý zamestnávateľ alebo agentúra po príslušnej zmene zmluvných podmienok medzi zamestnávateľom a užívateľským zamestnávateľom (vzhľadom na to, že to prevádzkové dôvody užívateľského zamestnávateľa to musia dovoľovať). Konanie užívateľského zamestnávateľa preto predstavuje zákonné zmocnenie ku konaniu za a v mene zamestnávateľa s obmedzeným rozsahom úkonov, ktoré je mu dovolené realizovať. Podľa odborných názorov „dispozičné oprávnenie voči dočasne prideleným zamestnancom nezahŕňa oprávnenie robiť voči nim právne úkony.“¹⁸ Ak však akceptujeme širšiu koncepciu právneho úkonu, tak aj úkony užívateľského zamestnávateľa by bolo možné klasifikovať ako úkony právne. Rovnako vyslanie zamestnanca na pracovnú cestu je podľa ust. § 57 ZP zverená iba užívateľskému zamestnávateľovi. Pri vyslaní zamestnanca na pracovnú cestu podmienenú súhlasom zamestnanca (za podmienok vymedzených v ust. § 57 ZP) sa dočasne na dobu pracovnej cesty mení miesto výkonu práce a zamestnancovi vznikajú práva a povinnosti, ktoré by mu bez absolvovania pracovnej cesty nevznikli (napríklad nárok na cestovné náhrady).

3 Poverenie a splnomocnenie v právnych vzťahoch

Ustálili sme, že konanie zamestnancov za zamestnávateľa je nutné odlišovať od zastúpenia v zmysle ustanovení § 22 a nasl. OZ, ale zároveň aj od priameho konania zamestnávateľa. Je teda **konaním za zamestnávateľa** v jeho mene, ktoré možno označiť ako zákonné zastúpenie. Ustanovenia OZ sa na pracovnoprávne vzťahy (prvá časť ZP) budú uplatňovať subsidiárne vzhľadom na aplikáciu ust. § 1 ods. 4 ZP. Poverenie k právnomu konaniu v zmysle ZP je typické nielen ako forma konania za zamestnávateľa pri realizácii pracovnoprávnych úkonov, ale je tiež obsahom ustanovení § 15 ObZ. „Kto bol pri prevádzkovaní podniku **poverený určitou činnosťou, je splnomocnený na všetky úkony**, ku ktorým pri tejto činnosti obvykle dochádza“ (ust. § 15 ods. 1 Obchodného zákonníka). Poverenie možno označiť ako zákonné splnomocnenie k realizácii právnych úkonov. Obchodnoprávny inštitút poverenia k určitej činnosti je podľa nášho názoru nutné interpretovať v spojení s ustanoveniami ZP,

¹⁸ BARANCOVÁ, H. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 91.

keďže zákonodarca formuláciu konštituuje všeobecne (ako „všetky úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzkovaní podniku“). Z okruhu úkonov nemožno odčleniť tie, ktoré prebiehajú v rámci pracovnoprávnej sféry, keďže sú jeho neoddeliteľnou súčasťou. Na druhej strane neobmedzenosť v konaní poverených osôb podľa ObZ naráža na mantinely špecifik obsiahnutých v ZP. Previazanosť ustanovení ZP a ObZ bola zreteľnejšie prítomná v predchádzajúcej právnej úprave. Zákoník práce z roku 1965 zakotvoval, že namiesto štatutárneho orgánu môžu robiť právne úkony **aj osoby** nimi poverené. Zamestnávateľ realizáciu právnych úkonov vo vnútroorganizačných vzťahoch tak mohol prenechať aj osobám stojacim mimo zamestnávateľského subjektu, nie iba zamestnancom.

Rozhodujúce prvky pre odlišenie poverenia v zmysle ust. § 15 ObZ a v zmysle § 9 ZP podľa právneho stavu *de lege lata* spočívajú najmä i) v osobách oprávnených právne úkony realizovať, keďže v pracovnoprávných vzťahoch to môžu byť iba osoby majúce status zamestnanca, ii) v šírke druhov právnych vzťahov, ku ktorých založeniu, zmene alebo zániku právnym konaním dochádza (podľa ZP sa musí konať o právne úkony v pracovnoprávných vzťahoch), iii) rozsahom oprávnenia konať v mene podnikateľa (zamestnávateľa), keďže podmienka obvyklosti úkonov na rozdiel od obchodnoprávnej úpravy nie je v ZP výslovne daná ale obmedzuje sa iba povinnosťou vymedzenia rozsahu oprávnenia konať (nemožno vylúčiť, že bude vymedzená obvyklosťou právnych úkonov). Naopak ich spoločnou črtou je zákonná koncepcia viazanosti konaním pri prekročení poverenia, keď zamestnávateľ resp. podnikateľ je konaním viazaný, ak tretia osoba o prekročení rozsahu nevedela ani vedieť nemohla (resp. vedela/musela vedieť).

V praxi je ďalej pomerne bežné splnomocňovanie zamestnancov na úkony, ku ktorým ZP poskytuje vlastný spôsob zákonného zastúpenia. Poverenie podľa ust. § 9 Zákonníka práce sa od splnomocnenia odlišuje najmä vo forme, obsahu a dôsledkoch prekročenia medzí oprávneného konať. Zákonodarca bol v prípade poverenia veľmi stručný a uvádza iba to, že „zamestnávateľ môže písomne poveriť ďalších svojich zamestnancov, aby robili určité právne úkony v pracovnoprávných vzťahoch v jeho mene.“ Pokiaľ ide o formu poverenia, tá je **písomná**. Podstatnou náležitosťou

je určenie **rozsahu oprávnenia** povereného zamestnanca. Zachovanie písomnej formy poverenia má svoj význam pri unesení dôkazného bremena v rámci posúdenia zodpovednosti za konanie v pracovnoprávnom vzťahu, najmä z dôvodu prekročenia hraníc oprávnenia.

Neexistuje názorová jednotnosť v otázke či poverenia vykazuje **charakter právneho úkonu** alebo ide o jeden z faktických úkonov zamestnávateľa podobne ako písomné rozhodnutie o organizačnej zmene zamestnávateľa. Vystavenie poverenia zo strany zamestnávateľa vytvára právomoc zamestnanca uskutočňovať právne úkony v mene zamestnávateľa, čím sa týmto úkonom konštituuje právo konať v mene zamestnávateľa ale tiež povinnosť daná jeho pracovnoprávnym vzťahom k zamestnávateľovi, t. j. ide o prejav vôle, ktorým dochádza k vzniku práv a povinností. I keď je nutné vziať do úvahy aj koncept, že zamestnávateľ vydáva poverenie na základe dispozitívneho oprávnenia, ktoré mu patrí, v rámci dojednaného druhu a miesta výkonu práce a jeho vystavením sa môžu práva a povinnosti zamestnanca iba ďalej konkretizovať. Ak by poverenie k realizácii právnych úkonov prekročilo druh práce zamestnanca, máme za to, že súčasne by došlo k zmene pracovnej zmluvy, za predpokladu, ak by zamestnanec s týmto poverením súhlasil. Zároveň by poverený zamestnanec mohol poverenie k právnemu konaniu (k právnym úkonom), presahujúci dohodnutý druh práce odmietnuť.

Ako právne kvalifikovať poverenie, v ktorom bude absentovať vymedzenie rozsahu konať s právnymi účinkami? Aké právne dôsledky by neuvedenie rozsahu zmocnenia konať spôsobovalo? Mohli by sme následne konštatovať neplatnosť poverenia pre vadu prejavu vôle, ktorou je chýbajúca podstatná náležitosť, resp. bolo by možné konštatovať jeho neplatnosť na základe neurčitosti?

Pri aplikácii tézy o tzv. širšej koncepcii právneho úkonu je možné poverenie považovať za právny úkon.¹⁹ Nevymedzenie rozsahu poverenia by v zásade nespôsobovalo závažné právne dôsledky. Zamestnávateľ by bol konaním zamestnanca, ktorý na základe poverenia konal neobmedzene viazaný a nemohol by sa dovolávať voči zamestnancovi porušenia pracovnej

¹⁹ JURČOVÁ, M., PAVELKOVÁ, B., NEVOLNÁ, Z., OLŠOVSKÁ, A., SMYČKOVÁ, R. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 185.

disciplíny, keďže nedostatok v konaní poverený zamestnanec nespôsobil sám. Ak by sme aj takýto úkon považovali za neplatný (z dôvodu neurčitosti) podľa ust. § 17 ods. 3 ZP platí, že neplatnosť právneho úkonu nemôže byť zamestnancovi na ujmu, ak neplatnosť nespôsobil sám. ZP obdobne ako Obchodný zákonník neustanovuje ďalšie požiadavky pre jeho obsah alebo formu, dokonca nevymedzuje ani spôsoby, ktorými k ukončeniu poverenia dochádza.

Konanie na základe plnomocenstva predstavuje jednu z foriem zastúpenia podľa ustanovení § 31 a nasl. Občianskeho zákonníka. Aj keď s poverením vykazuje určité spojitosti (účel, ktorým je uskutočňovanie prejavov vôle za zamestnávateľa), v zásadných náležitostiach sa od poverenia odlišuje. Okrem toho, že ide o formu zastúpenia, ktorá sa využíva v občianskoprávných vzťahoch, prípadne vzťahoch obchodnoprávných, pričom pracovnoprávne vzťahy nemožno vylúčiť (najmä v prípadoch kde poverenie zamestnanca nemožno aplikovať), umožňuje splnomocniť nielen osobu fyzickú (tak ako to výlučne platí pri poverení) ale aj osobu právnickú. Zároveň sa v otázke subjektov – zástupcov konania právnickej osoby neobmedzuje iba na osoby zamestnancov ale akúkoľvek fyzickú osobu, ktorá je právne spôsobilá právny úkon urobiť. Plnomocenstvo je ďalej možné udeliť aj viacerým splnomocnencom spoločne, čo ZP pri poverení neurčuje. Použitie jednotného čísla v ust. § 9 ods. 2 „v písomnom poverení musí byť uvedený rozsah oprávnenia povereného zamestnanca“ zakladá dôvodný predpoklad, že poverenie je vydávané pre zamestnancov jednotlivo. Navyše pre prípad spôsobenia škody zamestnávateľovi by následne bolo ťažké zisťovať mieru zavinenia spoločne poverených zamestnancov. Splnomocnenec je ďalej v prípadoch vymedzených v ust. § 33a OZ oprávnený splnomocniť ku konaniu aj ďalšie osoby, čo sa v prípade poverenia vylučuje. Oprávnenie vydať poverenie na realizáciu právnych úkonov v pracovnoprávných vzťahov náleží zamestnávateľovi, t. j. fyzickej osobe – zamestnávateľovi alebo štatutárnemu orgánu, ktorý koná za právnickú osobu. Vzhľadom na to, že podľa ust. § 9 ods. 2 ZP „zamestnávateľ môže písomne poveriť ďalších svojich zamestnancov...“ do úvahy tiež prichádza aplikácia ust. § 7 ods. 2 ZP, podľa ktorého je zamestnávateľom aj organizačná jednotka zamestnávateľa – právnickej osoby, ak to ustanovujú osobitné predpisy alebo stanovy. Podľa

noriem občianskeho práva nemá organizačná jednotka právnu subjektivitu, avšak z hľadiska pracovného práva pracovnoprávnou subjektivitou disponuje. Pojem organizačnej jednotky v ObZ vymedzený nie je. Ustanovuje iba tzv. organizačné zložky podniku, ktoré s pojmom organizačnej jednotky nemožno stotožňovať. „Odštepny závod, resp. iná organizačná zložka podľa obchodného práva nekoná vo vlastnom mene, ale v mene právnickej osoby, do ktorej patrí.“²⁰ Vzhľadom na to, že zákonná úprava priznáva pracovnoprávnou subjektivitu organizačnej jednotke a k tomu zdôrazňuje, že ak je účastníkom pracovnoprávného vzťahu zamestnávateľ, nemôže ním byť súčasne jeho organizačná jednotka, bude v pracovnoprávných vzťahoch organizačná jednotka právnickej osoby vystupovať samostatne, vo svojom mene.²¹ Výslovné ustanovenie o organizačných jednotkách vyplýva napríklad zo zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov, keď v ust. § 6 ods. 2 písm. e) predpokladá, že statovy občianskeho združenia môžu obsahovať tiež vymedzenie organizačných jednotiek, vrátane ich oprávnenia konať vo svojom mene. Vo vzťahu k pracovnoprávnym vzťahom je otázkou kto bude pri organizačnej jednotke v zmysle ZP oprávnený realizovať právne úkony. ZP jasne ustanovuje, že za štatutárne orgány konajú nimi (štatutárnymi orgánmi) poverení zamestnanci, prípadne iní zamestnanci, najmä vedúci organizačných útvarov. Zo zákonnej dikcie však nevyplýva ako postupovať v prípade organizačnej jednotky právnickej osoby. Domnievame sa, že ak organizačná jednotka v zmysle organizačného predpisu predstavuje organizačný útvar v zmysle ust. § 9 ods. 1 bude v pracovnoprávných vzťahoch oprávnený konať vedúci tohto organizačného útvaru na základe jeho funkcie a organizačných predpisov. ZP rovnako opomína situáciu kto je oprávnený poverovať zamestnancov k právnym úkonom, ak je zamestnávateľom organizačná jednotka. Ust. § 9 ods. 1 ZP zveruje oprávnenie štatutárnemu orgánu, nasledujúci odsek všeobecne vymedzuje, že oprávnenie náleží zamestnávateľovi. Domnievame sa, že s ohľadom na to, že v iných právnych vzťahoch, organizačnej jednotke neprislúcha oprávnenie konať vo svojom mene, je k poverovaniu zamestnancov k realizácii pracovnoprávných

²⁰ BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 142.

²¹ H. BARANCOVÁ poukazuje aj na odlišné názory, ktoré konanie organizačnej jednotky v pracovnoprávných vzťahoch vo vlastnom mene vylučujú. Pozri: BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 142.

úkonov oprávnený subjekt, ktorému zo zákona prislúcha najviac kompetencií, t.j. štatutárny orgán, i keď zo ZP explicitne tento záver nevyplýva (zohľadňujúc ust. § 9 ods. 2 ZP). Navyše zákon upravuje i možnosti akým zastúpenie na základe plnomocenstva zaniká (odvolaním, vypovedaním, vykonaním úkonu, úmrtím splnomocnenca). Poverenie je rovnako možné účelovo ohraničiť na vykonanie konkrétneho úkonu a zaniká tiež smrťou zamestnanca. Aj keď ZP možnosť odvolania poverenia neurčuje, vzhľadom na princíp autonómie vôle zamestnávateľa, možnosť jeho odvolania podľa nášho názoru nie je vylúčená. Pokiaľ ide o vypovedanie poverenia zo strany zamestnanca, to by s ohľadom na povahu pracovnoprávných vzťahov (t.j. poverenie k úkonu by bolo jednou z pracovných povinností zamestnanca) možné nebolo. Do úvahy prichádza iba možnosť odmietnuť poverenie k úkonom, ak by ich uskutočňovanie prekračovalo rámec povinností spadajúcich do dohodnutého druhu práce. Najčastejším spôsobom bude samotné skončenie pracovnoprávneho vzťahu. Máme tiež za to, že ho je možné časovo ohraničiť a zároveň i zrušiť vydaním rozhodnutia zamestnávateľa, ktorým oprávnenie povereného zamestnanca konať ukončí.

Spojivom oboch inštitútov je požiadavka zákonodarcu na určenie rozsahu oprávnenia osoby konať (§ 31 ods. 1 OZ) a účel, ktorým je uskutočniť úkony v mene zamestnávateľa. Pokiaľ ide o formu plnomocenstva musí byť písomné, iba pokiaľ právny úkon je nutné uskutočniť v písomnej podobe, ako aj v prípade generálneho, t. j. všeobecného plnomocenstva, ktoré sa týka všetkých právny úkonov.

V praxi zamestnávateľa často využívajú vydávanie osobitných plnomocenstiev pre svojich zamestnancov, ktorými ich legitimujú ku konkrétnym právnym úkonom. Okrem toho, že je používaný postup zbytočný, možno uvažovať i nad tým či je vydanie splnomocnenia na právny úkon, ku ktorému je ho možno poveriť i právne súladné. Primárnym právnym predpisom je v danom prípade pre zamestnávateľov ZP, ktorý ustanovuje formu zastúpenia či konania za zamestnávateľa výslovne pre pracovnoprávne vzťahy a umožňuje zamestnávateľom poverovať zamestnancov na konanie s právnymi účinkami. Pritom ustanovenia OZ o zastúpení sú jednoznačne aplikovateľné. Na druhej strane princíp subsidiarity je založený na skutočnosti, že k využitiu občianskoprávneho (teda všeobecného) predpisu dochádza

vtedy, ak Zákonník práce (ako osobitný predpis) pre daný prípad neustanovuje niečo iné, čo v tomto prípade robí. Vzhľadom na poukázané rozdielosti poverenia a splnomocnenia, použitie ustanovení OZ sú aplikovateľné. Zároveň však vyjadrujeme presvedčenie, že aplikovateľnosť je prístupná tam, kde možnosť aplikácie poverenia končí. Máme za to, že v prípade právneho sporu by postup súdov mal nasledovať úpravu, ktorá je prvoradá, t. j. ustanovenia ZP. Prípadne vystavené splnomocnenie pre zamestnanca na úkon, ktorý je možné pokryť poverením prekvalifikovať ako poverenie v zmysle ust. § 9 ZP (napr. Uznesenie NS ČR, sp. zn. 23 Cdo 2480/2013) Vyplýva teda, že zamestnávateľom vydané splnomocnenie na úkon, ku ktorého účineniu je možné použiť poverenie, by síce nebolo možné posúdiť ako neplatné pre rozpor so zákonom ale klasifikovať ho ako poverenie zohľadňujúc príslušné osobitosti pracovnoprávnej úpravy.

Vydávanie plnomocenstiev môže napríklad pokrývať prípady tých právnych úkonov, ktoré nespádajú do druhu práce vymedzeného v pracovnej zmluve. Prikláňame sa k názorom, podľa ktorých ak realizácia právneho konania na základe poverenia má presiahnuť medze druhu práce, ktorú zamestnanec vykonáva, teda ide o konanie nad rámec jeho pracovných povinností, existuje tu priestor na vydanie plnomocenstva. Súčasne je zamestnanec oprávnený takéto plnomocnenstvo odmietnuť.²²

4 Prekročenie rozsahu poverenia a splnomocnenia v kontexte vybraných súdnych rozhodnutí

Právne úkony štatutárnych orgánov (členov štatutárnych orgánov) a poverených zamestnancov (vrátane zamestnancov, ktorým oprávnenie konať v mene zamestnávateľa vyplýva z ich funkcie) zaväzujú zamestnávateľa, ktorý na základe týchto úkonov nadobúda práva a povinnosti (ust. § 10 ods. 1 ZP). Rovnaké pravidlo platí aj vtedy, ak dôjde k prekročeniu hraníc oprávnenia (exces). Z uvedeného vyplýva, že aj v prípade, ak zamestnanec prekročí rámec svojich kompetencií nebude mať takéto konanie za následok neplatnosť úkonu ale bude pre zamestnávateľa záväzné a zamestnanec, voči ktorému právny úkon smeroval bude oprávnený domáhať sa nárokov z neho vyplývajúcich. Dokonca ho bude

²² ČARSKÁ, M. *Poveriť alebo splnomocniť zamestnanca?* Dostupné na: <http://www.epravo.sk/top/clanky/poverit-alebo-splnomocnit-zamestnanca-82.html?mail>

úkon zamestnávateľa zaväzovať aj v prípade, ak zamestnanec tak učinil bez akéhokoľvek poverenia alebo z titulu funkcie, ktorú v rámci pracovného zaradenia zastáva. Rozdielom v porovnaní s občianskoprávnou úpravou je to, že OZ neurčuje ako postupovať v prípade ak pracovník alebo člen právnickej osoby koná bez akéhokoľvek oprávnenia. V dôsledku toho bude zjavne nutné postupovať analogicky.

Ak zamestnanec bez poverenia, resp. bez toho aby takéto oprávnenie vyplývalo z jeho pracovného zaradenia uzavrie s uchádzačom o zamestnanie pracovnú zmluvu, zamestnávateľ bude týmto úkonom viazaný. Jedinou výnimkou je prípad ak zamestnanec, voči ktorému je právny úkon uskutočnený **vedel alebo musel vedieť**, že štatutárny orgán (prípadne jeho člen) alebo poverený zamestnanec svoje oprávnenie prekročil. „Preukázanie vedomosti zamestnanca o tom, že ten, kto konal v mene zamestnávateľa, nebol na takéto konanie oprávnený alebo že prekročil rozsah svojho oprávnenia, je však v aplikačnej praxi zložitý.“²³ U zamestnávateľov s rozsiahlou personálnou štruktúrou zloženou z početných skupín zamestnancov je pomerne bežné, že existuje viacero radov vedúcich zamestnancov prvej a druhej línie, vrátane ďalších skupín nadriadených zamestnancov. Ak k tomu pristúpi vydávanie poverení ad hoc zo strany štatutárnych orgánov predpokladáme, že u radového zamestnanca existuje minimálna znalosť o oprávneniach nadriadených a poverených zamestnancov uskutočňovať tie - ktoré úkony v pracovnoprávných vzťahoch.

Poverenie je v porovnaní so splnomocnením v otázke viazanosti konaním formulované prísnejšie a právna istota a ochrana tretej strany je silnejšia. Zamestnávateľ pri excese zamestnanca si prípadnú škodu, ktorá mu prekročením oprávnenia povereného zamestnanca, vznikla môže uplatniť v rámci pracovnoprávných zodpovednostných vzťahov (v prípade všeobecnej zodpovednosti zamestnanca za škodu, je však dôkazné bremeno na strane zamestnávateľa), resp. klasifikovať tiež ako porušenie pracovnej disciplíny. Podľa ust. § 33 ods. 1 OZ: „Ak splnomocnenec prekročil oprávnenie vyplývajúce z plnomocnenstva, je splnomocniteľ viazaný, len pokiaľ toto prekročenie schválil.“ Podľa nadchádzajúceho odseku ďalej zákonodarca veľmi

²³ JURČOVÁ, M., PAVELKOVÁ, B., NEVOLNÁ, Z., OLŠOVSKÁ, A., SMYČKOVÁ, R. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 186.

vhodne deklaruje, že „ak splnomocnenec pri konaní prekročil svoje oprávnenie konať za splnomocniteľa alebo ak niekto koná za iného bez plnomocenstva, je z tohto konania zaviazaný sám, ibaže ten, za koho sa konalo, právny úkon dodatočne bez zbytočného odkladu schváli. Ak splnomocniteľ nechváli prekročenie plnomocenstva, môže osoba, s ktorou sa konalo, od splnomocnenca požadovať buď splnenie záväzku, alebo náhradu škody spôsobenej jej konaním.“ V praxi sú vydávané plnomocenstvá s formuláciou „oprávnenie zastupovať pred štátnymi a inými orgánmi a uskutočňovať všetky s tým súvisiace úkony“, t. j. procesné plnomocenstvá, ktoré nemožno vzťahovať na oprávnenie uskutočňovať právne úkony, napríklad v podobe postúpenia pohľadávky. Ak by došlo k uskutočneniu hmotnoprávneho úkonu, konanie splnomocnenca by bolo nutné posúdiť ako prekročenie oprávnenia konať, nie ako konanie bez plnomocenstva. Predpokladom konania bez plnomocenstva je, že takéto plnomocenstvo objektívne neexistuje (Uznesenie NS SR, sp. zn. 4 Cdo 18/2009)

Najvyšší súd ČR sa v kontexte analýzy prekročenia oprávnenia konať zaoberal prípadom pedagogického pracovníka, ktorý v rámci vyučovacieho procesu hodnotil nevhodné správanie iného zamestnanca školy. Ten konanie pocíťoval ako ujmu na svojich osobnostných právach, pričom satisfakcie v podobe ospravedlnenia sa domáhal voči škole ako zamestnávateľovi, nie zamestnancovi, ktorý do jeho osobnostných práv zasiahol (Uznesenie NS ČR zo dňa 26. 10. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4709/2010). Odvolací súd v danej veci vyslovil, že „pôvodcom zásahu do osobnostných práv sa rozumie nielen osoba, ktorá zásah priamo spôsobila, ale tiež subjekt, ktorý za konanie škodcu nesie priamu zodpovednosť, teda aj zamestnávateľ, ktorého zamestnanec zásah spôsobil.“ Zároveň však poukázal na to, že zásah musí mať súvislosť s plnením pracovných povinností zamestnanca voči zamestnávateľovi alebo musí byť zamestnávateľom splnomocnený k takémuto konaniu. Vzhľadom na to, že nebola poverená k činnosti morálneho hodnotenia iného zamestnanca, súd síce potvrdil danosť miestneho vzťahu (územie školy), avšak konštatoval neexistenciu vnútorného vzťahu k činnosti, ktorým malo dôjsť k zásahu do osobnostných práv dotknutého zamestnanca, k plneniu pracovných úloh. Poukázal na iné súdne rozhodnutia podľa ktorých: „ak ide o exces (vybočenie z medzí plnenia úloh) zamestnanca,

nemožno zamestnávateľa považovať za subjekt, ktorý neoprávnene zasiahol do práva na ochranu osobnosti fyzickej osoby...“ (Rozsudok NS ČR zo dňa 15. 11. 1999, sp. zn. 30 Cdo 872/99), resp.: „je v medziach plnenia pracovných úloh a priamej súvislosti s ním taká činnosť zamestnanca, ktorá nepostráda miestny, časový a vecný (vnútorne účelový) vzťah, vzťah k činnosti, ktorou bola spôsobená škoda k pracovným úlohám. Vo svojej podstate ide o posúdenie či pri činnosti, ktorou bola spôsobená škoda, zamestnanec sledoval z objektívneho a subjektívneho hľadiska plnenie pracovných úloh.“ (Stanovisko občianskoprávneho kolégia NS ČR z roku 1970, zn. Cpj 87/70) Najvyšší súd tak svojím rozhodnutím potvrdil, že zamestnávateľ v danom prípade nenesie zodpovednosť za konanie svojho zamestnanca. Podľa príslušných záverov je potrebné poukázať na to, že zodpovednosť zamestnávateľa za škodu spôsobenú zamestnancom tohto zamestnávateľa voči inému zamestnancovi je daná v prípade (viazanosť zamestnávateľa konaním zamestnanca) iba v prípade, ak škoda bola spôsobená pri plnení pracovných úloh alebo v priamej súvislosti s ním. V nadväznosti na ust. § 10 ZP, ktoré vymedzuje záväznosť právnych účinkov voči zamestnávateľovi pri excusívnom konaní zamestnanca je dôrazne nutné skúmať konkrétne okolnosti prípadu, t. j. vnútorný vzťah konania zamestnanca k plneniu pracovných úloh, pričom aj keď ZP zdôrazňuje, že musí ísť o „právny úkon v pracovnoprávných vzťahoch“ v danom prípade je vyzdvihnuté, že musí ísť o vykonávanie pracovnej činnosti vyplývajúcej z jeho pracovného zaradenia.

V kontexte prekročenia oprávnenia zamestnanca zamestnávateľa konať na základe poverenia podľa ust. § 15 Obz, t. j. navonok - realizáciou obchodných záväzkových vzťahov poukazujeme na to, že splnomocňovanie osôb na základe plnej moci a ich obmedzovanie k právnym úkonom napríklad iba na určité činnosti je aj zo strany súdnych autorít potvrdzované ako zbytočné. Môže nastať situácia, ak síce splnomocnenie dané podnikateľom (právnickou osobou) obmedzuje konkrétneho zamestnanca v konaní (napríklad uzatváranie zmlúv, uznávanie dlhov do určitej peňažnej čiastky), čo však bude posúdené ako irelevantné vzhľadom na to, že takýto postup podnikateľa je nesprávny. Bolo potvrdené Najvyšším súdom SR, že takéto splnomocnenie je v medziach konkrétnych okolností prípadu potrebné klasifikovať ako poverenie k určitej činnosti v zmysle ust. § 15 ObZ, t. j.

ako oprávnenie konať priamo zo zákona bez zvláštnej plnej moci. Následne je nutné skúmať status osoby (jej poverenie k určitej činnosti v podniku), podmienku či činnosť, ktorou bola táto osoba poverená je činnosťou pri prevádzkovaní podniku a posúdenie či konkrétny úkon možno subsumovať pod obvyklosť konania. Iné úkony než obvyklé možno činiť len na základe plnej moci. Obvyklosť je pritom nutné posudzovať objektívne a len vo vzťahu k činnosti, ktorou bola táto osoba pri prevádzkovaní podniku poverená. Ak sú tieto podmienky naplnené nie je podľa súdu rozhodujúce to, či osoba bola plnou mocou určitým spôsobom obmedzená, ak úkon, ktorý zrealizovala možno subsumovať pod obvyklosť konania pri prevádzkovaní podniku (Uznesenie NS ČR, sp. zn. 23 Cdo 2480/2013). V nadväznosti na exces v právnom konaní zamestnanca je ešte potrebné upozorniť na rozdielnosť medzi poverením v zmysle ust. § 15 ObZ a ust. § 20 OZ, vzhľadom na to, že pri skúmaní prekročenia oprávnenia konať v zmysle obchodnoprávnej úpravy (§ 15 ObZ) na rozdiel od pracovnoprávnej úpravy a občianskoprávnej úpravy nie je nutné skúmať či poverenie konať bolo viazané na vnútorné predpisy právnickej osoby alebo pracovné zaradenie osoby (Rozsudok NS ČR sp. zn. 23 Cdo 2875/2011 zo dňa 27. 11. 2013).

5 Záver

Aj keď právna úprava konania zamestnávateľa – právnickej osoby nevyvoláva značné nedostatky, možno sa v nej stretnúť s niektorými teoretickými i aplikačnými otázkami. Skúmanie právnej povahy konania právnickej osoby síce nie je novodobým problémom, zastávame však názor, že právna úprava by mala poskytovať znenie, ktoré bude dostatočne zreteľné pre odlišenie konania, ktoré predstavuje priame konanie zamestnávateľa alebo ktoré z konaní je len konaním v zastúpení. Zákoník práce systematicky žiadnu zo svojich častí ako inštitút zastúpenia nepomenúva, čo logicky vyplýva z možnosti subsidiárneho použitia ustanovení Občianskeho zákonníka o zastúpení. Súčasne však nie je explicitne ustanovené čo konanie poverených zamestnancov či vedúcich zamestnancov oprávnených konať v mene zamestnávateľa predstavuje. Ide o formu zákonného zastúpenia, ktorú je potrebné vnímať v úzkej spojitosti s úpravou občianskeho a obchodného práva. Konštatujeme, že konanie iných osôb ako štatutárnych orgánov ani

nemožno označovať ako priame konanie právnickej osoby, keďže najširšia možnosť kompetencií je zverená štatutárnemu orgánu právnickej osoby, čo vyplýva aj občianskoprávnej či obchodnoprávnej úpravy.

Pomerne bežným aplikačným javom v pracovnoprávných vzťahoch je využívanie splnomocnenia podľa ustanovení Občianskeho zákonníka. Aj keď ho v pracovnoprávných vzťahoch nemožno vylúčiť, priestor k jeho využitiu vnímame ako dovolený tam, kde realizáciu úkonu v pracovnoprávnom vzťahu nemožno pokryť poverením. Poverenie v zmysle Zákonníka práce je súčasne dôležité dôrazne odlišiť od poverenia podľa ustanovenia Obchodného zákonníka, vzhľadom na zásadné rozdielnosti, ktoré oba inštitúty vykazujú. Na druhej strane je bežné, že osoba poverená k realizácii obchodných či občianskoprávných vzťahov je tou istou osobou, ktorá je poverená aj k prejavom vôle v pracovnoprávných vzťahoch.

Bazálnou súčasťou konania právnických osôb je tiež skúmanie právnych následkov prekročenia oprávnenia konať, ktoré ani v jednom ani druhom prípade (splnomocnenia a poverenia) nevedie k neplatnosti právneho úkonu. Právne následky excesu sa však v zmieňovaných prípadoch rozchádzajú a ochrana tretej strany je vo vyššej miere zabezpečená v zmysle pracovnoprávnej úpravy. Neplatnosť úkonu možno zvažovať v prípade, ak sa dva zo subjektov oprávnených konať dostanú do vzájomnej kolízie, pričom však zabezpečenie právnej ochrany tretej strany nesmie byť ohrozené s výnimkou preukázania jej vedomosti respektíve aspoň možnosti vedieť o tom, kto bol za právnickú osobu v jej mene oprávnený konať. Takýto úkon by následne bol neplatným právnym úkonom pre jeho rozpor so zákonom.²⁴

Problematiku konania zamestnávateľa – právnickej osoby dotvára tiež aspekt spôsobu konania právnickej osoby pred súdom. Podľa Civilného sporového poriadku (zákon č. 160/2015 Z. z.) platí, že sa uplatnia ustanovenia o konaní za právnickú osobu podľa osobitných právnych predpisov, teda zákondarca v porovnaní s predchádzajúcou úpravou zákonnú dikciu formuluje

²⁴ POKORNÁ, J., KOVÁŘÍK, Z., ČÁP, Z., a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 88.

všeobecnejšie, i keď vychádza z toho istého základu. Naďalej je tak v zmysle osobitných predpisov (Občiansky zákonník, Obchodný zákonník) možné, aby právnickú osobu – zamestnávateľa zastupoval aj jej zamestnanec.²⁵

Literature

BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1049 s. ISBN 9788074004162.

BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1075 s. ISBN 9788089603107.

BARANCOVÁ, H. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 408 s. ISBN 978-80-7380-465-7.

BĚLINA a kol. *Pracovní právo*. 6 doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 464 s. ISBN 978-80-7400-283-0.

ČARSKÁ, M. *Poveriť alebo splnomocniť zamestnanca?* Dostupné na: <http://www.epravo.sk/top/clanky/poverit-alebo-splnomocnit-zamestnanca-82.html?mail>

DEMEK, P., OLŠOVSKÁ, A. Komentár k Zákonníku práce – ustanovenia so zmenami účinnými od 1. januára 2013 – 1. časť. In: *Práce, mzdy a odmeňovanie*, 2013. Dostupné na: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Komentar-k-Zakonniku-prace-ustanovenia-so-zmenami-ucinnymi-od-1-januara-2013-1-cast.htm>

FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Komentár*. Bratislava: Epos, 2007, 1063 s. ISBN 978-808057-688-2.

FEKETE, I. *Občiansky zákonník: veľký komentár. 1. zväzok. Všeobecná časť (§ 1 až § 122)*. Bratislava: Eurokódex, 2014, 816 s. ISBN 9788081550393.

HODÁLOVÁ, I. Možnosti a hranice liberalizácie postavenia vedúcich zamestnancov. In: BARANCOVÁ, H. (ed.). *Možnosti a hranice liberalizácie pracovného práva*, 1. vyd. Bratislava: Sprint dva, 2011, 190 s., s. 91–100. ISBN 9788089393503

²⁵ Podľa ust. § 21 Občianskeho súdneho poriadku (zákona č. 99/1963) bol za právnickú osobu oprávnený konať pred súdom štatutárny orgán, zamestnanec poverený štatutárnym orgánom, vedúci odšepného závodu (organizačnej zložky) a prokurista.

JURČOVÁ, M., PAVELKOVÁ, B., NEVOLNÁ, Z., OLŠOVSKÁ, A., SMYČKOVÁ, R. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha: C. H. Beck, 2012, 256 s. ISBN 978-80-7400-420-9

OVEČKOVÁ, O. *Obchodný zákoník. Komentár*. 3. dopl. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2012, 3 zv. (296; 1182; 995 s.). ISBN 9788080784348.

POKORNÁ, J., KOVAŘÍK, Z., ČÁP, Z., a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, 1115 s. ISBN 978-80-7357-491-8

SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákoník a súvisiace predpisy. Komentár*. Bratislava: Eurounion spol., s. r. o., 2007, 1023 s. ISBN 978-80-88984-98-6.

VOJČÍK, P. *Občiansky zákoník. Stručný komentár*. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2010, 1282 s. ISBN 978-80-8078-368-6.

ŽUŤOVÁ, J., BARINKOVÁ, M., DOLOBÁČ, M. *Pracovné právo v poznámkach s príkladmi*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 338 s. ISBN 978-80-8168-280.

Contact – e-mail:

monika.seilerova@upjs.sk

Následky vad právního jednání v pracovněprávních vztazích

Jaroslav Stránský

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Právní úprava následků vad právního jednání v pracovněprávních vztazích vykazuje řadu odlišností oproti obecné úpravě v občanském zákoníku. Příspěvek bude zaměřen zejména na odlišnosti při posuzování vad právního jednání, které směřovalo k rozvázání pracovního poměru. Významnou odlišností v této oblasti představuje to, že se nikdy neuplatní absolutní neplatnost a vždy je třeba navrhnout soudu, aby určil, že výpověď je neplatná.

Keywords in original language

Právní jednání; vadné právní jednání; rozvázání pracovního poměru; relativní neplatnost; absolutní neplatnost.

Abstract

Legal regulation of the consequences of void legal acts in labour relations has a number of differences compared to the general arrangements in the Civil Code. My paper will focus on the differences in the assessment of void legal acts intended to the termination of employment relationship. An important distinction in this area is the fact that the absolute nullity of legal act never applies. An employee or an employer must always claim the nullity of termination before the competent court.

Keywords

Legal Act; Void Legal Act; Termination of Employment Contract; Relative Nullity; Absolute Nullity.

1 Úvod

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“) neobsahuje komplexní úpravu právního jednání

a následků vad právního jednání. Podle ustanovení § 4 zákoníku práce se pracovněprávní vztahy řídí zákoníkem práce, ovšem nelze-li tohoto zákonu použít, řídí se zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“).

Právě možnost (a nutnost) subsidiární aplikace občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích předznamenává, že není na místě, aby zákoník práce jako zvláštní předpisu duplicitně stanovoval základní pravidla týkající se právního jednání a následků jeho vad. Uplatní se úprava obsažená v občanském zákoníku, doplněná pouze o odlišnosti vyplývající ze zvláštních pravidel v zákoníku práce.

Právnímu jednání je v zákoníku práce věnována hlava V části první. Tato hlava je nadešpsána „Některá ustanovení o právním jednání“, plně v duchu toho, co se sluší a patří pro zvláštní předpis, který stanoví toliko odchylky od pojetí předpisu obecného. Povaze zvláštního předpisu koresponduje i rozsahová i věcná úspornost pracovněprávních zvláštností úpravy právního jednání. Hlava V části první zákoníku práce zahrnuje pouze 11 paragrafů, z nichž se ovšem 8 zabývá kolektivní smlouvou. Speciální pravidla týkající se právního jednání, která dopadají na celou šíři pracovněprávních vztahů, najdeme jen v § 18, 19 a 20.

Ačkoli jde o úpravu v porovnání s pravidly právního jednání v občanském zákoníku vskutku subtilní, zakládá vůči obecné úpravě důležité odchylky a doplnění. V tomto příspěvku bude pozornost věnována konkrétně ustanovení § 20 zákoníku práce, které ve vztahu k některým právním jednáním zakládá důležité odchylky pro posouzení případného nedostatku písemné formy právního jednání zaměřeného na vznik nebo změnu základního pracovněprávního vztahu.

Významné odchylky od obecné úpravy následků vad právního jednání zakládá také úprava následků neplatného rozvázání pracovního poměru obsažená v § 69 až 72 zákoníku práce. Právě jí bude věnována druhá a rozsáhlejší část tohoto příspěvku, neboť v důsledku rekodifikace soukromého práva se v této oblasti objevily některé sporné momenty, které stojí za bližší zamyšlení.

2 Právní jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah

Ustanovení § 20 zákoníku práce se zabývá následky nedodržení předepsané písemné formy některých právních jednání v pracovněprávních vztazích. Jde konkrétně o právní jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah, tj. pracovní smlouva, změna pracovní smlouvy, dohoda o pracovní činnosti, dohoda o provedení práce a změna některé z uvedených dohod. Ustanovení § 34 odst. 2 předepisuje pro pracovní smlouvu povinnost dodržení písemné formy. Obdobné pravidlo obsahuje § 77 odst. 1 zákoníku práce pro dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr. Při propojení s § 564 občanského zákoníku lze jednoduše dovodit, že i pro změnu pracovní smlouvy, dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce se vyžaduje písemná forma.

Obecnou úpravu následků nedodržení písemné formy obsahuje ustanovení § 582 občanského zákoníku. Tato pravidla se uplatní i v pracovněprávních vztazích, ovšem s výjimkou výše uvedených právních jednání, pro něž § 20 zákoníku práce zakládá odlišný způsob posouzení. Jde o *lex specialis* vůči druhému odstavci v § 582 občanského zákoníku¹.

Obecná úprava vychází z rozlišení variant, kdy písemnou formu vyžaduje zákon, anebo jen dohoda stran. Jde-li o formu právního jednání ujednanou stranami, platí, že neplatnost lze namítnout, jen nebylo-li již plněno. V případě formy předepsané zákonem lze k námitce neplatnosti právního jednání pro nedodržení písemné formy přistoupit i později². Výjimku z posledně uvedeného se uplatní v případech, kdy písemnou formu právního jednání vyžaduje úprava relativních majetkových práv části čtvrté občanského zákoníku. Při nedodržení písemné formy těchto jednání lze námitku neplatnosti vznést jen do okamžiku zahájení plnění, stejně jako v případě formy ujednané stranami.

¹ Shodně viz MORÁVEK, Jakub. Několik poznámek nejen k formě právních jednání v pracovněprávních vztazích po rekodifikaci. *Právní rozhledy*, 2014, č. 9, s. 306.

² Za nepřesné musí být v tomto ohledu označeno vysvětlení vztahu mezi § 20 zákoníku práce a § 582 odst. 2 občanského zákoníku, které podává Petr Bezouška in HURKA, Petr a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku: s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 88. Podle všeho zde totiž vychází z předpokladu, že podle § 582 odst. 2 občanského zákoníku lze pro nedodržení písemné formy vždy namítnout neplatnost jen do okamžiku započetí s plněním. Ve skutečnosti ovšem občanský zákoník jako základní pravidlo naopak staví to, že v případě nedodržení požadavku formy předepsané zákonem lze neplatnost namítnout, i poté, kdy bylo podle smlouvy již plněno.

Pro právní jednání zaměřená na vznik nebo změnu základního pracovně-právního vztahu předepisuje písemnou formu přímo zákoník práce. Měl-li by se pro posouzení případného nedodržení písemné formy použít obecný režim založený v § 582 odst. 2 občanského zákoníku, znamenalo by to, že třeba v případě ústně uzavřené pracovní smlouvy by mohla jedna či druhá strana³ namítnout její neplatnost i poté, kdy již zaměstnanec ve vzniknuvším pracovním poměru nějakou dobu pracoval. Případná úspěšná námitka neplatnosti by pak vyústila v neplatnost pracovní smlouvy od počátku, čímž by došlo citelnému zásahu do právních poměrů a narušení právní jistoty druhé strany. Právní jistota a předvídatelnost má v pracovněprávních vztazích, zvláště ve vztahu k trvání a existenci základního pracovněprávního vztahu, i ústavněprávní rozměr⁴. Existence zvláštního pravidla v § 20 zákoníku práce, podle něhož nelze pro nedostatek písemné formy namítnout neplatnost pracovní smlouvy (a dalších zde uvedených právních jednání) jen do okamžiku, kdy bylo započato s plněním, se tímto ukazuje jako důvodná a správná a současně nezbytná pro zachování ústavní konformity pravidel následků nedodržení písemné formy v pracovněprávních vztazích.

Na základě ustanovení § 20 zákoníku práce tedy platí, že i kdyby byla pracovní smlouva, dohoda o pracovní činnosti nebo dohoda o provedení práce v rozporu se zákonným požadavkem zachování písemné formy založena jinak, než písemně, ale strany již započaly s plněním takto uzavřené smlouvy nebo dohody, nelze již pro nedostatek formy namítat neplatnost a smlouva nebo dohoda zůstává platným právním jednáním. Základní pracovněprávní vztah, jenž byl touto smlouvou nebo dohodou založen, tedy trvá dál, aniž by se jedna nebo druhá jeho strana musela obávat, že někdy v budoucnu v důsledku námitky neplatnosti nastane jeho právní neexistence ex tunc.

K uvedenému zbývá ještě doplnit, který okamžik lze ve smyslu § 20 zákoníku práce považovat za započetí s plněním. Za započetí s plněním musíme podle všeho považovat takové chování jedné nebo druhé smluvní strany, jímž dochází k uplatnění práva nebo splnění povinnosti vyplývající ze základního

³ Ve smyslu ustanovení § 579 odst. 1 občanského zákoníku ovšem nikoli ta strana, která nedostatek písemné formy pracovní smlouvy záměrně způsobila.

⁴ Srov. body 227 a 228 nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06, publikován ve Sbírce zákonů pod č. 116/2008.

pracovněprávního vztahu (například zaměstnavatel zahájí přidělování práce, a/nebo zaměstnanec započne s výkonem práce)⁵.

3 Právní jednání zaměřené na rozvázání pracovního poměru

Pracovní poměr může být podle § 48 odst. 1 písm. a) zákoníku práce rozvázán dohodou, výpovědí, okamžitým zrušením nebo zrušením ve zkušební době. Pro případ, že některé z uvedených právních jednání trpí vadou, obsahuje zákoník práce pravidla v § 69 až 72. Jde o další případ speciální pracovněprávní úpravy, která se v leccčems odchyluje od obecné úpravy v občanském zákoníku.

Podle § 72 zákoníku práce může neplatnost rozvázání pracovního poměru jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec uplatnit u soudu nejpozději ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit tímto rozvázáním. Z tohoto pravidla je ve spojení s dalšími okolnostmi vyplývajícími z § 69 až 71 zákoníku práce dovozováno, že došlo-li k dvoustrannému nebo jednostrannému právnímu jednání směřujícímu k rozvázání pracovního poměru a jedna ze stran pracovního poměru považuje toto jednání za vadné, tj. stížené důvodem neplatnosti, pak jediný způsob, jak s právními následky dospět k závěru o neplatnosti tohoto právního úkonu, představuje podání návrhu soudu, aby určil, že toto právní jednání je neplatné. Závazný závěr o neplatnosti právního jednání, jímž mělo dojít k rozvázání pracovního poměru, může učinit výhradě soud v řízení, jehož předmětem bude právě určení neplatnosti tohoto právního jednání. Pokud návrh na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru nebyl podán, případně nebyl podán včas, pak pracovní poměr skončil a soud se již nemůže otázkou platnosti příslušného právního jednání zabývat⁶. Tento závěr platí, ať už vada, již bylo stíženo právní jednání, spočívala v čemkoli.

Skutečnost, že neplatnost právního jednání, jímž mělo dojít k rozvázání pracovního poměru, může vyslovit pouze soud na návrh některé ze smluvních stran pracovního poměru, bezprostředně nabízí závěr, podle něhož se jako následek vad těchto právních jednání vždy aplikuje relativní

⁵ BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 155.

⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2001, sp. zn. 2208/2000. Soudní judikatura, 2002, č. 55. ISSN 1211-8362.

neplatnost. Tento závěr v současné době nelze považovat za bezvýhradně akceptovaný (k tomu viz dále), nicméně jako pracovní závěr jej pro účely dalších úvah přijmout můžeme.

Pro případ, že právní jednání trpí vadou, s níž se pojí následek neplatnosti, upřednostňuje občanský zákoník neplatnost relativní. Absolutní neplatnost se uplatní pouze výjimečně, v případech uvedených v § 588 občanského zákoníku, tj. pokud se právní jednání zjevně přičí dobrým mravům, odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, anebo zavazuje k plnění od počátku nemožnému.

Pojem veřejný pořádek pro účely pracovněprávních vztahů přibližuje ustanovení § 1a. Podle jeho druhého odstavce mají být za hodnoty chránící veřejný pořádek považovány zásady zvláštní zákonné ochrany zaměstnance, uspokojivých a bezpečných pracovních podmínek pro výkon práce, spravedlivého odměňování, rovného zacházení se zaměstnanci a zákazu jejich diskriminace⁷. Právní jednání v pracovněprávních vztazích, které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, tj. například i některou z výše uvedených zásad, tak musí být považováno za absolutně neplatné⁸.

Ohledně právního jednání, kterým zaměstnavatel, zaměstnanec, případně oba společně, zamýšleli rozvázat pracovní poměr, ovšem právě uvedené vzhledem k existenci zvláštní úpravy neplatí. Jak bylo již vysvětleno, neplatnost rozvázání pracovního poměru může určit jedině soud na základě včas podaného návrhu.

Režim relativní neplatnosti, který zakládají ustanovení § 69 až 72 zákoníku práce, je zvláštní nejen tím, že dopadá na veškeré vady právního jednání, nýbrž i způsobem uplatnění neplatnosti. Podle ustálené judikatury postačí k tomu, aby nastaly účinky relativní neplatnosti, i mimosoudní uplatnění námitky neplatnosti⁹. Není tedy vždy nezbytné podávat za účelem učení

⁷ Zde považujeme za nezbytné odkázat na zasloužené kritické hodnocení konstrukce (některých) základních zásad jako součástí kategorie veřejného pořádku v MORÁVEK, Jakub. Několik poznámek nejen k formě právních jednání v pracovněprávních vztazích po rekodifikaci. *Právní rozhledy*, 2014, č. 9, s. 308.

⁸ Srov. HŮRKA, Petr: Změny v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*, 2014, č. 7, s. 242.

⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 948/2006, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 97, ročník 2007.

relativní neplatnosti žalobu¹⁰. K nastoupení následku neplatnosti právního jednání, jímž mělo dojít k rozvázání pracovního poměru, ovšem námitka neplatnosti směřovaná druhé straně pracovního poměru dostatečná není¹¹.

Po proběhlé rekodifikaci soukromého práva byl publikován názor, podle něhož stále platí, že neplatnost právního jednání, kterým mělo dojít k rozvázání pracovního poměru, musí být s ohledem na ustanovení § 72 zákoníku práce uplatněna u soudu, neboť bez pravomocného rozhodnutí soudu nelze vůbec hovořit o tom, že by došlo k neplatnému rozvázání pracovního poměru¹². Současně ovšem některé vady takovýchto právních jednání (konkrétně například úplná absence výpovědního důvodu ve výpovědi ze strany zaměstnavatele) mají být sankcionovány absolutní neplatností¹³.

Oporu pro závěr o absolutní neplatnosti právního jednání (v daném případě výpovědi) nacházejí výše citovaní autoři v tom, že neuvedení výpovědního důvodu zjevně narušuje veřejný pořádek ve smyslu § 588 občanského zákoníku. V návaznosti na uvedený názor se v první řadě nabízí otázka, zda by i jiné případy, kdy rozvázání pracovního poměru zjevně narušuje veřejný pořádek, měly mít za následek absolutní neplatnosti. Co kdyby kupříkladu zaměstnavatel v rozporu se zákazem výpovědi podle § 53 odst. 1 písm. d) zákoníku práce rozvázal pracovní poměr s těhotnou zaměstnankyní, a to v přímé příčinné souvislosti s jejím těhotenstvím, tj. kromě zásady zvláštní ochrany zaměstnance zjevně narušil i zásadu zákazu diskriminace? Má-li platit, že úplná absence výpovědního důvodu ve výpovědi ze strany zaměstnavatele zjevně narušuje veřejný pořádek, pak by stejný závěr měl být zaujat i ve výše uvedeném hypotetickém případě nebo jiných takových případech, v nichž by rozpor se základními zásadami pracovněprávních vztahů, a tedy i s veřejným pořádkem, musel být označen za dokonale zjevný.

¹⁰ Odlišný názor, podle něhož může relativní neplatnost právního jednání závazně určit pouze soud, viz v ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 150.

¹¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 1968 sp. zn. 6 Cz 5/68, uveřejněný pod č. 40 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1969.

¹² BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 465.

¹³ BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 301.

Za vysoce diskutabilní prvek považujeme konstrukci, která zahrnuje nutnost uplatnit neplatnost právního jednání u soudu, ale současně připouští, že předmětné právní jednání může být absolutně neplatné. Tradiční přístup k absolutní neplatnosti stavěl na tom východisku, že absolutně neplatné právní jednání je neplatné automaticky přímo ze zákona, niž by se jí musel někdo dovolávat, přičemž soud k ní přihlédne z úřední povinnosti¹⁴. Výše nastíněný přístup směřuje ovšem k tomu, že absolutní neplatnost právního jednání zaměřeného na rozvázání pracovního poměru nastane až v důsledku rozhodnutí soudu, a nebude-li včas podán návrh na určení neplatnosti, pracovní poměr v důsledku vadného právního jednání skončí, tj. právní jednání způsobí následky jím zamýšlené.

Absolutní neplatnost, která k tomu, aby nastala, vyžaduje včasné namítnutí prostřednictvím soudní žaloby, představuje podle našeho názoru *contradictio in adjecto*. Připouštíme ovšem, že jde o záležitost spíše jen terminologickou a z hlediska cíle tohoto příspěvku, jakož i z pohledu aplikačního, nijak zvlášť významnou.

Za zásadní a významnou odlišnost úpravy následků vad právních jednání směřujících v pracovněprávním vztahu k rozvázání pracovního poměru, je třeba označit to, že neplatnost takového právního jednání nikdy, ani kdyby jím došlo ke zjevnému narušení dobrých mravů nebo veřejného pořádku, nenastane přímo ze zákona. Strana, která je vadou takového právního jednání dotčena, musí vždy ve lhůtě upravené v § 72 zákoníku práce uplatnit u soudu návrh na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru, jinak pracovní poměr skončí.

4 Zdánlivé rozvázání pracovního poměru

Právní teorie rozlišuje předpoklady, které musí být splněny, aby právní jednání právně vzniklo a existovalo (pojmové znaky právního jednání), a podmínky, které musí být dány, aby bylo dovršené právní jednání platné, resp. aby nebylo stiženo některým z důvodů neplatnosti (tzv. náležitosti právních jednání).

¹⁴ Srov. FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplnění vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 46–47.

Starý občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) mezi pojmovými znaky a náležitostmi přímo nerozlišoval a nedostatky v jednom či druhém stíhal nejčastěji následkem absolutní neplatnosti. Občanský zákoník zakládá na odlišném principu. Neexistence některého z pojmových znaků právního jednání představuje jednu ze skupin důvodů, které způsobují nicotnost právního jednání. Nicotné, resp. v pojmosloví užívaném občanským zákoníkem zdánlivé právní jednání, právně neexistuje a jako právní jednání se pouze jeví¹⁵.

Případy, kdy nicotnost právního jednání nastává v důsledku absence některého z pojmových znaků právního jednání, shrnuje občanský zákoník v § 551 až 553. Další významnou skupinu právních jednání, se kterými se pojí následek zdánlivosti, tvoří taková právní jednání, o kterých zákon prohlašuje, že se k nim nepřihlíží. Zde jde o případ, kdy zákonodárce rozhodl, že si takové právní jednání vůbec nepřece¹⁶.

Pokyn, podle kterého se k právnímu jednání nepřihlíží, se objevuje také na několika místech v zákoníku práce, a to v oblasti rozvázání pracovního poměru. Konkrétně jde o § 34 odst. 4, 50 odst. 1, 60, 66 odst. 2 a 77 odst. 4 zákoníku práce, kde se stanoví, že odstoupení od pracovní smlouvy, výpověď, okamžité zrušení, zrušení ve zkušební době a výpověď závazku založeného dohodou o pracovní činnosti nebo dohodou o provedení práce musí být provedeno písemně, jinak se k němu nepřihlíží.

Úprava zdánlivého právního jednání v oblasti rozvázání pracovního poměru nemůže být zřejmě v ničem považována za speciální či odchylnou vůči občanskému zákoníku. Vnesla nicméně do pracovněprávních vztahů řadu problematických momentů, a to zejména pokud jde o právní obranu proti nicotnému rozvázání pracovního poměru, která nemůže být posuzována podle pravidel následků neplatného rozvázání¹⁷.

¹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 52–53.

¹⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 53. Viz k tomu také Konsolidovanou verzi důvodové zprávy k občanskému zákoníku. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online], © 2013 [cit. 12. 1. 2016]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 137.

¹⁷ Vzhledem k šíři problematiky následků zdánlivého rozvázání pracovního poměru odkazujeme v dalším na podrobný rozbor v STRÁNSKÝ, Jaroslav. Nicotnost právního jednání a rozvázání pracovního poměru. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 5, s. 24–28. ISSN 1210-6348.

5 Závěr

Úprava právního jednání a následků jeho vad má pro pracovněprávní vztahy a jejich průběh značný význam. Zvláště pak pravidla pro posouzení následků vad právního jednání, jímž mělo dojít k rozvázání pracovního poměru, protože spory o platnost rozvázání pracovního poměru jsou bezpochyby nejfrekventovanějšími spory v pracovněprávní oblasti.

Možnost subsidiární aplikace občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích, díky níž může zákoník práce obsahovat pouze relativně subtilní úpravy odchylek, představuje v oblasti právního jednání přirozené řešení. Především v důsledku proběhnuvší rekodifikace soukromého práva ovšem vyvstaly v této oblasti některé nové a závažné otázky. Týkají se zejména správného uchopení vztahu mezi zvláštní úpravou pracovněprávní a obecnou úpravou občanskoprávní, konkrétně například toho, zda a jakým způsobem se v oblasti rozvázání pracovního poměru uplatní absolutní a relativní neplatnost nebo nicotnost právního jednání.

K některým z uvedených otázek jsme se pokusili vyjádřit v tomto příspěvku, definitivní odpovědi bude muset poskytnout judikatura.

Literature

BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1610 s. ISBN 978-80-7400-290-8.

FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplnění vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 433 s. ISBN 80-210-2793-2.

HŮRKA, Petr a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku: s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. Olomouc: ANAG, 2014, 1063 s. ISBN 978-80-7263-857-4.

HŮRKA, Petr. Změny v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*, 2014, č. 7, s. 233–250. ISSN 1210-6410.

MORÁVEK, Jakub. Několik poznámek nejen k formě právních jednání v pracovněprávních vztazích po rekodifikaci. *Právní rozhledy*, 2014, č. 9, s. 305–309. ISSN 1210-6410.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, 189 s. ISBN 978-80-7201-918-2.

Contact – e-mail

jaroslav.stransky@law.muni.cz

Gordický uzol bankopoistných vzťahov

Ľuboš Šimončíč, Jana Šýkorová

Národná banka Slovenska, Slovenská republika¹

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá vybranými právnymi problémami, ktoré vznikajú v súvislosti s kontraktáciou bankopoistných zmlúv. Autori upozorňujú predovšetkým na neexistenciu vhodného právneho rámca. Používané právne konštrukcie vzbudzujú pochybnosti o platnosti zmlúv poistenia schopnosti splácať úver v slovenskom a českom právnom prostredí. Vedľa otázok platnosti právnych úkonov (právnych jednaní) je riešená tiež problematika postavenia subjektov bankopoistných vzťahov. Identifikované nedostatky praxe sú demonštrované na konkrétnych prípadoch. Záver príspevku načrtáva možnosti riešenia de lege lata a de lege ferenda.

Keywords in original language

Bankopoistenie; poistenie schopnosti splácať úver; platnosť zmluvy; ochrana spotrebiteľa; skupinové poistenie; obchádzanie zákona; finančné sprostredkovanie.

Abstract

The article contains selected legal issues arising out of the concluding bancassurance agreements. The authors especially point out the absence of the proper legal framework for the contracting of Payment Protection Insurance agreements in the Slovak and Czech legal system. The applied structure of bancassurance relations creates doubts about the validity of these types of agreements. Furthermore, the article deals with the issues of rights and duties of legal persons, who participate in the bancassurance relationships. In addition to the identified problems, the article gives some practical examples. The authors offer some potential de lege lata and de lege ferenda solutions to solve identified problems.

¹ Tento príspevok vyjadruje názory autorov a nemusí sa zhodovať so stanoviskom Národnej banky Slovenska.

Keywords

Bancassurance; Payment Protection Insurance; Validity of Agreement; Consumer Protection; Group Insurance; Evasion of the Law; Financial Intermediation.

1 Namiesto úvodu

Bankopoistenie, ako komplex vzťahov vznikajúcich pri sprostredkovaní predaja poistného produktu alebo pri jeho predaji ako súčasti iného finančného produktu bankou, nie je zďaleka iba fenoménom posledných rokov. Korene týchto pomaly sa inštitucionalizujúcich vzťahov môžeme hľadať už v stredovekých námorných mocnostiach, predovšetkým vo Francúzku, Taliansku, Anglicku a Holandsku.² Výraznejší rozvoj však zaznamenávajú na starom kontinente až v priebehu posledných piatich desaťročí. Bankopoistovníctvo tvorilo tradične predmet záujmu ekonómov, ktorí obvykle vyzdvihovali predovšetkým jeho pozitíva.³ S prihliadnutím k problematickým otázkam vznikajúcim pri praktickej aplikácii práva súvisiacej s bankopoistnými vzťahmi vo viacerých krajinách Európskej únie musíme z právneho hľadiska zaujať postoj značne rezervovanejší. Dôraz kladený na ochranu spotrebiteľa v posledných desaťročiach unijnými aktmi zásadným spôsobom zmenil optiku posudzovania zmlúv kontrahovaných so spotrebiteľmi. Bezvadná bankopoistná zmluva zakladajúca právne vzťahy bankopoistenia, ktorá sa uzatvára so spotrebiteľom, musí byť jednak kontrahovaná v súlade so všeobecnou občianskoprávnou úpravou a jednak nesmie byť v rozpore s osobitnou úpravou zmluvného typu a osobitnými ochrannospotrebiteľskými normami.

² Bližšie viď KORAUS, Anton. *Bankopoistovníctvo*. Bratislava: Sprint, 2005, s. 10 a nasl.

³ Viď napríklad ILLETŠKO, Petr. Bankopojištění, výhody a perspektivy. *Bankovníctví*, Praha: Economia, 2002, č. 6-7, s. 3.; a KORAUS, Anton. Bankopoistovníctvo je účinný, efektívny a vzájomne výhodný vzťah banky a poisťovne. *Biatec*, Bratislava: Národná banka Slovenska, 2007, č. 5, s 20–23.

Správy Európskeho orgánu pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov (ďalej len „EIOPA“)⁴ popisujú viacero nedostatkov, ktoré bankopoistné vzťahy v krajinách EÚ vykazujú. Zameriavajú sa však predovšetkým na ochranospotrebitel'ské aspekty, ktorých dodržiavanie je predmetom výkonu dohľadu príslušnými orgánmi.⁵ Orgány dohľadu však majú ex lege zverené presadzovanie ochrany spotrebiteľa iba v relatívne ohraňovanom rozsahu, hoci ochrana spotrebiteľa v niektorých otázkach tvorí k niektorým všeobecným inštitútom až akúsi nadstavbu (napríklad prieskum neprijateľnosti zmluvnej podmienky obsiahnutej vo všeobecných zmluvných podmienkach, v prípade ktorých je treba primárne posúdiť, či sú alebo nie sú platne inkorporované).

Esenciálnymi otázkami, ktoré si treba predbežne zodpovedať pri riešení akýchkoľvek právnych problémov plynúcich z bankopoistných vzťahov, sú však v prvom rade otázky právnoteoretického charakteru týkajúce sa platnosti vzniku týchto vzťahov. Aby sme vôbec mohli označiť bankopoistné vzťahy za vzťahy právne, musia ich vznik umožňovať normy účinného práva.⁶ Otázka, ktorú by sme mali v súvislosti s bankopoistnými vzťahmi primárne riešiť, je, či existuje právna úprava, ktorá nám umožňuje označiť ich ako vzťahy právne. Až po tom, čo takéto ustanovenia v účinnom právnom poriadku nájdeme, je možné posudzovať, či na základe právneho úkonu (jednania) bankopoistný právny vzťah vznikol platne.

⁴ Bližšie viď Background Note on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/116, 28th June 2013 [online] *EIOPA*. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_Background_Note_2013-06-28.pdf. Report On Feedback from National Competent Authorities Regarding EIOPA's Opinion on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-14/067, 25th June 2014 [online]. *EIOPA* [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Reports/PPI_follow-up_report_publication.pdf. EIOPA Opinion on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/115, 28th June 2013 [online] *EIOPA*. [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_opinion_2013-06-28.pdf

⁵ Ochranu spotrebiteľa na finančnom trhu vykonáva v Slovenskej republike predovšetkým Národná banka Slovenska a v Českej republike predovšetkým Česká národní banka a Česká obchodní inspekce.

⁶ K tomu viď napríklad GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 145–146.

2 Bankopoistné vzťahy v Slovenskej republike

Z oblasti bankopoistovníctva sú v **Slovenskej republike** aktuálne problematické predovšetkým právne vzťahy poistenia schopnosti splácať úver, ktoré sú obvykle uzatvárané ako tzv. skupinové zmluvy.⁷ Právny poriadok účinný na území Slovenskej republiky explicitnú právnu úpravu skupinových zmlúv neobsahuje. Ich kontraktácia prebieha v praxi ako proces pozostávajúci z dvoch dvojstranných právnych úkonov. Prvým právnym úkonom je tzv. rámcová poistná zmluva, ktorej zmluvnými stranami sú poisťovňa (na strane poisťovateľa) a poskytovateľ úveru (na strane poistníka, niekedy v zmluve označený ako sprostredkovateľ).⁸ Následne činí druhý právny úkon poskytovateľ úveru na strane jednej a klient, ktorému je úver poskytovaný, na strane druhej. Druhým právnym úkonom má klient pristúpiť k rámcovej poistnej zmluve (v dôsledku čoho sa klient stáva subjektom skupinovej zmluvy). Zmluvný typ i postavenie subjektov je v tomto prípade nejasné. V bankopoistných vzťahoch teda celkovo vystupujú tri subjekty – poisťovňa, poskytovateľ úveru a klient, ktorý môže byť spotrebiteľom.⁹

Otázkou je, akú zákonnú oporu a aké právne následky má právny úkon pristúpenia k rámcovej poistnej zmluve. Ani všeobecná úprava právnych úkonov obsiahnutá v ustanoveniach § 34 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov (ďalej len „OZ“), ani všeobecná právna úprava záväzkov obsiahnutá v ustanovenia § 488 a nasl. OZ, a ani osobitná právna úprava poistných zmlúv obsiahnutá v ustanoveniach § 788 a nasl. OZ nepozná pojem pristúpenia k záväzku s takými dôsledkami, ako plynú z konštruktov skupinových bankopoistných zmlúv používaných praxou. Spotrebiteľ má v takejto skupinovej zmluve v porovnaní s prípadom,

⁷ Niekedy nazývané aj hromadné. Upozorňujeme pritom, že v praxi niektorí právnici tieto pojmy rozlišujú. Pod hromadnými zmluvami rozumejú poistenia, v prípade ktorých poisťovateľ neskúma poistné riziko subjektov individuálne (napr. poistenie detí na základných školách proti krádeži vecí zo skriniek).

⁸ Upozorňujeme pri tom na to, že v praxi sa tieto zmluvy označujú rôzne. V niektorých prípadoch je poistná zmluva medzi bankou a poisťovňou označená ako rámcová poistná zmluva, inokedy je označená ako skupinová poistná zmluva. V oboch prípadoch je však konštrukt tohto bankopoistného vzťahu obdobný.

⁹ Vzhľadom k tomu, že kompetencia orgánu dohľadu je obmedzená, budeme sa v článku zaoberať iba situáciami, kedy je klient spotrebiteľom v zmysle ustanovenia § 2 písm. a) zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, v znení neskorších predpisov.

kedy by (štandardnú) poisťnú zmluvu kontrahoval s poisťovňou v pozícii poisťníka (prípadne prostredníctvom finančného sprostredkovateľa), horšie zmluvné postavenie. Prima facie nie je zmluvnou stranou a nemá možnosť svojou vôľou pôsobiť na zmenu zmluvy. Zásadne je spotrebiteľ ex contractu povinný platiť poisťné či inak nazvaný poplatok za poistenie (ktorý uhrádza poskytovateľovi úveru), ale obvykle nie je osobou oprávnenou na poisťné plnenie. V neposlednom rade s obsahom rámcovej poisťnej zmluvy, ku ktorej pristupuje, v mnohých prípadoch nie je dostatočne oboznámený (v niektorých prípadoch nie je oboznámený vôbec), čím sú mu upierané spotrebiteľské práva (predovšetkým právo na informácie). Prehlásenie spotrebiteľa o pristúpení k rámcovej poisťnej zmluve býva obvykle súčasťou zmluvy o úvere. Táto vo väčšine prípadov obsahuje odkaz na príslušnú rámcovú poisťnú zmluvu a všeobecné poisťné podmienky, prípadne vyhlásenie spotrebiteľa, že bol s obsahom týchto dokumentov oboznámený a súhlasí s nimi. V skutočnosti však spotrebiteľ obvykle obdrží dokument obsahujúci iba základné informácie o poistení. Niektorí poskytovatelia úveru pristúpili k tomu, že obsah rámcovej poisťnej zmluvy zverejňujú na svojom webovom sídle. Obvykle však ide o iba aktuálnu verziu rámcovej poisťnej zmluvy.

Niektoré subjekty finančného trhu argumentujú, že rámcová poisťná zmluva sa dá považovať za pactum in favorem tercia v zmysle ustanovenia § 794 v spojení s ustanovením § 50 OZ. (Odkaz na tento právny rámec je explicitne uvedený aj v obsahu niektorých, hlavne starších zmlúv.) Ak by malo ísť o zmluvu v prospech tretieho, musela by byť oprávnenou osobou na poisťné plnenie (tercius) osoba odlišná od osoby poisťníka i od osoby poisteného.¹⁰ Oprávnenou osobou na výplatu poisťného plnenia je však v praxou používaných konštruktoch obvykle poskytovateľ úveru. Ustanovenie § 788 ods. 1 OZ je navyše ustanovením kogentným,¹¹ a preto sa domnievame, že terciovi z nej nemôže plynúť povinnosť platiť poisťné ani iný poplatok za poistenie.¹²

¹⁰ K tomu viď ŠULÍKOVÁ, Martina. In: PETRUŠÁK, Martin, ŠULÍKOVÁ, Martina. *Poisťné zmluvy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 19; a ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník II. Komentár*. § 451–880. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2904.

¹¹ Viď napríklad rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. mája 2008, sp. zn. 3 Cdo 1/2007.

¹² Bližšie viď SÝKOROVÁ, Jana, ŠIMONČIČ, Ľuboš. *Bankopoistenie z pohľadu ochrany spotrebiteľa*. *Poisťné rozhľady*, Bratislava: SLASPO, 2016, č. 3, s. 4–6.

Z teoretického hľadiska by bolo možné nahliadať na osobitne dojednaný záväzok platiť poistné, resp. poplatok za poistenie, medzi poskytovateľom úveru a spotrebiteľom ako na kauzu pre dojednanie poistenia v prospech poisteného ako tretej osoby na základe rámcovej poistnej zmluvy. Avšak vzhľadom na nepriaznivé následky takéhoto konštruktú na postavenie spotrebiteľa v skupinovej zmluve (popísané v predchádzajúcich odsekoch), ako aj vzhľadom na existujúcu právnu úpravu sprostredkovania poistenia, dospievame aj v prípade tohto výkladu k tomu, že ide o jednanie in fraudem legis.¹³

Takisto sa domnievame, že nejde ani o poistenie cudzieho rizika s poistným plnením dojednaným v prospech poistníka či v prospech poisteného. Osoba vyjadrujúca súhlas s poistnou zmluvou a platiaca poistné je ex lege poistníkom.¹⁴ Ak spotrebiteľ v pozícii poisteného nie je zároveň poistníkom, tak k platnému vzniku zmluvy nie je vôbec potrebný jeho súhlas. V takomto prípade však nie je zmluvnou stranou a nemá ani povinnosť platiť poistné.

Samozrejme nezabúdame ani na parémiu dispozitívnosti (ubi homo loquitur, lex tacet) zakotvenú v ustanovení § 2 ods. 3 OZ a § 51 OZ. Kontrahenti však môžu uzavrieť inomínatnú zmluvu iba vtedy, ak táto neodporuje obsahu alebo účelu zákona. Za použitia objektívne teleologického výkladu (argumentum a simili) dochádzame k záveru, že pokiaľ existujú určité štandardy ochrany spotrebiteľa stanovené pre prípady, kedy spotrebiteľ vstupuje do poistného vzťahu na základe individuálnej poistnej zmluvy kontrahovanej či už priamo s poisťovňou, alebo so sprostredkovateľom, nie je možné tieto štandardy obchádzať ani pri kontraktácii skupinových poistných zmlúv. Ak by teda neboli takéto zmluvy neplatné z dôvodu, že spotrebiteľ nebol oboznámený s ich obsahom, malo by tomu tak byť prinajmenšom z dôvodu obchádzania zákona v zmysle ustanovenia § 39 OZ.

Obdobne to platí aj pre prípady, kedy subjekt tohto právneho vzťahu nespĺňa charakteristiky spotrebiteľa. Právna úprava poistných zmlúv obsahuje informačné povinnosti poisťovateľa vo vzťahu k osobe, s ktorou uzatvára

¹³ Bližšie vid' SÝKOROVÁ, Jana, ŠIMONČÍČ, Ľuboš. Bankopoistenie z pohľadu ochrany spotrebiteľa. *Poistné rozhodnutia*. Bratislava: SLASPO, 2016, č. 3, s. 4–6.

¹⁴ Porovnaj HENDRYCH, Dušan et al. *Právníký slovník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 651.

poistnú zmluvu (najmä § 792a OZ). V dôsledku používaných bankopoistných konštruktov, kde osoba vystupujúca v pozícii poisteného platí poistné, resp. poplatok za poistenie, a teda plní povinnosti poistníka, je toto právo porušované. Takisto sú jej v dôsledku tohto konštruktu upierané aj ďalšie práva, ktoré by mala v individuálne uzatvorenej poistnej zmluve v pozícii poistníka. Aj v tomto prípade sa teda jedná o obchádzanie zákona v zmysle ustanovenia § 39 OZ.

Teoreticky by sa dalo uvažovať aj o bankopoistení konštruovanom na právnom základe príkaznej zmluvy (podľa ustanovenia § 724 a nasl. OZ) alebo mandátnej zmluvy (podľa ustanovenia § 566 a nasl. zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, v znení neskorších predpisov). V prípade, že by v takejto zmluve bol príkazníkom či mandatárom zároveň poskytovateľ úveru, jednalo by sa podľa nášho názoru takisto o postup in fraudem legis.

Ako plynie z vyššie uvedeného, postavenie spotrebiteľa v bankopoistnom vzťahu založenom skupinovou zmluvou je horšie než postavenie spotrebiteľa v poistnom vzťahu založenom individuálne uzatvorenou poistnou zmluvou. Obdobne to platí aj pre subjekt nespĺňajúci znaky spotrebiteľa. Vzhľadom k tomu, že zakladanie bankopoistných vzťahov prostredníctvom dnes používaných konštruktov skupinových poistných zmlúv nemá podľa nášho názoru zákonnú oporu, máme pochybnosti, či sa v týchto prípadoch jedná o platné právne vzťahy.

V dôsledku v praxi používaného konštruktu bankopoistných vzťahov tak vznikajú viaceré praktické problémy. Okrem nedostatkov v rozsahu poskytovaných informácií o poistnom produkte uvádzame exemplifikatívne ďalšie problémy:

- Vytváranie rozsiahleho konfliktu záujmov na strane banky, ktorá v bankopoistnom vzťahu vystupuje jednak v pozícii poistníka, ďalej poskytovateľa úveru, oprávnenej osoby a v niektorých prípadoch zároveň aj v pozícii sprostredkovateľa. Pritom z každej z týchto pozícií vznikajú banke viaceré práva a povinnosti, ktoré sú v mnohých ohľadoch protichodné. Napríklad v prípade omeškania poist'ovne s poskytnutím poistného plnenia či v prípade zníženia poistného plnenia banka ako poskytovateľ úveru má právo požadovať splatenie

dlhu nepokrytého poistným plnením priamo od spotrebiteľa, a preto nie je motivovaná uplatňovať si právo na poistné plnenie voči poisťovni (osobitne ak je s poisťovňou v zmluvnom vzťahu zároveň ako sprostredkovateľ a poisťovňa banke za „sprostredkovanie“ tohto poistenia hradí provízie).

- V mnohých prípadoch rámcová poistná zmluva obsahuje právo poisťovne znížiť poistné plnenie (prípadne ho vôbec neposkytnúť), ak banka nesplní voči poisťovni svoje povinnosti uvedené v rámcovej poistnej zmluve (často nie je bližšie špecifikované, o aké povinnosti sa jedná), a to aj napriek skutočnosti, že spotrebiteľ banke poplatok za poistenie uhradil a svoje povinnosti splnil.
- Používané bankopoistné vzťahy často neriešia situáciu, kedy je spotrebiteľ povinný hradiť splátky úveru aj po vzniku poistnej udalosti až do skončenia vyšetrovania vykonávaného poisťovňou potrebného na zistenie rozsahu jej povinnosti plniť. Ak následne poisťovňa poskytne poistné plnenie aj za obdobie od vzniku poistnej udalosti do skončenia vyšetrovania, a oprávnenou osobou je banka, rámcové poistné zmluvy ani samotná zmluva o úvere obvykle neupravujú povinnosť vrátiť uhradené splátky spotrebiteľovi.
- Spotrebiteľ vzhľadom na to, že nie je v pozícii zmluvnej strany rámcovej poistnej zmluvy, nemá možnosť ovplyvňovať prípadné zmeny skupinovej poistnej zmluvy. Na druhej strane niektoré rámcové poistné zmluvy obsahujú ustanovenia upravujúce možnosť zmluvných strán (t. j. banky a poisťovne) dohodnúť sa na zmenách aj čo sa týka rozsahu poistného krytia, pričom táto zmena sa dotýka všetkých poistných udalostí vzniknutých po účinnosti takejto dohody. Zmena sa dotýka aj tých klientov, ktorí pristúpili k rámcovej poistnej zmluve za pôvodných podmienok. V týchto prípadoch navyše nebýva v zmluvách (či už rámcových poistných zmluvách, prípadne iných zmluvách uzatvorených v súvislosti s rámcovou poistnou zmluvou medzi bankou a poisťovňou) uvedené ani to, či a kto má povinnosť o týchto zmenách existujúcich klientov informovať.
- V prípade, ak je oprávnenou osobou banka, vzniká spotrebiteľovi problém s aktívnou legitimáciou domáhať sa práv na súde v prípade neposkytnutia poistného plnenia či v prípade zníženia poistného plnenia zo strany poisťovne.

- Rámcová poisťná zmluva obvykle obsahuje ustanovenie umožňujúce zánik poistenia dohodou zmluvných strán (poisťovne a banky) bez ohľadu na to, že poistenie kryje riziko spotrebiteľa a tento zaň platí poisťné či inak nazvaný poplatok za poistenie. V osobitných prípadoch je v rámcovej poisťnej zmluve uvedené, že výpoveďou poisťnej zmluvy alebo písomnou dohodou zmluvných strán zanikajú práva a povinnosti zmluvných strán vo vzťahu k poisteniam jednotlivých poistených, ktoré boli uzatvorené počas jej platnosti.
- V prípade zániku poistenia v dôsledku nehradenia poisťného (resp. poplatku za poistenie) zo strany spotrebiteľa je v skupinových poisťných zmluvách používaná prísnejšia úprava ako v ustanovení § 801 ods. 2 OZ. Tieto zmluvy obvykle obsahujú ustanovenia oprávňujúce banku vyradiť spotrebiteľa zo zoznamu poistených, a to na základe jednostranného právneho úkonu bez osobitného upozornenia na omeškanie s úhradou tohto poplatku.
- V osobitných prípadoch je dojednaný zánik poistenia v prípade omeškania dlžníka so splácaním nielen samotného poisťného, resp. poplatku za poistenie, ale aj iných platieb, ktoré musí poistený platiť v zmysle zmluvy o úvere.
- V neposlednom rade sa v praxou používanom konštrukte bankopoisťných vzťahov ťažšie vykonáva dohľad. Problematické je napríklad vyhodnocovanie neprijateľnosti zmluvných podmienok z dôvodu, že spotrebiteľ nie je zmluvnou stranou rámcovej poisťnej zmluvy.

Jedinú možnosť uzatvorenia zmluvy o poistení schopnosti splácať úver, ktorú by sme bez pochybností označili ako *de lege artis*, vidíme vo forme individuálnej poisťnej zmluvy. Túto môžu subjekty finančného trhu využívať v súlade so zákonom č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov aj poskytovatelia úverov, pričom niektorí tak samozrejme aj činia. Pokiaľ majú byť subjektmi finančného trhu aj pro futuro používané skupinové poisťné zmluvy, mal by im zákonodarca vytvoriť vhodný právny rámec, ktorý bude spotrebiteľom garantovať práva v obdobnom rozsahu, ako im plynú zo zákona v prípade individuálne uzatváraných poisťných zmlúv.

3 Bankopoistné vzťahy v ďalších vybraných krajinách

Konštruovanie bankopoistných vzťahov na základe skupinových zmlúv je bežnou praxou aj v Českej republike a v Maďarsku. Konštrukty skupinových zmlúv v Českej republike sú veľmi podobné tým, ktoré sú používané na Slovensku. Aj v českej civilistickej právnej úprave¹⁵ inštitút skupinovej poistnej zmluvy absentuje. Na skupinové zmluvy kontrahované pred účinnosťou zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (ďalej len „NOZ“) máme rovnaký názor, ako na skupinové zmluvy uzatvárané na Slovensku v režime OZ. Nový občianskoprávny kódex kladie v komparácii s predošlou právnou úpravou väčší dôraz na zásadu autonómie vôle strán občianskoprávneho obratu vyjadrenú v § 1 ods. 2 NOZ. Ustanovenie § 574 NOZ explicitne stanovuje, že na právne jednania je treba hľadiť skôr ako na platné, než ako na neplatné. Tento zákon tiež nepozná pojem obchádzanie zákona. Podľa dôvodovej správy však nie je pochyb, že aj jednanie obchádzajúce účel zákona zakladá rozpor takéhoto jednania so zákonom.¹⁶ K obdobnému záveru dochádza aj doktrína, keď uvádza: „*Na rozdiel od občanského zákoníku 1964 nová právní úprava zakazuje výslovně pouze porušení zákona, nikoli však jeho obcházení (jednání in fraudem legis), z této skutečnosti však nelze dovozovat, že by obcházení zákona bylo přípustné (...) Obcházení zákona lze podřadit pod případy, kdy právní jednání odporuje zákonu svým účelem, tedy pod právní jednání, která porušují zákon a podléhají režimu ustanovení § 580 ObčZ.*“¹⁷ Domnievame sa však, že v prípade obchádzania zákona pôjde o právne jednanie, ku ktorému súd bez návrhu v zmysle ustanovenia § 588 NOZ neprihliada.¹⁸ Obchádzanie zákona podľa nášho názoru nie je jeho zjavným porušením ani zjavným

¹⁵ V zákone č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v znení neskorších predpisov, a zákone č. 37/2004 Sb. o poisťné smlouvě, v znení neskorších predpisov, účinných do 31. decembra 2013, i v zákone č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v znení neskorších predpisov, účinnom od 1. januára 2014.

¹⁶ Vid' dôvodovú správu k ustanoveniam § 572 až § 577 NOZ in Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: ANAG, 2012.

¹⁷ LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2081.

¹⁸ K tomu vid' BĚLOHLÁVEK, Alexander J. et al. *Nový občanský zákoník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 155.

rozporom s verejným poriadkom. Bez ohľadu na to, o akú neplatnosť pôjde, máme za to, že aktuálne používané konštrukty skupinových bankopoistných zmlúv nie sú bezvadnými právnymi jednaniami.

Na obdobné nedostatky poukazoval v **Maďarsku** regulátor už v roku 2010 vo svojej správe o rizikách ochrany spotrebiteľa. Aj v konštruktoch skupinových poistných zmlúv konštruovaných v Maďarsku sa uzatvára rámcová poistná zmluva medzi poisťovňou, ktorá preberá riziko, a finančnou inštitúciou, ktorá poskytuje úver. V čase uzatvárania úverovej zmluvy nie je žiaden zmluvný vzťah medzi spotrebiteľom a poisťovňou, pričom participácia na poistnom krytí je inkorporovaná do úverovej zmluvy medzi spotrebiteľom a poskytovateľom úveru. Spotrebiteľia tak môžu byť zbavení možnosti výberu nebyť zahrnutí do poistenia schopnosti splácať úver.¹⁹

Spomedzi veľkých európskych krajín sa bankopoistovníctvu najmä vďaka väčšej dôvere v banky a vhodnejším právnym rámcom darí najviac vo Francúzku, v Taliansku a v Španielsku, zatiaľ čo v Nemecku a vo Veľkej Británii je uprednostňované poisťovanie prostredníctvom maklérov.²⁰ Ako plyní zo správ EIOPA citovaných v poznámkach po čiarou, orgány dohľadu sa v rámci svojej kompetencie sústredia viac na ochranu konkrétnych spotrebiteľských práv než na komplexné otázky týkajúce sa súladu jednotlivých právnych úkonov / jednaní, na základe ktorých majú bankopoistné vzťahy vzniknúť, s právnym rámcom.

Vo **Francúzku** bola pri distribúcii poistenia schopnosti splácať úver zakotvená povinnosť úverových inštitúcií vystupujúcich v pozícii sprostredkovateľa poistenia skontrolovať primeranosť (vhodnosť) poistnej zmluvy vo vzťahu k potrebám spotrebiteľov. Francúzsky zákon o poistení ustanovuje pre sprostredkovateľov poistenia v prípade distribúcie poistných produktov zahŕňajúcich poistenie schopnosti splácať úver povinnosť poskytnúť spotrebiteľom informáciu vo forme osobného odporúčenia berúc pritom do úvahy záujmy a potreby spotrebiteľa.

¹⁹ Bližšie vid' *Background Note on Payment Protection Insurance*. EIOPA-BoS-13/116, 28th June 2013 [online] EIOPA. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_Background_Note_2013-06-28.pdf s. 20.

²⁰ Bližšie vid' IZÁKOVÁ, Katarína et KUBEKOVÁ, Janka. Komparácia bankopoistovníctva v SR a v Taliansku. *Finančné trhy*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, 2011.

Francúzsky spotrebiteľský zákon (Code de la consommation) obsahuje dôležité ustanovenia týkajúce sa poistenia schopnosti splácať hypotéky, ako napríklad:

- zákaz odmietnuť ekvivalentné krytie poskytované akýmkoľvek poisťovateľom,
- povinnosť veriteľov, aby fyzickej osobe poskytli písomnú ponuku vrátane prehlásenia, že dlžník má právo vybrať si svoju poisťovaciu spoločnosť,
- povinnosť poskytnúť spolu s ponukou úveru štandardizovaný informačný dokument obsahujúci všetky potenciálne riziká a hlavné podmienky poistenia,
- povinnosť informovať spotrebiteľa o štandardných nákladoch na poistenie s použitím číselného príkladu (v eurách za mesiac).²¹

V **Taliansku** uskutočnil úrad ISVAP (teraz IVASS) prieskumy distribúcie poistenia schopnosti splácať úver vo vzťahu k hypotékam a osobným pôžičkám v rokoch 2008–2009 a opätovne v roku 2011. Z prieskumov vyplynuli nasledujúce skutočnosti:

- v praxi banky vyžadovali poistenie schopnosti splácať úver ako predpoklad pre získanie úverového produktu napriek tomu, že takéto poistenie nie je zo zákona povinné,
- takmer všetky poistenia schopnosti splácať úver sú predávané ako poistenie s jednorazovým poistným, pričom poistné sa často pripočítava k úveru, čo zároveň vytvára ďalšie nároky na zisk pre poskytovateľa úveru,
- banky a finanční sprostredkovatelia jednali najčastejšie výlučne vo vlastnom záujme, zatiaľ čo od svojich klientov požadovali, aby znášali náklady a neprimerane vysoké provízie,
- poistenia, ktoré boli distribuované bankami alebo finančnými sprostredkovateľmi, mali vyššiu úroveň provízií (v priemere 44%, maximálne 79%) v porovnaní s poisteniami distribuovanými prostredníctvom agentov (v prípade ktorých to bolo v priemere 20%).

²¹ Blížšie viď *Background Note on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/116*, 28th June 2013 [online] EIOPA. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_Background_Note_2013-06-28.pdf s. 18–20.

Prostřednictvím usmernení (decree law)²², nariadení (regulation) a rozhodnutí (order)²³ orgánu dohľadu (ISVAP, resp. IVASS) boli postupne vytvorené základné pravidlá pre sprostredkovanie poistenia, pre propagáciu poistných zmlúv a informačné povinnosti. Tieto pravidlá sa vzťahujú aj na predaj poistenia schopnosti splácať úver. Osobitné pravidlá pre životné poistenia uzatvárané spolu s hypotékou alebo spotrebiteľským úverom boli prijaté vo vzťahu k podpore súťažného prostredia medzi poisťovateľmi, minimálnemu obsahu týchto poistných zmlúv a vytvoreniu online porovnávacích nástrojov. Demonstratívne uvádzame vybrané z nich:

- povinnosť uviesť v predzmluvnom informačnom formulári ako aj v zmluve samotnej všetky náklady, ktoré majú byť hrazené spotrebiteľom, s uvedením priemernej časti platenej sprostredkovateľovi ako provízia,
- v prípade predčasného ukončenia úverového vzťahu či predčasného splatenia úveru alebo hypotéky sú spoločnosti (undertakings) povinné vrátiť dlžníkovi/poistenému nespotrebované poistné; v prípade, ak sú v predzmluvnom formulári o poistení, v návrhu zmluvy a v samotnej poistnej zmluve identifikované a vyčíslené administratívne náklady spojené s predčasným ukončením poistnej zmluvy a vrátením poistného, majú spoločnosti právo si tieto náklady uplatniť; uvedené však platí len za podmienky, že výška týchto nákladov nebude predstavovať obmedzenie pre prenos úverov/hypoték alebo neoprávnenú odmenu v prípade predčasného splatenia úveru,
- v rámci prevencie konfliktu záujmov majú sprostredkovatelia poistenia zakázané byť priamo alebo nepriamo oprávnenou osobou a súčasne sprostredkovateľom príslušnej individuálnej alebo kolektívnej zmluvy,
- ak banky požadujú životné poistenie ako podmienku pre získanie hypotéky alebo spotrebiteľského úveru, sú povinné poskytnúť klientovi minimálne dve nezávislé kalkulácie od dvoch odlišných poisťovateľov; spotrebiteľia majú zároveň právo vybrať si životné poistenie od iného poisťovateľa, ako mu ponúka banka, pričom banka

²² Usmernenie (decree law) č. 1 z 24. januára 2012 zmenené na zákon č. 27 z 24. marca 2012.

²³ Nariadenie (regulation) č. 5 zo 16. októbra 2006, Nariadenie č. 35/210, Rozhodnutie (order) č. 2946 zo 6. decembra 2011, Nariadenie č. 40 z 3. mája 2012.

je povinná tento výber akceptovať bez zmeny pôvodných podmienok ponúkaných pre hypotéku alebo spotrebiteľský úver; uvedené platí za podmienky, že spotrebiteľom navrhovaná poisťná zmluva bude spĺňať minimálny predpísaný obsah,

- poisťovatelia ponúkajúci životné poistenie k hypotéke alebo k spotrebiteľskému úveru sú povinní na svojich internetových stránkach poskytovať bezplatnú (online) porovnávaciu službu; pre zjednodušenie výberu produktu životného poistenia vedie IVASS zoznam produktov životného poistenia jednotlivých poisťovateľov obsahujúci informácie poskytnuté zo strany týchto poisťovateľov.²⁴

V Španielsku sa vo vzťahu k poisteniu schopnosti splácať úver ponúkali dva rôzne druhy produktov. Jednak išlo o produkty pokrývajúce alternatívne riziko nezamestnanosti alebo dočasnej práceneschopnosti. Tieto produkty však kryli iba jedno riziko v závislosti od pracovnej situácie poisteného. Navyše išlo iba o dočasné krytie tohto rizika. Problémy s misselingom riešil orgán dohľadu uverejnením stanovísk k tejto problematike a vykonaním dohľadu na odkrytie a následné odstránenie potenciálnych misselingových postupov uplatňovaných distribútormi poistenia.

Ďalším druhom produktov boli poisťné produkty životného poistenia a poistenia trvalej pracovnej neschopnosti. Tieto produkty sa ďalej delili na produkty s poisťným krytím celej (pôvodnej výšky) úveru, resp. produkty kryjúce iba nesplatenú výšku dlhu.

Vo vzťahu k spotrebiteľským úverom je v podobe transpozície smernice o spotrebiteľských úveroch prijatá legislatíva upravujúca predzmluvné informačné povinnosti k spotrebiteľským úverom. Súčasťou týchto informácií má byť tiež informácia o tom, či je pre získanie daného spotrebiteľského úveru potrebné uzavrieť poistenie schopnosti splácať úver. Ak je takéto poistenie potrebné, súčasťou predzmluvných informácií má byť aj informácia, či má spotrebiteľ právo na refundáciu poisťného v prípade predčasného splatenia spotrebiteľského úveru.

²⁴ Bližšie vid' Background Note on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/116, 28th June 2013 [online] *EIOPA*. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_Background_Note_2013-06-28.pdf, s. 24–27.

Španielska Národná banka záväzne rozšírila predzmluvné informačné povinnosti vyžadované pre spotrebiteľské úvery aj na hypotéky. Navyše v prípade poistenia schopnosti splácať úver alebo hypotéku zaviedla pre spoločnosti povinnosť zabezpečiť, aby ponúkané produkty efektívne chránili dlžníka a zohľadňovali pritom okolnosti poistníka a jeho osobné charakteristiky. Španielska asociácia poisťovní (UNESPA) vytvorila nezáväzné pravidlá (best practices) týkajúce sa poistenia schopnosti splácať úver určené pre poisťovateľov. Tieto pravidlá sa týkajú minimálneho obsahu informácií poskytovaných poisťovateľmi, a to ako pre poistenie pre prípad nezamestnanosti, tak aj pre poistenie pre prípad dočasnej práceneschopnosti. Informácie týkajúce sa týchto dvoch poistení majú byť poskytované oddelene. Tento dokument má ďalej obsahovať informácie o cene, o refundácii v prípade jednorazového poistného, o obmedzeniach krytia a o výlukách. Tieto musí spotrebiteľ výslovne akceptovať.²⁵

4 Záver

Vzhľadom na to, že rozmach bankopojistných vzťahov je globálnym trendom, ktorý sleduje kladne vnímaný cieľ (krytie rizika spojeného s finančnou službou), nechceme sa k inštitútu ako takému stavať reštriktívne. Jedná sa však ale o komplex právnych vzťahov, ktorý si k tomu, aby boli dostatočne chránené práva a právom chránené záujmy jeho subjektov, vyžaduje vhodný právny rámec. Apelujeme týmto preto predovšetkým na zákonodarcu, aby skupinovým bankopojistným zmluvám vytvoril potrebný právny rámec rešpektujúci práva a právom chránené záujmy všetkých subjektov. V opačnom prípade by mal takéto zmluvné konštrukty explicitne zakázať a vytvoriť iné riešenie, ktoré by zodpovedalo potrebám trhu a súčasne rešpektovalo právo na ochranu spotrebiteľa. Príslušné orgány ochrany spotrebiteľa sa totiž môžu vyjadrovať iba k otázkam, ktoré sú zákonom zverené do ich pôsobnosti. O otázkach platnosti či neplatnosti zmlúv rozhodujú zásadne súdy v individuálnych prípadoch. Je preto ťažko predstaviteľné, že by právnoteoretické nedostatky bankopojistných vzťahov mohli vyriešiť súdy alebo orgány verejnej správy.

²⁵ Bližšie viď ibidem s. 32–35.

Literature

- Background Note on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/116, 28th June 2013 [online] EIOPA. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_Background_Note_2013-06-28.pdf
- BĚLOHLÁVEK, Alexander J. et al. *Nový občanský zákoník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8.
- EIOPA Opinion on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-13/115, 28th June 2013 [online] EIOPA. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Opinions/EIOPA_PPI_opinion_2013-06-28.pdf
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.
- HENDRYCH, Dušan et al. *Právnícký slovník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1320 s. ISBN 80-7170-740-5.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, 2380 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- ILLETŠKO, Petr. Bankopojištění, výhody a perspektivy. *Bankovníctví*, Praha: Economía, 2002, č. 6-7. ISSN 1212-4273.
- IZÁKOVÁ, Katarína, KUBEKOVÁ, Janka. Komparácia bankopoist'ovníctva v SR a v Taliansku. *Finančné trhy*, Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, 2011. ISSN 1336-5711.
- KORAUŠ, Anton. *Bankopoist'ovníctvo*. Bratislava: Sprint, 2005, 405 s. ISBN 80-89085-41-5.
- KORAUŠ, Anton. Bankopoist'ovníctvo je účinný, efektívny a vzájomne výhodný vzťah banky a poisťovne. *Biatic*, Bratislava: Národná banka Slovenska, 2007, č. 5. ISSN 1335-0900.
- Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: ANAG, 2012. 521 s.
- PETRUEÁK, Martin, ŠULÍKOVÁ, Martina. *Poistné zmluvy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 392 s. ISBN 978-80-7400-356-1.

Report On Feedback from National Competent Authorities Regarding EIOPA's Opinion on Payment Protection Insurance. EIOPA-BoS-14/067, 25th June 2014 [online]. *EIOPA* [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: https://eiopa.europa.eu/Publications/Reports/PPI_follow-up_report_publication.pdf

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. mája 2008, sp. zn. 3 Cdo 1/2007.

SÝKOROVÁ, Jana, ŠIMONČIČ, Ľuboš. Bankopoistenie z pohľadu ochrany spotrebiteľa. *Poistné rozhľady*, Bratislava: SLASPO, 2016, č. 3. ISSN 1335-1044.

ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník II. Komentár. § 451–880*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1580 s. ISBN 978-80-7400-597-8.

Contact – e-mail

lubos.simonic@nbs.sk, jana.sykorova@nbs.sk

Vybrané aspekty právního jednání v pracovním právu

Martin Šmíd, Sabina Navrátilová

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá vybranými problémy spojenými s úpravou právního jednání v pracovním právu. Mezi ně patří zejména: interpretační role základních zásad pracovního práva, odlišná úprava odchýlení od zákona, zdánlivost jako následek nedodržení formy v některých případech nebo vyloučení některých klasických soukromoprávních institutů v pracovněprávních vztazích.

Keywords in original language

Právní jednání; pracovní právo; základní zásady pracovního práva; zdánlivost.

Abstract

The paper deals with some problems associated with the regulation of legal actions in labour law. These include: interpretational role of the basic principles of labour law, different regulation of deviation from the law, nullity of legal action as a consequence of deficiency of form in some cases or exclusion of some of the classical institutes of private law in labour law relations.

Keywords

Legal Action; Labour Law; Basic Principles of Labour Law; Nullity.

1 Úvod

Článek se zabývá vybranými aspekty právní úpravy právního jednání v pracovním právu, především pak v souvislosti se základními zásadami pracovněprávních vztahů vymezenými v § 1a zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce ve znění pozdějších předpisů. V návaznosti na to jsou v článku analyzovány otázky související s platností, resp. neplatností právního jednání

v pracovním právu, případy neexistence (zdánlivosti) pracovněprávního jednání a vyloučení některých soukromoprávních institutů v pracovním právu.

Cílem příspěvku je poukázat na některé problematické body platné právní úpravy, zejména ve vazbě na propojení zákoníku práce s obecnou občansko-právní úpravou (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) a zásadou smluvní volnosti jakožto určující zásadou soukromoprávních vztahů.

2 Základní zásady pracovněprávních vztahů

Významným ustanovením omezujícím plné uplatnění občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích je vymezení základních zásad pracovněprávních vztahů (§ 1a odst. 1 zákoníku práce). Mezi tyto zásady jsou zákonem výslovně zařazeny: zvláštní zákonná ochrana zaměstnance, uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce, spravedlivé odměňování zaměstnance, řádný výkon práce zaměstnancem v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnance a rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace.

Z formulace daného ustanovení nicméně vyplývá, že se jedná o výčet demonstrativní; mezi základní zásady pracovněprávních vztahů se tak bezpochyby (i ve smyslu § 4 zákoníku práce) řadí i další zásady, vyplývající z judikatury, teorie či zařazení pracovního práva do soukromého práva.

§ 1a odst. 2 zákoníku práce potom doplňuje výkladové pravidlo, podle kterého vybrané zásady (všechny zásady vypočtené výše, vyjma zásady řádného výkonu práce zaměstnancem) vyjadřují hodnoty, které chrání veřejný pořádek. Toto ustanovení bylo do zákoníku práce vloženo jako podmínka zástupců zaměstnanců s pokračováním legislativních prací na rekodifikaci soukromého práva. Ustanovení navazuje zejména na § 1 odst. 2 a § 588 občanského zákoníku, přičemž jeho účelem je především je dosáhnout vyšší míry absolutně neplatných ujednání v pracovněprávních vztazích (ve srovnání s preferencí relativní neplatnosti občanským zákoníkem). Lze tedy konstatovat, že z hlediska míry autonomie vůle před a po přijetí nového občanského zákoníku zůstává výklad konkrétních ustanovení zákoníku práce spíše nedotčen.¹

¹ BĚLINA, Milan a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 15.

2.1 Základní zásady pracovněprávních vztahů a veřejný pořádek

K ustanovení § 1a odst. 2 zákoníku práce lze vznést dvě zásadní výhrady. V první řadě je to spíše poznámka ohledně formulace. Z jazykového vyjádření daného ustanovení v zákoně totiž není jasné, zda zásady jako hodnoty chrání veřejný pořádek, nebo veřejný pořádek chrání zásady jako hodnoty.² Byť dalšími metodami výkladu lze patrně dospět ke správnému řešení, formulace nepřispívá ke srozumitelnosti a snadné aplikovatelnosti dané právní normy.

V druhé řadě není patrné, jakou míru narušení veřejného pořádku představuje nedodržení těchto zásad v pracovněprávních vztazích. Zde je potřeba si uvědomit, že § 588 občanského zákoníku prohlašuje za absolutně neplatné takové jednání, které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. Nestačí tedy pouhé jakékoli narušení veřejného pořádku, nýbrž možnost uplatnění absolutní neplatnosti takového jednání nastává teprve tehdy, je-li takové narušení veřejného pořádku zjevné. Zjevnost narušení veřejného pořádku však může být v řadě případů sporná.

Dále je také potřeba zohlednit skutečnost, že když nějaké právní jednání zjevně porušuje zásady, vyjadřující hodnoty, které chrání veřejný pořádek (podle § 1a odst. 2 zákoníku práce), nemusí to být bez dalšího ztotožnitelné s tím, že toto právní jednání odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek (podle § 588 občanského zákoníku). Problematické to může být zejména u jednání, u kterých lze v obecné rovině spatřovat rozpor s některou ze základních zásad pracovněprávních vztahů, ale současně výslovně neodporují žádnému ustanovení zákoníku práce. Z formulace § 588 občanského zákoníku také vyplývá, že zjevné narušení veřejného pořádku má pro posuzování absolutní neplatnosti spíše akcesorický charakter, kdy prvotním důvodem je, že jednání odporuje zákonu. Dané ustanovení totiž nestanoví, že právní jednání je absolutně neplatné, pokud zjevně narušuje veřejný pořádek, ale že právní jednání, které odporuje zákonu, je absolutně neplatné jen tehdy, pokud současně zjevně narušuje veřejný pořádek.

² GREGOROVÁ, Zdeňka. Základní zásady a principy nového občanského zákoníku a jejich projev v pracovněprávních vztazích. In: STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 60.

Otázku, zda samotný zjevný rozpor právního jednání s danými základními zásadami má za následek jeho absolutní neplatnost, tedy nelze pokládat za jednoznačně vyřešenou, byť většina autorů se přiklání k tomu, že takové jednání absolutně neplatné je.³ Bez ohledu na tento závěr je další otázkou, zda následek absolutní neplatnosti může mít pouze rozpor se zásadami výslovně zmíněnými v § 1a odst. 1 zákoníku práce, resp. se zásadami uvedenými v souvislosti s veřejným pořádkem v § 1a odst. 2 zákoníku práce, nebo zda je to možné rozšířit na všechny základní zásady pracovněprávních vztahů (neboť výčet v § 1a odst. 1 zákoníku práce je pouze demonstrativní). Zde je potřeba rozlišit dvě situace. V obecné rovině ve smyslu § 4 zákoníku práce by mělo nepochybně platit, že použití občanského zákoníku musí být vždy v souladu se všemi zásadami pracovněprávních vztahů, tedy i těmi, které nejsou výslovně uvedeny v zákoníku práce. Naopak propojení s hodnotami, které chrání veřejný pořádek, lze dovodit pouze u těch zásad, u nichž to zákoník práce výslovně uvádí v § 1a odst. 2 zákoníku práce. To lze usuzovat mimo jiné z toho, že zákonodárce sem nezařadil ani všechny zásady uvedené v § 1a odst. 1 zákoníku práce. Výčet v § 1a odst. 2 zákoníku práce je tedy (na rozdíl od výčtu v § 1a odst. 1 zákoníku práce) taxativní.

V této souvislosti se lze setkat s názorem, že vypuštění zásady řádného výkonu práce v souladu se zájmy zaměstnavatele z výčtu zásad, které představují veřejný pořádek, je chybou. To uvádí např. J. Stránský a argumentuje přitom tím, že se jedná o jedinou zásadu, která vyjadřuje organizační funkci pracovního práva, a řada zaměstnavatelů svou činností plní funkce, které nejsou plně oddělitelné od kategorie veřejného pořádku.⁴ Byť se s touto argumentací autoři toho článku částečně ztotožňují, domnívají se, že výsledek úvahy by měl být přesně opačný: tedy, že by kategorie veřejného

³ Viz např.: STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 61.

PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Novela zákoníku práce a nový občanský zákoník. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2013: Pracovní právo a nový občanský zákoník. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 45. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2013/files/PracovniPravo2013.pdf>

PICHT, Jan. K některým aspektům vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 7, s. 256.

⁴ STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 112–113.

pořádku neměla být v souvislosti se základními zásadami pracovního práva užita vůbec.

2.2 K problému absolutní nebo relativní neplatnosti

Soukromé právo má vhodnější instituty k dosažení absolutní neplatnosti, pokud ta má být legislativním cílem v případě právních jednání, která jsou v rozporu se základními zásadami pracovněprávních vztahů. Logičtější řešením by bylo spojit tyto zásady výslovně s pojmem dobrých mravů, nikoli veřejného pořádku. Ostatně, jednání v rozporu s těmito základními zásadami zpravidla v rozporu s dobrými mravy bude. Příkladem může být např. nedodržení základních bezpečnostních pravidel pro výkon práce ze strany zaměstnavatele, nespravedlivě nízká odměna zaměstnance, výkon práce zaměstnancem v přímém rozporu se zájmy či pokyny zaměstnavatele nebo jakákoli situace diskriminace zaměstnance, to vše lze chápat jako porušení dobrých mravů. Pochybnost může vzniknout pouze v případě zásady zvláštní zákonné ochrany zaměstnance, což je natolik široký pojem, že patrně nelze jakékoli porušení této zásady spojit také s porušením dobrých mravů.

Spojení absolutní neplatnosti jednání, která jsou v rozporu se základními zásadami pracovněprávních vztahů, s pojmem dobrých mravů považují autoři článku za vhodné také z hlediska hodnotové ukotvenosti dobrých mravů, neboť mohou být měřítkem etického hodnocení určitých konkrétních situací z pohledu obecných pravidel slušnosti, poctivosti apod.⁵ Oproti tomu veřejný pořádek hodnotově zakotven není, je pouze určitým vyjádřením veřejné moci (popřípadě zájmu), která ingeruje do jinak soukromoprávní záležitosti. Na rozdíl od dobrých mravů, veřejný pořádek může být značně proměnlivý. Obsah toho, co chápeme jako veřejný pořádek v pracovním právu byl značně odlišný v 19. století, v době přijetí zákoníku práce z roku 1965, nebo dnes. Byť je samozřejmě pravda, že právě důraz na ochranu zaměstnance (jako veřejný zájem) byl jedním z důvodů, proč došlo k vyčlenění pracovního práva jako samostatného právního odvětví.⁶ Autoři ponechávají dále k zamyšlení otázku, zda jsou tyto zásady skutečně projevem veřejného pořádku a nikoli

⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 85.

⁶ K vývoji pracovního práva srov. zejména VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 802 a násled.

spíše veřejného zájmu. Užití termínu veřejný pořádek se jeví čistě účelové (ve vztahu k § 588 občanského zákoníku).

Zároveň je také třeba upozornit, že absolutní neplatnost nějakého právního jednání neposkytuje dotčené straně až tak významně vyšší právní ochranu než neplatnost relativní. Platí sice, že k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přiči dobrým mravům, anebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, soud přihlédne i bez návrhu, nicméně toto přihlídnutí bude typicky vázáno na již zahájené soudní řízení. Podmínkou je tedy tak či tak soudní spor mezi stranami (v pracovním právu typicky mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem). V tomto směru pak lze důvodně předpokládat, že je-li už v dané věci vedeno soudní řízení, strany jsou schopny před soudem namítat, která právní jednání druhé strany (a z jakých důvodů) považují za neplatná; účastník sporu (ať už v pozici žalobce nebo žalovaného) by neměl pouze pasivně čekat na výrok soudu. V této věci navíc mohou významnou roli sehrát odborové organizace, které jsou oprávněny zastupovat zaměstnance v pracovněprávních sporech.

3 Zdánlivost pracovněprávních jednání při nedodržení formy

Významnou změnou v pracovněprávní úpravě, která nastala v souvislosti s rekodifikací, je uplatnění následku zdánlivosti právního jednání. Tento následek je nově stanoven zejména v případě nedodržení formy u některých jednání, jimiž se jednostranně rozvazuje základní pracovněprávní vztah, a u kolektivní smlouvy. Požadavek písemné formy a různé následky spojené s nedodržením písemné formy v konkrétních případech je v pracovním právu obecným problémem.⁷ Problematické se jeví především procesní důsledky, neboť v tomto případě již nepřichází v úvahu napadnutí daného jednání pro neplatnost. Vzniká pak otázka, zda má dotčená strana žalovat na určení, nebo na plnění, a v jaké lhůtě.⁸

⁷ BOGNÁROVÁ, Věra. Co změnil nový občanský zákoník v pracovním právu? In: GREGOROVÁ, Zdeňka (ed.). *Pracovní právo 2014: Zkušenosti z aplikace nového občanského zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 11 a násl. [cit. 10. 12. 2016]. Dostupné zde: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2014/files/PracovniPravo2014.pdf>

⁸ STRÁNSKÝ, Jaroslav. Právní jednání a následky jejich vad. In: STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 90 a násl.

Občanskoprávní úprava právního jednání je vystavěna především na zásadě smluvní volnosti (potažmo obecněji na autonomii vůle), což lze vysledovat zejména z § 574 občanského zákoníku, který stanoví, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné, než jako na neplatné, příp. i z toho, že došlo k omezení důvodů způsobujících absolutní neplatnost právního jednání, a byla upřednostněna neplatnost relativní.⁹ Současně bylo v občanském zákoníku výslovně definováno zdánlivé právní jednání a důvody této nulitnosti právního jednání. Zdánlivé právní jednání je takové, ke kterému se nepřihlíží, tedy se na něj hledí, jako kdyby vůbec neexistovalo. Tato kategorie právních jednání byla právní teorii známá vždy, nebyla nicméně dosud výslovně vymezena v právních předpisech.

Problematické je v souvislosti se zdánlivostí právního jednání především to, že zákoník práce ve znění od 1. 1. 2014 spojil následek zdánlivosti s nedodržením předepsané formy jednostranných právních jednání, která vyvolávají zánik pracovního poměru. Zákonodárce zde patrně usoudil, že není možné, aby tato jednání byla při nedodržené formě platná, resp. byla neplatná pouze v případech, kdy by se dotčená strana neplatnosti dovolala (relativně neplatná). Proto bylo zvoleno netradiční řešení prostřednictvím institutu zdánlivosti. Vyjma kolektivní smlouvy (u které snad ani existenci ústní podoby nelze v praxi předpokládat) jde konkrétně o odstoupení od pracovní smlouvy (§ 34 odst. 4 zákoníku práce), výpověď (§ 50 zákoníku práce), okamžité zrušení pracovního poměru (§ 60 zákoníku práce), zrušení pracovního poměru ve zkušební době (§ 66 odst. 2 zákoníku práce) a výpověď dohody o provedení práce či dohody o pracovní činnosti (§ 77 odst. 4 zákoníku práce).

Toto řešení není vhodné zejména při konfrontaci s teoretickými východisky zásady smluvní volnosti. Svoboda volby formy právního jednání je jednou ze čtyř dimenzí smluvní volnosti.¹⁰ V pracovním právu lze samozřejmě

⁹ „Občanské zákoníky z okruhu evropské kontinentální právní kultury vycházejí ze zásady relativní neplatnosti, ponechávající na soukromé vůli dotčené osoby, zda se neplatnosti dovolá. Absolutní neplatnost se v těchto kulturách uplatňuje jen ve výjimečných případech porušení dobrých mravů nebo v zájmu zachování veřejného pořádku.“

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze) [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, © 2013-2015, s. 11. [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰ HURDÍK, Jan, FIALA, Josef. Princip autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů jako výraz ústavního principu svobody a rovnosti v právech. In: *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu ČR: Sborník z vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 91 a násl.

očekávat menší míru uplatnění smluvní volnosti z důvodu veřejného zájmu, spočívajícího především v ochraně zaměstnance. Otázkou je, v jaké míře, v jakém rozsahu a oblastech se má smluvní volnost v pracovním právu uplatňovat.¹¹ Zde se domnívám, že uplatnění následku zdánlivosti je i přes potřebu ochrany zaměstnance přehnané, navíc tato úprava může v praxi ve svém důsledku způsobit řadu problémů, a to i zaměstnancům, zejména proto, že tak do pracovněprávních vztahů proniká nežádoucí stupeň právní nejistoty.¹² Tento vývoj právní úpravy je také v rozporu s požadavky na liberalizaci a flexibilitu pracovního práva. V rámci flexikuritního přístupu by flexibilita měla být s ochranou zaměstnance v rovnováze, zatímco v tomto případě dochází ke zjevnému převážení ochrany zaměstnance, navíc se sporným výsledkem.¹³ Je sice zřejmé, že účelem ustanovení je vytvoření určitého tlaku na dodržení písemné formy ve všech případech, případná sankce zdánlivosti v případě nedodržení je však zcela neproporcionální v poměru k zamýšlenému účelu.

Právní úpravou zdánlivosti vybraných právních jednání směřujících k jednostrannému ukončení pracovněprávního vztahu tak vzniká právně nešťastná situace. Na jednu stranu je prostřednictvím rekodifikace soukromého práva prosazována autonomie vůle (a dochází k zúžení důvodů pro neplatnost právního jednání a k preferenci relativní neplatnosti), na druhou stranu se některá soukromoprávní jednání prohlašují zákonem za zdánlivá, a to pro pouhé nedodržení předepsané formy. Zdánlivost právního jednání by měla být v souladu s právní tradicí chápána jako nejvýznamnější následek nedodržení některé z nutných podmínek existence právního jednání. Sem lze zařadit především případy, kdy chybí vůle jednající osoby, nebo je projev vůle natolik nesrozumitelný nebo neurčitý, že jeho obsah nelze zjistit (srov.

¹¹ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 29.

¹² PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 112.

¹³ Samozřejmě nepřilíší vhodný je také opačný přístup, kdy by bylo pracovní právo zcela ovládnuto flexibilním (liberalizačním) přístupem.

„Snaha po větší flexibilitě pracovněprávních úprav je pak v posledních letech (i v celoevropském měřítku) stále častěji „vyvažována“ požadavkem na aplikaci koncepce „flexicurity“, která má být jakousi protíváhou snah těch, kteří by to s mírou flexibility (ve jménu podpory hospodářského růstu zaměstnavatelů) chtěli snad přehánět na úkor sociálních jistot zaměstnanců.“

BĚLINA, Miroslav, PICHRT Jan. Nad návrhem novelizace zákoníku práce (včetně vazby na návrh nového občanského zákoníku). In: *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 605.

§ 553-555 občanského zákoníku). Mezi tyto důvody by však nemělo patřit pouhé nedodržení zákonem předepsané písemné formy. Kromě rozporu se zásadou smluvní volnosti není toto řešení vyhovující ani vzhledem k právní jistotě zúčastněných stran. A to zejména proto, že v případě právních sporů týkajících se neplatnosti rozvázání právního poměru existuje ustálená právní úprava i judikatura, zatímco k řešení následků zdánlivého právního jednání (podle kterého se však mohou v praxi strany zachovat a respektovat ho) se tato judikatura a teorie bude teprve vytvářet.

4 Dispozitivnost v pracovním právu

Dalším problémem je právní úprava možnosti odchýlení (dispozitivnosti) v pracovním právu. Obecná soukromoprávní úprava je daná § 1 odst. 2 občanského zákoníku, podle které je možné ujednat si práva a povinnosti odchýlně, pokud to zákon výslovně nezakazuje. Zakázaná jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Pro odlišení kogentních a dispozitivních norem jsou tedy užita dvě základní kritéria, kterými jsou výslovný zákaz zákona a zákaz ujednání porušujících dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Nový občanský zákoník tak nepřevzal posuzování podle povahy ustanovení, jak to činil starý občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).¹⁴

V pracovním právu je možnost odchýlení od zákona upravena odlišně. Vedle nezbytného zachování souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů při aplikaci občanského zákoníku,¹⁵ o kterém je již pojednáno výše, je pro určení dispozitivnosti pracovněprávní úpravy rozhodující především § 4a zákoníku práce. Ten dále omezuje smluvní volnost stran, když stanoví zvláštní pravidla pro odchýlení v pracovněprávních vztazích, která mají přednost před subsidiární úpravou občanského zákoníku.

¹⁴ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. akt. vyd. Plzeň, Aleš Čeněk, 2014, s. 74.

¹⁵ „V této souvislosti je třeba si uvědomit stěžejní význam základních zásad pracovněprávních vztahů zakotvených v § 1a ZPr; a to především zvláštní zákonné ochrany zaměstnance. Tato zásada historicky a i v současnosti vede k omezení smluvní svobody a kogentní úprava má za cíl, aby byl zaměstnanec chráněn před absolutní smluvní svobodou, která by mohla být zaměstnavatelem zneužita v neprospěch zaměstnance [...]“. BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55.

V první řadě platí, že odchýlná úprava práv a povinností daná ujednáním stran nesmí být nižší nebo vyšší, než jak stanoví zákon nebo kolektivní smlouva, popř. vnitřní předpis jako nejméně nebo nejvýše přípustné právo či povinnost. Přitom platí, že k odchýlné úpravě povinností zaměstnance smí dojít pouze smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, nikoli jiným způsobem (kolektivní smlouvou, vnitřním předpisem).

Další výjimku tvoří ustanovení uvedená v § 363 zákoníku práce, tedy ustanovení, kterými se zapracovávají předpisy Evropské unie. Od těch je možné odchýlit se jen ve prospěch zaměstnance. Ne vždy však toto odchýlení připadá vzhledem k charakteru ustanovení v úvahu. Např. od ustanovení o zákazu diskriminace není možné odchýlení ani ve prospěch zaměstnance, neboť toto ustanovení sleduje zájmy všech zaměstnanců (a rovné zacházení mezi nimi).

Třetím speciálním ustanovením je pravidlo, že zaměstnanec se nemůže vzdát práva, které mu zákon, kolektivní smlouva nebo vnitřní předpis poskytuje. Všechny tři situace jsou ve své podstatě projevem ochrany zaměstnance, upřednostněné před zásadou smluvní volnosti. Zejména stanovení nepřekročitelné minimální či maximální míry práva nebo povinnosti, je v pracovním právu nezbytné, a to i z hlediska jeho historického kontextu, kdy se vyvíjelo v rámci ochranného zákonodárství. Pokud by základní limity stanovené zákoníkem práce (např. maximální rozsah týdenní pracovní doby, práce přesčas, výše minimální a zaručené mzdy, minimální rozsah dovolené atp.) byly prolomitelné, byť jen na bázi dvoustranného ujednání, došlo by k významnému oslabení právního postavení zaměstnance, který by v řadě případů mohl být k takové dohodě faktickým a ekonomickým tlakem zaměstnavatele donucen.

5 Vyloučení některých občanskoprávních institutů zákoníkem práce

Z pohledu omezení zásady smluvní volnosti pracovněprávní úpravou mají dále význam také některá ustanovení o závazcích. Ta, přestože mají obecný charakter úpravy pracovněprávního jednání obdobně jako § 18 a násl. zákoníku práce (s tím, že právního jednání se bezprostředně dotýkají také výše analyzované úvodní paragrafy, zejm. § 1a, § 4 a § 4a zákoníku práce), jsou zařazena ve společných ustanoveních na konci zákoníku práce (§ 346a a násl.).

Tato ustanovení omezují aplikaci vybraných ustanovení občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích a mají zákazovou povahu. Subsidiární použití příslušných ustanovení občanského zákoníku tedy nepřipadá v úvahu, ani v případě souhlasu obou stran.¹⁶ Lze však dojít k závěru, že daná ustanovení občanského zákoníku by nebylo možné použít ani tehdy, pokud by tento výčet v zákoníku práce obsažen nebyl, protože u nich vzniká rozpor se základními zásadami pracovněprávních vztahů, zejména se zásadou zákonné ochrany postavení zaměstnance [§ 1a odst. 1 písm. a) zákoníku práce].¹⁷ V případě porušení těchto ustanovení je § 346e zákoníku práce stanoven následek zdánlivosti, k následku porušení těchto zákazů se tak nepřihlíží.

Tato ustanovení pak konkrétně limitují smluvní volnost ujednání mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem zejména tím, že zakazují zaměstnanci zprostit zaměstnavatele povinnosti poskytnout mu odměnu za práci (a některá další plnění) a to i na základě dohody; zakazují zajistit zástavním právem dluh ze základního pracovněprávního vztahu, který má vzniknout vůči zaměstnavateli vzniknout teprve v budoucnu; zakazují zaměstnance nebo zaměstnavatele zavázat k uzavření smlouvy se třetí osobou, mají-li být jejím obsahem práva a povinnosti jedné ze stran; dále zakazují ujednání smluvní pokuty s výjimkou případů, kdy tak výslovně stanoví zákon (ten tak činí pouze v případě konkurenční doložky – srov. § 310 odst. 4 zákoníku práce).

Zákoník práce také omezuje uplatnění některých dalších občanskoprávních institutů, které nemají charakter ujednání mezi stranami, ale jednostranného jednání zaměstnance nebo zaměstnavatele, např. stanoví zákaz využití zadržovacího práva k zajištění dluhu vzniklého ze základního pracovněprávního vztahu, zákaz postoupit pohledávku ze základního pracovněprávního

¹⁶ PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Zdánlivost právního jednání v pracovněprávních vztazích. In: OLŠOVSKÁ, Andrea (ed.). *Labor ipse voluptas: Pocta prof. JUDr. Helene Barancovej, DrSc.* Kraków: Spółok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 179.

¹⁷ „Zvolený spôsob právnej úpravy je vhodnejší, pretože nevyžaduje dokazovanie, že jejich použitie je v rozpore se základnými zásadami pracovného práva. Neznamená to však podľa mého názoru, že tím je automaticky predpokladána shoda ostatní občanskoprávnej úpravy se základnými zásadami pracovného práva; okruh občanskoprávných ustanovení vyloučených ze subsidiárneho použitia môže byť významne širší v závislosti na konkrétnych podmienkach každého právneho prípadu.“
Tamtéž, s. 179.

vztahu a pracovní smlouvu či dohodu o práci konané mimo pracovní poměr vůbec, zákaz převzetí dluhu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem jinou osobou nebo zákaz společného a nerozdílného závázání se více zaměstnanců k plnění povinnosti.

Kromě toho ještě zákoník práce v § 346 b stanoví zaměstnavateli některé obecné zákazy v souvislosti s dispoziční pravomocí zaměstnance. Zákoník práce tak zakazuje zaměstnavateli ukládat zaměstnanci peněžní postihy nebo je od něj požadovat, přenášet riziko z výkonu závislé práce na zaměstnance, požadovat od zaměstnance v souvislosti s výkonem práce peněžitou záruku a zaměstnance jakkoli postihovat nebo znevýhodňovat proto, že se zákonným způsobem domáhá svých práv.

Obecně je nicméně možné konstatovat, že se právní úprava závazkového práva subsidiárně použije i pro pracovněprávní vztahy, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů (§ 4 zákoníku práce), jak bylo řešeno výše. Neuplatní se tak ani některá další ustanovení občanského zákoníku, např. institut úplaty za plnění (§ 1792 občanského zákoníku) nebo neúměrného zkrácení (§ 1793–1795 občanského zákoníku), neboť dané problémy jsou pracovněprávní úpravou řešeny jinak. O použití některých dalších institutů se vede diskuse, např. o uplatnitelnosti ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem (§ 1798–1801 občanského zákoníku).¹⁸

6 Závěr

Celkově je možné konstatovat, že změnový zákon (zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva) přijatý v souvislosti s rekodifikací, byl v oblasti pracovního práva postaven tak, aby v důsledku přijetí nového občanského zákoníku k faktickým změnám pokud možno nedošlo.

¹⁸ BĚLINA, Miroslav; DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1429.

K pozitivnímu názoru ohledně uplatnění ustanovení o neúměrném zkrácení a smluv uzavíraných adhezním způsobem srov. STRÁNSKÝ, Jaroslav. Vznik, změny a zajištění závazků v pracovněprávních vztazích. In: GREGOROVÁ, Zdeňka (ed.). *Pracovní právo 2014: Zkušenosti z aplikace nového občanského zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 27–28. [cit. 19. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2014/files/PracovniPravo2014.pdf>

Především doplnil k vymezení základních zásad pracovněprávních vztahů v § 1a zákoníku práce odst. 2, podle kterého vybrané základní zásady představují hodnoty, které chrání veřejný pořádek.¹⁹ Smyslem ustanovení je dosáhnout absolutní neplatnosti těch právních jednání, která jsou v rozporu se základními zásadami pracovněprávních vztahů. De facto tak tato úprava anulují liberalizační efekt občanského zákoníku, který jinak systematicky upřednostňuje neplatnost relativní.

Jako nejproblematictější bod právní úpravy právního jednání v pracovněprávních vztazích autoři článku vnímají zdánlivost jednostranných právních jednání směřujících k zániku pracovního poměru. Tato preference písemné formy pod hrozbou zdánlivosti není vyhovující a v praxi může způsobit více problémů než užítku, a to i straně, která neplatnost nezpůsobila. Zde by byla vhodná legislativní změna, byť je samozřejmě v obecné rovině pravda, že časté změny právní úpravy nejsou z hlediska právní jistoty a použitelnosti práva vyhovující.²⁰ Naopak právní úpravu některých ustanovení o závazcích lze v souvislosti s návazností občanského zákoníku a zákoníku práce hodnotit spíše pozitivně, neboť těchto použití zákonem výslovně vyloučených institutů by v pracovním právu bylo zpravidla v rozporu se základními zásadami pracovněprávních vztahů. Výslovná exkluze však poskytuje uživatelům pracovněprávních norem vyšší míru právní jistoty. Pochybnosti může budít jen zařazení těchto ustanovení na konec zákoníku práce, neboť některá ustanovení bezprostředně souvisejí se zásadami pracovního práva (např. zákaz přenosu rizika na zaměstnance), některá jsou pak spíše speciální úpravou pracovněprávního jednání a mají svým významem obdobný charakter jako ustanovení uvedená v § 4a nebo § 18 a násl. zákoníku práce.

V pracovním právu je odlišná též možnost odchýlení, kdy se v pracovním právu uplatní v široké míře takzvaně relativně kogentní normy. Možnost

¹⁹ V původním znění účinném k 1. 1. 2014 mezi tyto zásady patřily: zvláštní zákonná ochrana zaměstnance, uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce a rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace. Novelizací zákonem č. 205/2015 Sb. byl mezi tyto zásady zařazena i zásada spravedlivého odměňování zaměstnance.

„Vložení (s účinností od 1. 1. 2014) odstavce 2 do znění § 1a ZPr bylo krokem, kterým zástupci zaměstnanců (odborní) podmínili v polovině roku 2013 svůj souhlas s dalším postupem legislativního procesu nezbytného v souvislosti s nabytím účinnosti nového občanského zákoníku.“

BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 73.

²⁰ BEZOUŠKA, Petr, HURKA, Petr. Neplatnost právního úkonu podle znění zákoníku práce od 1. 1. 2012. In: *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 6, s. 191.

odchylné úpravy práv a povinností je omezena tím, že ve výsledku nesmí být právo nebo povinnost nižší nebo vyšší, než jak stanoví zákon nebo kolektivní smlouva jako nejnižší nebo nejvyšší přípustné. Tato úprava je důsledkem ochranné funkce pracovního práva.

Literature

- BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, xxvii, 464 s. ISBN 978-80-7400-283-0.
- BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1614 s. ISBN 978-80-7400-290-8.
- BĚLINA, Miroslav, PICHT, Jan. Nad návrhem novelizace zákoníku práce (včetně vazby na návrh nového občanského zákoníku). In: *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 605. ISSN 1210-6410.
- BEZOUŠKA, Petr, HŮRKA, Petr. Neplatnost právního úkonu podle znění zákoníku práce od 1. 1. 2012. In: *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 6, s. 191. ISSN 1210-6410.
- BOGNÁROVÁ, Věra. Co změnil nový občanský zákoník v pracovním právu? In: GREGOROVÁ, Zdeňka (ed.). *Pracovní právo 2014: Zkušenosti z aplikace nového občanského zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 11–21. [cit. 10. 12. 2016]. Dostupné zde: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2014/files/PracovniPravo2014.pdf>
- GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 825 s. ISBN 978-80-210-8021-8.
- HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. akt. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 312 s. ISBN 978-80-7380-495-4.
- HURDÍK, Jan; FIALA, Josef. Princip autonomie vůle subjektů občansko-právních vztahů jako výraz ústavního principu svobody a rovnosti v právech. In: *Realizace Listiny základních práv a svobod v právním řádu ČR: Sborník z vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 91 a násl.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 80-7179-028-1.

- OLŠOVSKÁ, Andrea (ed.). *Labor ipse voluptas: Pocta prof. JUDr. Helene Barancovej, DrSc.* Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, 388 s. ISBN 978-83-7490-769-9.
- PAVLÁTOVÁ, Jarmila. *Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 159 s. ISBN 978-80-7380-507-4.
- PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Novela zákoníku práce a nový občanský zákoník. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2013: Pracovní právo a nový občanský zákoník. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 40–49. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2013/files/PracovniPravo2013.pdf>
- PICHT, Jan. K některým aspektům vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce. In: *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 7, s. 254. ISSN 1210-6410.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. Vznik, změny a zajištění závazků v pracovněprávních vztazích. In: GREGOROVÁ, Zdeňka (ed.). *Pracovní právo 2014: Zkušenosti z aplikace nového občanského zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 27–28. [cit. 19. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2014/files/PracovniPravo2014.pdf>
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 234 s. ISBN 978-80-210-7500-9.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 199 s. ISBN 978-80-210-7729-4.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 1027 s. ISBN 978-80-210-6005-0.
- Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze) [online]. *Ministerstvo spravedlnosti ČR*, © 2013-2015, 598 s. [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Contact – e-mail

martin.smid@upce.cz

Niektoré rozdiely medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou vzájomnou reštitučnou povinnosťou strán neplatnej alebo zrušenej zmluvy

Veronika Trojčáková¹

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Slovenská republika

Abstract in original language

Autorka sa v článku zamýšľa nad rozdielnym prístupom Občianskeho a Obchodného zákonníka v súvislosti so vzájomným vyporiadaním medzi stranami v prípade, ak strany plnili z neplatnej zmluvy alebo od zmluvy odstúpili. Zameriava sa pri tom na otázku, do akej miery je možné v obchodnom práve postupovať analogicky podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o bezdôvodnom obohatení. Dôraz pri tom kladie na konkurenciu ustanovenia § 457 Občianskeho zákonníka a § 351 ods. 2 Obchodného zákonníka.

Keywords in original language

Vzájomné vyporiadanie; bezdôvodné obohatenie; neplatná zmluva; odstúpenie od zmluvy.

Abstract

In this article the author analyses different statutory approach of Civil Code and Commercial Code with respect to mutual restitution of parties to contract in case they both performed under void or terminated contract upon withdrawal. The author concentrates on question as to what extent it is possible to use analogy and therefore to apply statutory provisions of unjust enrichment of Civil Code in commercial law. She focuses mainly on correlation between provision 457 of Civil Code and provision 351 (2) of Commercial Code.

¹ Interná doktorandka na Katedre obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0917/16 „Atypické a faktické vzťahy v obchodnom práve.“

Keywords

Mutual Restitution; Unjust Enrichment; Void Contract; Withdrawal From Contract.

1 Úvod

Občiansky zákonník explicitne v § 457 rieši situáciu, čo so vzájomným plnením strán, ktoré plnili na základe neplatnej či neskôr zrušenej zmluvy. V občianskoprávnom režime vzniká v takom prípade stranám vzájomný nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia. Pre prípad odstúpenia od obchodnoprávnej zmluvy Obchodný zákonník opúšťa koncept bezdôvodného obohatenia a v § 351 zakotvuje osobitnú reštitučnú povinnosť, ktorá sa v niektorých prvkoch odlišuje od občianskoprávneho režimu. V príspevku sa snažíme analyzovať, v čom spočíva rozdielnosť medzi občianskoprávnym a obchodnoprávnym vyporiadaním, pričom sa zaoberáme následkami neplatnej zmluvy a zmluvy zrušenej v dôsledku odstúpenia, na základe ktorej si plnili obe zmluvné strany navzájom.

2 Nárok z bezdôvodného obohatenia z neplatnej zmluvy alebo po odstúpení od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka

Občiansky zákonník² rieši následné reštitučné nároky zmluvných strán tak v prípade neplatnosti zmluvy, ako aj v prípade odstúpenia od zmluvy prostredníctvom inštitútu bezdôvodného obohatenia. V oboch prípadoch je naplnená niektorá zo skutkových podstát, t.j. v prípade plnenia z neplatnej zmluvy ide o plnenie z neplatného právneho úkonu a v prípade odstúpenia od kontraktu o plnenie z právneho dôvodu, ktorý odpadol.³ Plnenie z neplatnej zmluvy sa vzťahuje na prípad absolútnej ako aj relatívnej neplatnosti, pričom v oboch prípadoch (pri relatívnej neplatnosti za predpokladu, že sa jej dovoľá strana, ktorá neplatnosť nespôsobila) sa na úkon hľadí ako na neplatný s účinkami *ex tunc*.⁴ Aj pri odstúpení od zmluvy zákonodarca

² Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“).

³ Ustanovenie § 451 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

⁴ NOVOTNÁ, M. In: LAZAR, J. *Občianske právo hmotné. Záväzkové právo. Právo duševného vlastníctva*. Bratislava: IURIS LIBRI. 2014, s. 373.

účinky odstúpenia nastavil tak, že sa zmluva od začiatku zrušuje a preto spätný účinok (*ex tunc*)⁵ priznáva aj účinnému odstúpeniu od zmluvy. Spoločným znakom oboch skutkových podstát bezdôvodného obohatenia je potom to, že ide o plnenie *sine causa* v súlade so zásadou, podľa ktorej platná zmluva vylučuje nároky z bezdôvodného obohatenia.⁶

Ak si obe strany na základe neplatnej alebo neskôr zrušenej zmluvy v dôsledku odstúpenia už plnili, je naplnená hypotéza ustanovenia § 457 OZ, ktorým Občiansky zákonník ukladá stranám vrátiť si navzájom poskytnuté plnenie. Táto vzájomná reštitučná povinnosť má synalagmatický charakter⁷ so všetkými z toho plynúcimi dôsledkami, t.j. možnosťou uplatniť námietku nesplnenia zmluvy a námietku neistoty.⁸ V prípadoch, ktoré predpokladá § 457 OZ, synalagmatický charakter nie je založený zmluvou, ale zákonom.⁹ Synalagmatický charakter vzájomnej reštitučnej povinnosti má aj svoje procesnoprávne dôsledky, predovšetkým v rozsudku obsiahnutú doložku vyjadrujúcu synalagmaticitu, t.j. vzájomnú podmienenosť prostredníctvom slova „oproti“ v jeho výroku.¹⁰ Uvedené však neplatí absolútne. Ak si strany majú navzájom vrátiť peňažné plnenia, súd automaticky pristúpi k vzájomnému zúčtovaniu a v rozsudku uloží povinnosť plniť len jednej zo strán sporu a len rozdiel ako výsledok zúčtovania.¹¹

⁵ Ako bude uvedené nižšie, práve rozdiel medzi *ex tunc* a *ex nunc* účinkom odstúpenia od zmluvy považujeme za dôvod, pre ktorý zákonodarcia pristúpil k rozdielnemu riešeniu vzájomných reštitučných nárokov v Obchodnom zákonníku v porovnaní s Občianskym zákonníkom.

⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občiansky zákonník VI. Záväzkové právo. Zvláštni časť* (§ 2055–3014). 1. vyd. 2014, s. 1860.

⁷ ŠTEVČEK, M. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880*. Praha: C. H. Beck. 2015, s. 1607.

⁸ Ustanovenie § 560 Občianskeho zákonníka. Aj keď toto ustanovenie predpokladá len vzájomné plnenie strán z uzavretej zmluvy, Sedlačko poukazuje na § 492 OZ, podľa ktorého sa ustanovenia o záväzkoch vznikajúcich zo zmlúv primerane aplikujú na záväzky vznikajúce z iných právnych skutočností než je zmluva. SEDLAČKO, F. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880*. Praha: C. H. Beck. 2015, s. 1961.

⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18. októbra 2012, sp. zn. 28 Cdo 2640/2012.

¹⁰ K procesnoprávnym aspektom súdneho rozhodovania o vzájomnej reštitučnej povinnosti pozri podrobnejšie ŠTEVČEK, M. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880*. Praha: C. H. Beck. 2015, s. 1607 a nasl.

¹¹ ELIÁŠ, K. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký akademický komentár. 1. Svazek. § 1–487*. Praha: LINDE PRAHA, 2008, s. 1092.

Sporným sa javí byť povaha § 457 OZ (a tým aj súvislosť s § 458 OZ), ktoré možno chápať dvojako. Podľa Škárovej rozoberané ustanovenie zároveň zakotvuje aj rozsah reštitučnej povinnosti, čo do dôsledkov znamená, že strany sú si povinné vrátiť len to, čo si podľa neplatnej či zrušenej zmluvy poskytli a refundácia prípadných úžitkov či potrebných nákladov vynaložených na vec neprichádza do úvahy.¹² Zrejme prevládajúca právna mienka,¹³ ktorá našla aj oporu v judikatúre¹⁴ sa prikláňa k tomu, že ustanovenie § 457 bolo do Občianskeho zákonníka vložené len preto, aby bola zabezpečená synalagmatická povaha povinnosti vzájomného vyporiadania strán. Čo do dôsledkov by to potom znamenalo, že na rozsah vzájomnej reštitučnej povinnosti dopadajú účinky § 458 OZ, podľa ktorého nedobromyseľný obohatený je povinný vydať aj úžitky z predmetu bezdôvodného obohatenia a vždy je oprávnený (teda bez ohľadu na svoju dobromyseľnosť) na náhradu potrebných nákladov, ktoré sám na vec vynaložil.

Prikláňame sa skôr k druhému názoru a považujeme § 457 za ustanovenie, ktoré jednak vyjadruje synalagmaticitu vzťahu medzi dvoma stranami neplatnej alebo zrušenej zmluvy a súčasne definuje, čo je predmetom bezdôvodného obohatenia. Opierajúc sa o text zákona v § 458 má potom každá nedobromyseľne konajúca strana vydať okrem predmetu bezdôvodného obohatenia aj úžitky z neho a vždy má právo na náhradu potrebných nákladov vynaložených na vec.

Sporným sa na prvý pohľad zdá byť výklad dobromyseľnosti obohatenej strany zmluvy. Ponúka sa pritom dvojaký výklad; v prvom prípade ak budeme dobromyseľnosť viazať len na vedomosť obohateného o tom, že plnenie, ktoré prijal, je nárokom z bezdôvodného obohatenia, pri odstúpení od zmluvy môže byť obohatený v podstate vždy iba dobromyseľný. Druhý potenciálny výklad ponúka širšie chápanie dobromyseľnosti, podľa ktorého sa dobromyseľnosť viaže na vedomosť o dôvode, ktorý môže potenciálne viesť k rekvalifikácii (transformácii?) plnenia zo zmluvy na nárok

¹² ŠKÁROVÁ, M. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občiansky zákoník I. § 1–459. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 2008, s. 1194.

¹³ ELIÁŠ, K. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občiansky zákoník. Veľký akademický komentár. 1. Sväzok. § 1–487*. Praha: LINDE PRAHA, 2008, s. 1090.

¹⁴ R 22/83; rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. septembra 2008, sp. zn. 3 Cdo 113/2007.

z bezdôvodného obohatenia (napríklad predávajúci kupujúcemu predal vadnú vec s vedomím, že kupujúci môže využiť zákonné právo odstúpiť od zmluvy. To isté platí pri vedomosti o vade, ktorá môže viesť k relatívnej neplatnosti zmluvy v prípade, ak sa vady druhá strana dovolá) sa zdá byť viac racionálny. Iba tá skutočnosť, že aj keď si je strana konajúca v zlej viere vedomá dôvodu, ktorý môže v budúcnosti viesť k povinnosti vydať bezdôvodné obohatenie, avšak vznik tejto povinnosti bude závisieť až od aktivity druhej strany (teda od toho, či druhá strana využije právo od zmluvy odstúpiť alebo sa dovolá relatívnej neplatnosti zmluvy) by nemala vylučovať jej nedobromyseľnosť v zmysle § 458 ods. 2 OZ.

Občiansky zákonník ďalej explicitne rieši situáciu, ako postupovať v prípade, že objektívne nie je možné vydať plnenie predstavujúce bezdôvodné obohatenie (a je jedno, či vinou alebo bez zavinenia povinnej osoby na jeho vydanie), a to tak, že sa musí miesto plnenia získaného na základe zmluvy vrátiť peňažná náhrada.¹⁵ Vychádzajúc z ex tunc účinkov neplatnosti zmluvy a zrušenia zmluvy v dôsledku odstúpenia, hodnota veci sa určuje k momentu poskytnutia plnenia na základe neplatnej alebo neskôr zrušenej zmluvy.¹⁶ Účinok ex tunc znamená, že sa, pokiaľ možno čo najviac, obnovuje predošlý stav alebo aspoň jeho ekonomicky rovnocenná náhrada.¹⁷

Nárok z bezdôvodného obohatenia sa premlčuje v osobitných premlčacích dobách s odlišným počiatkom jej plynutia a dĺžkou.¹⁸ Kým subjektívna doba sa viaže na moment, v ktorom sa oprávnený dozvie o bezdôvodnom obohatení a o tom, kto sa bezdôvodne obohatil, objektívna doba začína plynúť od momentu, v ktorom k obohateniu došlo. Pri plnení z absolútne neplatnej zmluvy premlčacia doba plynie od momentu poskytnutia plnenia. Pri neplatnosti relatívnej počiatok plynutia závisí od toho, či bolo plnenie poskytnuté pred alebo po tom, čo sa oprávnená osoba neplatnosti dovolala; ak bolo plnené predtým, premlčacia doba začína plynúť od momentu

¹⁵ Ustanovenie § 458 ods. 1 Občianskeho zákonníka.

¹⁶ R 1/1979.

¹⁷ Tamtiež. S tým veľmi úzko súvisia aj ostatné účinky občianskoprávneho odstúpenia od zmluvy, čo znamená, že odstúpením nezaniká len hlavná povinnosť ďalej plniť zo zmluvy a vzniká povinnosť vrátiť už prijaté plnenie, ale mali by zaniknúť všetky doposiaľ vzniknuté zmluvné nároky, napr. na náhradu škody, na zaplatenie zmluvnej pokuty atď.

¹⁸ Ustanovenie § 107 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka.

dovolania sa relatívnej neplatnosti. Ak bolo plnenie poskytnuté neskôr, subjektívna doba sa počíta od prijatia plnenia. Pri odstúpení od zmluvy sa počiatok subjektívnej premlčacej doby viaže na moment odpadnutia právneho dôvodu, t.j. účinného odstúpenia od zmluvy.¹⁹

Vzhľadom na synalagmatickú povahu vzájomného plnenia strán sa uplatní pravidlo § 107 ods. 3 OZ reagujúce na synalagmatickú povahu vzájomnej reštitučnej povinnosti. Prevládajúca právna mienka²⁰ obhajuje aplikovateľnosť pravidla iba v prípade, ak ako dôsledok vzájomnej reštitučnej povinnosti stojí proti sebe právo premlčateľné a nepremľateľné (najčastejšie vlastnícke). Účelom ustanovenia by mala byť náprava nerovnakého postavenia zmluvných strán²¹ v dôsledku nepremľateľnosti vlastníckeho práva jednej zo strán.²² V tomto prípade súd neprihliadne na námietku premlčania tej strany, ktorá by sa za iných okolností mohla premlčania účinne dovolávať.

3 Dôsledky neplatnosti obchodnoprávnej zmluvy

Obchodný zákonník²³ vo vzťahu k reštitučnej povinnosti strán neplatnej zmluvy neobsahuje špeciálne ustanovenie. Neplatnosť obchodnoprávnej zmluvy (bez ohľadu na to, či absolútna alebo relatívna) má rovnaké právne účinky ako neplatnosť zmluvy občianskoprávnej, t.j. účinky ex tunc. Plnenie z neplatnej obchodnoprávnej zmluvy je preto tiež plnením sine causa a z dôvodu absencie špeciálnej úpravy sa vzájomná reštitučná povinnosť

¹⁹ NOVOTNÁ, M. In: LAZAR, J. *Občianske právo hmotné. Zánázkové právo. Právo duševného vlastníctva*. Bratislava: IURIS LIBRI. 2014, s. 386.

²⁰ ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnove občianskeho zákoníku. In: *Bulletin advokacie*, č. 1-2, 2011, s. 48; alebo OVEČKOVÁ, O. *Premľčanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 124 a nasl.

²¹ KNAPPOVÁ, M., TĚGL, P., ELIÁŠ, K. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občianský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*. Praha: LINDE PRAHA. 2008, s. 435.

²² Sedlačko však ponúka iný záver a neobmedzuje aplikáciu § 107 ods. 3 OZ len na oproti sebe stojace premlčateľné a nepremľateľné právo, ale navrhuje ju rozšíriť na všetky vzájomné reštitučné povinnosti na vydanie plnenia z neplatnej alebo zrušenej zmluvy. Odvoláva sa pritom na princíp ekvivalencie a spravodlivosti usporiadania vzájomných vzťahov. SEDLAČKO, F. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občianský zákoník II. § 451–880*. Praha: C. H. Beck. 2015, s. 1962. Aj keď Sedlačko nenasleduje prevládajúcu právnu mienku o výklade tohto ustanovenia, text zákona pripúšťa aj túto výkladovú možnosť, keď hovorí, že súd prihliadne na námietku premlčania len vtedy, ak aj druhý účastník môže premlčanie namietat'.

²³ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“ alebo aj „ObZ“).

spravuje § 457 OZ. Ak si teda strany zmluvy navzájom plnili na základe neplatnej zmluvy, nárok na vydanie plnení sa spravuje ustanoveniami bezdôvodného obohatenia.

Aplikácia Občianskeho zákonníka však v tomto prípade nie je absolútna. V minulosti sa v teórii a v súdnej praxi viedli debaty o tom, akým režimom sa má spravovať nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia, ktorý vznikol z obchodnoprávneho vzťahu. Názory v prospech občianskoprávneho režimu premlčania boli opreté o argumenty, podľa ktorých bezdôvodné obohatenie je inštitútom občianskeho práva a Obchodný zákonník neobsahuje špeciálnu úpravu premlčania pre tento typ vzťahov. Zástancovia opačného názoru predovšetkým argumentovali § 261 ods. 6 ObZ²⁴ ako aj samotnou obchodnoprávnou povahou vzťahu z neplatnej zmluvy.²⁵ Zdá sa, že sa dnes o tejto otázke už hlbšie debaty nevedú a je všeobecne prijatý záver o aplikácii obchodnoprávnej úpravy premlčania aj pre prípad povinnosti vydať bezdôvodné obohatenie z neplatnej obchodnoprávnej zmluvy.²⁶ Nárok na vydanie plnenia z neplatnej zmluvy sa tak premlčuje v štvorročnej premlčacej dobe, ktorá začína plynúť momentom, kedy k plneniu došlo.²⁷ Subjektívne zistenie o tom, že k bezdôvodnému obohateniu došlo nie je pre plynutie premlčacej doby relevantné.²⁸ Špecifickosť vzájomnej reštitučnej povinnosti si však predsa len vyžiadala aplikáciu § 107 ods. 3 OZ aj na obchodnoprávne vzťahy.²⁹

Aj v obchodnoprávnom režime má vzájomná reštitučná povinnosť strán synalagmatický charakter, namiesto Občianskeho zákonníka sa však uplatnia ustanovenia § 325 a 326 ObZ. Čo do dôsledkov však veľká zmena nenastáva, pretože aj v obchodnoprávnom režime majú strany možnosť uplatniť námietku nesplnenia zmluvy a námietku neistoty za rovnakých podmienok ako keby išlo o občianskoprávny vzťah.

²⁴ Napríklad OVEČKOVÁ, O. Ešte raz k premlčaniu práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodných vzťahoch. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 12, 2006, s. 28 a nasl.

²⁵ PATAKYOVÁ, M. K premlčaniu v obchodných záväzkových vzťahoch. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 6, 2008, s. 4.

²⁶ OVEČKOVÁ, O. *Premlčanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 124 a nasl.

²⁷ Ustanovenie § 394 ods. 2 Obchodného zákonníka.

²⁸ OVEČKOVÁ, O. *Premlčanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 216.

²⁹ Tamtiež, s. 132 a nasl.

4 Odstúpenie od obchodnoprávnej zmluvy alebo § 351 ObZ ako *lex specialis*

Reštitučné nároky strán po odstúpení od obchodnoprávnej zmluvy sa na rozdiel od prípadu neplatnosti zmluvy spravujú špeciálnym ustanovením.³⁰ To spôsobuje, že vzájomná reštitučná povinnosť strán bude v niektorých prípadoch podliehať odlišným pravidlám, než tomu je v porovnaní s vyššie rozoberanou občianskoprávnou reštitúciou.

Osobitný reštitučný režim sa opiera o odlišný účinok odstúpenia od zmluvy v porovnaní s odstúpením podľa Občianskeho zákonníka. Najvyšší súd ČR³¹ poukazuje na to, že kým odstúpenie podľa OZ má za následok zrušenie zmluvy od samotného počiatku s účinkom *ex tunc*, odstúpenie od obchodnoprávnej zmluvy vyvoláva účinok *ex nunc* a reštitučné povinnosti rieši v porovnaní s § 457 OZ odlišne, prostredníctvom § 351 ods. 2 ObZ. V inej veci³² najvyšší súd vyslovil, že Obchodný zákonník upravuje odlišne reštitučnú povinnosť oproti Občianskemu zákonníku predovšetkým čo do jej rozsahu, podrobnejšie však špecialitu tohto ustanovenia nerozoberá.

Vzorom pre obchodnoprávny režim odstúpenia od zmluvy je zrejme nemecká občianskoprávna úprava,³³ ktorá vníma reštitučnú povinnosť po odstúpení od zmluvy a bezdôvodné obohatenie ako dva rozdielne inštitúty bez vzájomnej súvislosti a prepojenia.³⁴ Dôvodom pre striktné odlíšenie jedného od druhého sa zdá byť práve účinok *ex nunc* odstúpenia od zmluvy. Účinkom odstúpenia nie je zrušiť všetko, čo bolo medzi stranami založené zmluvou v snahe akoby sa „vrátiť“ v čase“ a pripodobniť stav po odstúpení od zmluvy čo najviac stavu, ktorý existoval ešte pred jej uzavretím. V nemeckom obligáčnom práve zmluva trvá aj po odstúpení.³⁵ Odstúpenie od zmluvy nespôsobuje ukončenie všetkého, čo si strany dojednali ale iba mení, transformuje jej pôvodne dojednaný obsah s cieľom vrátiť si späť

³⁰ Ustanovenie § 351 Obchodného zákonníka.

³¹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 17. februára 2005, sp. zn. 32 Odo 372/2004.

³² Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. októbra 2003, sp. zn. 32 Odo 52/2003.

³³ Ustanovenia § 346 a nasl. BGB.

³⁴ HELLWEGE, P. In: JOHNSTON, D., ZIMMERMANN, R. (eds.). *Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. 2004, s. 264.

³⁵ „*The contract survives termination.*“ DANNEMANN, G. *The German Law of Unjustified Enrichment and Restitution. A Comparative Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 2009, s. 61.

to, čo si strany podľa nej už plnili.³⁶ Nemeckoprávny režim odstúpenia od zmluvy tak nespôsobuje jej zánik ab initio, ale zmluva trvá naďalej, ibaže so zmeneným obsahom. Reštitučné plnenie po účinnom odstúpení preto nemôže byť bezdôvodným obohatením, keďže nejde o plnenie sine causa ale stále v zmysle uvedenej úpravy si strany plnia na základe zmluvy.

Účinok ex nunc spôsobuje oproti účinku ex tunc rozdiel čo do trvania ostatných práv a povinností mimo hlavného plnenia zo zmluvy. Odstúpenie od zmluvy v nemeckom práve (podobne ako v našom obchodnom práve) ponecháva v účinnosti tie zmluvné ustanovenia, ktoré zmenou spôsobenou odstúpením neboli dotknuté. Predovšetkým ostane naďalej v účinnosti ustanovenie o voľbe práva, arbitrážna doložka alebo dohoda o výške úrokov z omeškania. Odstúpenie sa nedotýka už vzniknutého nároku na náhradu škody či zaplatenie zmluvnej pokuty za porušenie niektorej zo zmluvných povinností a ani iných ustanovení, ktoré podľa všetkého majú trvať aj po odstúpení, napríklad dohoda o mlčanlivosti či konkurenčná doložka. Trvanie týchto zmluvných ustanovení môže mať veľký vplyv na vzájomnú reštitučnú povinnosť strán. Potenciálny spor zo zmenenej zmluvy po odstúpení bude možné aj naďalej riešiť v rozhodcovskom konaní. Ak je strana v omeškaní s vrátením peňažného plnenia druhej strane, bude povinná zaplatiť dohodnuté úroky z omeškania.

Dispozitívna povaha § 351 ObZ umožňuje, aby strany uzavreli dohodu o vyporiadaní,³⁷ ktorou si strany zmluvy mohli dohodnúť odlišné usporiadanie práv a povinností po účinnom odstúpení od zmluvy, než predpokladá Obchodný zákonník a ktorá môže byť inkorporovaná do hlavnej zmluvy bez toho, aby odstúpenie od zmluvy narušilo jej ďalšie trvanie. Toto ďalšie trvanie ustanovení zmluvy neprichádza do úvahy v občianskoprávnom režime odstúpenia ex tunc (aj keď § 48 ods. 2 OZ umožňuje stranám dohodnúť si odlišný účinok). Možno konštatovať, že odstúpenie od zmluvy s ex nunc účinkami je spôsobilé viac reflektovať vôľu strán a z tohto pohľadu sa javí byť vhodnejšou úpravou odstúpenia.

³⁶ ZIMMERMANN, R. *The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives*. Oxford: Oxford University Press. 2005, s. 69.

³⁷ TICHÝ, L. Bezdôvodné obohatení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. In: *Bulletin advokacie*, 2001, č. 5, s. 21.

Napriek trvaníu vedľajších práv, povinností a vzniknutých sekundárnych nárokov zo zmluvy odstúpenie spôsobuje zmenu v hlavných právach a povinnostiach v podstate s opačným účinkom, než tomu bolo pred odstúpením od zmluvy. Dikcia § 351 ods. 2 ObZ ukladá strane vrátiť plnenie, ktoré obdržala od druhej zmluvnej strany. Ak plnili obe zmluvné strany, vrátiť plnenia si majú navzájom, pričom má ich vzťah synalagmatickú povahu so všetkými s tým spojenými dôsledkami.

Strany si majú vrátiť presne to, čo podľa zmluvy obdržali, ak ide o peňažné plnenie, spoločne s úrokmi. Úroky sa hradia odo dňa nasledujúceho po odstúpení od zmluvy.³⁸ Ak je strana v omeškaní, je povinná okrem úrokov hradiť aj úroky z omeškania.³⁹ Spornou otázkou však ostáva, ako vyriešiť situáciu, kedy jedna zo strán objektívne nie je schopná vrátiť prijaté plnenie, napríklad v dôsledku straty, zničenia alebo spotrebovania. Pomerne detailná nemecká úprava stanovuje povinnosť vrátiť hodnotu prijatého plnenia v peniazoch, pričom v niektorých prípadoch dokonca oslobodzuje stranu zmluvy aj od tejto povinnosti.⁴⁰

Obchodný zákonník neobsahuje výslovne riešenie tejto situácie, ponúkajú sa preto minimálne dve riešenia. Krajský súd Bratislava sa vo svojom rozsudku⁴¹ odvoláva na analogickú aplikáciu § 458 ods. 1 OZ, podľa ktorého sa musí poskytnúť peňažná náhrada plnenia, ktoré nie je možné vrátiť in natura. S ohľadom na pretrvávajúcu zmluvnú povahu reštitučného nároku strán by ale bolo možné vyriešiť túto situáciu aj prostredníctvom inštitútov zmluvného práva. Ak má strana povinnosť vrátiť individuálne určenú vec, ktorú v dôsledku straty alebo zničenia objektívne vrátiť nevie, v zmluvnom práve by jej povinnosť plniť zanikla ex lege v dôsledku dodatočnej nemožnosti plnenia,⁴² čo však ešte neznamená, že zmluvná strana je automaticky oslobodená od akejkoľvek refundačnej povinnosti. Dodatočná nemožnosť plnenia síce automaticky spôsobuje zánik pôvodného záväzku, povinnej strane však súčasne vzniká povinnosť nahradiť škodu veriteľovi. Oprávnené potom vyvstáva otázka, či existuje medzi dvoma možnými variantami riešenia zásadnejší rozdiel. Ten vidíme minimálne v dvoch rovinách.

³⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. mája 2008, sp. zn. 3 Obo 172/2007.

³⁹ Rozsudok Krajského súdu Prešov zo dňa 25. apríla 2013, sp. zn. 20 Co/18/2013.

⁴⁰ Ustanovenie § 346 ods. 3 BGB.

⁴¹ Rozsudok Krajského súdu Bratislava zo dňa 23. júna 2016, sp. zn. 8 Cob/179/2013.

⁴² Ustanovenie § 352 a nasl. Obchodného zákonníka.

Výška peňažnej náhrady zaniknutého plnenia podľa OZ nemusí vždy zodpovedať výške spôsobenej škody ako pri dodatočnej nemožnosti plnenia.⁴³ Navyše, povinná zmluvná strana by mohla byť za naplnenia liberačných dôvodov oslobodená od povinnosti nahradit' spôsobenú škodu.⁴⁴ V dôsledkoch by to znamenalo, že ak by mala jedna zmluvná strana povinnosť vrátiť auto, ktoré bolo bez jej viny zničené, auto vrátiť nemusí a za naplnenia liberačných dôvodov nebude musieť nahradit' ani spôsobenú škodu. Druhá zmluvná strana, ktorá jej auto predala, však peniaze vrátiť musí.

Nemecké právo problém nerieši vyslovene cez dodatočnú nemožnosť, ale osobitným reštitučným mechanizmom, podľa ktorého je zmluvná strana v niektorých prípadoch oslobodená od povinnosti vrátiť peňažnú hodnotu plnenia, ktoré objektívne nevie poskytnúť naspäť. Napriek tomu, že ustanovenie bolo za túto alokáciu rizika podrobené nemalej kritike,⁴⁵ ostalo v platnosti aj po veľkej reforme v roku 2002. Otázne je, či možno pripustiť takéto rozloženie rizika pri vzájomnej reštitučnej povinnosti aj v slovenskom obchodnom práve a či na to vieme nájsť racionálny argument.

Zastávame názor, že na analogickú aplikáciu iného predpisu musí byť daný dôvod. Ten je daný hlavne vtedy, ak situáciu nevieme vyriešiť prostredníctvom inštitútov, ktoré ponúka predpis, do pôsobnosti ktorého rozoberaný vzťah spadá. Vzájomne reštitučné nároky po odstúpení od obchodnoprávnej zmluvy majú zmluvný základ a k rovnakému záveru sa prikláňa aj najvyšší súd.⁴⁶ Zmluvné vyporiadanie by malo mať prednosť pred vyporiadanim prostredníctvom bezdôvodného obohatenia.⁴⁷ Navyše, ak sám zákonodarca v obchodných zmluvách alokuje riziko len na jednu zmluvnú stranu v prípade nezavinenej dodatočnej nemožnosti plnenia, nevidíme dôvod, prečo by tomu tak nemalo byť ak v obchodnej zmluve s pozmeneným

⁴³ Aj keď vo väčšine prípadov, najmä s prihliadnutím na to, že sa bude hradit' spôsobená škoda práve vo výške hodnoty zaniknutej veci, bude zrejmé výška peňažného plnenia a výška spôsobenej škody rovnaká.

⁴⁴ Ustanovenie § 353 Obchodného zákonníka.

⁴⁵ MARKESINIS, B. *The German Law of Contract. A Comparative Treatise*. Second Edition. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2006, s. 435.

⁴⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 31. marca 2009, sp. zn. 5 Obdo/20/2008.

⁴⁷ CSACH, K. Náhrada škody a súvisiace mechanizmy kompenzácie. In: JURČOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. (eds.). *Náhrada škody ako prostriedok nápravy v súkromnom práve*. Praha: Leges, 2016, s. 116 – 118.

obsahom po odstúpení od zmluvy. Navrhujeme preto riešiť nemožnosť vrátenia individuálneho vecného plnenia prostredníctvom dodatočnej nemožnosti podľa Obchodného zákonníka.

Otáznym ostáva, či vieme označiť za dodatočnú nemožnosť všetky variácie situácií, v ktorých jedna zmluvná strana objektívne nedokáže vrátiť plnenie, ktoré prijala od druhej zmluvnej strany. Reštitúciu zaniknutého druhovo určeného plnenia či plnenia poskytnutého vo výkonoch alebo službách (o ktorých obe zmluvné strany vedia, že dôjde alebo môže dôjsť k ich spotrebovaniu) zrejme nebude možné subsumovať pod dodatočnú nemožnosť pre nesplnenie zákonných predpokladov § 352 ods. 1 ObZ. Pri pohľade na riešenie nemeckého zákonodarcu⁴⁸ sa žiada v týchto špecifických prípadoch predsa len pripustiť analogickú aplikáciu § 458 ods. 1 OZ.

5 Rozsah nároku na náhradu nákladov spojených s odstúpením

Na rozdiel od Občianskeho zákonníka Obchodný zákonník priznáva strane odstupujúcej od zmluvy nárok na náhradu nákladov s tým spojených. Zaujímavým môže byť skúmanie toho, čo viedlo zákonodarcu k tomu, aby povinnosť nahradiť náklady priznal len jednej zo strán aj v situácii, kedy sú povinné navzájom si vrátiť plnenia.

Alokáciu nákladov len na jednu zo vzájomne zaviazaných strán považujeme za dôvodné len vtedy, ak sleduje spravodlivý dôvod.⁴⁹ Obchodný zákonník vníma odstúpenie od zmluvy ako sankčný mechanizmus reagujúci na porušenie povinností niektorej zo zmluvných strán, v dôsledku ktorej má druhá zmluvná strana možnosť od zmluvy odstúpiť. Je preto logické, že poškodennej strane, ktorá v dôsledku protiprávneho správania druhej zmluvnej strany stratila záujem na sledovaní pôvodného cieľa zmluvy, priznáva nárok na náhradu výdavkov spojených s odstúpením.

Ustanovenie § 351 sa však neaplikuje len na prípady sankčného odstúpenia ale aj na tie prípady, kedy si zmluvné strany v zmluve dojednali možnosť

⁴⁸ Ustanovenie § 346 ods. 2 BGB.

⁴⁹ Dispozitívne ustanovenia zákona už neslúžia len ako záložné ustanovenia k doplneniu neúplných zmlúv, ale hľadí sa na ne skôr ako na ustanovenia obsahujúce pohľad na to, čo je spravodlivé. BEZOUŠKA, P. Autonomie vôle. In: HAVEL, B., PIHERA, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha: Aleš Čeněk, 2010, s. 39.

odstúpiť v iných prípadoch než ako dôsledok porušenia povinnosti. V takom prípade možno povedať, že ak niektorá zo strán využije právo od zmluvy odstúpiť, odstúpenie je prejavom vôle oboch strán. Nevidíme preto dôvod, prečo aj v týchto prípadoch priznávať právo na náhradu nákladov len tej zmluvnej strane, ktorá ako prvá využije právo dohodnuté v zmluve. Napríklad si strany zmluvy o kúpe dohodnú možnosť odstúpenia pre obe strany, ak by sa im neskôr naskytla možnosť výhodnejšieho obchodu, t.j. predávajúci vie predmet zmluvy predat' za vyššiu cenu alebo naopak, kupujúci vie kúpiť predmet zmluvy výhodnejšie od iného kontrahenta. Ak by v prvom prípade predávajúci ako prvý od zmluvy odstúpil, podľa Obchodného zákonníka má právo na náhradu nákladov spojených s vrátením peňazí (reálne však tieto náklady nemusia vôbec vzniknúť, alebo budú minimálne). Na druhej strane bude kupujúci povinný vrátiť vec predávajúcemu, no v zmysle zákonnej úpravy nebude mať nárok na náhradu výdavkov spojených s vrátením veci predávajúcemu. Ak by právo odstúpiť využil kupujúci, situácia je opačná a náhrada nákladov spojených s vrátením vecí mu bude zo zákona priznaná.

Takúto koncentráciu nákladov aj v prípadoch zmluvného odstúpenia nepovažujeme za spravodlivé a bez racionálneho dôvodu. Poslednú vetu § 351 ods. 2 ObZ preto navrhujeme vnímať len ako ďalšiu zo špeciálnych zložiek sankčného mechanizmu za porušenie povinnosti jednou zmluvnou stranou. Ak má v dôsledku porušenia zmluvy druhá strana zo zákona právo od zmluvy odstúpiť, súčasne má právo aj na náhradu prípadných výdavkov spojených so svojou reštitučnou povinnosťou. Posledná veta by sa preto nemala aplikovať na prípady zmluvného odstúpenia od zmluvy, v dôsledku čoho by žiadna zo strán nemala mať zo zákona právo na náhradu vzniknutých nákladov.

6 Záver

V príspevku sme sa snažili popísať niektoré z rozdielov vzájomnej reštitučnej povinnosti medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou úpravou. Za hlavný dôvod pre odlišný prístup v prípade reštitúcie po odstúpení od zmluvy sme označili prebratie nemeckého konceptu odstúpenia do Obchodného zákonníka s účinkom ex nunc. Navrhli sme, akým spôsobom

možno vyriešiť nemožnosť vrátenia plnenia in natura, pričom sme sa snažili odôvodniť, v ktorých prípadoch by sa nemala uplatniť analogická aplikácia ustanovení o bezdôvodnom obohatení ale malo by sa postupovať podľa zmluvných mechanizmov Obchodného zákonníka. Právo na náhradu nákladov spojených s odstúpením od zmluvy navrhujeme priznať strane, ktorá od zmluvy odstúpila len v prípadoch sankčného odstúpenia, pretože ho považujeme za jednu zo zložiek sankčného mechanizmu postihujúceho porušenie zmluvy jedným z kontrahentov.

Literature

- DANNEMANN, G. *The German Law of Unjustified Enrichment and Restitution. A Comparative Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 327 s. ISBN 978-0-19-953311-4.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*. Praha: LINDE PRAHA, 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7.
- HAVEL, B., PIHERA, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha: Aleš Čeněk, 2010, 396 s. ISBN 978-80-7380-265-3.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- JOHNSTON, D., ZIMMERMANN, R. (eds.). *Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 749 s. ISBN 0-521-80820-0.
- JURČOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. (eds.). *Náhrada škody ako prostriedok nápravy v súkromnom práve*. Praha: Leges, 2016, 312 s. ISBN 978-80-7502-154-0.
- LAZAR, J. *Občianske právo hmotné. Závazkové právo. Právo duševného vlastníctva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014, 573 s. ISBN 978-80-89635-08-5.
- MARKESINIS, B. *The German Law of Contract. A Comparative Treatise. Second Edition*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2006, 979 s. ISBN 978-1-84113-471-0.
- OVEČKOVÁ, O. Ešte raz k premlčaniu práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodných vzťahoch. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 12, 2006.

OVEČKOVÁ, O. *Premĺčanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, 303 s. ISBN 978-80-8168-205-6.

PATAKYOVÁ, M. K premlčaniu v obchodných záväzkových vzťahoch. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 6, 2008.

ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1580 s. ISBN 978-80-7400-597-8.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občianský zákonník I. § 1–459. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s. ISBN 978-80-7400-004-1.

TICHÝ, L. Bezodůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4-5.

ZIMMERMANN, R. *The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2005, 256 s. ISBN 978-0-19-929137-3.

Contact – e-mail

veronika.trojcakova@student.upjs.sk

Úkony súdu a strán pri sporoch s ochranou slabšej strany

Erik Vadas

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Slovenská republika

Abstract in original language

Autor sa v článku zaoberá právnou úpravou tzv. sporov s ochranou slabšej strany s dôrazom na spotrebiteľské spory v zmysle zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok s účinnosťou od 1. júla 2016. V prvom rade autor uvádza stručnú charakteristiku ochrany slabšej strany v civilnom procese, cieľ a dôvody novej právnej úpravy a vymedzenie niektorých základných princípov. V ďalšej kapitole autor uvádza niektoré základné odlišnosti a odchýlky klasických sporových konaní a spotrebiteľských sporov.

Keywords in original language

Ochrana slabšej strany v civilnom procese; spory s ochranou slabšej strany; spotrebiteľské spory.

Abstract

Author of the article deals with the legislation of disputes to protect the weaker party with an emphasis on consumer disputes in accordance with Act no. 160/2015 Civil dispute Procedure, which entered into force on 1 July 2016. Firstly, the author provides a brief characteristic of protecting the weaker party in a civil procedure, the objective and reasons for the new legislation and the definition of some basic principles. In the next chapter, author presents some fundamental differences and variations between the classic litigation and consumer disputes.

Keywords

Protect the Weaker Party in a Civil Proceeding; Disputes to Protection of the Disadvantaged Party; Consumer Disputes.

1 Úvod

Domnievame sa, že ochrana slabšej strany je v súčasnosti veľmi aktuálnou témou, a preto je nutné sa jej dôkladne venovať, keďže aj dôvodová správa k novému civilnému sporovému kódexu uvádza, že zákonodarca musel reagovať na značný nárast sporov, v rámci ktorých je jedna zo strán považovaná za slabšiu. Ochrana slabšej strany, najmä spotrebiteľa, sa v posledných mesiacoch presúvala z oblasti záujmu akademickej obce na pôdu justičných orgánov.¹

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej len „OSP“) bol nahradený tromi právnymi predpismi - zákonom č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“), zákonom č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len „CMP“) a napokon zákonom č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok (ďalej len „SSP“). Tieto tri nové procesné kódexy boli publikované v Zbierke zákonov dňa 17. júla 2015. V rámci dlhej jednoročnej legisvakačnej doby sa s týmito tromi kódexami dôsledne oboznamovali všetky právnické profesie, hlavne advokáti, sudcovia i prokurátori. Účinnosť daného právneho predpisu bola stanovená na letné obdobie v snahe umožniť širokej odbornej, ale i laickej verejnosti oboznámiť sa s týmto procesným právnym predpisom, keďže pracovný nápor v tom období je menší a vzhľadom na ustanovenie § 470 CSP, ak nie je ustanovené inak, platia ustanovenia CSP aj na konania začaté pred dňom nadobudnutia jeho účinnosti. Z uvedeného vyplýva, že na všetky konania vedené po 1. júli 2016 sú aplikované ustanovenia nového sporového poriadku. CSP prináša mnoho zmien, napr. nastolenie kauzálnnej príslušnosti súdu, označenie strán sporu ako žalobca a žalovaný, či pojem intervenient. Jednou z novinek je aj zavedenie tzv. „*sporov s ochranou slabšej strany*“, ktorým sa budeme bližšie venovať. V nasledujúcich kapitolách pozorne zaostríme na špecifiká, ktoré prináša CSP v súvislosti s danými spormi.

2 Ochrana slabšej strany v civilnom procese

Ochrana slabšej strany v civilnom procese v rámci CSP je zakotvená v druhej hlave tretej časti, nesúcej názov „*spory s ochranou slabšej strany*“. Procesný postup pre tieto typy sporov nebol doteraz osobitne upravený a v zásade

¹ Dôvodová správa k CSP.

sa postupovalo rovnako ako pri iných občianskoprávných sporoch.² Možno konštatovať, že svojou povahou sú tieto konania sporové, no napriek tomu zákonodarca považoval za potrebné zakotviť určité odlišnosti od „*klasického*“ sporového konania takým spôsobom, aby priamo právny predpis poskytoval ochranu tej strane sporu, ktorá má už v hmotnoprávnom vzťahu spravidla nevýhodnejšie postavenie, ktoré sa taktiež prejavuje aj v konaní. Možno povedať, že špecifiká právnej úpravy sú v zásade typické pre všetky uvádzané spory s ochranou slabšej strany.³

Môžeme si položiť otázku - prečo je nutné aplikovať určité špecifiká oproti klasickému sporovému konaniu? Nová právna úprava odráža jeden zo základných princípov nového sporového konania, podľa ktorého prísne dôsledky kontradiktórneho koncentrovaného procesu na určité subjekty nebudú žiadúce. Odôvodnenosť tejto požiadavky spočíva v objektívnej hmotnoprávnej aj procesnoprávnej nerovnosti určitých subjektov, ktorú musí súd nahradiť uplatňovaním osobitných procesných postupov, ktoré sú odlišné od všeobecných procesných inštitútov sporového konania. Čo by nastalo v opačnom prípade? Nedošlo by k naplneniu účelu sporového konania, ktorým je spravodlivá a rýchla ochrana porušených alebo ohrozených subjektívnych práv. Spomínaná zásada kontradiktórnosti je typická pre sporové konanie, v ktorom proti sebe stoja dve rovnocenné procesné strany.⁴ Na druhej strane si možno položiť aj otázku, či ochrana slabšieho subjektu je skutočne adekvátna a prílišným spôsobom nenarúša princíp rovnosti.

Judikatúra, doktrína aj relevantná spoločensko-ekonomická prax považuje za subjekt hodný procesnej ochrany *spotrebiteľa* v spotrebiteľských procesných vzťahoch, *zamestnanca* v individuálnych pracovnoprávných sporoch a napokon *osobu domáhajúcu sa ochrany z porušenia zásady rovnakého zaobchádzania* podľa zákona NR SR č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „antidiskriminačný zákon“). Z uvedeného možno vyvodit' obsah druhej hlavy tretej časti CSP, ktorý pozostáva z 3 dielov. V predkladanom článku sa venujeme práve sporom spotrebiteľským.

² Výnimku predstavovalo napríklad obligatórne prihládanie súdu na preklúziu.

³ FICOVÁ, S. Kam až siahla princíp ochrany slabšej strany? In: *Košické dni súkromného práva I. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 594. ISBN 978-80-8152-400-4.

⁴ Dôvodová správa k CSP.

V súvislosti s ochranou slabšej strany je na mieste spomenúť základné princípy uvedené v úvode CSP, konkrétne ide o článok 6 ods. 1 CSP, súvisiaci s rovným postavením strán v spore.⁵ Ustanovený princíp reflektuje moderné poňatie bývalej zásady rovnosti účastníkov. Priorizuje sa v ňom nové poňatie kontradiktórneho procesu, kde proti sebe stoja dve strany s protichodným záujmom na výsledku sporu. Možno uviesť, že znenie rovnako reflektuje judikatúru štrasburských orgánov ochrany práva, ktorá zásadu „rovnosti zbraní“ vníma ako rovnakú mieru možností participovať na procesných úkonoch tak vlastných (prostriedky procesného útoku v procesných úkonoch), ako aj na procesných úkonoch protistrany v tom zmysle, aby ku každej relevantnej námietke, tvrdeniu či dôkazu mala objektívnu možnosť vyjadriť sa protistrana. Nóvum spočíva v zavedení osobitných konaní so slabšou stranou, ktoré výrazným spôsobom modifikujú doterajšie chápanie rovnosti strán sporu. Súd v týchto prípadoch musí zohľadňovať istú hmotnoprávnu i procesnú nerovnováhu sporových strán.⁶ CSP vo svojich úvodných ustanoveniach zakotvuje základné princípy.⁷ V uvádzanom článku 6 možno bádať zásadný odklon od princípu rovnosti z dôvodu vyvažovania prirodzene nerovnovážneho postavenia strán sporu.

Je nutné konštatovať, že moderné trendy vo vnímaní problematiky základných procesných princípov možno vidieť hlavne v dvoch smeroch. Prvým je postupné stieranie rozdielov medzi jednotlivými kategóriami princípov. Niektoré princípy začínajú dominovať viacerým právnym odvetviam práva súkromného či verejného, hmotného či procesného. Ide predovšetkým o jednotlivé zložky systému ochrany tzv. slabšej strany. Dominantnou zložkou tohto systému je v rovine hmotného i procesného práva najmä komplex legislatívnych, aplikačných či sociálno-axiologických (hodnotových) opatrení na ochranu spotrebiteľa. Na základe uvedeného sa možno domnievať, že je vhodné formulovať nový, veľmi dominantný a presadzujúci sa princíp civilného procesu - *princíp ochrany tzv. slabšej strany*, ktorý sa normatívne má prejavovať ako systém záruk kompenzácie slabšieho procesného

⁵ Čl. 6 ods. 1 CSP znie - „strany sporu majú v konaní rovné postavenie spočívajúce v rovnakej miere možností uplatňovať prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany okrem prípadu, ak povaha prejednávanej veci vyžaduje zvýšenú ochranu strany sporu s cieľom vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu.“

⁶ Dôvodová správa k CSP.

⁷ Pozri bližšie základné princípy (článok 1–18) CSP.

postavenia jednej strany sporu (ide o princíp sporového konania). Ako možno posudzovať tzv. „slabosť“ strany? Domnievame sa, že je vnímaná objektívne, systémovo a funkčne, nie individuálne na základe slabšieho postavenia konkrétneho subjektu. Možno uviesť, že ak podľa hmotného práva pôjde o spotrebiteľský právny vzťah, spotrebiteľ sa v tomto právnom (i v zmysle procesnoprávnom) vzťahu vždy „*ipso facto*“ považuje za slabšiu stranu, bez ohľadu na kritéria vzdelanostné, sociálne atď. Kompenzácia „*procesnej slabosti*“ (teda proklamovaného nerovnovážneho postavenia definovaného subjektu) sa prejavuje v zvýšenej procesnej ingerencii súdu v zmysle právno-ochranných opatrení stanovených hlavne v zákone. Konkrétne pôjde napríklad o zvýšenú mieru tzv. manuálnej (poučovacej) povinnosti súdu, či miernejšie nastavenie koncentrácie konania. Na druhej strane, princíp legitímneho ingerovania súdu v sporovom konaní v prospech slabšej strany nevyhnutne obmedzuje klasický princíp civilného procesu, ktorým je rovnosť strán. Možno povedať, že princíp rovnosti prestáva byť dominantným princípom civilného procesu, tak ako to bolo predtým.⁸

Všeobecne možno povedať, že medzi spotrebiteľom a podnikateľom môžu vzniknúť rôzne rozpory, ktoré sa týkajú porušenia zmluvných podmienok zo spotrebiteľskej zmluvy, pričom môže ísť o nezaplatenie zmluvnej ceny spotrebiteľom, dodanie vadného tovaru či služby podnikateľom a pod. Konštatujeme, že v praxi sa možno stretnúť s dvomi základnými spôsobmi riešenia sporov:

1. priamo samotnými spornými stranami – spotrebiteľom a podnikateľom.
2. za účasti tretej osoby.

Prax aj odborná literatúra považuje za najefektívnejší a najmenej finančne náročný spôsob vyriešenia sporu medzi spotrebiteľom a podnikateľom na základe vzájomného rokovania a uzavretia obojstranne prijateľnej dohody. V prípade, ak sa neporadí vyriešiť spor takýmto spôsobom a jedna zo sporných strán, či obe, sa naďalej chcú domáhať svojich nárokov, neostáva nič iné, len zapojiť do riešenia sporu tretiu osobu, ktorá môže do sporu zasiahnuť dvomi spôsobmi – buď sporným stranám pomáha nájsť cestu

⁸ ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo*. 3., zmenené a doplnené, vyd. Žilina: EUKÓDEX, s. r. o., 2014, 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.

vzájomného urovnania sporu, alebo má oprávnenia (právomoci) spor medzi stranami prejednať a vydať rozhodnutie. Na tomto mieste hovoríme o alternatívnych spôsoboch riešenia sporov (*alternative dispute resolution* - „ADR“), keďže predstavujú alternatívu k riešeniu sporu. Okrem prejednávania sporu pred všeobecným súdom existujú ďalšie spôsoby riešenia sporu, ktoré sú oproti súdnemu konaniu charakteristické rýchlosťou, hospodárnosťou i „priateľskosťou“ riešenia. Uvedené spôsoby možno vo všeobecnosti označiť ako alternatívne spôsoby riešenia sporov. Alternatívne riešenia sporov sa najčastejšie členia takto:

- a) *Konciliácia a mediácia*
- b) *Expertíza a expertné rokovanie*
- c) *Zmierovacie konanie*
- d) *Negociácia (rokovanie medzi stranami)*
- e) *Mini-trial*
- f) *Samovykonateľné nálezy*
- g) *Sprostredkovanie*
- h) V zahraničí sa možno stretnúť s *mediáciou-arbitrážou (med-arb)* a tiež *medalou*
- i) V poslednej dobe môžeme sledovať nový jav – *metóda zmiešaného či viacstupňového riešenia (multi-tiered dispute resolution method* - „MDR“).

Tretia strana môže vstúpiť do sporu medzi spotrebiteľom a podnikateľom spôsobom, že spor medzi nimi rozhodne a vydá konečné, záväzné a vykonateľné rozhodnutie (exekučný titul). S prihliadnutím na jednu zo základných zásad medzinárodného práva – suverenity štátu, je štát oprávnený na svojom území rozhodovať všetky spory, pričom toto oprávnenie zveruje nezávislým sudcom. Právny poriadok každého štátu však vo svojich vnútroštátnych predpisoch môže umožniť, aby určitý druh sporu mohol byť rozhodnutý v rozhodcovskom konaní (arbitráži).⁹

V oblasti alternatívnych spôsobov riešenia spotrebiteľských sporov má osobitný význam *spotrebiteľské rozhodcovské konanie* upravené zákonom č. 335/2014 Z. z. o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene

⁹ ONDŘEJ, J. a kol. *Spotřebitelské zmluvy a ochrana spotřebitele. Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 381 s. ISBN 978-80-7400-446-9.

a doplnení niektorých zákonov, ako i pomerne nový spôsob riešenia spotrebiteľských sporov prostredníctvom oprávnených subjektov v zmysle zákona č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

3 Charakteristika spotrebiteľských sporov

Oblasti, v rámci ktorých dochádza k vzťahu so spotrebiteľmi, je viacero. Je to jednak predaj tovarov, poskytovanie najrôznejších služieb vrátane obstarávateľských služieb, zdravotníckych, finančných, právnych a iných. Možno konštatovať, že spotrebiteľské právo patrí k najviac rozvíjajúcim sa oblastiam súkromného práva, ktorého základnou funkciou je ochrana spotrebiteľa ako „slabšej strany“ v záväzkovo-právnych vzťahoch.¹⁰

Osobitosti spotrebiteľských sporov smerovali k prijatiu osobitnej a samostatnej úpravy obsiahnutej (prevažne) v prvom oddieli druhej hlavy tretej časti CSP. Právna úprava definuje túto skupinu sporov, v rámci ktorých je súd povinný aplikovať odlišné procesné postupy od všeobecného sporového konania. Na základe uvedeného je potrebné aplikovať ustanovenia zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len, OZ¹¹). Je nutné konštatovať, že CSP neobsahuje definíciu pojmov dodávateľ, spotrebiteľ ani spotrebiteľská zmluva, nakoľko hmotnoprávna úprava dostatočne pokrýva definičné znaky týchto pojmov, a teda aj tejto skupiny sporov.¹² Zákon č. 150/2004 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa OZ, zakotvil do nášho právneho poriadku inštitút spotrebiteľských zmlúv. Bola tak implementovaná smernica č. 93/13/EHS o neprimeraných podmienkach v spotrebiteľských zmluvách.¹³ Smernica upravuje pravdepodobne najvýznamnejší inštitút moderného zmluvného práva - obsahovú kontrolu štandardných (adhéznych, resp. formulárových) spotrebiteľských zmlúv.¹³

¹⁰ VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 637 s. ISBN 978-80-7380-402-2.

¹¹ Ako príklad sporu súvisiaceho so spotrebiteľskou zmluvou uvádzame uplatnenie bezdôvodného obohatenia, či náhrady škody vyplývajúcej zo spotrebiteľskej zmluvy.

¹² VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 637 s. ISBN 978-80-7380-402-2.

¹³ CSACH, K. *Štandardné zmluvy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 331 s. ISBN 978-80-7380-199-1.

V súvislosti s implementáciou smernice č. 93/13/EHS však treba dôsledne odlišovať problematiku a inštitút ochrany spotrebiteľa, ktorý sa vzťahuje na akýkoľvek zmluvný vzťah, ktorý sa uzavrie medzi spotrebiteľom a dodávateľom, od osobitného druhu spotrebiteľskej zmluvy, ktorá sa spravidla uzaviera tak, že obsahuje zmluvné podmienky, ktoré spotrebiteľ nebol schopný ovplyvniť. Uvedená smernica za spotrebiteľskú zmluvu považuje len takú zmluvu, pri ktorej spotrebiteľ nemal možnosť ovplyvniť jej obsah. Ustanovenia § 52 a nasl. sa vzťahujú práve na tento druh zmlúv. Ide o osobitnú ochranu v rámci ochrany spotrebiteľa. OZ v § 53 vymedzuje neprijateľné podmienky v spotrebiteľských zmluvách, pričom rozlišuje, či boli individuálne dohodnuté, alebo nie.¹⁴

V zmysle ustanovení CSP sa na konanie v spotrebiteľských sporoch primerane použijú všeobecné ustanovenia o konaní, ak nie je v CSP ustanovené inak. Primeranosť aplikácie všeobecných ustanovení o procesnom postupe súdu sa bude stále posudzovať vzhľadom na charakter daného sporu a v súvislosti so zvýšeným ochranným vplyvom súdov v týchto druhoch sporov. Sporový poriadok v tomto zmysle zavádza nasledovné odchýlky oproti všeobecným ustanoveniam o civilnom konaní.¹⁵ Možno sem zaradiť predovšetkým definovanie pojmu „spotrebiteľský spor“ (§ 290 CSP), zastúpenie (§ 291 CSP), osobitnú poučovaciu (manudukčnú) povinnosť voči spotrebiteľovi (§ 292 CSP), spojenie a vylúčenie vecí (§ 293 CSP), neprípustnosť zmeny žaloby, ak je spotrebiteľ žalovaným (§ 294 CSP), aplikovanie vyšetrovacej zásady v spotrebiteľských sporoch (§ 295 CSP) a pod.

Civilný sporový poriadok v zmysle § 290 CSP pod spotrebiteľským sporom rozumie *spor medzi dodávateľom a spotrebiteľom vyplývajúci zo spotrebiteľskej zmluvy alebo súvisiaci so spotrebiteľskou zmluvou*. Predchodca CSP (Občiansky súdny poriadok) vo svojich ustanoveniach neobsahoval definíciu spotrebiteľského sporu.

Spor zo spotrebiteľskej zmluvy vyplýva vtedy, ak medzi stranami bola uzatvorená spotrebiteľská zmluva a pre uplatnený nárok je relevantná práve táto spotrebiteľská zmluva alebo jej neplatnosť. Tak to bude v prípade,

¹⁴ VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Wolters Kluwer (Iura Edition), 2010, 1282 s. ISBN 978-80-8078-36862.

¹⁵ Dôvodová správa k CSP.

ak jedným z hmotnoprávných predpokladov uplatneného nároku bude existencia spotrebiteľskej zmluvy bez ohľadu na skutočnosť, či je táto zmluva platná, alebo nie (napr. nárok na zaplatenie). Čo v prípade, ak by spotrebiteľský spor zo spotrebiteľskej zmluvy nevyplýval, ale iba s ňou súvisel? V danom prípade pôjde o spotrebiteľský spor aj vtedy, keď uplatnený nárok nie je podmienený existenciou či neplatnosťou spotrebiteľskej zmluvy, ale stačí, ak s tou zmluvou súvisí, pričom spotrebiteľská zmluva ani nemusela byť uzatvorená (spor týkajúci sa predzmluvných povinností).¹⁶

4 Osobitosti spotrebiteľských sporov

V tejto kapitole sa budeme bližšie venovať charakteristike osobitostí v rámci spotrebiteľských sporov (zastúpenie, poučovací povinnosť, spojenie vecí, zmena žaloby, dokazovanie, či pojednávanie).

Možnosti zastúpenia spotrebiteľa v spotrebiteľskom spore sú širšie. Okrem zastúpenia všeobecným zástupcom alebo advokátom¹⁷ môže spotrebiteľa zastupovať aj právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa. Spotrebiteľ môže mať len jedného takto zvoleného zástupcu.¹⁸ K naplneniu účelu procesnej ochrany spotrebiteľa má rovnako slúžiť osobitosť v režime procesného zastúpenia, kde je možné pozorovať priestor na realizovanie a plnenie úloh spotrebiteľských ochranných združení, ktoré sú špecializované na problematiku právnej ochrany spotrebiteľa a majú potenciál byť efektívnym nástrojom vyvažovania prirodzenej hmotnoprávnej nerovnováhy vzťahu spotrebiteľ – dodávateľ. V zmysle CSP ustanovenia prvej časti piatej hlavy piateho dielu (*zastúpenie na základe splnomocnenia*) dotknuté nie sú, inak povedané - ustanovenia, ktoré upravujú všeobecný inštitút zastúpenia ostávajú zachované. Na druhej strane, čo ak by nastala situácia, že spotrebiteľ sa nechá zastúpiť advokátom? V danom prípade pojmovo stráca postavenie slabšej strany v civilnom konaní, keďže disponuje kvalifikovanou právnou pomocou. Je nutné zdôrazniť, že kým podľa predchádzajúcej právnej úpravy uvedenej v OSP sa ako vedľajší účastník mohla popri navrhovateľovi alebo

¹⁶ CSACH, K. Spotrebiteľský spor a spotrebiteľské rozhodcovské konanie. In: *Právny obzor*, 2016, roč. 99, č. 3, s. 234–244. ISSN 0032-6984.

¹⁷ Vo výnimočných prípadoch podľa zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi aj Centrom právnej pomoci.

¹⁸ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

odporcovi zúčastniť konania aj právnická osoba, ktorej predmetom činnosti je ochrana práv podľa osobitného predpisu, podľa novej právnej úpravy už intervencia tohto typu nie je prípustná.¹⁹

Ďalším špecifikom, na ktoré poukážeme, súvisí s tzv. manudukčnou povinnosťou. Pod manudukčnou povinnosťou rozumieme poučovaciu povinnosť. CSP v ustanovení § 160 zakotvuje všeobecnú poučovaciu povinnosť. Možno konštatovať, že poučenie o procesných právach a povinnostiach považujeme za jednu zo záruk zákonnosti a je naplnením práva na prístup k súdu. Zároveň v predmetnom ustanovení CSP uvádza prípady, kedy súd nemá poučovaciu povinnosť. Jedným z prípadov je skutočnosť, ak je strana zastúpená advokátom, právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa, odborovou organizáciou alebo fyzickou osobu, ktorá má vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa. Pri spotrebiteľských sporoch sa osobitná manudukčná povinnosť súdu prejavuje zvýšenou mierou individualizácie poučovacej povinnosti vo vzťahu k spotrebiteľovi. Spomínaná povinnosť je koncipovaná širším spôsobom než všeobecná poučovacia povinnosť súdu. Pri prvom procesnom úkone (spravidla pôjde o doručenie žaloby) súd spotrebiteľa vhodným spôsobom poučí jednak o možnosti zastúpenia a taktiež o jeho procesných právach a povinnostiach, nielen v rozsahu všeobecnej poučovacej povinnosti, ale rovnako aj o dôkazoch, ktoré je potrebné predložiť, ďalej o možnosti podať návrh na neodkladné opatrenie alebo zabezpečovacie opatrenie. Taktiež súd spotrebiteľa poučí o iných možnostiach, ktoré sú potrebné na účelné uplatňovanie alebo bránenie jeho práv.

Je potrebné zdôrazniť, že manudukčná povinnosť sa stále týka len procesných práv a povinností, súd nemôže poučovať procesné strany o hmotnom práve, teda napríklad nemôže stranu poučiť o tom, koho má žalovať, či akého nároku sa môže domáhať a pod. V prípade, ak by súd poučil žalobcu v súvislosti so správnym znením petitu žaloby a týmto by došlo k zmene predmetu konania, takéto poučenie by presiahlo poučovaciu povinnosť zo strany súdu a nebolo by v súlade so zásadou rovnosti strán konania.²⁰ Túto skutočnosť

¹⁹ Dôvodová správa k CSP.

²⁰ HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.

konštatoval aj Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len, Najvyšší súd SR⁶⁾ vo svojom uznesení zo 6. februára 2013 pod spisovou značkou 5 Cdo 345/2012.

CSP v súvislosti so spotrebiteľským sporom uvádza aj osobitné ustanovenia o spojení vecí. Spojenie vecí je vo všeobecnosti upravené v prvej hlave druhej časti spomínaného zákona (§ 166 CSP). Je nutné povedať, že právna úprava spojenia vecí na spoločné konanie zásadným spôsobom nemení úpravu obsiahnutú v ustanovení § 112 OSP. Avšak pri spotrebiteľských sporoch sa ustanovenia o spojení vecí použijú iba v prípade, ak by predmetom konaní boli spotrebiteľské spory. Čo, ak by súd spojil predmetný spor s iným sporom nespotebiteľskej povahy? V takej situácii by mohlo dôjsť k zmareniu účelu zvýšenej procesnej ochrany spotrebiteľa nemožnosťou rozlíšiť procesné postavenie spotrebiteľa v inom spore ako je spor spotrebiteľský. Preto možno konštatovať, že ustanovenia o spojení vecí sa použijú iba v takých prípadoch, v ktorých by sa viedlo viacero spotrebiteľských sporov.

Reálnosť procesnej ochrany spotrebiteľa ako slabšej strany v civilnom procese možno pozorovať aj v prípade zmeny žaloby, čo je ďalším procesným úkonom. Zmena žaloby v spotrebiteľských sporoch nie je prípustná v takom prípade, ak je žalovaným spotrebiteľ. Zmenou žaloby je v zmysle § 140 CSP návrh, ktorým sa rozširuje uplatnené právo alebo sa uplatňuje iné právo. Ochrana spotrebiteľa má byť v procesnom práve tiež posilnená zákazom zmeny žaloby, ktorá bude vylúčená v to prípade, keď bude spotrebiteľ v spore vystupovať v pozícii žalovaného. Ak si žalobca - dodávateľ - vopred dôkladne neuvaží, aké nároky a či vôbec ich uplatní, nebude môcť tieto nároky počas konania meniť, nanajvýš môže žalobu zobrať späť. V uvedených súvislostiach je však možné uviesť, že zmena žaloby dodávateľom (najmä jej rozšírením) nemusí byť v konečnom dôsledku vždy vylúčená. Ak si totiž dodávateľ neuplatní celý nárok môže stále podať ďalšiu samostatnú žalobu, po podaní ktorej by mal súd v zmysle § 293 CSP dané veci spojiť, a teda dodávateľ dosiahne rovnaký výsledok ako pri rozšírení žaloby. Ďalšie špecifikum možno bádať v oblasti vykonávania dôkazov. Z hľadiska dôkaznej iniciatívy je dôležité ustanovenie § 185 ods. 2 a 3 CSP, v zmysle ktorého súd bez návrhu dôkazy nevykonáva. Výnimkou predstavujú len

dôkazy, ktoré vyplývajú z verejných registrov či zoznamov a dôkazy vykonané pri skúmaní procesných podmienok, vykonateľnosti navrhovaného rozhodnutia a pri zisťovaní cudzieho práva.

Osobitne je táto otázka upravená v súvislosti so spormi s ochranou slabšej strany, v ktorých môže súd vykonať dôkaz aj bez návrhu, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci.²¹ Konštatujeme, že nová právna úprava postupu súdu v procese dokazovania sa výrazným spôsobom odlišuje od právnej úpravy v OSP. Podľa novej právnej úpravy môže súd zásadne vykonať tie dôkazy, ktoré navrhli strany sporu. Proces dokazovania je teda vybudovaný výlučne na princípe prejednávacom, princípe kontradiktórnosti a koncentračnej zásade. Súd má obmedzenú dôkaznú iniciatívu, ktorá sa v novej úprave presúva na procesné strany. Vo výnimočných prípadoch však súd môže vykonať aj dôkazy nenavrhnuté stranami (ide o tzv. príklon k vyšetrovaciemu princípu), ak je to potrebné pre rozhodnutie vo veci, avšak iba v sporových konaniach, v ktorých to zákon explicitne umožňuje. Pôjde teda (okrem iného) o spotrebiteľské spory, v rámci ktorých súd môže vykonať i dôkazy nenavrhnuté spotrebiteľom, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Zákonodarca to zhrnul tak, že sa nebude spoliehať v plnej miere na splnenie si dôkaznej povinnosti spotrebiteľa, ale môže prevziať dôkaznú iniciatívu.²²

Okrajovo si dovoľujeme poukázať na sudcovskú a zákonnú koncentráciu konania upravenú v ôsmej hlave prvej časti CSP. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že koncentrácia konania predstavuje efektívny nástroj racionálneho a odôvodneného urýchlenia sporového konania. Zákonná koncentrácia konania predstavuje objektívnu časovú hranicu pre uplatnenie prostriedkov procesného útoku a prostriedkov procesnej obrany, ktorá môže byť ešte sprísnená sudcovskou koncentráciou.²³ Možno povedať, že koncentrácia sporového konania v rámci rekodifikácie civilného procesného práva je v súčasnosti jednou z najintenzívnejšie diskutovaných tém. Aplikácia novej právnej úpravy, intertemporálne súvislosti, procesné nástroje súdu a účinky

²¹ SEDLÁČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In: *Bulletín slovenskej advokácie*, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 4–5. ISSN 1335-1079.

²² HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.

²³ Dôvodová správa k CSP.

ich uplatnenia vo vzťahu k sporovým stranám sa dotýkajú všetkých advokátov činných v civilnej sporovej oblasti. V zmysle ustanovení CSP v podstate zostáva zachovaný princíp, že koncentrácia sa nevzťahuje na právnu kvalifikáciu veci stranou alebo jej advokátom (v nadväznosti na doktrínu *iura novit curia*). Argumenty, ktoré súvisia s interpretáciou a aplikáciou práva nepodliehajú koncentrácii a môžu byť prezentované kedykoľvek počas konania. Všeobecné pravidlá koncentrácie konania sú výrazným spôsobom obmedzené v rámci sporov s ochranou slabšej strany.²⁴

V súlade s § 291 a § 296 CSP treba uviesť nasledovné - „*ak spotrebiteľ nie je zastúpený advokátom, môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania nebudú použité.*“ V zmysle § 153 CSP sudca nemusí prihliadnuť na prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany, ktoré neboli včas uplatnené. V spotrebiteľskom spore spotrebiteľ môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy až do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej, samozrejme v prípade, ak nie je zastúpený advokátom. Avšak pri koncentrácii konania subjektívny prvok v podobe výrazu spotrebiteľ absentuje. Z toho dôvodu spotrebiteľ môže preložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Podotýkame, že ak je spotrebiteľ zastúpený advokátom, ustanovenia § 296 CSP nebude použité.²⁵

Poslednou odchýlkou v rámci spotrebiteľských sporov, ktorou sa budeme zaoberať sú osobitné ustanovenia o pojednávaní v zmysle § 297 CSP. Ustanovenie daného paragrafu predstavuje vo vzťahu k § 177 CSP (upravujúce nariadenie pojednávania) špeciálnu úpravu. Spomínaný § 177 CSP sa v spotrebiteľských sporoch nebude aplikovať, keďže v daných sporoch sa uplatňuje zásada, že na prejednanie sporu musí byť súdom nariadené pojednávanie. Výnimka platí len vtedy, ak sa vo veci rozhoduje rozsudkom pre zmeškanie v prospech spotrebiteľa, teda ak je spotrebiteľ žalobcom a súd rozhoduje rozsudkom pre zmeškanie žalovaného alebo ak je spotrebiteľ

²⁴ SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. In: In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2016, roč. XXII, č. 10, s. 4–5. ISSN 1335-1079.

²⁵ HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.

žalovaným a súd rozhoduje rozsudkom pre zmeškanie žalobcu. Druhou výnimkou v zmysle CSP je prípad, ak ide len o otázku jednoduchého právneho posúdenia veci, skutkové tvrdenia strán nie sú sporné a hodnota sporu bez príslušenstva neprevyšuje sumu 1 000 €. ²⁶ Protektívum spotrebiteľa spočíva v tom, že v sporoch s hodnotou viac ako 1 000 € sa nemôže vzdať práva na verejné prejednanie veci. ²⁷

Je nutné dodať, že podľa § 300 CSP sa na konanie v spotrebiteľských sporoch primerane použijú všeobecné ustanovenia o konaní, ak nie je ustanovené inak. Ak dôjde počas spotrebiteľského sporu k písomnému uznaniu uplatneného nároku, súd nemusí nariaďovať pojednávanie podľa § 284 CSP. Možno pripustiť aj výklad, v zmysle ktorého § 297 CSP (pojednávanie spotrebiteľských sporov) predstavuje komplexnú úpravu, čím vylučuje aplikáciu iného ustanovenia, ktoré upravuje otázku „*nepojednávania*“ spotrebiteľských sporov, a teda vylučuje aj možnosť nenariadenia pojednávania v prípade písomného uznania nároku zo strany spotrebiteľa. Rozhodnutie rozsudkom pre uznanie nároku (podľa § 282 CSP) určite nie je vylúčené v tom prípade, ak spotrebiteľ počas pojednávania spotrebiteľského sporu uzná pred súdom nárok uplatnený žalobcom. ²⁸

5 Záver

V predkladanom príspevku sme sa zaoberali relatívne novou právnou úpravou tzv. *sporov s ochranou slabšej strany*, ktorú priniesol Civilný sporový poriadok. Konkrétne sme charakterizovali spotrebiteľské spory. Problematika sťažného prístupu k právu určitých skupín (hlavne spotrebiteľov), bola v európskej literatúre rozpracovaná už pred mnohými rokmi a dostala „*prívlastok*“ jedného z kľúčových problémov súčasnej doby. Dôvodov, ktoré tomu nasvedčujú je mnoho, pričom viaceré z nich sú známe i z hmotného práva - náklady konania, komunikačná bariéra a formalizmus súdneho konania, dĺžka konania, dodávateľ ako žalobca vo viacerých konaniach, či informačný deficit. Možno konštatovať, že podpora spotrebiteľov pri uplatňovaní nárokov voči dodávateľom presahuje individuálne záujmy zo strany

²⁶ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

²⁷ Dôvodová správa k CSP.

²⁸ HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.

jednotlivých spotrebiteľov. Čo v prípade, ak spotrebiteľ neuplatní svoj nárok? V takej situácii dodávateľ nie je motivovaný meniť svoje obchodné správanie, keďže jeho postup, ktorý je v rozpore so zákonom, sa mu vypláti. Samozrejme, budovanie optimálne fungujúceho civilného procesu pre efektívne uplatňovanie nárokov spotrebiteľov je naozaj nevyhnutné nielen pre „priateľský“ trh pre spotrebiteľov, ale na druhej strane je i podmienkou samostatnej existencie rovnováhy na trhu.

Čo v súvislosti s touto problematikou priniesol CSP? Možno konštatovať, že spomínaný zákon uvádza mnohé odchýlky uplatňované v predmetných konaniach na rozdiel od klasického sporového konania. Domnievame sa, že sémanticky je nutné vyvodzovať význam slovného spojenia „slabšia strana“ z práva hmotného, nakoľko v dôsledku tejto špeciálnej právnej úpravy je postavenie chránenej sporovej strany do značnej miery privilegované a rozhodne nejde o slabšiu stranu z procesného hľadiska. Na danú skutočnosť nadväzuje i celková filozofia dotknutých právnych noriem, ktoré vymedzujú špecifiká a výnimky z procesných pravidiel zastúpenia, dokazovania, koncentrácie konania, či kontumačných rozhodnutí.

V predchádzajúcej právnej úprave (v zmysle OSP) absentovala definícia spotrebiteľského sporu a jeho osobitnej úpravy, a preto bolo nutné aplikovať všeobecné ustanovenia vzťahujúce sa na súdne konanie. Svojou povahou ide o konania sporové, no napriek tomu zákonodarca považoval za nutné zakotviť v nich určité odlišnosti od klasického sporového konania z dôvodu, aby priamo zákon poskytol ochranu tej strane sporu, ktorá má už v hmotnoprávnom vzťahu obvykle slabšie postavenie prejavujúce sa jednak v konaní, hlavne čo sa týka schopnosti slabšej strany uplatňovať, resp. brániť svoje práva. Je však takýto postup súdu naozaj adekvátny? Mohli by sme sa domnievať, že „*prelomenie*“ princípu rovnosti strán a neprimeraná podpora slabších subjektov v civilnom konaní by mohli znamenať úplne iné smerovanie civilného procesu do budúcnosti. Kam až siaha takáto ochrana slabšej strany? Kde existujú limity v súvislosti so zakotvením špecifik v rámci predmetnej ochrany? Postupným rozširovaním odlišnej právnej úpravy aplikovanej u tzv. slabších subjektoch (nielen pri spotrebiteľovi) môže dôjsť k vymiznutiu rovnosti strán v civilnom konaní, keďže i článok 6 CSP v súvislosti s princípom rovnosti zakotvuje nevyhnutnosť vyvažovať

prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu. Nechceme spochybňovať právnu úpravu sporov s ochranou slabšej strany, a teda i sporov spotrebiteľských, avšak prílišná ochrana môže byť koniec-koncov kontraproduktívna. Inak povedané, je teda nutné sa pozastaviť nad skutočnosťou, či nebude dochádzať k zneužívaniu predmetnej právnej úpravy iba v prospech jednej procesnej strany - spotrebiteľa. Samozrejme, na druhej strane je nutné poskytnúť novému procesnému kódexu dostatočný „priestor“ na to, aby bolo možné zhodnotiť jeho reálny prínos, a teda i aplikáciu jednotlivých špecifik pri spotrebiteľských sporoch nielen v praxi, ale aj v rovine teoretickej, ako to bolo načrtnuté v predkladanom príspevku.

Záverom dodávame, že rekodifikácia civilných procesných kódexov je skutočne veľmi významným krokom v histórii civilného procesného práva. Svoju reflexiu, čo do predpokladaných a cielených výsledkov, či ambícií v tom najširšom kontexte však nadobudne v tom prípade, ak sa jednotlivé ustanovenia predmetných kódexov začnú uplatňovať v judikačnej činnosti súdov, i všetkých subjektov zúčastnených na konaní, teda či budú s danými procesnými predpismi náležitým spôsobom pracovať.

Literature

- CSACH, K. *Štandardné zmluvy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 331 s. ISBN 978-80-7380-199-1.
- CSACH, K. Spotrebiteľský spor a spotrebiteľské rozhodcovské konanie. In: *Právny obzor*, 2016, roč. 99, č. 3, s. 234–244. ISSN 0032-6984.
- FICOVÁ, S. Kam až siahla princíp ochrany slabšej strany? In: *Košické dni súkromného práva I. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 593–601. ISBN 978-80-8152-400-4.
- FILIČKO, V. Alternatívne spôsoby riešenia spotrebiteľských sporov ne/efektívny mechanizmus. In: *Košické dni súkromného práva I. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 602–614. ISBN 978-80-8152-400-4.
- HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2015, 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.

- ONDŘEJ, J. a kol. *Spotřebitelské zmluvy a ochrana spotřebitele. Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 381 s. ISBN 978-80-7400-446-9.
- SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 4–5. ISSN 1335-1079.
- SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2016, roč. XXII, č. 10, s. 4–5. ISSN 1335-1079.
- ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo*. 3., zmenené a doplnené, vyd. Žilina: EUKÓDEX, s. r. o., 2014, 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1616 s. ISBN 978-80-7400-597-8.
- VEČEŘA, J. *Ochrana spotřebitele v České republice a Evropské unii*. Praha: Leges, 2013, 266 s. ISBN 978-80-87576-34-2.
- VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 637 s. ISBN 978-80-7380-402-2.
- VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. 3., doplnené a prepracované, vyd. Wolters Kluwer (Iura Edition), 2010, 1282 s. ISBN 978-80-8078-36862.
- VOJČÍK, P. Spotřebitel'ská zmluva (ochrana spotřebitele). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2008, roč. XIV, č. 12, s. 15–21. ISSN 1335-1079.
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.
- Dôvodová správa k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 6. februára 2013, sp. zn. 5 Cdo 345/2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 20. decembra 2011, sp. zn. 6 Cdo 125/2011.

<http://www.najpravo.sk/clanky/rekodifikacia-spotrebitelske-spory-od-1-jula-2016.html>

<http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2016/01/5421-civilny-sporovy-poriadok>

<http://www.ulpianus.sk/legislativa/spotrebitelske-spory-podla-civilneho-sporoveho-poriadku/>

<http://www.ulpianus.sk/blog/spory-s-ochranou-slabsej-strany-podla-novej-pravnej-upravy/>

<http://www.relevans.sk/pravny-bulletin/spory-s-ochranou-slabsej-strany-v-uprave-csp-i-cast/>

Contact – e-mail

erik.vadas@student.upjs.sk

Limity elektronizácie pracovnoprávných úkonov¹

Viktor Varga

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Slovenská republika

Abstract in original language

Autor sa v príspevku zameriava na možnosti využitia technológií v kontraktácii v pracovnoprávných vzťahoch a ich právnu reguláciu. Skúma možnosti uzatváranie pracovnoprávných úkonov elektronicky a tiež, či takto urobené úkony budú napĺňať požiadavky pracovnoprávných predpisov. Autor predovšetkým poukazuje na úskalía využitia kvalifikovaného elektronického podpisu a kvalifikovanej elektronickej pečate pri uzatvorení pracovnej zmluvy či iných pracovnoprávných aktoch.

Keywords in original language

Elektronická pracovná zmluva; elektronický pracovnoprávny úkon; elektronický podpis.

Abstract

Author in this paper focuses on the possibilities of using technologies in the contracting in labour-law relations and its legal regulation. He explores the possibilities of closing on legal acts electronically, and whether those acts will meet the requirement of labour law. Author mainly points out the pitfalls of using qualified electronic signature and qualified electronic seal in the employment agreement and other labour-law acts.

Keywords

Electronic Employment Agreement; Electronic Labour-Law Act; Electronic Signature.

¹ Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy APVV-14-0598 *Elektronizácia v podnikaní s akcentom na právne a technické aspekty*.

1 Právne úkony v pracovnom práve

Elektronizácia zasahuje neúprosne do každej oblasti nášho života, právo nevyvíjajúc. Možnosti kontraktácie, uzatvárania zmlúv či riadenia zamestnancov sa nesmierne zefektívnili príchodom nových technológií. Právo, ktoré zďaleka nie je tak dynamické, sa niekedy len pomaly vysporiadava s rýchlymi zmenami. Aby toho nebolo málo, k tomu sa niekedy pridá (nie celkom šťastná) snaha zákonodarcu zabezpečiť preventívnu funkciu práva prijatím noviel zákonov, ktoré nesprávne preberajú resp. dopĺňajú príslušné akty EÚ.

Elektronizácia sa nevyhla ani oblasti pracovného práva. Zákon č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Zákonník práce a/alebo ZP“) a priori elektronické vykonávanie úkonov v pracovnom práve neupravuje, na oblasť pracovnoprávných úkonov sa v zmysle ustanovenia § 1 ods. 4 Zákonníka práce vzťahujú ustanovenia všeobecnej časti zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Občiansky zákonník a/alebo OZ“)².

V prvom rade pri skúmaní možností využitia elektronizácie v pracovnom práve je potrebné si pripomenúť, že Zákonník práce rozlišuje viacero kategórií úkonov, ktoré robia tak zamestnanci ako i zamestnávateľia pri plnení si svojich povinností, pričom tie majú rozdielne účinky.

Ako uvádza odborná literatúra, v pracovnom práve rozoznávame:

1. **pracovnoprávne úkony** – ide o právne úkony, ktoré na základe absencie ich definície v Zákonníku práce charakterizuje Občiansky zákonník ako *prejavy vôle, ktoré smerujú k vzniku, zmene alebo zániku tých práv a povinností, ktoré právne predpisy s takýmto prejavom vôle spájajú*³. Pre vyvolanie účinkov tak musí dôjsť k naplneniu všetkých definičných znakov právneho úkonu. Hovoríme o *tzv. širšej koncepcii právneho úkonu*, nakoľko tu budú patriť aj niektoré pokyny zamestnávateľa, ktoré spôsobujú právne následky, aj keď sa nimi práva a povinnosti zamestnancov len konkretizujú. Okrem iného nazeranie na niektoré pokyny zamestnávateľa ako na právne úkony umožní zamestnancovi domáhať sa vyslovenia ich neplatnosti na súde⁴.

² Ustanovenie § 1 ods. 4 ZP znie: *Ak tento zákon v prvej časti neustanovuje inak, vzťahujú sa na právne vzťahy podľa odseku 1 všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka.*

³ Ustanovenie § 34 Občianskeho zákonníka.

⁴ Za takéto úkony sa nepovažujú pokyny na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Viac k tomu pozri BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce. Komentár*. 4. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 275.

2. **faktické právní úkony** – nespĺňajú náležitosti právnych úkonov (vznik, zmena či zánik práv a povinností), a teda *právnymi úkonmi nie sú*, avšak považujú sa za podmienku resp. predpoklad na vykonanie iného právneho úkonu (napr. rozhodnutie zamestnávateľa o organizačnej zmene potrebné pre skončenie pracovného pomeru, písomné potvrdenie zamestnanca o prevzatí predmetu pre vznik zodpovednosti zamestnanca za zverené veci). Nebudú sa tak na nich vzťahovať ustanovenia o neplatnosti právnych úkonov⁵, a ich náležitosti bude stanovovať priamo Zákoník práce (napr. písomný súhlas zamestnanca a pod.).

Vyššie uvedené rozlišovanie potrebujeme vnímať najmä pri aplikácii príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka týkajúcich sa formy právneho úkonu. Ak teda máme v pracovnom práve právny úkon (pracovná zmluva, výpoveď a pod.), na jeho formu budeme uplatňovať ustanovenia všeobecnej časti Občianskeho zákonníka. To isté sa bude vzťahovať aj na pokyny zamestnávateľa, ktoré sú vo svojej podstate právnymi úkonmi (príkaz zamestnávateľa vykonať činnosť v rámci druhu práce, avšak v rozpore so zákonom – napr. príkaz daný zamestnancovi pracujúcemu na kontrolnom úseku pre výkon kontroly vo forme odporujúcej zákonu). Aplikácia ustanovení o forme právneho úkonu na tzv. faktický právny úkon (ktorý právnym úkonom v podstate nie je) je zrejme vylúčená a tu bude potrebné skúmať požiadavky stanovené Zákoníkom práce na tú ktorú formu faktického úkonu (k tomu viac 4. kapitola).

Ďalej si rozoberieme určité aspekty elektronizácie vzhľadom na vyššie uvádzané členenie úkonov, a to zvlášť pracovnoprávne úkony a zvlášť faktické právé úkony.

2 Elektronická forma pracovnoprávnych úkonov

Môžeme si položiť otázku, či je možné z hľadiska formy učiniť pracovnoprávny úkon (napr. pracovnú zmluvu či výpoveď) v elektronickej podobe? Ak áno, za akých zákonných podmienok?

⁵ DRÁPAL, L. In: BĚLINA, M. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 139.

Pracovná zmluva v zmysle ustanovenia § 42 Zákonníka práce musí byť v písomnej podobe. Je potrebné poznamenať, že aj v prípade nedodržania písomnej podoby (ústna pracovná zmluva) na základe využitia absencie *tzv. doložky neplatnosti* takáto zmluva bude platná⁶.

Samotný Zákonník práce či Občiansky zákonník už bližšie nekonkretizujú pojem „*písomná forma*“. Ide však o jeden z výslovného spôsobu urobenia právneho úkonu⁷. Takto stanovená písomná forma pracovnej zmluvy zároveň vylučuje uplatnenie zásady bezformálnosti právneho úkonu typickej pre súkromno-právnu oblasť⁸.

Písomná forma právneho úkonu sa skladá vždy **z dvoch základných častí – vyhotovenej písomnosti a podpisu**.⁹ Tie musí pre naplnenie požiadavky písomnej formy právny úkon kumulatívne obsahovať.

Slovenský zákonodarca nie tak dávno prijal *zákon č. 273/2015 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2013 Z.z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*. Tento zákon s účinnosťou od 01. novembra 2015 vo svojom článku II. novelizoval aj ustanovenie § 40 ods. 4 a 5 Občianskeho zákonníka, a to tak, že „*V § 40 ods. 4 a 5 sa za slová „elektronickým podpisom“ vkladajú slová „alebo zaručenou elektronickou pečaťou“*“.¹⁰

Po tejto novelizácii tak ustanovenie § 40 ods. 4 a 5 Občianskeho zákonníka znie nasledovne:

*Ods. 4: Písomná forma je zachovaná, ak je právny úkon urobený telegraficky, ďalekopisom alebo elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila. **Písomná forma je zachovaná***

⁶ ŽUEOVÁ, J., BARINKOVÁ, M., DOLOBÁČ, M. *Pracovné právo v poznámkach s príkladmi*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 71 a nasl.

⁷ Na rozdiel od prejavov uskutočnených *per facta concludentia*.

⁸ Písomná forma okrem iného naplňa ochrannú funkciu formy právneho úkonu, keďže je na základe písomného zachytenia úkonu následne možné objasniť prípadné sporné otázky. Okrem ochrannej funkcie forma právneho úkonu má aj funkciu varovnú a dôkaznú. Viac k tomu pozri MITTERPACHOVÁ, J. In: ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 286.

⁹ Tamtiež. Obdobne aj HRDLÍČKA, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občiansky zákonník I. Obecná časť (§ 1–654). Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2020.

¹⁰ Článok II zákona č. 273/2015 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2013 Z.z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom alebo zaručenou elektronickou pečaťou.

Ods. 5: Na právne úkony uskutočnené elektronickými prostriedkami, podpísané zaručeným elektronickým podpisom alebo zaručenou elektronickou pečaťou a opatrené časovou pečiatkou sa osvedčenie pravosti podpisu nevyžaduje.

Na základe vyššie uvedeného tak môžeme dovodiť, že pre zachovanie písomnej formy právneho úkonu v pracovnom práve (napr. pracovnej zmluvy) *bude postačovať jej uzatvorenie v elektronickej podobe*. Požiadavka vyhotovenia písomnosti bude v tomto prípade splnená vytvorením samotnej pracovnej zmluvy v elektronickej podobe (napr. pdf formáte) za predpokladu, že naplní všetky zákonom stanovené náležitosti (na obsah, právnu subjektivitu účastníkov a pod.). Druhou požiadavkou pre naplnenie písomnej formy je, aby dokument bol podpísaný. Náš zákonodarcu zvolil použitie zaručeného (kvalifikovaného¹¹) elektronického podpisu alebo zaručenej (kvalifikovanej) elektronickej pečate ako jediný druh podpisu dokumentu s bezproblémovou prezumpciou zachovania písomnej formy právneho úkonu.

Takto chápané využitie elektronického kontrahovania i v oblasti pracovného práva naráža na viaceré úskalia, a to tak na strane zamestnanca, ako i na strane zamestnávateľa.

Pravdepodobne nie každý zamestnanec bude mať k dispozícii kvalifikovaný elektronický podpis. Naša krajina nie je stavom elektronizácie na úrovni napr. Estónska¹² či Fínska. S väčšinou uchádzačov o zamestnanie tak pri

¹¹ Pojem „kvalifikovaný elektronický podpis“ a „kvalifikovaná elektronická pečať“ používa **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 zo dňa 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES** (ďalej len „**nariadenie eIDAS**“). V slovenskom právnom poriadku došlo účinnosťou ustanovenia § 17 ods. 2 zákonom č. 272/2016 Z.z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (**zákon o dôveryhodných službách**), ďalej ako „**zákon o dôveryhodných službách**“ k nepriamej novelizácii všetkých znení právnych predpisov, ktoré používajú pojmy **zaručený elektronický podpis a zaručená elektronická pečať** k ich premenovaniu na **kvalifikovaný elektronický podpis a kvalifikovanú elektronickú pečať**.

¹² Napr. v Estónsku sa vyše 95 % všetkých daňových podaní robí elektronicky. Viac na: <<http://investinestonia.com/en/about-estonia/e-estonia>>.

uzatváraní pracovnej zmluvy nebude možné použiť elektronickú pracovnú zmluvu podpísanú kvalifikovaným elektronickým podpisom. Je však potrebné vyzdvihnúť, že sa vytvára čoraz viac pracovných miest pre domácich zamestnancov či zamestnancov vykonávajúcich teleprácu (ale i obyčajných zamestnancov s *tzv.* „home office“), ktorí čoraz viac aj pri komunikácii s klientmi či správnymi orgánmi využívajú svoj vlastný kvalifikovaný elektronický podpis. Zamestnávateľovi sa tak naskytuje (okrem uzatvorenia elektronickej pracovnej zmluvy) možnosť vedenia celého osobného spisu zamestnanca v elektronickej podobe, čo výrazne šetrí náklady (na tlač, archíváciu atď.). Takúto evidenčnú povinnosť má zamestnávateľ v zmysle ustanovenia § 75 Zákonníka práce¹³.

Problém však môže nastať pri nešťastnej formulácii znenia ustanovenia § 40 ods. 4 a 5 Občianskeho zákonníka, ktoré zrovnoprávnilo použitie kvalifikovaného elektronického podpisu a kvalifikovanej elektronickej pečate. Ako tvrdí Zabudňková, technologické hľadisko vytvorenia jedného i druhého nie je až také odlišné – rozdiel je v podstate len v tom, že **kvalifikovaný elektronický podpis vytvára fyzická osoba, kým kvalifikovanú elektronickú pečať používa len právnická osoba**¹⁴ (napr. zamestnávateľ).

Odlišný je však účel, ktorý tieto inštitúty plnia. **Kvalifikovaný elektronický podpis** v podstate preukazuje rozpoznanie a identifikáciu osoby uskutočňujúcej úkon, integritu (nezmenenie) údajov od momentu podpisu až po overenie podpisu a tiež nepopierateľnosť osoby podpisovateľa. Nariadenie eIDAS tiež nazýva tvorcu podpisu „*podpisovateľ*“.

Pri **kvalifikovanej elektronickej pečati** platí domnienka integrity dát a správnosti pôvodu týchto dát, s ktorými je kvalifikovaná elektronická pečať spojená. Certifikát pre elektronickú pečať možno vydať iba právnickej

¹³ Ako uvádzajú Barinková a Žuřová, osobný spis predstavuje všetky písomnosti týkajúce sa zamestnanca od momentu uchádzania sa o zamestnanie, cez zmenu pracovného pomeru až po jeho zánik (napr. životopis, osobný dotazník, referencie, pracovná zmluva, žiadosť o čerpanie rodičovskej dovolenky, výpoveď a pod.). Viac k tomu pozri BARINKOVÁ, M., ŽUŘOVÁ, J. *Elektronizácia pracoviska s akcentom na ochranu práv zamestnanca a zamestnávateľa*. In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., HUČKOVÁ, R. (eds.). *Právo, obchod, ekonomika VI*. Košice: Univerzita P.J.Šafárika v Košiciach, 2016, s. 42.

¹⁴ ZABUDŇKOVÁ, P. Zaručený elektronický podpis a zaručená elektronická pečať: skutočne rovnocenné? In: *Newsletter EISi*, 2/2016. Dostupné online: <<http://www.eision-line.org/index.php/sk/newsletter/archiv/135-newsletter-2-2016>>.

osobe. Elektronické pečate by mali slúžiť ako dôkaz toho, že elektronický dokument vydala určitá právnická osoba, a ďalej poskytovať istotu o pôvode a integrite dokumentu¹⁵. Podľa nariadenia eIDAS ju vytvára „*pôvodca pečate*“.

V podstate aj elektronický podpis aj elektronická pečať dávajú rovnakú záruku, že dokument nebol menený, ako aj identifikujú tvorca. **Problém je v tom, že kvalifikovaná elektronická pečať identifikuje len právnickú osobu.**

Veľmi výstižne to opisuje Zabudňková, ktorá upozorňuje, „*že kvalifikovanú elektronickú pečať nevytvára fyzická, ale výlučne právnická osoba. S tým je spojený aj fakt, že neidentifikuje konkrétnu fyzickú osobu, ktorá ju vytvorila, iba právnickú osobu. Certifikačná autorita, ktorá vydala certifikát pre danú pečať, spravida eviduje iba tzv. formálneho držiteľa certifikátu, ktorý má na jeho základe právo elektronickú pečať za právnickú osobu vyhotovovať. Formálnym držiteľom však nemusí byť iba štatutárny orgán tejto právnickej osoby, ale aj hociktorý zamestnanec tejto právnickej osoby (napríklad zamestnanec oddelenia ľudských zdrojov, ktorý prijíma nových zamestnancov a uzatvára s nimi pracovné zmluvy na základe poverenia)*“¹⁶. **Tretie strany však nemajú ako zistiť, ktorá konkrétna fyzická osoba v rámci právnickej osoby predmetnú pečať vyhotovila, vedia iba to, že elektronický dokument pochádza (od niektorej fyzickej osoby) z danej právnickej osoby**“¹⁷.

Samotné nariadenie eIDAS *nepoužíva* kvalifikovanú elektronickú pečať a kvalifikovaný elektronický podpis *ako rovnocenné pojmy*. Ako sme uviedli, elektronická pečať necharakterizuje konkrétnu osobu, len „slúži ako dôkaz, že elektronický dokument vydala právnická osoba a zabezpečuje istotu ohľadne pôvodu a integrity dokumentu“¹⁸. V nariadení eIDAS v bode 59

¹⁵ Elektronické pečate môžu byť zo svojej podstaty použité pre automatické opatrenie dokumentov elektronickou pečaťou. Ich najväčšie použitie v súvislosti s automatickým opatrením sa predpokladá tam, kde je nutné preukázať pôvod a integritu dokumentu napr. v prípade výpisu z informačných systémov, doručenky pre odosielanie a doručovanie údajov kvalifikovanej elektronickej doručovacej služby pre registrované zásielky atď.

¹⁶ V praxi sú certifikáty pre elektronické pečate často vydávané práve zamestnancom, ktorí na ich základe „pečiatkujú“ napr. faktúry, alebo v prípade orgánov verejnej moci napr. rôzne rozhodnutia.

¹⁷ ZABUDŇKOVÁ, P. Zaručený elektronický podpis a zaručená elektronická pečať: skutočne rovnocenné? In: *Newsletter EISi*, 2/2016. Dostupné online: <<http://www.eision-line.org/index.php/sk/newsletter/archiv/135-newsletter-2-2016>>.

¹⁸ Bod 58 preambuly nariadenia eIDAS.

jeho preambuly sa uvádza, že aj keď sa pri transakcii vyžaduje kvalifikovaná elektronická pečať právnickej osoby, rovnako akceptovateľný by mal byť aj kvalifikovaný elektronický podpis splnomocneného zástupcu právnickej osoby. **Uvedené však neplatí opačne!** Jedine kvalifikovaný elektronický podpis tak je niečím, čo dostatočne môže nahradiť použitie kvalifikovanej elektronickej pečate (nakoľko dokáže presne identifikovať jednajúcu osobu, napr. konateľa obchodnej spoločnosti), ale tam, kde sa uvádza potreba kvalifikovaného elektronického podpisu, nemôže dôjsť k jeho nahradeniu kvalifikovanou elektronickou pečaťou.

Vyššie uvedené slovenský zákonodarca svojou úpravou v Občianskom zákonníku nerešpektuje. Môžeme tak uvažovať o situácii, kedy by si zamestnanec oddelenia ľudských zdrojov, ktorý má prístup ku kvalifikovanej elektronickej pečati (a ktorý napr. má informácie o tom, že sa ho zamestnávateľ chystá prepustiť), sám vytvoril vnútorný interný akt zamestnávateľa, ktorým by všetkým zamestnancom priznal určitý špecifický finančný príspevok v deň narodenín. Vnútorný akt by opatril kvalifikovanou elektronickou pečaťou, vymedzil v ňom nemožnosť zrušenia aktu po dobu 2 rokov, zaslal z firemnej emailovej adresy oddelenia ľudských zdrojov (ludske.zdroje@firma.sk) ostatným zamestnancom. Za predpokladu, že ostatní zamestnanci nevedeli ani nemuseli vedieť, že ten, kto vytvoril akt, prekročil svoje oprávnenia (čo by v tomto prípade predpokladajme naozaj nevedeli), v zmysle dikcie ustanovenia § 10 ods. 2 Zákonníka práce by takéto konanie malo zaväzovať zamestnávateľa.

Ak by daný akt podpísal zamestnanec vlastným kvalifikovaným elektronickým podpisom, uvedenému by sa dalo vyhnúť vďaka identifikácii konajúcej osoby (ktorá takéto akty bežne nevydáva).

Ešte horšie dopady pre spoločnosť by mohli nastať pri **konaní zamestnanca navonok**. Predstavme si situáciu, že účtovník (vlastný zamestnanec) obchodnej spoločnosti, ktorá podniká v oblasti nákupu a predaja nehnuteľností, vystavuje faktúry. Tie následne opatrí kvalifikovanou elektronickou pečaťou (ktorú vlastní spoločnosť ako právnická osoba). Jeden deň však (z rôznych dôvodov, napr. po prijatí výpovede zo strany zamestnávateľa) vystaví kúpnu zmluvu v mene spoločnosti na časť jej majetku (napr. garáž), pričom kúpna cena má ísť na jeho súkromný účet. Podrobnosti dohodne

s kupujúcim cez firemný email a zmluvu podpíše kvalifikovanou elektronickou pečaťou opatrenou časovou pečiatkou (keďže pri prevode nehnuteľností je potrebné overiť podpis prevodcu – tu sa uplatní ustanovenie § 40 ods. 5 Občianskeho zákonníka – „*na právne úkony uskutočnené elektronickými prostriedkami, podpísané zaručeným elektronickým podpisom alebo zaručenou elektronickou pečaťou a opatrené časovou pečiatkou sa osvedčenie pravosti podpisu nevyžaduje.*“) Kvalifikovanú elektronickú pečať už má, časovú pečiatku zakúpi ako službu od certifikovanej authority v podstate okamžite bez potreby preukazovania totožnosti. Následne podá návrh na vklad.

V zmysle ustanovenia § 20 ods. 2 Občianskeho zákonníka „*ak tieto osoby prekročia svoje oprávnenie, vznikajú práva a povinnosti právnickej osobe, len pokiaľ sa právny úkon týka predmetu činnosti právnickej osoby a len vtedy, ak ide o prekročenie, o ktorom druhý účastník nemohol vedieť*“.

Náš účtovník by tak síce prekročil svoju právomoc, avšak nakoľko jeho úkon spadá do predmetu činnosti právnickej osoby (nákup a predaj nehnuteľností), druhý účastník o obchode nevedel (účtovník používal firemný email, nikdy sa nestretli osobne) a na uzatvorenie zmluvy použil kvalifikovanú elektronickú pečať vystavenú pre spoločnosť (kde nie je identifikovaná konkrétna konajúca fyzická osoba), daná zmluva by bola uzatvorená legálne a v súlade s právnym poriadkom. Dokonca by sme mohli uvažovať nad situáciou, že ak by účtovník nechcel prekračovať svoje oprávnenia, sám si môže vystaviť splnomocnenie zo strany spoločnosti na prevod nehnuteľností (podpísané kvalifikovanou elektronickou pečaťou s časovou pečiatkou), uzatvoriť zmluvu s kupujúcim (obdobne podpísanú s tou istou kvalifikovanou elektronickou pečaťou s časovou pečiatkou) a podať návrh na vklad (opäť podpísaný totožnou kvalifikovanou elektronickou pečaťou s časovou pečiatkou).

Je naozaj zvláštne zrovnoprávnenie kvalifikovanej elektronickej pečate s kvalifikovaným elektronickým podpisom, ku ktorému došlo novelou príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka. Myslíme si, že účelom kvalifikovanej časovej pečate nie je celoplošné uzatváranie akýchkoľvek zmlúv, ale najmä zjednodušenie náročnej agendy zamestnávateľov (napr. pri vystavovaní faktúr, rozhodnutí a pod.). Zabezpečeniu právnej istoty najmä pri

elektronických obchodných zmluvách či elektronických pracovných zmluvách by iste prospelo použitie kvalifikovaného elektronického podpisu, ktorý nespochybne preukazuje totožnosť konajúceho (možnosť porovnať napr. podpisujúcu osobu s osobou uvedenou v Obchodnom registri ako štatutárny orgán). Okrem toho by bolo vhodné aby zákonodarca stanovil (aspoň typovo) právne úkony, pre ktoré by sa používala kvalifikovaná elektronická pečať ako ekvivalent kvalifikovaného elektronického podpisu (na rozdiel od jej celoplošného rovnocenného využitia, ako je tomu v súčasnosti).

3 Stručne k neplatnosti elektronických pracovnoprávných úkonov

Ak dôjde k uzavretiu elektronickej pracovnej zmluvy so všetkými náležitosťami, podpísanej stranami kvalifikovaným elektronickým podpisom (alebo za zamestnávateľa aj kvalifikovanou elektronickou pečaťou), zmluva bude platná. Samozrejme, podľa znenia ustanovenia § 17 Zákonníka práce (*právny úkon neurobený vo forme stanovenej zákonom bude neplatný iba ak tak stanoví tento zákon – t.j. doložka neplatnosti*) aj uzavretie pracovnej zmluvy v inej ako písomnej podobe (pri splnení požiadaviek na písomnú formu) bude platné, keďže Zákonník práce nespája nedodržanie formy pracovnej zmluvy s jej neplatnosťou. Iste, za takto uzavretú zmluvu (napr. uzavretú ústne) sa zamestnávateľ vystaví možnosti vystavenia sankcie pre porušenie pracovnoprávných noriem, ale pracovný pomer vznikne platne.

Čo však v prípade, ak strany uzatvoria elektronickú pracovnú zmluvu, pričom ale zamestnanec ju podpíše „len“ elektronickým podpisom (a nie kvalifikovaným elektronickým podpisom)? Pri absencii doložky neplatnosti vzťahujúcej sa na formu pracovnej zmluvy je potrebné odpovedať, že právny úkon **bude platný**. Otázkou však ostáva, či takýto prípad môže byť považovaný za nedodržanie písomnej formy pracovnej zmluvy len z dôvodu absencie kvalifikovanej formy elektronického podpisu (a teda bude možné zo strany inšpektorátu práce uložiť pokutu za porušenie požiadavky písomnosti pracovnej zmluvy)? V zmysle ustanovenia § 40 ods. 4 prvá veta Občianskeho zákonníka (*Písomná forma je zachovaná, ak je právny úkon*

urobený telegraficky, ďalekopisom alebo elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila) musí byť **preukázateľne zachytený obsah a osoba, ktorá úkon urobila.**

Nariadenie eIDAS rozoznáva viacero „úrovní“ elektronického podpisu. Všeobecne charakterizuje elektronický podpis ako údaje v elektronickej forme, ktoré sú pripojené alebo logicky pridružené k iným údajom v elektronickej forme a ktoré podpisovateľ používa na podpisovanie¹⁹. Vyššou úrovňou bude tzv. zdokonalený elektronický podpis²⁰, pričom však najväčšie účinky sú spájané až s tzv. kvalifikovaným elektronickým podpisom²¹. Jednotlivé úrovne sa od seba odlišujú právnymi účinkami, ktoré môžu vyvolať, ako i z technologického hľadiska. Ako uvádza P. Sokol, pri podpisoch rozlišujeme 3 základné požiadavky na ne:

1. **autentifikáciu** (rozpoznanie a identifikáciu osoby podpisujúcej určitý elektronický dokument v konkrétnom čase),
2. **integritu** (zaručenie nezmenenia údajov počas doby od podpisania po overenie podpisu),
3. **nepopierateľnosť** (znemožnenie podpisovateľa tvrdiť, že elektronický dokument nepodpisal on).²²

Kým „základný“ elektronický podpis musí spĺňať len požiadavku autentifikácie, ostatné formy musia naplniť všetky tri podmienky²³.

Môžeme tak vyjadriť záver, že uzatvorenie pracovnej zmluvy podpísanej elektronickým podpisom (obyčajným) nedáva stopercentnú istotu, kto

¹⁹ Článok 3 bod 10 nariadenia eIDAS.

²⁰ Článok 3 bod 11 nariadenia eIDAS: Zdokonalený elektronický podpis je elektronický podpis, ktorý spĺňa požiadavky stanovené v článku 26. Musí teda byť jedinečne spojený s podpisovateľom, umožňovať určenie totožnosti podpisovateľa, byť vyhotovený pomocou údajov na vyhotovenie elektronického podpisu, ktoré môže podpisovateľ s vysokou mierou dôveryhodnosti používať pod svojou výlučnou kontrolou, a byť prepojený s údajmi, ktoré sa ním podpisujú, takým spôsobom, že každú dodatočnú zmenu údajov možno zistiť.

²¹ **Kvalifikovaný elektronický podpis** je zdokonalený elektronický podpis vyhotovený s použitím kvalifikovaného zariadenia na vyhotovenie elektronického podpisu a založený na kvalifikovanom certifikáte pre elektronické podpisy.

²² SOKOL, P. Elektronické právne úkony uskutočnené pomocou dynamických biometrických podpisov. In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. HUČKOVÁ, R. (eds.). *Právo, obchod, ekonomika VI*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2016, s. 473–474.

²³ Tamtiež.

podpis vyhotovil, ako aj je možné spochybniť integritu údajov v pracovnej zmluve. Preto by sa dalo uvažovať o uložení sankcie zo strany inšpektorátu práce za takto uzatvorenú zmluvu z dôvodu nedodržania písomnej formy s poukazom, že sa takémuto konaniu dalo vyhnúť použitím kvalifikovaného elektronického podpisu (kvalifikovanej elektronickej pečate). Pracovný pomer by však platne vznikol, pretože absencia doložky neplatnosti nespôsobuje neplatnosť daného úkonu.

K podobnému záveru dochádzame aj analýzou českej právnej úpravy. V zmysle ustanovenia § 561 ods. 1 zákona č. 89/2012 Zb. Občanský zákoník (ďalej ako „NOZ“) *„k platnosti právného jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího. Podpis může být nabržen mechanickými prostředky tam, kde je to obvyklé. Jiný právní předpis stanoví, jak lze při právním jednání učiněném elektronickými prostředky písemnost elektronicky podepsat“* v spojitosti s ustanovením § 562 ods. 1 *„Písemná forma je zachována i při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími zachycení jeho obsahu a určení jednající osoby.“*

Predpis, ktorý stanoví spôsob podpisu pri elektronickom dokumente bude v tomto prípade nariadenie eIDAS. Základnú otázku – či na dodržanie písomnej formy stačí elektronický podpis (napr. podpis na konci emailu, pričom sa jedná o pracovný email s uvedením mena konajúceho) alebo je potrebný kvalifikovaný elektronický podpis čiastočne riešil aj Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. 33 Cdo 3210/2007, kde sa priklonil k použitiu kvalifikovaného elektronického podpisu. Ako tvrdí Hrdlička, *„možno učinit’ závěr, že až kvalifikovaný elektronický podpis splňuje z hlediska bezpečnosti nároky na splnění písemné formy „právního jednání“. Tento závěr nič nementí na tom, že pokud nebude zákon ani dohoda účastníků vyžadovat písemnou formu, může být „právní jednání“ učiněné elektronicky podpísané obvyklým elektronickým podpisem²⁴“.*

Je tiež potrebné podotknúť, že v Českej republike sa už roky neuplatňuje doložka neplatnosti. Od účinnosti NOZ sa na nedodržanie formy uzatvorenej pracovnej zmluvy aplikuje inštitút relatívnej neplatnosti právnych úkonov s možnosťou dodatočného zhojenia nedostatku formy v zmysle

²⁴ HRDLIČKA, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2022.

ustanovenia § 582 NOZ (bez aplikácie ustanovenia § 582 ods. 2 NOZ na pracovné úkony – zhojiť tak možno nedostatok zmluvy v pracovnom práve aj po tom, čo sa začalo plniť).

Ďalším problémom pri elektronických pracovnoprávných úkonoch schopným spôsobiť neplatnosť môže byť **doručenie**. Ustanovenie § 61 Zákonníka práce (výpoveď) požaduje okrem písomnej formy aj jej doručenie. **Písomná forma pri vyhotovení výpovede s kvalifikovaným elektronickým podpisom by bola zachovaná** (resp. zo strany zamestnávateľa podľa úpravy de lege lata stačí aj kvalifikovaná elektronická pečať), avšak preukázanie doručenia druhej strany by mohol byť vážny problém pri následnom spore o neplatné skončenie pracovného pomeru. Pri nepreukázaní doručenia by sa výpoveď stala absolútne neplatným právnym úkonom aj keby bola urobená elektronicky a podpísaná kvalifikovaným elektronickým podpisom.

4 Elektronická forma faktických právnych úkonov

Ako sme už v úvode uviedli, faktické právne úkony sú len akýmsi predpokladom pre vykonanie iných pracovnoprávných úkonov. Požiadavka písomnosti na právny úkon (resp. právni jednání) sa bude vzťahovať jedine na právny úkon (právni jednání), nie na faktický úkon²⁵. Obdobne judikoval aj Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 1655/2000 zo dňa 30. 08. 2001, kde uviedol: „Rozhodnutí o tom, že nepřítomnost zaměstnance v práci bude považována za neomluvené zameškáni práce, není právním úkonem ve smyslu ustanovení § 240 odst. 1 zák. práce, neboť nejde o takový projev vůle, s nímž by právní předpisy spojovaly vznik, změnu nebo zánik práv a povinností účastníků pracovněprávního vztahu. Jedná se pouze o skutečnost (tzv. faktický úkon), která je hmotněprávním předpokladem pro právní úkony tam, kde to právní předpisy stanoví, a která není sama o sobě způsobila přivodit následky v právních vztazích účastníků pracovněprávního vztahu. Na rozdíl od právních úkonů pro faktické úkony zákon nepředepisuje žádnou formu ani způsob, jakým mají být učiněny. Proto ani pro rozhodnutí o tom, že nepřítomnost

²⁵ BEZOUŠKA, P. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. 3., aktualizované a rozšířené, vyd. Olomouc: ANAG, 2014, s. 101.

zaměstnanec v práci bude považována za neomluvené zameškání práce, zákon žádné požadavky na formu, jak má být projevna shoda mezi zaměstnavatelem a odborovým orgánem, nestanoví.“

Nakoľko sa na faktické úkony nebudú vzťahovať všeobecné ustanovenia o právnych úkonoch, jediné požiadavky na ne budú stanovené priamo v Zákonníku práce (resp. iných pracovnoprávných predpisoch). V prípade absencie aj takýchto požiadaviek sa podľa nášho názoru takéto úkony môžu robiť **neformálne, avšak preukázateľne**, nakoľko sú podmienkou pre vykonanie iného právneho úkonu (napr. zamestnávateľ musí ako podmienku podania výpovede z organizačných dôvodov najprv urobiť rozhodnutie o organizačnej zmene, a je potrebné, aby ho v prípadnom spore aj preukázal).

Faktický pracovnoprávny úkon, kde Zákonník práce neustanovuje jeho formu, môže byť pokojne učinенý emailom či faxom, dokonca i telefonicky (prerokovanie niektorých rozhodnutí zamestnávateľa so zástupcami zamestnancov). Ak Zákonník práce upravuje formu faktického úkonu (napr. ustanovenie § 63 Zákonníka práce – pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny možno zo zamestnancom skončiť pracovný pomer len ako bol v posledných 6 mesiacoch na možnosť skončenia pre porušenie pracovnej disciplíny *písomne upozornený*), v tom prípade faktický úkon musí byť urobený v písomnej podobe.

Otázkou ostáva, či by urobenie faktického právneho úkonu, kde je stanovená zákonná požiadavka písomnosti, splňal úkon urobený elektronicky s kvalifikovaným elektronickým podpisom (resp. kvalifikovanou elektronickou pečaťou)? Bolo by možné využiť analogicky úpravu právnych úkonov v Občianskom zákonníku aj na faktické právne úkony? Podľa nášho názoru sa skôr ako využitie analógie ponúka riešenie skrze účel inštitútu písomnej formy.

Ak vychádzame zo samotnej podstaty písomnosti právneho úkonu (písomný úkon = vyhotovená písomnosť + podpis), a prezumpcie, že elektronická podoba takéto časti obsahuje, tak dôjdeme k záveru, že aj faktický právny úkon, ktorý musí byť urobený písomne, by v prípade jeho elektronického vykonania mal byť považovaný za písomnú podobu výslovného spôsobu prejavu vôle. Tu však nie je jasné, či by prípadná absencia kvalifikovaného

elektronického podpisu (teda využitie „iba“ obyčajného elektronického podpisu) spôsobila nedodržanie formy faktického právneho úkonu, nakoľko sa využitie analógie javí v tomto prípade skorej ako nereálne.

5 Záver

Ako sme v práci načrtli, využívanie elektronických foriem pracovno-právnych úkonov sa nezaobíde bez nezodpovedaných otázok, ktoré vznikli či už v praxi alebo prijatím právnej úpravy zo strany zákonodarcu. Elektronické pracovnoprávne úkony sú však v súčasnosti čoraz viac aplikované v krajinách, kde ich aktéri majú štátom pripravenú pôdu na využívanie moderných technológií v práve. Snáď sa čoskoro k takýmto krajinám pridáme aj my, pri dobre fungujúcom e-Governmente, šikovne reagujúcom zákonodarcovi a kreatívnych a elektronizácii otvorených súdoch.

Literature

- BARANCOVÁ, H. *Zákoník práce. Komentár*. 4.vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 1264 s.
- BARINKOVÁ, M., ŽUJOVÁ, J. Elektronizácia pracoviska s akcentom na ochranu práv zamestnanca a zamestnávateľa. In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., HUČKOVÁ, R. (eds.). *Právo, obchod, ekonomika VI*. Košice: Univerzita P.J.Šafárika v Košiciach, 2016, s.35–47.
- BEZOUŠKA, P. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Zákoník práce a související ustanovení nového občanského zákoníku s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. 3., aktualizované a rozšířené, vyd. Olomouc: ANAG, 2014, 1062 s.
- DRÁPAL, L. In: BĚLINA, M. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1634 s.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.
- LAVICKÝ, P., POLIŠENSKÁ, P. *Judikatura k rekodifikaci. Právni jednání*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 476 s.
- REXA, R. *Elektronický podpis. Klíč k moderným elektronickým službám*. Košice: elfa Košice, 2002, 270 s.

SOKOL, P. Elektronické právne úkony uskutočnené pomocou dynamických biometrických podpisov. In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. HUČKOVÁ, R. (eds). *Právo, obchod, ekonomika VI*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2016, s. 473–474.

ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1616 s.

ZABUĎKOVÁ, P. Zaručený elektronický podpis a zaručená elektronická pečať: skutočne rovnocenné? In: *Newsletter EISi*, 2/2016. Dostupné online: <<http://www.eisionline.org/index.php/sk/newsletter/archiv/135-newsletter-2-2016>>.

Kontakt

viktor.varga@student.upjs.sk

vargaviktor33@gmail.com

Porušení předkupního práva a jeho vliv na platnost právního jednání

Pavel Vážan

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Právní úprava předkupního práva obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), částečně vychází a navazuje na dosavadní právní úpravu obsaženou v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník; ve světle OZ ovšem dostává jistých změn. V souvislosti s porušením předkupního práva podle OZ vyvstává otázka, zda a případně jaký vliv má toto porušení na platnost právního jednání, jehož předmětem je věc předkupním právem zatížená.

Keywords in original language

Předkupní právo; občanský zákoník; platnost právního jednání.

Abstract

Legislation pre-emption right contained in the Act no. 89/2012 Coll., Civil Code (hereinafter „CC“), partially based and builds on the existing legal framework contained in Act no. 40/1964 Coll., Civil Code; However, in light of CC receives certain changes. In connection with the violation of pre-emptive rights under the CC, the question arises whether, and if so, what effect does this infringement on the validity of conduct which is the subject matter of pre-emptive load.

Keywords

Pre-emption; Civil Code; Validity of Legal Actions.

1 Úvod

Právní úprava předkupního práva obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), částečně vychází a navazuje na dosavadní právní úpravu obsaženou v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále

jen „ObčZ“); ve světle OZ ovšem dostává jistých změn, které se mj. týkají důsledků porušení předkupního práva; resp. uplatnění předkupního práva předkupníkem. V souvislosti s právní úpravou předkupního práva v OZ ovšem vyvstává otázka, zda a případně jaký vliv má porušení předkupního práva na (ne)platnost právního jednání, jehož předmětem je věc předkupním právem zatížená. Jako autor tohoto příspěvku si tak především kladu za cíl stručně odpovědět na to, zda i za účinnosti OZ lze, v případě porušení předkupního práva, stále hovořit o (relativní) neplatnosti právního jednání, jako tomu bylo za účinnosti ObčZ, či nikoli.

2 Důsledky porušení předkupního práva za účinnosti ObčZ

ObčZ upravoval předkupní právo v § 602 a násl., kdy podle § 602 odst. 1 ObčZ platilo, že: „*Kdo prodá věc s výhradou, že mu ji kupující nabídne ke koupi, kdyby ji chtěl prodat, má předkupní právo.*“¹ Předkupní právo ukládalo povinnost pouze osobě, která se zavázala věc ke koupi nabídnout,² ledaže bylo předkupní právo sjednáno jako právo věcné, které působilo i vůči nástupcům kupujícího.³ Zvláštním typem předkupního práva bylo (zákonně) předkupní právo spoluvlastníků ke spoluvlastnickému podílu společné věci, kdy podle § 140 ObčZ platilo, že: „*Převádí-li se spoluvlastnický podíl, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké* (§ 116, 117).“⁴ V návaznosti na důsledky porušení předkupního práva bylo důležité, že (zákonně) předkupní právo spoluvlastníků ke spoluvlastnickému podílu společné věci mělo povahu práva věcného a působilo tak i vůči třetím osobám.⁵

Ustanovení § 603 odst. 3 ObčZ řešilo důsledky porušení předkupního práva dvojím způsobem. Oprávněný, jehož předkupní právo bylo porušeno, měl buď možnost domáhat se po nabyvateli věci (resp. spoluvlastnického podílu k věci), aby mu věc (resp. spoluvlastnický podíl k věci) nabídl ke koupi anebo této možnosti oprávněný z předkupního práva nevyužil a pak mu jeho předkupní právo zůstalo zachováno.⁶ Z hlediska praktické apli-

¹ § 602 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² § 603 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ § 603 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ § 140 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2003, sp. zn. 33 Odo 178/2003.

⁶ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I, II*, 2. vyd. Praha 2009, s. 1748. ISBN 978-80-7400-108-6.

kace ovšem nebylo úplně zřejmé, jak široká je působnost ustanovení § 603 odst. 3 ObčZ; zda se použije jak v případě porušení věcného předkupního práva, tak i v případě porušení obligačního předkupního práva. Až rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 06. 2011, sp. zn. 31 Cdo 4308/2009, stanovil, že ustanovení § 603 odst. 3 ObčZ je nutné vykládat tak, že se vztahuje pouze na věcná předkupní práva.⁷

Nicméně bez ohledu na shora uvedené, měla osoba oprávněná, jejíž (obligační) předkupní právo bylo porušeno, možnost domáhat se po osobě povinné, která takové (obligační) předkupní právo porušila, náhrady škody postupem podle ustanovení § 420 a násl. ObčZ.⁸

V souvislosti s důsledky porušení předkupního práva bylo možné za účinnosti ObčZ mj. dále hovořit i o případné (ne)platnosti právního úkonu⁹, kterým k porušení předkupního práva došlo. Spoluvlastník věci, jehož zákonné předkupní právo bylo porušeno, měl totiž, kromě možnosti domáhat se po nabyvateli spoluvlastnického podílu ke společné věci, aby mu věc (resp. spoluvlastnický podíl k ní) nabídl ke koupi¹⁰, také možnost dovolat se neplatnosti takového právního úkonu.¹¹ V souladu s ustanovením § 40a ObčZ šlo v případě porušení zákonného předkupního práva podílového spoluvlastníka o neplatnost relativní.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 06. 2011, sp. zn. 31 Cdo 4308/2009. „Účelem úpravy věcného předkupního práva nepochybně je posílit postavení osoby, v jejíž prospěch bylo zřízeno, oproti osobě, v jejíž prospěch bylo zřízeno (pouze) závazkové předkupní právo. Při výkladu, že se ustanovení § 603 odst. 3 obč. zák. vztahuje i na závazkové předkupní právo, by však k takovému posílení pro případ porušení předkupního práva nedošlo, neboť úprava v ustanovení § 603 odst. 3 obč. zák. by zajišťovala osobě, v jejíž prospěch bylo zřízeno závazkové předkupní právo, při jeho porušení stejná práva jako osobě, v jejíž prospěch bylo zřízeno věcné předkupní právo. Pak ale není logické, aby osoba, v jejíž prospěch bylo zřízeno věcné předkupní právo zvyšovala náklady převodní transakce a prodlužovala dobu, ve které se stane účinným, zřízením věcného předkupního práva a jeho vkladem do katastru nemovitostí. Daleko logičtější pak je závěr, že ustanovení § 603 odst. 3 obč. zák. se vztahuje pouze na věcné předkupní právo a rozšiřuje oprávnění osoby, v jejíž prospěch bylo zřízeno, způsobem v něm uvedeným.“

⁸ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek*, § 488–880. Praha: Linde, 2008, s. 1764. ISBN 978-80-7201-687-7.

⁹ Pojem „právní úkon“ je použit záměrně, a to vzhledem k terminologii, kterou ObčZ používal.

¹⁰ V souladu s ustanovením § 603 odst. 3 ObčZ mu mj. zůstalo předkupní právo zachováno, pokud nevyužil svého práva, aby mu nabyvatel nabídl věc (resp. spoluvlastnický podíl k ní) ke koupi.

¹¹ KRÁLÍK, M. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 214. ISBN 978-80-7400-393-6.

Za účinnosti ObčZ tedy bylo namístež obecně platnost, resp. neplatnost právního úkonu porušujícího předkupní právo uvažovat; a to zejm. s ohledem na § 140 ObčZ.

3 Důsledky porušení předkupního práva podle OZ

Úprava předkupního práva v OZ je obsažena v ustanovení § 2140 a násl. OZ. Podle § 2140 odst. 1 OZ platí, že pokud si předkupník ujedná k věci předkupní právo, vzniká dlužníku povinnost nabídnout věc předkupníkovi ke koupi, pokud by ji chtěl prodat koupěchtivému.¹² Předkupní právo lze kromě prodeje ujednat i na jiné způsoby zcizení věci.¹³ Stejně jako za účinnosti ObčZ lze i podle OZ ujednat předkupní právo jako právo věcné.¹⁴ OZ tedy zná jak obligační předkupní právo, tak předkupní právo věcné. Na rozdíl od ObčZ, ale OZ již neobsahuje právní úpravu zákonného předkupní právo spoluvlastníků věci tak, jak tomu bylo v ustanovení § 140 ObčZ. Zákonné předkupní právo spoluvlastníků věci je v určité podobě OZ zachováno pro situace předvídané ustanovením § 1124 OZ a § 1125 OZ.¹⁵

Co se týče následků porušení předkupního práva podle OZ, je stále možné, stejně jako za účinnosti ObčZ, hovořit o případné relativní neplatnosti právního jednání, kterým k porušení předkupního práva došlo.¹⁶ Pokud chceme na tuto otázku najít odpověď, příp. dojít k závěru, zda je vůbec na místě si tuto otázku za účinnosti OZ pokládat, musíme se nejdříve podívat, jak OZ porušení předkupního práva řeší.

¹² § 2140 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹³ § 2140 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴ § 2144 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁵ Podle přechodného ustanovení § 3062 OZ dále platí, že: „*Zákonné předkupní právo spoluvlastníků podle § 140 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zanikne uplynutím jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. To neplatí v případě spoluvlastnictví ke zemědělskému nebo rodinnému závodu.*“ Jak uvádí prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 907. ISBN 978-80-7478-638-9; zákonné předkupní právo je nadále upraveno v předpisech veřejného práva, např. v zákoně č. 20/1987 Sb., apod. Právní úprava předkupní práva je dále obsažena např. i v zákoně č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech (zákon o obchodních korporacích), konkrétně v jeho ustanovení § 213 odst. 1.

¹⁶ V případě porušení zákonného předkupního práva spoluvlastníka věci podle § 40a ObčZ ve spojení s § 140 ObčZ totiž platilo, že právní úkon, kterým k porušení došlo, je relativně neplatný.

Jde-li o věcné předkupní právo, které bylo porušeno, má předkupník oprávnění domáhat se vůči nástupci druhé strany, jenž věc nabyt koupí, příp. způsobem postaveným ujednáním o předkupním právu koupí na roveň, aby mu věc za (příslušnou) úplatu převedl; pokud této možnosti předkupník nevyužije, zůstane mu jeho předkupní právo k věci zachováno.¹⁷ Jde tedy o obdobnou koncepci ustanovení § 603 ObčZ. Pokud došlo k nabytí vlastnického práva jiným způsobem (než je způsob předvídaný § 2144 odst. 1 OZ), přechází na nástupce druhé strany, povinnost nabídnout předkupníkovi věc ke koupí, a to za podmínek, kterými byl vázán jeho předchůdce.¹⁸

Specifický způsob, jakým OZ, oproti ObčZ, řeší uplatnění předkupního práva ze strany předkupníka, obsahuje ustanovení § 2145 OZ, podle kterého platí, že: „*Věděl-li koupěchtivý o předkupním právu nebo musel-li o něm vědět, platí, že smlouva je uzavřena s rozvazovací podmínkou uplatnění předkupního práva.*“ Pokud tedy předkupník své předkupní právo uplatní (poté co v souladu s § 2142 OZ v okamžiku uzavření kupní smlouvy s koupěchtivým dospěje), smlouva uzavřená mezi dlužníkem (povinným z předkupního práva) a koupěchtivým, za splnění dalších podmínek § 2145 OZ,¹⁹ zaniká. Domnívám se, že se rozvazovací podmínka podle § 2145 OZ uplatní u všech věcných a zákonných předkupních práv, a dále u obligačních předkupních práv, kdy byl koupěchtivý ze strany dlužníka (povinného z předkupního práva) o existenci předkupního práva informován.²⁰ V těchto případech nemůže koupěchtivý dost dobře tvrdit, že o předkupním právu nevěděl, jelikož u věcných předkupních práv bude vědomost koupěchtivého o předkupním právu zajištěna mj. materiální publicitou veřejných seznamů podle § 980 OZ²¹, příp. ustanovením § 2084 OZ; u zákonných předkupních práv se minimálně uplatní

¹⁷ § 2144 odst. 1 a 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁸ § 2144 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Srov. dále názor prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 915. ISBN 978-80-7478-638-9; který uvádí, že „jiným způsobem nabytí vlastnického práva“ může být např. nabytí vlastnického práva k věci v aukci, apod.

¹⁹ Tedy, že koupěchtivý po předkupním právu věděl nebo o něm musel vědět.

²⁰ Srov. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 126–127. ISBN 978-80-7400-287-8.

²¹ Srov. názor prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 914. ISBN 978-80-7478-638-9, který uvádí, že: „*Má-li tedy být předkupní právo zřízeno jako právo věcné, je třeba jej zapsat do veřejného seznamu.*“

zásada „*ignorantia iuris non excusat*“. Případy, kdy koupěchtivý o předkupním právu nevěděl nebo nemohl vědět, se tedy, podle mého názoru, budou týkat především případů obligačního předkupního práva.²²

Pokud půjde o porušení obligačního předkupního práva a nebudou zároveň naplněny podmínky § 2145 OZ (kdy by došlo k uplatnění rozvazovací podmínky smlouvy uzavřené s koupěchtivým), bude mít předkupník nadále i podle OZ možnost domáhat se náhrady škody.²³

Lze tedy říci, že OZ řeší problematiku případné (ne)platnosti právního jednání dlužníka (povinného z předkupního práva) a koupěchtivého rozvazovací podmínkou.²⁴

4 Novela OZ

Ve Sbírce zákonů byl vyhlášen zákon č. 460/2016 Sb. ze dne 14. 12. 2016, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V souvislosti s předkupním právem se do OZ vrací zákonné předkupní právo spoluvlastníků nemovité věci; ustanovení § 1124 odst. 1 OZ, ve znění zákona č. 460/2016 Sb., bude nově znít: „*Převádí-li se spoluvlastnický podíl na nemovité věci, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké. Nedobodnou-li se spoluvlastníci o výkonu předkupního práva, mají právo vykoupit podíl poměrně podle velikosti podílů.*“²⁵

Co se týče důsledků porušení tohoto zákonného předkupního práva spoluvlastníků nemovité věci, je možné i nadále vyjít z výkladu uvedeného v kapitole třetí tohoto článku („*Důsledky porušení předkupního práva podle OZ*“). Pokud předkupník uplatní své předkupní právo ke spoluvlastnickému podílu na nemovité věci, „aktivuje“ se, za předpokladu naplnění všech podmínek § 2145 OZ, i v případě zákonného předkupního práva spoluvlastníků nemovité věci, rozvazovací podmínka; a nebude tak důvod zabývat se případnou (ne)platností právního jednání – smlouvy uzavřené mezi koupěchtivým a dlužníkem (povinným z předkupního práva); jako tomu bylo podle § 40a a 140 ObčZ.

²² Např. pokud koupěchtivý nebyl ze strany dlužníka (povinného z předkupního práva) o existenci předkupního práva informován nebo není objektivně možné, aby o existenci předkupního práva koupěchtivý věděl. Nicméně jak uvádí prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 914. ISBN 978-80-7478-638-9, otázka vědění nebo nevědění je předmětem dokazování.

²³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 120. ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁴ Srov. ustanovení § 40a a § 140 ObčZ a ustanovením § 2144 a § 2145 OZ.

²⁵ Zákon č. 460/2016 Sb. ze dne 14. 12. 2016; In: Sbírka zákonů.

5 Závěr

S ohledem na shora uvedené, zejm. ustanovení § 2145 OZ, se tedy domnívám, že ve světle OZ (stejně tak novely OZ na základě zákona č. 460/2016 Sb. ze dne 14. 12. 2016) je zbytečné zabývat se otázkou případné platnosti nebo neplatnosti právního jednání – smlouvy uzavřené mezi koupěchtivým a dlužníkem (povinným z předkupního práva).²⁶ Jak bylo zmíněno, OZ řeší problematiku uplatnění předkupního práva rozvazovací podmínkou, na základě které dochází při splnění podmínek § 2145 OZ k zániku samotného právního jednání - smlouvy uzavřené mezi koupěchtivým a dlužníkem (povinným z předkupního práva). V ostatních případech - pokud dojde k porušení obligačního předkupního práva, kdy koupěchtivý o předkupním právu nevěděl nebo vědět nemohl, má předkupník, stejně jako za účinnosti ObčZ, (pouze) možnost domáhat se náhrady škody.

Literature

- ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I, II. 2. vyd.* Praha 2009, s. 1748. ISBN 978-80-7400-108-6.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek, § 488–880.* Praha: Linde, 2008, s. 1764. ISBN 978-80-7201-687-7.
- KRÁLÍK, M. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2011, s. 214. ISBN 978-80-7400-393-6.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 907. ISBN 978-80-7478-638-9.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 126–127. ISBN 978-80-7400-287-8.

Contact – e-mail

pavel.vazan@seznam.cz

²⁶ Myšleno (ne)platností právního jednání – smlouvy uzavřené mezi koupěchtivým a dlužníkem (povinným z předkupního práva) ve vztahu k případnému porušení předkupního práva; nikoli např. ve vztahu k naplnění formálních náležitostí takové smlouvy, které jsou vyžadovány zákonem, apod.

Vědecká redakce MU

prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.; prof. PhDr. Petr Macek, CSc.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Mgr. David Povolný;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. David Trunec, CSc.;
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková;
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda)
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkvýka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

DNY PRÁVA 2016 – DAYS OF LAW 2016

Část VIII. – Právní jednání

**Eds.: prof. JUDr. Josef Bejček, CSc., prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.,
JUDr. Pavel Koukal, Ph.D., doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.,
JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 589 (řada teoretická)

1. vydání, 2017

ISBN 978-80-210-8559-6